

E • M • K • E

NEGYEDSZÁZADOS
ÖRÖMÜNNEPÉNEK

§ S A KAPCSOLATOS §

KOLOZSVÁRI ORSZ.

KÖZMŰVELŐDÉSI

KONGRESSZUSNAK

§ § LEIRÁSA § §

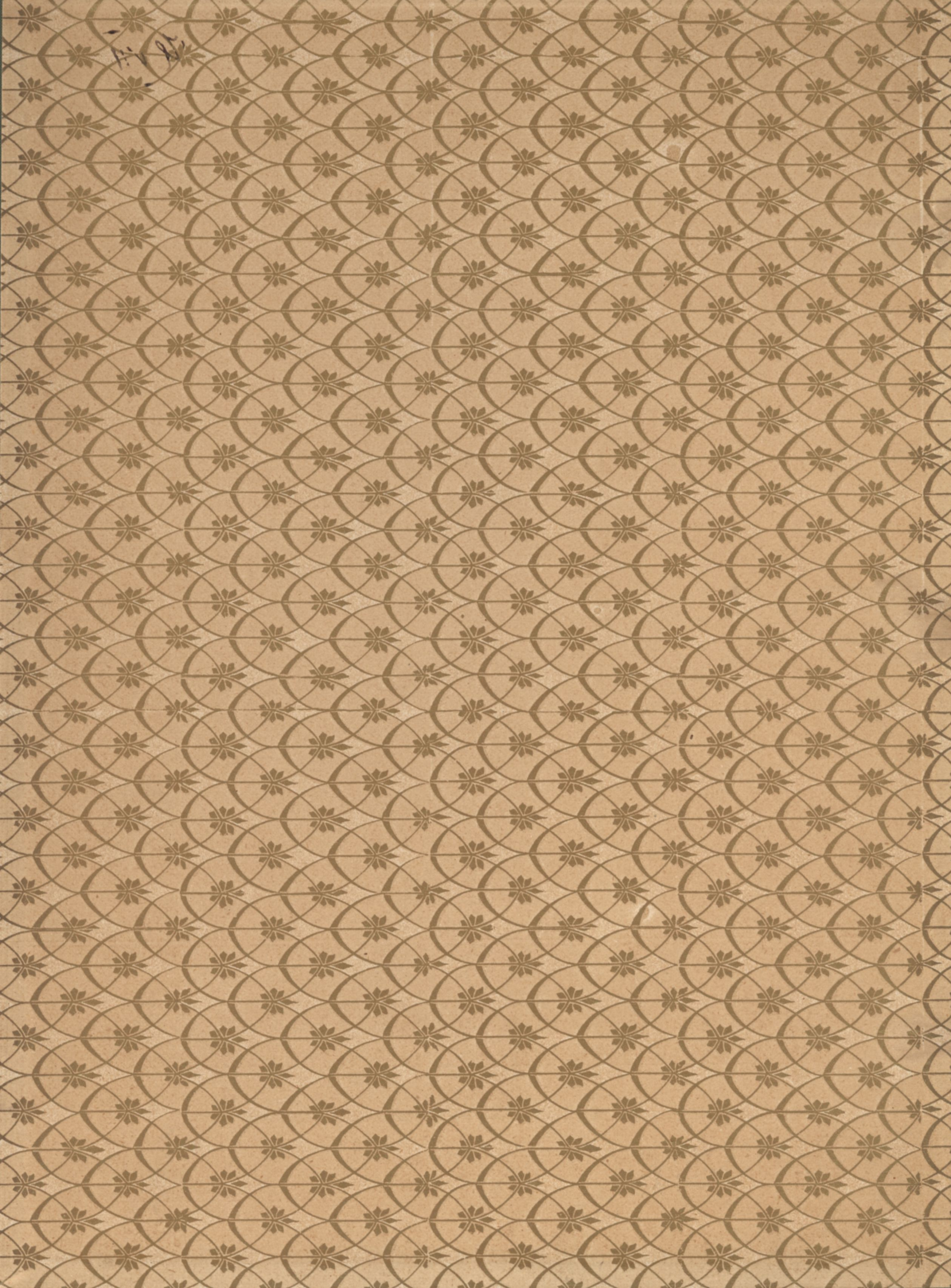
IRTA ÉS ÖSSZEÁLLITOTTA

PÁKÉI

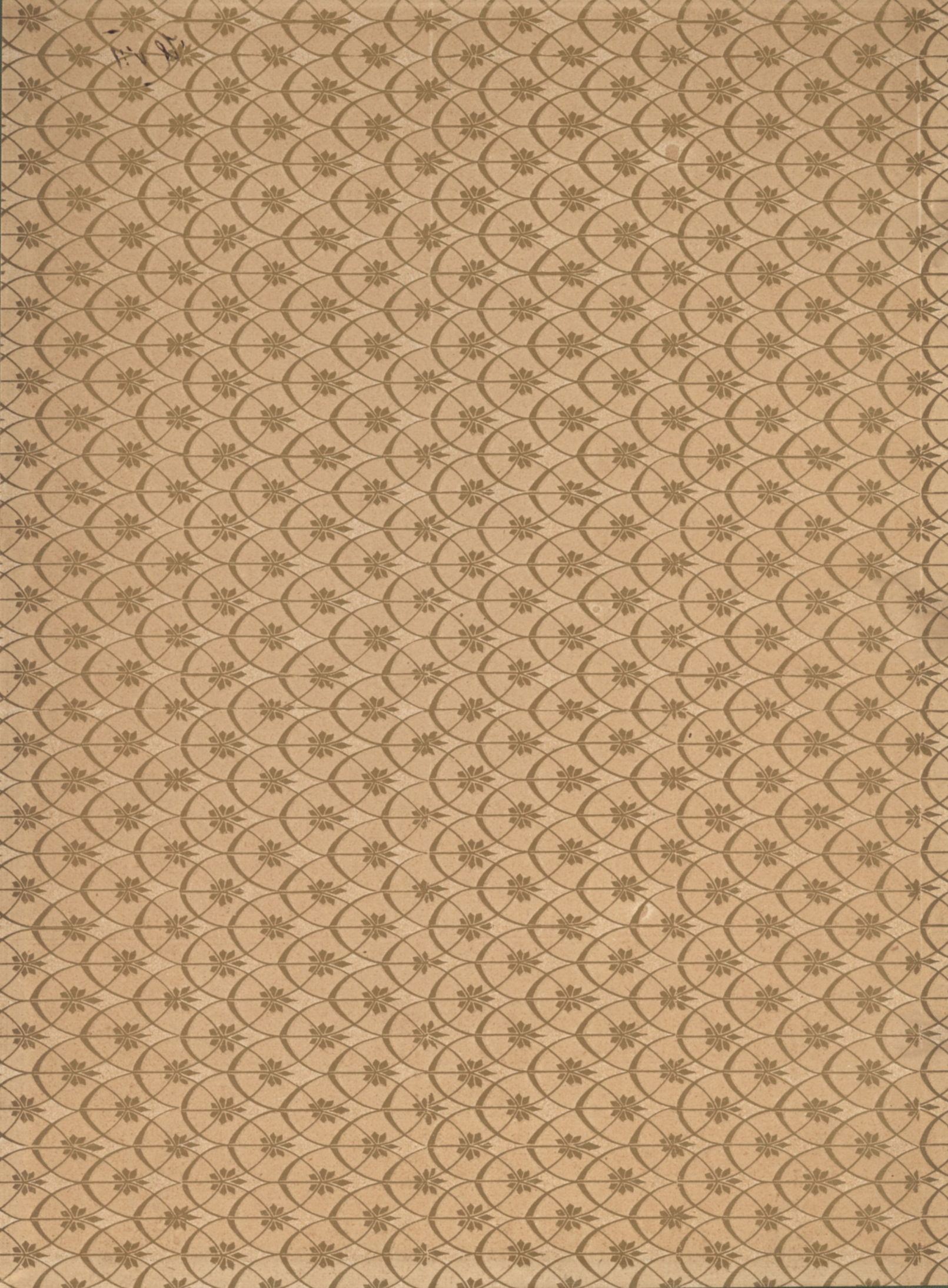
SÁNDOR JÓZSEF

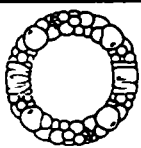

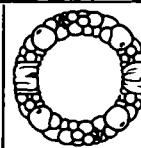

AZ

E·M·K·E

NEGYEDSZÁZADOS
ÖRÖMÜNNEPÉNEK

===== S A KAPCSOLATOS =====

KOLOZSVÁRI ORSZ.
KÖZMŰVELŐDÉSI
KONGRESSZUSNAK

LEIRÁSA.

IRTA ÉS ÖSSZEÁLLÍTOTTA:

DÁKÉI

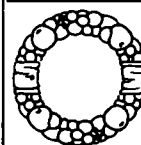
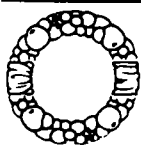
SÁNDOR JÓZSEF

MAGY. KIR. UDVARI TANÁCSOS,
AZ EMKE TISZTELETI ALELNÖK-
FŐTITKÁRA.

===== TÖBB KÉPPEL. =====

AZ EMKE KIADÁSA, KOLOZSVÁRT.

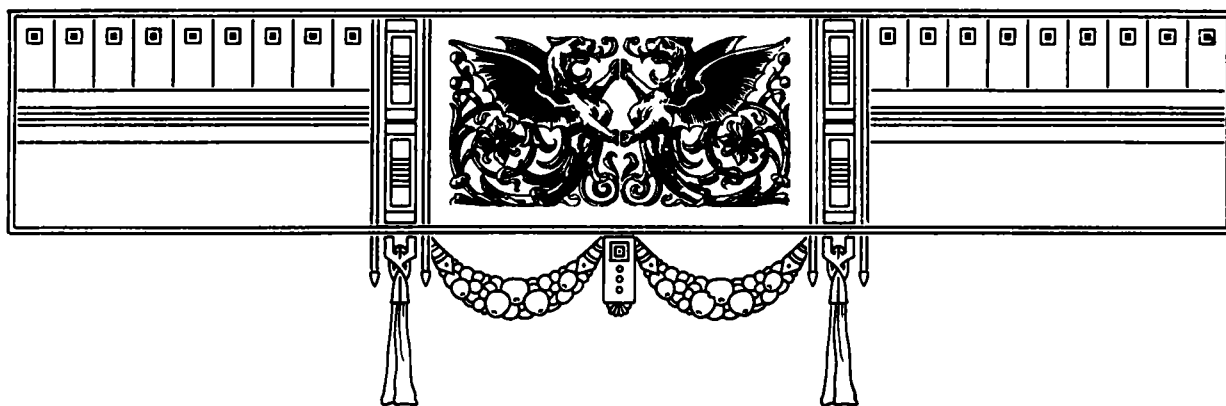
1912.

BEVEZETÉS.

AZ EMKE időszámítása, amint az az egyesület összes jegyzőkönyveiből és jelentéseiből kitűnik, voltaképpen a legelső értekezlet pillanatától, 1884. december 27-től, karácsony harmadnapjától kezdődik. Az első össze-jöveteltől kezdve ugyanis, mintegy villamosításra, oly gyorsan történt az egyesület erkölcsi, anyagi és szervezeti fejlődése, hogy az 1885. április hó 12-én megtartott alakuló s még inkább az ugyanez évi augusztus hó 31-én végbement első rendes tisztválasztó közgyűlésig 6303 örökös, alapító, rendes és pártoló taggal, 452.476 K vagyonnal s 25 megyei, városi és vidéki fiókválasztmánnyal *már kész volt az Emke* és így valójában 1909. december 27-kén kellett volna az Emke negyedszázados ünnepét megtartani. Az utóbbi évek során közbejött országos politikai és azzal kapcsolatos társadalmi események miatt azonban az Igazgató-választmány és a Közgyűlés úgy határozott, hogy a közhangulat csillapultával és a várható tartósabb elhelyeződés beálltával, két évvel később, 1911. szeptember 8-án tartassék meg az ünnepi közgyűlés és pedig az Orsz. Közművelődési Tanáccsal egyetértve, a *Magyar Közművelődési Egyesületek Országos Kongresszusával* kapcsolatban, mely időhatár azonban azon nem változtatott, hogy a fél-százados évforduló ünnep igazában 1934. decz. 27-én és ne 1936. szept. 8-án legyen és pedig kétségtelenül ismét Kolozsvárt, hol az egyesület megindult és megalakult, ahol az Igazgató-választmány és a központ immár 28-ik éve végzi hazafias működését s ahol az egyesület alapszabályszerű székhelye van. Mert *Kolossvár az Emke városa*, így ismeri ezt ma az ország közönsége s így fog erről megemlékezni mindenha

a történelem, míg ez országban és ez országrészben magyarság lakik; a magyarság pedig Isten után mint diadalmas, hódító, hatalmas és nagy nemzet e hazában örökre élni fog.

A lefolyt negyedszázados örömnép rendezésében is az Emkét, feladatához és egész múltjához híven, nem vezette hangzavaró, romboló izgatás, vagy lármás tüntetés, hanem méltóságos emelkedettségben valóban arra törekedett, hogy a nemzeti közművelődés és közgazdaság testvéri, békés eszközeiben a legmagasabb királyi tróntól a nép legkisebb fiáig az *egész* hazafias társadalmat egyesítse, gondoskodva arról, hogy minden, az egységes nemzeti eszme és általános közjólét előmozdítására hivatott tényező, állami, egyházi, mint társadalmi közösség, felekezeti- és osztálykülönbség nélkül *arányosan* képviselve legyen az ünnepen és így a nagy nap folyama alatt az Emke fogalmában Kolozsvárt egy fenséges képben jelen legyen az egész történelmi, tételes és uralkodó, mindinkább győzedelmeskedő, oszthatatlan, szabad és gazdag Magyarország.

Hála az isteni gondviselésnek és a nemzet egyetértő, magasztos szellemének, a cél elérése a legteljesebb mértékben sikerült is. Mert az egyesületnek a legmagasabb királyi trónhoz a m. kir. kormány útján intézett legalázatosabb folyamodványára, 1911. febr. 20-án 1091—911. M. E. I. sz. alatt *Khuen-Héderváry* Károly gróf m. kir. min. elnöktől, a rendezési munkálatok megindítása előtt, *Béldi Ákos* gróf, v. b. t. t., elnökhöz intézetten, először is a következő magas kormányi leirat érkezett:

Múlt évi nov. 1-én, illetve decz. 23-án 600—910. szám alatt tett becses előterjesztésükre, van szerencsém Nagyméltóságodat tisztelettel értesíteni, hogy Ő császári és Apostoli királyi Felsege az Emke negyedszázados jubileuma alkalmából kiadandó díszmunkának a Nagyméltóságok által javasolt szöveg szerint leendő ajánlásához és Nagyméltóságok által ismertetett kiállításához a kért engedélyt legkegyelmesebben megadni méltóztatott.

Ő császári és Apostoli királyi Felsege egyuttal hajlandó arra is, hogy az Emke folyó évi szeptember havában megtartandó jubilaris ünnepélyén legmagasabb személyét képviseltesse, képviselőjének kijelölése iránt azonban csak annak idején méltóztatik legkegyelmesebben határozni.

Ennélfogva a legmagasabb személy képviselőjét csak később, de minden esetre idejekorán fogom Nagyméltóságodnak megnevezni.

Fogadja Nagyméltóságod kiváló tisztelem őszinte nyilvánítását.

A díszmunka *As Emke megalapítása és negyedsszázados működése* c. alatt a legmagasabb engedély alapján, vörös és zöld díszkötésű tábláján néhai Rezső főherceg trónörökös Ő csász. és kir. Fensége, mint az Emke fővédője aranynyomású plakett-képével és hasonló nyomású névírásával, az első lapon az Ő Felsege által elfogadott Ajánlással, 594 nagy negyedrét lapon, az Emke történetét és alkotásait feltűntető 256 képpel, albumszerű kiadásban, e sorok írója tollából a jubileumra meg-

jelenvén, az előkészületek rendjén megérkezett a legmagasabb személy névszerinti képviselőjére vonatkozólag is a következő magas leirat:

Magyar királyi miniszterelnök. Sz. 3438—1911. M. E. I.

NAGYMÉLTÓSÁGÚ GRÓF, ELNÖK ÚR!

Folyó évi május hó 29-én 130. szám alatt tett becses előterjesztésükre, van szerencsém Nagyméltóságodat tisztelettel értesíteni, hogy Ő császári és Apostoli királyi Felsége, legmagasasabb személyének az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület Kolozsvárt, folyó évi szept. 10-én megtartandó jubiláris ünnepélyén való képviseltetésével JÓZSEF főherczeg úr Ő császári és királyi Fenségét méltóztatott legkegyelmesebben megbízni.

Fogadja Nagyméltóságod kiváló tiszteletem őszinte nyilvánítását.

Budapest, 1911. évi jun. 20-án

KHUEN-HÉDERVÁRY KÁROLY gróf s. k.

Ezek után most már teljes erővel megindulva a rendezés, a legmagasabb szerencsének megfelelőleg ekként választott ki az Emke Igazgató-választmánya a közgyűlés színhelyéül *sárt területet*, Kolozsvárt létező legnagyobb helyiséget, ügyelve, hogy a másfélezerre menő, számozott, földszinti, páholy, első- és másodemeleti erkélyi ülő- és állóhely, amint már említettük, aránylagosan osztassék meg a nemzet és társadalom minden képzelhető hivatalos és nem hivatalos szervezete, képviselője és rétege között s hogy az ünnep nem valamely rögtönzött csődület, vagy napidíjra behozott tömegtüntetés, hanem sokkal inkább az összeség átfogó és egyetemes szép tükörképe legyen. Nem változtatott ezen ama közbejött sajnálatos körülmény sem, hogy a legmagasabb személy képviselőjével megbízott *József* főherczeg Ő cs. és kir. Fensége úgyszólván az utolsó pillanatban megbetegedvén, Ő Felsége az egyesület aug. 26-án 510—911. sz. alatt kelt újabb kérelmére és a m. kir. kormány előterjesztésére, a kir. min.-elnök aug. 31-én 4889—911. M. E. I. sz. alatt kelt újabb magas leirata szerint *Zichy* János gróf kir. vallás- és közoktatásügyi minisztert bízta meg, mert nem feledtük, hogy ünnepünkön minden körülmények között a *magyarok királya* van jelen s hogy a népszerű főherczeg kényszerű elmaradása után egy társadalmi kulturális ünnepen a legmagasabb személy képviselőjére alig hivatottabb valaki, mint éppen az ország közoktatásügyi minisztere.

A magas leirat vétele után országos jelentőségű esemény volt, hogy a kettős nemzeti ünnepre való tekintettel szept. 7-től 11-ig, vagyis csütörtöktől hétfőig a közgyűlésen való megjelenhetés végett a *magyar országgyűlés képviselőháza határozati-lag nem tartott ülést.*

Igy történt az előre megállapított terv és tárgysorozat szerint az egész felvonulás s a jelenlevők nyilatkozatai és napisajtó egyhangú elismerése szerint, elmondhatjuk, oly sikerrel, hogy ehhez hasonló ünnep közelebbről alig folyt le az országban s ilyennek ismétlődése csak kivételes körülmények között történhetik.

Az ünnep leírásában a sorrendet követve, először is szétküldetett a következő:

AZ EMKE NEGYEDSZÁZADOS ÖRÖMÜNNEPE ÉS ORSZ. KÖZMŰVELŐDÉSI KONGRESSZUS KOLOZSVÁRT, 1911. SZEPT. 8.

ISTEN KEGYELMÉBŐL, AZ EMKE, I. FERENCZ JÓZSEF Ő CSÁSZÁRI ÉS APOSTOLI KIRÁLYI FELSÉGE LEGMAGASABB SZEMÉLYÉNEK KÉPVISELŐJE, JÓZSEF FŐHERCZEG Ő CS. ÉS KIRÁLYI FENSÉGE JELENLÉTÉBEN, FOLYÓ ÉVI SZEPTEMBER HÓ 8-ÁN (KISASSZONYNAPJÁN), D. E. 10 ÓRAKOR KOLOZSVÁRT, A SZÍNKÖRI ÜNNEPÉLYEK CSARNOKÁBAN, KAPCSOLATBAN AZ ORSZ. KÖZMŰVELŐDÉSI KONGRESSZUSSAL

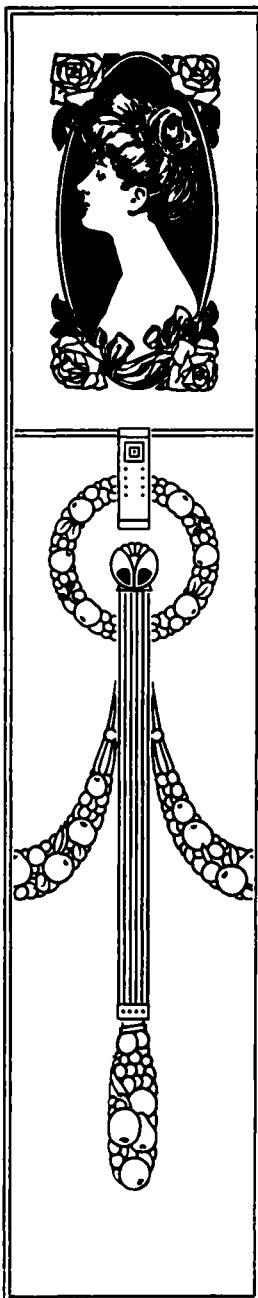
**NEGYEDSZÁZADOS
ÜNNEPI KÖZGYŰLÉSÉT**

TARTJA. TESTVÉREK! MEGHIVUNK EZ ÜNNEPRE, JERTÉK EL ÚGY, MINT NEGYEDSZÁZAD ELŐTT; ADJUNK HÁLÁT AZ ISTENNEK; SZÁMOLJUNK BE MŰKÖDÉSÜNKRŐL S MERÍTSÜNK ERŐT A TOVÁBBI MUNKÁRA, MELYNEK JELSZAVA: A KORONÁS MAGYAR KIRÁLY VILÁGRA SZÓLÓ DICSŐSÉGE ÉS A NAGY ÉS EGYESÉGES MAGYAR NEMZET VILÁGRA SZÓLÓ HÍRNEVE!

KOLOZSVÁRT, 1911 JULIUS 15-ÉN.

AZ IGAZG.-VÁLASZTMÁNY NEVÉBEN:

Gróf Beldi Ákos, **Pákai Sándor József,**
b. t. t., elnök. t. alelnök-főtáskár.

MAGYAR KÖZMŰVELŐDÉSI EGYESÜLETEINKNEK AZ 1908. ÉVI JÚNIUS 20-ÁN BUDAPESTEN TARTOTT KONGRESSZUSA ELHATÁROZTA, HOGY

A KÖZMŰVELŐDÉSI EGYESÜLETEKNEK LEGKÖZELEBBI KONGRESSZUSÁT AZ EMKE MEGHÍVÁSÁRA ÉS HUSZONÖT ÉVES JUBILEUMÁVAL KAPCSOLATBAN KOLOZSVÁRT FOGJA MEGTARTANI. E HATÁROZAT ALAPJÁN VAN SZERENCSENK AZ ORSZ. KÖZMŰVELŐDÉSI TANÁCS KÖTELEKÉBEN ÁLLÓ TAGOKAT, ERKÖLCSI TESTÜLETEKET, ÚGYMINT SZEMÉLYEKET, AZ 1911. ÉVI SZEPTEMBER HÓ 8-ÁN (KISASSZONYNAPJÁN), DÉL-ELŐTT 12 ÓRAKOR KOLOZSVÁRT, A SZÍNKÖRI ÜNNEPÉLYEK CSARNOKÁBAN TARTANDÓ

KONGRESSZUSRA

TISZTELETTEL MEGHÍVNI ÉS KÉRJÜK, HOGY EZEN ORSZÁGOS NAGYGYŰLÉSEN MINÉL NAGYOBB SZÁMBAN RÉSZT-VENNI SZIVESKEDJENEK.

BUDAPESTEN, 1911. JUL. 15-ÉN.

Szöll Kálmán, **Gróf Károlyi Mihály,**
b. t. t., elnök. társelnök.

Árkay Kálmán,
ügyvezető alelnök

A KETTŐS ÜNNEP SORRENDJE:

Az előestén a város kivilágítása és fellobogózás. Fogadtatás a vasútnál, az érkező vonatok és a jelentkezések szerint. Este 8 órakor találkozás ismerkedésre a *New-York Szálloda* földszinti éttermében.

Szeptember hó 8-án (Kisasszony napján): D. e. 8 órakor: Zenés ébresztő az „Összhang” zenekara által. D. e. 1/2 9 órakor: Hálaadó Istentisztelet, a királyért és a nemzetért való imával, az Emke Alapszabályaiban foglalt egyházak kolozsvári templomaiban, egyszerre és egyidejűleg: a) a Mátyás király-téri Szent-Mihály templomban *Mailáth* Gusztáv Károly gróf, b. t. t., erd. róm. kath. püspök; b) a ref. theol. imatermében *Kenessey* Béla dr., erd. ref. püspök, c) a Kossuth Lajos-utcai unit. templomban *Ferencz* József magyarországi unit. püspök; d) a Kossuth Lajos-utcai evangélikus templomban *Dianiska* Frigyes lelkész; e) a Ferencz József-úti izr. templomban *Eisler* Mátyás dr., főrabbi; f) a Zsidótemplom-utcai orthodox izraelita templomban *Glasner* Mózes főrabbi által.

D. e. 1/2 10 órákor: A színiköri ünnepélyek csarnokában a díszközgyűlés ülőhelyeinek elfoglalása az előre megküldött belépő- és helyjegyek szerint, melyek másra át nem ruházhatók, mire 1. *Béldi Ákos* gróf elnök felhívja a közgyűlést Ő császári és Apostoli királyi Felsége legmagasabb személye képviselőjének, *József* főherceg Ő császári és királyi Fenségenek küldöttség útján meghívására. 2. Ő császári és Apostoli királyi Felsége legmagasabb személye képviselőjének megérkezéssel a közgyűlés felállással és háromszoros éljenzéssel ad kifejezést hódolatának a legmagasabb trón iránt. 3. A kisbarcsai és csernakeresztúri, őseik hitére és nyelvére visszatért magyarok Emke-népdalok köré rázendíti a *Himnusz*t. Ő császári és királyi Fensége megjelenése után az ajtók bezáratnak.

D. e. 10 órákor pontban:

AZ EMKE NEGYEDSZÁZADOS ÜNNEPI DÍSZKÖZGYŰLÉSE

a következő TÁRGYSOROZATTAL:

1. *Elnöki megnyitó.* Tartja *Béldi Ákos* gróf, b. t. t., elnök, az Igazgató-választmány indítványával. 2. *Üdvözlések,* az előre megállapítandó és jelentkezőkkel kellő időben előre közlendő összefoglalás és sorrend szerint. Köszönet az Emke és Kolozsvár sz. kir. város, mint anyaváros részéről az üdvözlésekért. Írásbeli- és sürgönyüdvözlések bejelentése. 3. *Az Emke megalapítása és negyedszázados működése.* Rövid visszatekintés. Előadja *Sándor József* t. alelnök-főtítkárr. 4. *Elnöki zárószó.* A kisbarcsai és csernakeresztúri Emke-népdalok köré rázendíti a *Szózatot*. Ének befejeztével Ő császári és Apostoli királyi Felsége legmagasabb személyének képviselője a küldöttség kíséretében elhagyja az üléstermet. Ruházat a közgyűlésen: díszmagyar, egyenruha, vagy ünnepi fekete öltözet.

Déli 12 órákor: folytatólag és ugyanott

AZ ORSZÁGOS KÖZMŰVELŐDÉSI KONGRESSZUS

a következő TÁRGYSOROZATTAL:

1. *Elnöki megnyitó.* Tartja *Széll Kálmán* b. t. t., az Országos Közművelődési Tanács elnöke. 2. *Jelentés az Országos Közművelődési Tanács munkásságáról.* Előadja *Árkay Kálmán* ügyv. alelnök. 3. *A nemzeti eszme itthon és a külföldön.* Előadja *Falussy Árpád* dr., v. főispán, az Országos Közművelődési Tanács tagja és a Szatmármegyei Széchenyi-Társulat elnöke. 4. *Záróbeszéd.* Tartja *Rákosi Jenő*. *D. u. 2 órákor:* Kolozsvár sz. kir. város közebedje a *New-York szálloda* földszinti éttermében. Közébed után a város nevezetességeinek megtekintése. *Este 7 órákor:* *Díszelőadás* a Nemzeti Színházban, *Rákosi Jenő* prólójával.

Kirándulások: A kissármási földgáz, a révi csepőkőbarlang, marosújvári és tordai sóbányák, tordai hasadék, Toroczkó és az aranyvidék s kívánság szerint más erdélyi pontok, fürdők, városok, természeti szépségek stb. meglátogatására. A jelentkezéseknek megfelelőleg, a „Kirándulások rendező bizottság”-gal egyetértőleg intézi a *József* főherceg Ő császári és királyi Fensége fővédnöksége alatt álló Erdélyi Kárpát-Egyesület, mint az Emke leányegyesülete.

Tudnivalók: A kettős ünnepre és a kirándulásokra félárú menetjegy áll rendelkezésre. Tekintettel a kettős ünnep fényére és kereteire, a jelentkezésnél az idezárt lap megfelelő rovatainak kitöltésével *bezárólag aug. hó 25-ig a vasúti jegy, szállás, templomi és díszközgyűlési ülőhely, közébed, színházi jegy és kirándulás tárgyában* „Emke, Kolozsvár” cím alatt okvetlenül nyilatkozni kell, mert későbbi nyilatkozatok nem, vagy csak feltételesan vehetők figyelembe, amennyiben t. i. még hely van. Az Emke és Kolozsvár sz. kir. város törvényhatósága által közösen egybeállított 250 tagú rendező

NAGYBIZOTTSÁG

Díszelnökök:

MAILÁTH GUSZTÁV KÁROLY GRÓF,
b. t. t., erdélyi róm. kath. püspök.

KENESSEY BÉLA DR.,
erdélyi ref. püspök.

FERENCZ JÓZSEF,
magyarországi unit. püspök.

Elnökök:

BÉLDI ÁKOS GRÓF,
b. t. t., az Emke elnöke.

ESTERHÁZY KÁLMÁN GRÓF,
Kolozsvármegye és Kolozsvár sz. kir. város
főispánja.

SZVACSINA GÉZA,
m. kir. udv. tan., Kolozsvár sz. kir. város
polgármestere.

FEKETE GÁBOR,
kir. ítélőtáblai elnök,
Emke-alelnök.

Alelnökök:

ESTERHÁZY LÁSZLÓ DR., FEKETE NAGY BÉLA, LÁZÁR ISTVÁN GRÓF, MANSBERG SÁNDOR BÁRÓ,
SÁNDOR JÓZSEF, SZÁDECZKY LAJOS DR. ÉS VIKOL KÁLMÁN.

Tagok: 250-en.

A nagybizottság a következő albizottságokra oszolva működik: I. Fogadó. II. Kocsikat rendező. III. Szállásoló. IV. Közgyűlést, V. Közébedet rendező. VI. Kalauzoló. VII. Színházi jegyekről gondoskodó és VIII. Kirándulásokat rendező bizottság. Ezek együtt alkotják az *Intéző-bizottságot*.

Kolozsvárra érkező és innen kimenő gyors- és személyvonatok ideje:

Budapest felől: 6:04 (Szv.); 6:26 (Gyv.); 7:20 (Szv.);
" 12:52 (Szv.); 8:34 (Szv.); 10:00 (Gyv.);
Budapest felé: 5:20 (Gyv.); 6:40 (Szv.); 1:18 (Gyv.);
" 1:42 (Szv.); 6:19 (Szv.); 10:01 (Gyv.);
Brassó felől: 4:20 (Szv.); 6:12 (Szv.); 12:58 (Szv.);
" 5:34 (Szv.); 9:05 (Szv.); 9:59 (Gyv.);
Brassó felé: 6:46 (Gyv.); 8:32 (Szv.); 1:15 (Szv.);
" " 4:58 (Szv.); 9:06 (Szv.); 10:51 (Szv.);

M. j. Az Emke örökös, alapító, rendes és pártoló tagjainak az egyesület *Negyedszázados jelentése* díjtalanul megküldetik. Ettől függetlenül a tagoknak 12, a nem tagoknak 15 K-ért rendelkezésre áll: **Az Emke megalapítása és negyedszázados működése** c. díszmunka, mely Ő cs. és Apost. kir. Felsége legmagasabb engedélyével, néhai b. e. *Rezső* főherceg, trónörökös Ő cs. és kir. Fensége, mint az egyesület fővédője emlékének ajánltan, a díszközgyűlésen Ő Fensége aranynyomású plakettjével s a könyvben az Emke alkotásait és történetét feltüntető **több száz képpel**, mintegy 70 nyomtatott ív terjedelemben (a kész munka 75 ívet és 2 lapot tesz ki), a t. alelnök-főtítkárról, mint alkalmi díszmunka jelenik meg s melynek jövedelme a **Templomépítő-alapra** fordítatik.

2. Előkészületek, érkezés és fogadtatás.

Az egyesület meghívójára, a napisajtó tanúsága szerint, az ország minden részéből akkora érdeklődés indult meg a kettős nemzeti ünnep iránt, hogy Kolozsvárt ahhoz hasonló nem volt a Mátyás király szobor leleplezése ünnepe sem, mely pedig emberemlékezet óta páratlan eseményként emelkedett ki a történelmi város évlapjain. A király képviselőtét követte a törvényhozás két házának, a kir. kormánynak, a megyéknek és városoknak, egyházaknak, hadseregnek, közhivataloknak és tanügyi testületeknek, tudományos és irodalmi társulatoknak, a fiókválasztmányoknak stb. országos képviselője, a tisztikari, választmányi, örökös, alapító és rendes tagok, a meghívottak és vendégek, hölgyek és urak, ifjúság és nép oly jelentkezése, hogy a rendező-bizottság a jogosított egyesületi tagok kivételével a jönni szándékozók legalább 50%-át kénytelen volt levélileg, vagy sürgőnyileg és a hírlapok útján is visszamondani s az egyes küldöttségi tagok számát a legkisebbre leszállítani, mert sem a közgyűlés helyisége, sem a fuvar, sem a végsőig kimerített szállások száma, sem a közebédre a programtól eltérőleg kiszemelt két, illetve három legnagyobb terem nem volt elegendő az érkezők befogadására és így meg kellett elégedni a mintegy 1000-re menő idegennel, akikhez még csak 500 kolozsvári résztvevőt lehetett hozzáereszteni.

Az érkező gyors- és személyvonatok elé Aranyosgyéresig és Bánffyhungyadig előre úsztak az egyesület jelvényes küldöttei, akik a vonaton a postailag előre szétküldött különböző jegyekhez a további felvilágosításokat és útbaigazításokat megadták s a netáni újabb jelentkezéseket és kívánságokat teljesítés végett elfogadták. Kiosztották a még szükséges *fehér gyopárvirág* (havasi hófehérke) jelvényeket, mint az egyesület virágát, miután az érkezésnél a díjtalanul rendelkezésre álló karszalagos bérkocsik, magánfogatok és autók e jelvény viselőit tartották szem előtt s a városban tartózkodás alatt ez volt az ismertető jel. Minden fuvar, ami Kolozsvárt csak rendelkezésre állt, le volt foglalva.

Az első érkezés már szept 6-án d. u. megindult s így folyt ez szakadatlanul a naponta érkező 12 vonattal, melyek közül a főbbek az Emke előleges intézkedése alapján 10 percznyi különbséggel kettős vonatban, mint külön vonattal robogtak be Kolozsvárra.

Az érkezők és a Kolozsvárt tartózkodók rendelkezésére állt úgy a vasutnál, mint a városi anyakönyvi hivatalban (Mátyás király-tér 2. sz.) kora hajnaltól éjfélig napokon át felültött rendezői iroda. Az üdvözléseket a vasutnál a fogadó bizottság eszközölte. A notabilitások közül 7-én este 10:30 perczkor érkeztek Budapest felől Széll Kálmán v. b. t. t., az Országos Közművelődési Tanács elnöke, Apponyi Albert gróf, v. b. t. t., az Emke örökös dísztagja és egyik legnagyobb alapítója, Rákosi Jenő főrendiházi tag, az Emkének szintén örökös dísztagja; 8-án reggel 6:26 perczkor jött meg Zichy János gróf, v. b. t. t., kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter, mint a legmagasabb személy képviselője, Berzeviczy Albert dr., v. b. t. t., a képviselőház elnöke. A legmagasabb személy képviselőjének fogadására Bethlen Pál gróf alelnök és Esterházy Kálmán gróf főispán vonultak ki s New-York szállodai lakásán Fekete Gábor kir. ítélőtáblai elnök, Emke-alelnök és Sándor József udv. tanácsos, t. alelnök-főtábornok várták, hogy megtárgyalják a napi programot. Már előzőleg megérkezett Jósika Samu báró v. b. t. t., a főrendiház alelnöke. Szeptember 8-án 7:31 perczkor a Szamosvölgyi vasút külön vonata robogott be Szolnok-Doboka vármegye, Dés és Szamosújvár város 71 tagu küldöttségével, melyet Bethlen Balázs gróf főispán vezetett. Más vármegyék és városok nagy küldöttségei a rendes vonatokon jöttek.

A Ferencz József-úton a nagy vashidnál, annak mindkét végén, cser- és fenyőlombokból, a városi mérnöki hivatal által emelt két óriási, lobogós díszkapu emelkedett, melynek hatalmas közép-árbcain át virágfüzérből kirakva, az érkező és a távozó oldalon „Isten hozott!” és „Isten veled!” felírás ékeskedett.

Megérkezés, elhelyezkedés után a főispáni kar és az egyház több tagja tisztelgett a miniszternél.

3. A templomi Istentiszteletek.

Szeptember 8-án reggel 8 órakor, mint főnapon, a Ferencz József-úton és a Mátyás király szobortól az Unió-, Jókai-, Deák Ferencz-, Kossuth Lajos- és Wesselényi Miklós-utcákon, valamint a Hunyadi-, Bocskay-, Arany János-téren át az „Összhang” vasúti dal- és zeneegyesület kitűnő zenekarának ébresztője, a Rákóczi- és más hazafias indulók hangjai verték fel a lobogó-tengerben és az ablakok szőnyegdíszében úszó város közönségét, ami jel volt arra, hogy az Egek urához emelt fohással kezdődik a nagy nap, tartatnak a 1/29 órára Kolozsvár összes magyar templomaiba kitűzött ünnepi Istentiszteletek.

a) A Mátyás király-téri róm. kath. plebániai Szent-Mihály nagytemplomban Mailáth Gusztáv Károly gróf, v. b. t. t., erdélyi róm. kath. püspök intézkedéséből, akit betegség tartott vissza a távoli Marienbadban az eljövételtől, Fetsér Antal felszentelt püspök, püspöki ált. helynök Nagyváradról végezte az istentiszteletet. Infulás mise volt, fényes papisegédlettel.

A helybeli prelátus-plebános Hirschler József dr. kanonok, főesperes fényes segédlettel várta a főbejáratnál a celebráló püspököt, akit előbb bekisértek az oltárhoz s aki menetközben áldását adta az egybegyűlt hívekre. Azután a püspöki díszruhát magára öltvén, az egész segédlettel visszatért a főbejáratához és fogadta a legmagasabb személy képviselőjét, Zichy János gróf kir. vallás és közokt. minisztert, akit szentelt vízzel hintvén meg, a keresztet csókra nyújtotta feléje, amint ez ilyenkor szokásos. A miniszter, kinek kíséretében Bethlen Pál és Esterházy Kálmán grófok voltak, a templom szentélyében foglalt helyet és fogadta a pontifikáló pap áldását és a tisztelgéseket, mint a király képviselője.

A püspök tartotta misén résztvevett a plebános, dignitárius volt a szentpéteri plebános: Balázs Ferencz dr. és segédkezett a kápláni testület: Boross József, Kende János Szévé, Márton Béla, Jéndy Ferencz, Csipak Lajos, Naláczy András dr. s Erdélyi László dr. egyetemi tanár; a többi papság a piarista és minorita rendből telt ki, akik a szentélyben voltak jelen.

A mise végeztével kikisérték a király képviselőjét, aki fogadta a celebráns pap áldását. Az ünnepség a miséző püspök áldásával végződött, amit az összes hívekre adott.

A mise alatt a Szent-Czeczilia Daloskör igen szép énekdarabokkal emelte az ünnep fényét.

A világi vendégek részéről a notabilitások és különböző képviselők, a nagyközönséggel együtt zsúfolásig megtöltötték a templomot, hol a fenntartott ülőhelyekről a plebániai hivatal gondoskodott.

b) A ref. istentisztelet a farkas-utcai nagytemplom javítása miatt a ref. theologia imatermében folyt le, szintén fényes közönség és a legnagyobb hallgatóság jelenlétében, hol a szokásos invocatio és más egyházi karének után Kenessey Béla dr., ref. püspök, főrendiházi tag stb. mondta a következő nagyhatású alkalmi beszédet:

Az emlékezés kőoszlopai.

Alapige: Jósué IV. r. 20—24. vrsk. „És a tizenkét követet, melyeket hoztak vala a Jordánból, helyezteté Jósué Gilgálban. És monda az Izrael fiainak e képen: Mikor kérdendik a ti fiaitok ezután az ő attyokat, ezt mondván: Mire valók ezek a kövek? Megjelensétek a ti fiaitoknak ezt, mondván: Szárazon jött által az Izrael a Jordánon; mert megszáraztotta a ti Uratok, Istenetek a Jordán vizeit a ti orczátok előtt, míg általjövétetek rajta, a miképen cselekedett vala a ti Uratok, Istenetek a Veres-tengerrel, melyet megszárazta a mi orczánk előtt, míg általmenénk rajta, hogy megismerjék a földnek minden népei az Úrnak kezét, hogy erős, hogy féljétek a ti Uratokat, Isteneteket mindenkor.”

A világirodalomnak összes nevelési munkái között a legcsodálatosabb és legbölcsebb paedagogiai mű a Biblia. Még ebben is egyetlen és páratlan.

„Mikor kérdendik a ti fiaitok ezután az ő attyokat jelensétek meg a ti fiaitoknak”. Ez a Bibliának a tanítási módszere. Nem értekezéseket és nagy előadásokat tart, amelyek a hallgatóságot egyáltalában nem is érdeklik és amikre esetleg egyáltalában nem is kíváncsi, hanem egyszerűen azt mondja, hogy mikor kérdendik, akkor jelensétek meg, tehát amikor ők érdeklődnek, akkor feleljetek és egészen bizonyos, hogy azt majd meg is jegyzi, emlékezetükbe vésik a történettel és annak tanulságával együtt.

A honfoglaló Izrael népe éppen átkelt a Jordánon. Gilgálban táborba szállt. A tizenkét nemzetség jelzésére egy-egy követ helyeznek el, amelyet onnét emeltek ki a Jordánból, amelyen száraz lábbal keltek át. Az Úr megszáraztotta előttük a vizeket.

Nincs a világon annyi könyv, annyi értekezés, amely úgy tudná kifejteni, megmagyarázni és szemléltetni, hogy az Úr erős; amely úgy tudna arra hatni, hogy a földnek minden népei megismerjék az Úrnak kezét és hogy féljék az Urat mindenkor, mint az a gilgáli tizenkét kő, amely arról beszél, hogy: „nem azé a választás, akinek arra akarátja vagon, sem azé, aki fut, hanem a könyörtülő Istené” (Róm. IX. 16.). Az Úr vezeti a népek törekvéseit s e vezetésben, e kormányzásban mutatja meg erős kezét s kelti fel önmaga iránt a tiszteletet és félelmet.

A Jordán az időnek, nemzeti múltunknak, históriánknek ama nagy folyama, amelyen bennünket is mind e mai napig száraz lábbal hozott át az Úr, megtartott erős kézzel és hatalmas karral.

Az átjövételt a folyam medrében egyes kőoszlopok jelzik. Csak ki kell ezeket szedni, egybegyűjteni és amikor a mi fiaink kérdendik tőlünk: „mire valók ezek a kövek?” — jelentsük meg

nekik, hogy nemzetünk, fajunk, testvértelen népünk a rengeteg pusztító áron át hogyan jött át száraz lábbal! Mindenfelé mennyi kő! Megaláztatások emlékkövei is, hogy figyelmeztessenek, hogy feddésre is erős az Úrnak keze; de mennyi, de szinte megszámlálhatatlan, amely arról beszél, hogy milyen hatalmas ez a kar a megtartásra, győzelemre és diadalra. Honfoglaló és szabadságot és alkotmányt védő harczoknak diadaloszlopai egész hosszú sorban. Szellemi életünk terén is az elnyeléssel fenyegető áramlatokkal szemben hogyan vezettünk át száraz lábbal és mennyi emlékjel, hatalmas szoborszerű alakok, akiknek homlokán ég a lángész fénycsóvjája, messzeszórva a világságot. Nyelvünk is, világnézetünk is, karakterünk is, vérmérsékletünk is, zenénk is egészen idegenül, faji és nyelvi rokonság nélkül van ideültetve erre a Kárpátoktól övezett földre, van népünk beállítva csodálatos, még ki nem fejtett erővel gazdagon megáldva. Életjelenségül s az Úr erős kezének emlékjelül mindenfelé egy-egy kőoszlop: „Mikor a ti fiaitok kérdendik az ő attyokat“... „jelentsétek meg!“

A *pusztaszeri* jelzőkőnél beszélj a vérszerződésről, honfoglaló apák nemzetet alkotni tudó bölcsességéről s az Úrnak ama megtartásáról, amelyvel őseinket itt országgá tette, holott előttük annyival erősebb és nagyobb népeket veszni, pusztulni hagyott.

Annál a székesfehérvári fehér márványkoporsónál, melyben az első koronás király hamvai nyugosznak, jelentsd meg a te fiadnak, hogy népet, nemzetet csak az evangelium ereje tarthat meg és sorozhat be a művelt népek közé és jelentsd meg a monarchikus államban a szent koronának történeti és jogi nagy jelentőségét.

Amott az utolsó *Árpád* sírját jelző oszlopnál beszéld meg intő például, hogy késő nemzedékek se feledjék el ama rettenetes testvérharczokat, amiket rút visszavonás és ádáz gyűlölség vívtak egymással, amíg sikerült az *Árpád* nemzetségét kipusztítani és a szomorú történetet végezd ott Mohácsnál, amint *Kanizsai* Dorottya némán szedegetti össze és temeteti el rettenetes halomba a nemzet virágját s állít oda gyászjelet. Tanulná meg ezeknél a kőoszlopoknál, hogy egyszer már tudna egyetérteni, együtt munkálni és ne emésztene erejét örökös pártharczokban!

És amint elvezeted a te fiadat a magyar alkotmányt és lelkiismereti szabadságot biztosító békekötéseknek, a bécsinek, a nikolsburginak és a linczinek kőoszlopainál, jelentsd meg nekik, hogy Bocskaynak, Bethlennek és I. Rákóczy Györgynek erőt, hatalmat és győzedelmet az az Istenfélelem adott, a mely a bölcsességnek kezdete; és tanítsd meg őket, hogy minden küzdelem csak az alatt az egy feltétel alatt végződhetik diaddal, ha a zászlók jelszava: „Istenért és hazáért!“ Minden ügynek, a mely nem e kettőnek a dicsőségét szolgálja minden mellékérdek, minden mellékcél nélkül, feltétlenül buknia kell.

Mikor odaértek az 1790/91-iki országgyűlést jelző kőoszlophoz, amely majdnem egy félszázadnak narkotizáló politikája után kezd ébredést mutatni, jelentsétek meg, hogy amikor künn már mindenfelé tombolt a vihar s a jakobinus vörös sapka a forradalmi lángtól még rikítóbbá vált: Atyáink fenséges nyugodt bölcsességgel rakják le a törvényekben és alkotmánybiztosítékokban egy új Magyarország fundamentumait, hozva magukkal az ősi szabadság-erőt, a megőrzött hazafiságot, de a tudást is azokból a nemzeti kuriákból, amelyek egy-egy védőbástyák és őrálló helyek is voltak.

Ha pedig ott vezet el útatok annál a kőoszlopnál, amelybe az 1825-iki országgyűlés évszáma van bevésve, álljatok meg és jelentsétek meg, hogy az Úr nemcsak hajdan szólalt meg próféták által, de ehhez a mi nemzetünkhöz is kegyelmes volt s

— — — „mely a népek álmait virrasztja,
Elhagyni a szelid ég nem kívánt:
Széchenyit küldé végtelen malasztja
E holttetembe érző szív gyanánt,
Hogy lenne élet-ösztön a halónak,
Bénult idegre zsongító hatás,
Reménye a remény nélkül valónak:
Önérzet, öntudat, feltámadás.“ (Arany János.)

Sorban jönnek majd az oszlopfeliratok: 1848-, dicső szabadságharcz hajnalhasadásának, 1849-. gyászos leverettetésének jelzői, amikor remegett minden honfi szív, hogy „elszórnak majd az éjszaki vad szelek“ s idegen nép tombol a nemzet sírja felett, melyre nem lesz, aki egy könyvet ejtsen, sőt még költő sem lesz, aki édes anyanyelven énekelje meg e kor csudáit. De jelentsétek meg, hogy ennek a magyarnak, mikor már a reménysége eltűnőben volt, akkor a kétségbeesése lett újabb erőforrásává, az Isten mindig olyan szívósnak, olyan törhetetlennek tudta ezt az ő népét, hogy ez csak nő a teher alatt, mint a nemes pálma, mindig bízott benne, hogy ez sok megpróbáltatást megbír és mindig fölemeli megint a fejét. Hadd „ismerjék meg a földnek minden népei az Úrnak kezét, hogy erős, hogy féljétek a ti Uratokat, Istenteket mindenkor.“

Ma, ebben a pillanatban annál a határkőnél állunk, amelyet az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyület állít fel, mint „eben ézer“-t a maga negyedszázados életének és munkásságának a jelzésére. Ha ma a te fiad kérdendi: mire való ez a kő? jelentsd meg neki, hogy ma már egy nemzetet csakis nagy, öntudatos kulturális munkával lehet megerősíteni és megtartani. Hazafias szólamokkal, zászlólengetésekkel s mindennek piros, fehér, zöld színre való befestésével, czimbalmi zengéssel, harsonák fúvásával és tárogatók recsegtetésével **nem!** Minden magyarnak meg kell tartania minden

talpalatnyi földjét, minden barázdáját s a nemzet öntudatába vésni, hogy hazaárulás bűnét követi az el, aki, ha csak egyetlen szőlőtőkét is más, idegen kézbe ad. „Jó hazafinak lenni nehéz“, — mondá *Virág Benedek* is már; de hozzá tette, hogy „de nem lehetetlen.“

Ennek a hazafiságnak pedig csak egyetlen feladata van: „hasznos tettel nevelni a közállomány egésziségét“ (Széchenyi).

„A magyar népnek nincs csekélyebb hivatása, mint képviselni — Európában egyedüli heterogén sarjadék — ázsiai bölcséjében rejtező, eddigelé sehol ki nem fejlett, sehol érettségre nem virult sajátságait“ (Széchenyi) és így egy új néppel ajándékozni meg Európát.

Az Erdélyi Magyar Közművelődési Egylet ma felállított határkövénel jelentsd meg a te fiadnak, hogy ennek az egyletnek „lobogója az igazság és békeség lobogója. Harczot hirdet ugyan, de vér nélküli harczot; nem fajok ellen, hanem a sötétség és tudatlanság ellen. Nem támad meg senkit csendes otthonában. Nyelv- és valláskülönbség nélkül csak arra hív fel mindenkit, hogy szeresse a hazát és adjon kezet a munkára: Isten országa, az igazság, a szabadság országa építésére.“ (Fülöp Géza, az Emke lobogó felszentelésekor.)

* * *

Most immár a 25 év előtt kibontott lobogó hadd lengjen tovább fennen! A lebbenő szárnyai alá gyűlt harcosok pedig küzdjenek bérces kis hazánk nemzeti kulturájáért abban a szent hitben, hogy az Úr, a ki népünket ezer év zivatarai és hullámverései között is száraz lábbal hozta át a történelem Jordánján, erős és hatalmas azt megtartani is időtlen-időig!

Amen.

A rendes ima és karének zárta be az emelkedett istentiszteletet.

c) *Az unitáriusok Kossuth Lajos-utcai templomában Ferencz József, a magyarországi unitárius egyház püspöke* mondta, szintén a szokásos egyházi szertartás keretében a következő emelkedett hangú

I m á t.

Népek és nemzetek Istene! magyar nemzetünknek is nagykegyelmű gondviselője! szerető szent Atyánk az úr Jézus által! mély alázattal s lelkünknek benned helyezett teljes bizalmával borulunk le előtted e napnak reggeli óráján, midőn erdélyrészi közművelődési egyesületünk, kapcsolatban az országos közművelődési kongresszussal, negyedszázados ünnepét készül városunkban megünnepelni.

Mint a vizek folyását és a szelek járását, mint a vihar tombolását és a szellők enyhe fuvalmát a természetben te szabta meg és te irányítod, óh mindenható főbölcsesség: szintúgy az emberiség történetét is te vezeted; életében, gondolkozásmódjában, szokásaiban és törekvéseiben a változásokat te hozod létre; te mutatod meg a módokat és eszközöket, melyek által célját leginkább elérheti s rendeltetését legjobban betöltheti.

Volt idő, Atyánk! midőn a népek és nemzetek legfőbb dicsekedése a fegyver volt s abban találták minden örömeiket és legnagyobb büszkeségüket, ha fegyvereiket egymással összemérhették. Őseink is ezzel hódították meg itt a Kárpátok aljában, a négy folyó mentén e szép hazát, mely nekünk is szülőföldünk, édes otthonunk. Fegyverrel védelmezték meg ezt annyi ellenség ellen, melyek keletről és nyugatról, délről és északról nem egyszer reájok törtek. Megvédelmezésére — sajnos — ma is szükség van fegyverre. Súlyos teherként nehezedik ez most is nemzetünkre. De hála a Te ujmutatásodnak, ma még sem gyönyörködik az emberiség a vérontásban, a harcz és háború elvesztették vonzó erejüket, a béke szeretete és szelleme hovatovább mind több lelket áthat és megnyer, a népek és nemzetek ma egyáltalában nem annyira a fegyverekben látják és keresik életük és boldogulásuk biztosítékát, mint a műveltségben. E téren foly a küzdelem s a győzelem azé a nemzeté, amely a legnagyobb műveltséggel rendelkezik s a legnagyobb műveltségre tud szert tenni.

Tudjuk, óh Uram! és sajnosan érezzük, hogy a nemzetek e versenyében nem mi vagyunk az első, nem a miénk a diadal. Ami nemzetünk közművelődését éppen az hátráltatta és akadályozta meg, mert igen sokszor és hosszasan kellett fegyvereit igénybe venni nemcsak magáért, hanem más nemzetek érdekében is, amelyek azalatt, amíg nemzetünk határainon őrt állott, műveltségüket munkálhatták és ily módon minket abban megelőztek. Az újabb időben azonban a Te kegyelmedből már mi is több gondot fordíthatunk a műveltségre s látva hátramaradásunkat, kettős lépésben igyekszünk a műveltségben előhaladni és a minket megelőzőt nemzeteket utólni vagy legalább megközelíteni.

Ebben munkálnak és fáradoznak a Te segedelmeddel, gondviselő Istenünk! hazánk közművelődési egyesületei s ezek között Erdélyi magyar közművelődési egyesületünk is, mely egy negyedszázaddal ezelőtt alakult meg nemzetünk lelkesedésével itt városunkban a maga elébe tűzött céljára. Ezt megünnepelni gyűlt egybe ugyancsak ide a mai napra a honfiaknak és honleányoknak egy díszes serege az ország minden részéből. Nagy megtiszteltetés és nagy öröm ez reánk nézve,

A fellobogózott házak, az utczákon felemelt fővel és reményt sugárzó arccal járó és tolongó népsokaság mind ezt tanúsítja. Minket szintén ez öröm hozott a Te szent házadba, hogy örömnünknek imánkban is kifejezést adjunk. Mert ha az eredmény nem is oly nagy, mint óhajtanók s kíváncsiak is lenne: amit elértünk, azért is lelkünk mélyéből hálát adunk neked, mert a Te segédelmével értük el, erőnek és kegyelemnek forrása! Te cselekedted, hogy az a lelkesedés, amellyel Erdélyi magyar közművelődési egyesületünk negyedszázaddal ezelőtt megalakult, ne legyen szalmaláng, mely hirtelen ellobog, hanem mint vestatúz hevítse a kebleket szüntelen s így okunk van hinni és remélni, hogy többről-többre, nyereségről-nyereségre jutunk abban a munkában, amelyben egynegyed század óta az Erdélyi magyar közművelődési egyesület is oly kitartással s lankadást nem ismerő buzgósággal fáradozik.

De, hogy e reményünkben se csalódjunk meg, lelkünk teljes bizalmával kérünk, hogy ne vond meg továbbra se a Te segédelmétőlünk s közelebből Erdélyi magyar közművelődési egyesületünktől. Neveld napról-napra tagjainak számát. Tartsd fenn kebelében az egyetértést s támassz közöttük az elhunytak után újabb megújabb jótevőket, akik arany betűkkel írják be nevüket az egyesület évkönyvébe. Adj vezetőinek tiszta látást, hogy az idők jeleit felismerve, biztos kezekkel vezessék és irányítsák az egyesület munkásságát nagy és nemes feladatában: fajunk és nemzetünk védelmezésében, a magyar nemzeti öntudat ébrentartásában és ápolásában, a közművelődés fejlesztésében s mindezek által hazánk jólétének előmozdításában. Legyen áldásod legközelebből a mai ünnepélyen, amelyen korábban ugyan előhaladott, de az uralkodásban még mindig mintaképül szolgáló királyunk is képviselgetni méltóztatik magát, jelét adván ezzel is nemzetünk iránti atyai jóindulatának. Tartsd meg őt hazánk és nemzetünk s a jogara alatt álló népek örömeire még sokáig erőben és egészségben. Találjon kedvet nálad e mai nemzeti ünnepély s cselekedd, hogy azok a beszédek, amelyek azon el fognak hangzani, ne maradjanak kiáltó szavak a pusztában, hanem fokozzák a hazafiúi és honleányi lelkesedést a keblekben. Értesd meg azokkal is, akik nem magyaroknak születtek, de itt Magyarországon élnek, hogy hazafiságban nyelv- és hitkülönbség nélkül egyeknek kell lennünk s nekik is szól s egyaránt szívünkön kell hordoznunk mindnyájunknak a költő intését: „Hazádnak rendületlenül légy hive, óh magyar“. Szent fiad, az úr Jézus nevében kérünk, hallgasd meg a mi hálaadó s esedező imánkat. Amen.

d) Az ev. egyházközség szintén Kossuth Lajos-utcai templomában a lelkészi hivatal jelentése szerint: „Az egybegyűlt nagyszámú és előkelő közönség gyülekezeti éneke után *Dianiska Frigyes* lelkész magasszárnyalású, mély tartalmú alkalmi imát mondott, kiemelve benne az Emke páratlan közműveltségi küldetését, hatását a magyar társadalomra és népnevelés terén. A hatásos alkalmi imához kapcsolódott dalban a legszebb magyar fohász: a *Himnusz*, mellyel az istentisztelet véget ért“

e) Az izr. neol. zsinagógában a *Ferencz József-úton* szintén szép számú közönség jelenlétében *Eisler Máttyás dr.* főrabbi tartott

Egység a cselekvő hazafiságban

cím alatt lelkes és tartalmas jubiláris beszédet a következők szerint:

„Jártasd körül szemeidet és lásd: mindnyájan egybegyűltek ők, eljöttek hozzád: fiaid a távolból érkeznek s lányaid karon hozatnak el“. (Ézsaiás 60, 4.).

Gyönyörű, dúsan színezett képet fest Izrael jövődjéről a próféta abban a szakaszban, a melyet a holnapi szombatnapon vagyunk felolvasandók. Jeruzsálem képében fordul Izraelhez azzal a biztatással, hogy földéről majdan a nap, mikor romjaiból kikelve újra fölépül s falai benépesülnek a szomorú számkivetésből hazatérő fiak s lányok sokaságával. Az ő nyomukban pedig még idegen népek fiai is odasereglenek majd az újra fölszentelt oltár elé s hódolatuk gazdag ajándékait és szeretetük kincses zálogát halmozzák fel rajta, hogy nem lésszen többé elhagyott és gyűlöletes a város, hanem nevezetetik örök büszkeségnek, nemzedékek gyönyörűségének. És Jeruzsálem népe mind megigazulván, örökre birtokba veszi hazája szent földjét.

Testvéreim, honfitársaim! Az itt nagy vonásokban rajzolt kép elevenedik meg lelki szemünk előtt, midőn e szokatlan időben egybegyűlünk ma Isten házában. (Kir. II. 4, 23.)

„Nincsen ma se újhód, se szombat ünnepe“ és mégis e reggeli óra itt lát bennünket e szentelt falak között, amint lelkünk buzgó áhítat szárnyain emelkedik föl az egek Urához. Honnan ez ünnepi emelkedettség bensőnkben? Mert ünnepe, örömunnepe van ma a magyarságnak, a magyar nemzeti társadalomnak és közműveltségnek itt a mi városunkban, amely falai közt látja e napon a nemzet legkiválóbb fiait, akik az ország minden részéből egybesereglettek, hogy letegyék hódolatuk koszorúját a magyar nemzeti eszme oltárán. Alkalmul pedig ez ünnepi gyülekezésre szolgál az a tény, hogy a hazai közműveltség egyik legelőkelőbb tényezője, a magyar nemzeti eszme egyik legerősebb védőbástyája, az Erdélyrészi Magyar Közművelődési Egyesület, a hazai társegyesületeknek ez időben és érdemben és tekintélyben legelseje, ma üli meg gazdag sikerek áldásától koszorúzott munkássága

megkezdésének 25-ik évfordulóját. Mintha valósággal kilépett volna keretéből a próféta festette kép az eljövendő Jeruzsálemről és a mai ünnepi sokadalomra vonatkozással az ő szavaival biztathatók a magyarság génuszát mi is: „Jártasd csak körül szemeidet és lásd: mindnyájan egybegyültek ők, eljöttek hozzád“ a te hűséges fiaid és leányaid és soraik élén ott van a legelső magyar ember legmagasabb személyének képviselője is, tanúságot téve a királynak nemzetével való együttérzéséről, hű magyar népéhez való ragaszkodásáról, a nemzeti kultúra iránti nagybecsüléséről. Az ő jelenléte nélkül a gyűlekezet nem volna teljes, nem volna oly fényes: hódolatunk és hálaánk méltán illeti hát a bölcs, a jó királyt, akinek képe kitörölhetlenül van szívünkbe vésve.

„Mindnyájan egybegyültek, eljöttek hozzád“. Oh, ha a mai ünnepnapon túl is valóra tudna válni a próféta látomása! Ha a munka hétköznapijain, a mindennapi életben, a társadalmi és a köztevékenység mezején is találkozni tudnának ennek az országnak polgárai abban a termékenyítő gondolatban, hogy mind egy anyának, az egy áldott magyar földnek szülöttei, egymásnak testvérei ők, akik egyképpen tartoznak szeretettel egymás iránt és hűséggel a magyar hazának! Ha mindnyájan kivétel és különbség nélkül, fajra s felekezetre, rangra s foglalkozásra, nyelvre s származásra való tekintet nélkül találkozni tudnánk a hazaszeretet magasztos érzésében! Oh, nem azt a hazaszeretetet értem én, melyet hangos, de sokszor hazug szóval hirdetnek úton-útfélen, de amelyet nem igazolnak a tettek, sőt sokszor ellentmondanak neki, mert gyűlölséget keltenek a haza fiai között! És azt a hazaszeretetet sem dicsérem én, mely a haza földjének, erdőkösorúza bérceinek és aranykalászos rónaságainak szeretetében merül ki: hisz mindenki szívének drága a hazai rög, már természetes érzésénél fogva és szeretetünk iránta csak olyan önkéntelen, akár az imádat, a mellyel édes anyánkat fogjuk körül, akit szerethetnünk minékünk öröm és boldogság! Nem, testvéreim, a hazaszeretet lényege másban van, az igazi hazaszeretet többet kíván tőlünk: kívánja, hogy a *hazai intézményeket* szeressük és tartsuk tiszteletben olyformán, hogy eredeti lényegük és sajátos jellegük ártalma nélkül s a történelmi hagyományoknak figyelembevételével folytonos munkával a fejlődésnek ama fokára igyekszünk őket emelni, ahol legjobban felelnek meg a polgárok anyagi jólétének és szellemi törekvésének. Ebben az igazi, ebben a cselekvő, ebben a tudatos hazafiságban, miért ne tudna testvéri békességben egyesülni egymással minden magyar ember? S ha egyszer egységes és művelt és gazdaságilag is erős lesz ebben az országban a magyarság, akkor földérül a nap, hogy megnyerjük idegenajkú polgártársainkat is épen műveltségünk és gazdagságunk erejénél fogva a magyar nemzeti állameszme szeretetének és szolgálatának és nem lesz az többé gyűlöletes senki szemében, aki a magyar földnek szülötte, aki a magyar föld termette kenyéren él, hanem — mint a próféta mondja az eljövendő Jeruzsálemről — örök büszkesége és gyönyörűsége lesz minden nemzedéknek. Mert egy hirhedett szólás megfordításával elmondhatjuk, hogy Magyarországot előbb művelté kell tenni, azután gazdaggá kell tenni, azután lehet magyarrá tenni, magyarrá minden ízében. Mivel pedig az Emke ezen a nyomon halad, ilyen irányu munkára tömöríti az erdélyi magyar társadalmat immár 25 éve, zajtalan tevékenységgel bár, de amely példaadóvá lett, iskolát alapított egész Magyarországon: azért méltán reászolgál minden jó hazafi és honleány, az egész magyar társadalom osztatlan támogatására, áldozékony készségére és mai jubileumi ünnepe méltán kelti föl bennünk a reménységet, hogy szó szerinti értelemben is köszönhetjük majdan a magyarság génuszát eképen: „Jártasd csak körül szemeidet és lásd: mindnyájan egybegyültek körülötted. Fiaid a távolból — akik eddig távol tartották magukat érzésben tőled — ők is eljönnek és leányaid — akik eddig idegen népség leányainak va-lották magukat — a szeretet karjára fűzve jelennek meg körödben“.

„Mindnyájan egybegyültek, eljöttek hozzád.“ Eljöttünk az ünneplők közé mi is, Izrael ősi hitének vallói, szerényen meghuzódva bár az ünnep háttérében, de őszintén lelkesedve az eddigi sikereken, melyeknek elérésében része van a mi hazaszeretetünk áldozta filléreknek is. Mert büszkén és örömmel valljuk magunkat a magyar állameszme és nemzeti gondolat holtig hű harcosainak és eltökéltségünk szirtfokán meg kell törnie minden kísérletnek, mely a fajegység hű ábrándján vagy bármely más címen ki akarna rekeszteni bennünket a dolgozó és áldozékony hazafiak sorából. Ezt a megmásíthatlan akaratunkat nyilvánítjuk ország-világ színe előtt azzal is, hogy kitártuk ma, a magyarság és az Emke örömnépén, templomunk ajtait, akár vallásunk valamely ünnepnapján. Mert bár a mi hitközségünk még külön is lekötöztette az Emkének, de mi még sem ezért vagyunk első sorban hálások neki, hanem mivel azt az eszményt szolgálja fáradhatlanul, mely a mi hitünknek is legszentebb ideálja, a kultúra eszményét, amelynek az élők között legrégibb bajnoka épen a zsidóság. És ha egyszer világosság tüze gyullad ki minden magyar elmében és a műveltség fénye árad szerte minden magyar szívbe, akkor megtisztul a magyar nép mindennemű túrelmetlenség és elfogultság bűnétől is és testvéri szeretetben egyesülve az országnak bármily eredetű polgáraival, eképen veti meg az eljövendő, de soha el nem mulandó, mindig egységesen magyarnak maradó Magyarország szilárd alapját, hogy megvalósul ama végső prófétai látomás is: „Néped mind megigazulván, örökre megtartja birtokul az országot.“ Ámen.

Hatalmas Isten, népek és idők Istene, leborulunk mindenhatóságod előtt és könyörgünk végtelen jószágodhoz: „Tekints le szent lakodból, az égből és áldd meg a Te népedet“, a Te magyar népedet ebben a mi városunkban és egész hazánkban. Engedj a magyar nemzetnek sok oly örömnépet érnie, mint a mai és adj neki sok oly hű és lelkes fiat, mint azok, akik ezt a mai öröm-

napot sok munka és áldozat árán előidézték. Áldd meg e lelkes hazafiakat és mindazokat, kik a műveltség fátylavivői, minden nemes eszmény képviselői ebben az országban. Áldd meg a haza édes atyját, koronás királyunkat és legmagasabb személyének képviselőjét. Áldd meg az ünneplő egyesületet, annak vezetőit és tagjait. A Tőled való bölcsesség vezesse a ma gyűlésező társegyesületek tanácskozásait, hogy elhatározásaik nyomában üdv és boldogság fakadjon szerte a hazában, hogy mind könnyebben szívvel keressen föl és mindinkább világosodó elmével ismerjen meg Téged mindenki az országban. Minket is, akik hálás és örvendező lélekkel gyűltünk ma ebbe a Te házádba, áldj és óvj meg bűtől-bajtól. Áldd meg egész Izráelt, az egész emberiséget! Ámen.

f) Az *autonom orth. izr. hitközség templomában* tartandó istentiszteletre *Glasner Mózes* főrabbi, illetve az előjárósága következő előleges értesítést bocsátotta ki:

Meghívó

az Emke negyedszázados örömnépélye alkalmából a hitközség nagytemplomában 1911. évi szeptember hó 8-án, péntek délelőtt 1/29 órakor tartandó

Hálaadó istentiszteletre.

Kolozsvár, 1911. szeptember hó.

Az Elnökség.

- Sorrend:* 1. Mah tóvü. Előadja a templomi énekkar.
2. 18., 37. és 45-ik zsoltár.
3. Ünnepi beszéd. Tartja *Glasner Jakab* rabbi.
4. Hanószén teschüöh. Ima a királyért és a hazáért.
5. Adon Olam. Előadja a templomi énekkar.

Az ott elhangzott beszédet, melyet a főrabbi szintén rabbi fia tartott, nem sikerült megszerezniünk.

4. Az ünnepi közgyűlés.

Az Istentiszteletek végeztével emberáradatban megindultak a küldöttségek, kocsik, autók és egyesek a Rákóczi-kert felé úgy, hogy d. e. 1/2 10 órára már telve volt a színekori Ünnepélyek csarnoka a ragyogó díszmagyar és ünnepi ruhás közönséggel, a földszinten a fő- és alispánokkal, a budapesti és kolozsvári egyetemek rektoraival, orsz. képviselőkkel és polgármesterekkel, legelől a küldöttségek és testületek, a páholyokban főrangú és előkelő hölgyek, a főhivatalok vezetői, stb.; az erkélyeken a földszintről kiszorult értelmiség és ifjúság és a nép. A legfelső erkélyen a bejárat fölött a kisbarcsai és csernaakeresztúri, őseik hitére és nyelvére visszatért magyarok — férfiak és nők — dalosköre, lobogósan, festői, színes, népies viseletben, megerősítve az „Összhang” és az áll. tanítóképző intézet dalkarának tagjaival. Jobbról és balról a kolozsvári külvárosi gazdák, Bocskay hajdúi, szintén lobogósan, szép ünnepi ruhában, feleségeikkel és leányaikkal; Maros-Tordavármegye Székelybere községéből a bíró vezetése alatt 15 férfi és nő, stb. Szemben a magyar stílusú díszteremmé alakított színpadon az elnökség és a tisztikar hosszú zöld asztala, mely körül helyezkedtek el az elnökség és az Orsz. Közművelődési Tanács vezető tagjai. Középen *Fekete Gábor* Emke-alelnök, az ünnepi közgyűlés elnöke barna díszmagyarban és *Széll Kálmán* v. b. t. t., az Országos Közművelődési Tanács és a Kongresszus elnöke fekete szalon ruhában. Tőlük jobbra *Jósika Samu* báró, v. b. t. t., a főrendiház alelnöke kék mentében, bordó selyem attilával, *Bethlen Pál* gróf, Emke-alelnök barna díszmagyarban, *Rákosi Jenő* főrendiházi tag, az Emke örökös t. tagja és *Árkay Kálmán*, az Orsz. Közművelődési Tanács ügyvezető alelnöke fekete szalon ruhában, *Sándor József* udv. tanácsos, az Emke t. alelnök-főtájkára és az Orsz. Közművelődési Tanács tagja régi kurucszabású színes díszmagyar viseletben. Balra: *Berzeviczy Albert* dr. v. b. t. t., világos téglaszínű selyem díszmagyarban, *Apponyi Albert* gróf, v. b. t. t., az Emke t. tagja, világoskék mentében, bordó attilával, *Esterházy Kálmán* gróf, főispán, sötétvörös díszmagyarban, *Zeyk Dániel* Emke-alelnök fekete és *Merza Lajos* kir. tanácsos, Emke-főpénztáros sötétzöld díszmagyarban. Mögöttük a fokozatos emelkedéssel elrendezett támlásszékekben: *Bánffy György* gróf v. b. t. t., főajtónálló mester, *Daniel Gábor* báró, v. b. t. t., az orsz. munkapárt ügyvezető elnöke, a felkért ünnepi szónokok, az egyházaknak az ünnepi Istentiszteleteken részt vett püspökei és fejei, a tisztikar s igazgató-választmány és igazgató-tanács tagjai, a fiókválasztmányi képviselők, egyes notabilitások, stb.

Az elnöki asztaltól jobbra, az előtérben emelt dobogón a bibor-aranyos, díszes mennyezettel ellátott, lépcsőzetes trón, melyhez a főbejáratnál a termen keresztül a földszint kettős sorfala között lehetett szőnyegekkel leborított lépcsőn a színpadra s onnan a trónhoz eljutni. A trónszék mellett két díszbe öltözött huszár tartotta az Emke ez alkalomra kibontott remekmunkájú díszes lobogóját. Balfelől oldalt a gyorsírók és a hírlapírók asztala. Az egész termet, mint a díszítést és a szolgálatot a szent célra való tekintettel díjtanul bocsátotta rendelkezésre *Janovics Jenő* dr., a Kolozsvári Nemzeti Színház igazgatója.

Végig tekintve az amfiteátrális csarnok kupolás terme alatt, oly tündéri és ragyogó kép tűnt fel a szemlélő előtt, melynek hatása örökre felejthetetlen és kitörölhetetlen marad azok emlékében, akik az előre számozott és gondosan szétküldött belépő ülő- és állóhely jegyekkel, összesen 1500-al elég szerencsések voltak a terembe bejuthatni. Az ünnepélyek csarnoka előtt díszbe öltözött gyalog- és lovasrendőrök állták el messze terjedőleg az utat.

A többire nézve különben szóljon az ünnep lefolyásának hitelesített jegyzőkönyve.

Jegyzőkönyv.

Az Emke 1911. évi szeptember hó 8-án d. e. 10 órakor Kolozsvárt a nyári színpadon, mint a helyi Ünnepélyek csarnokában, a Magyar Közművelődési Egyesületek Országos Kongresszusával kapcsolatban s illetve közvetlenül ezt megelőzőleg tartott negyedszázados jubiláris díszközgyűléséről, melyen *I. Ferenc József* Ő cs. és Apostoli királyi Felsége legmagasabb személye képviselőjének, *Zichy János* gróf, v. b. t. t., m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter úr Ő Nagyméltóságának jelenlétében jelen voltak a m. kir. kormány, a törvényhozás két háza, Magyarország vármegyéi és városai, az egyházak, hadsereg és közhivatalok, tanintézetek és tanügyi testületek, országos tudományos és irodalmi jellegű társulatok, közművelődési és más egyesületek fényes küldöttségei, a központi tisztikar, az igazgatóválasztmányi, örökös, alapító és rendes tagok, fiókválasztmányi képviselők és meghívottak, vendégek, külföldről, az ország minden részéből és helyből, férfiak és hölgyek ragyogó díszmagyarban és ünnepi viseletben, képviselve lévén a legmagasabb arisztokráciától a nép legszerényebb fiáig minden társadalmi osztály és felekezet, számra, a kiosztott jegyek és a csarnok befogadó képessége tanúsága szerint 1500-an, az idecsatolt névsornak megfelelően:

As Emke 1911. szeptember 8-án tartott negyedszázados jubiláris közgyűlésén jelen voltak:

I. Ferencz József Ő császári és Apostoli királyi Felsége legmagasabb személye képviselőjében *Zichy János* gróf, v. b. t. t., kir. vallás és közoktatásügyi miniszter.

A) M. kir. kormány képviselőjében: *Esterházy Kálmán* gróf, Kolozsvár sz. kir. város és Kolozsvármegye főispánja.

B) Főrendiház képviselőjében: *Jósika Samu* báró, v. b. t. t., cs. és kir. kamarás, király személye körüli ny. m. kir. min., főrendiházi alelnök (Szurdok) vezetése alatt: *Bánffy György* gróf, v. b. t. t., cs. és kir. kamarás, kir. főajtónállómester (Bonchida); *Barcsay Domokos* földbirtokos (Bánffyhunyad); *Ferencz József* unit. püspök; *Rákosi Jenő* főszerkesztő (Budapest); *Teleki Domokos* gróf földbirtokos, (Gernyeszeg) és *Zeyk Dániel* ny. főispán (Nagyenyed).

C) Képviselőház részéről *Berzeviczy Albert* dr., v. b. t. t., ny. vallás- és közoktatásügyi min., házelnök vezetése alatt: *Apponyi Albert* gróf, v. b. t. t., ny. vallás- és közokt. min., *Bay Lajos*, *Bánffy Miklós* gróf, *Bethlen István* gróf, ifj. *Bethlen Pál* gróf, *Czobor László*, *Daniel Gábor* br., v. b. t. t., *Desbordes Ernő*, *Farkas Zoltán*, *Ghillány Imre* báró, *Haller József* gróf, *Hámos Antal* báró, *Hencz Károly* dr., *Ilosvay Lajos* dr., udv. tan., műgyet. tanár. *Issekutz Győző* dr., *Lázár István* gróf, ny. főispán, *Lukács Géza*, *Kálmán Gusztáv* keresk. államtitkár, *Kobek Kornél*, *Mártonffy Márton* udv. tanácsos, ny. min. tanácsos, *Münnich Kálmán* udv. tanácsos, *Okolicsányi-Zsedényi Ede*, *Sándor János* ny. belügyi államtitkár, *Teleki Ferenc* gróf és *Vertán Endre* dr.

D) Vármegyéek képviselőjében. **Alsó-Fehér vármegye** részéről: *Szász József* főispán és *Bánffy Kázmér* br., cs. és kir. kamarás, alispán vezetése alatt: *Dobozy Vilmos* dr., vm. főorvos, *Fejes Áron* ref. tanítóképző intézeti igazgató, *Garda Kálmán* dr., tisztii főügyész, *Inczedy-Joksmán Ödön* dr., vm. főjegyző, *Jeney Elek* dr., vm. árvaszéki elnök és *Török Bertalan* ny. vm. főjegyző, mindannyian Nagyenyedről; továbbá *Bánffy Ferenc* báró, földbirtokos, Enyedszentkirályról; *Gáspár János* földbirtokos, ny. vm. főjegyző, Maroscsúcsról és *Mailáth Ferenc* püspöki jószágigazgató, Gyulafehérvárról.

2. Beszterce-Nassód vármegye részéről: *Fejérváry Jenő* főispán és *Láni Godofréd* alispán vezetése alatt: *Czirják László* főszolgabíró és *Schreiber Ferenc* polgármester, Besztercéről.

3. Borsod vármegye részéről: *Tarnay Gyula* dr., alispán és *Haller József* gróf, orsz. képviselő, Miskolcra.

4. Brassó vármegye részéről: *Mikes Zsigmond* gróf, főispán vezetése alatt: *Hantz Mihály* dr., vm. főorvos, Brassói magyar párt képvis.; *Szentí Bálint* kir. tan., p. ü. igazgató, Brassói áll. tiszt-

viselők képv.; Veress György unit. lelkész, Brassói polgári kör képv.; Barabás Mihály iparos, Donszky István és Király Lajos kereskedők, Szele Béla dr. és Weisz Ignác dr. ügyvédek, mindannyian Brassó városából.

5. **Csik vármegye** részéről: Gyalokay Sándor főispán vezetése alatt Uffalusi Jenő dr., polgármester, Gál Endre dr., vm. aljegyző és Kovács Gyárfás dr., h. tiszti ügyész, Józsa Géza ker. munk. bizt. pénzt. igazgató, Nagy Béni dr., ügyvéd, Henter Géza kir. törvsz. jegyző és Szabó György esperes-plebános, Csíkszeredából; Pálffy András körjegyző, vm. jegyző-egylet elnöke, Várbotfalva; Fülöp Mór fakereskedő és Hankó Antal gyógyszerész, Karcfalváról; Rusz Sántha János közs. jegyző, Gyimesbükkről; Fejér Mihály dr., ügyvéd és Vákár P. Arthur bányaigazg., szerkesztő, Gyergyó-szentmiklósról.

6. **Esztergom vármegye** részéről: Kobek Kornél megyeb. t., orsz. képviselő (Bátorkeszi).

7. **Fogaras vármegye** részéről: Széll József főispán vezetése alatt Dániel Ödön dr., vm. t. orvos, Hersényi Imre polgármester és Zankó Emil m. kir. főerdőmester, mindannyian Fogarasról és Bokross Emil főszolgabíró (Alsóárpás).

8. **Gömör- és Kis-Hont vármegyék** részéről: Lukács Géza alispán vezetése alatt Hámos Antal báró, orsz. képviselő Rimaszombatáról és Farkas Zoltán orsz. képviselő (Budapest).

9. **Háromszék vármegye** részéről: Szentkereszty Béla báró, cs. és kir. kamarás, főispán és Király Aladár dr., alispán vezetése alatt: Potsa János vm. aljegyző, Nemes János gróf és Damokos Ákos szolgabírák, Sepsiszentgyörgyről; Béli Tivadar földbirtokos Bodoláról.

10. **Hunyad vármegye** részéről: Mara László főispán vezetése alatt: Dénes Károly kir. tanfelügyelő Déváról; Bágya Iván dr., főszolgabíró; Szk. Cseh László földbirtokos és Szk. Cseh Andor jogszigorló, Vajdahunyadról; Finna János főszolgabíró és Henrich Viktor főbányagondnok, Marosillyéről; Janza Vazul főszolgabíró, Márek Mór takarékp. igazgató és Varga Domokos ref. lelkész. Petroseny; Gligor Ámosz főszolgabíró, Brád; Muzsnay Béla polgármester, Hátszeg; Bencze Imre székely földműves isk. igazgató, Pap Miklós dr., kir. járásbíró, Pogány Árpád főszolgabíró, Rafael Miksa dr. ügyvéd és Székely Sándor szolgabíró, Algyógy; Simon Ferenc ref. Kún-koll. igazgató, Szászváros; Brázovay Zoltán körjegyző, Felsőszálláspatak; Csősz Gábor áll. tanító, Alpestes.

11. **Jász-Nagykun-Szolnok vármegye** részéről: Küry Albert dr. vm. főjegyző, Szolnok és Balázsovich Ernő törv. hat. biz. tag, Pusztaamonostor.

12. **Kis-Küküllő vármegye** részéről: Kemény Ákos báró, főispán vezetése alatt: Árkosy Zoltán vm. tb. aljegyző, Beliczay Sándor gazd. felügyelő, Blumberg Alfréd gyógyszerész, Felszeghy Mihály szolgabíró, Ferencz Ákos dr., vm. t. főügyész, Incze Béla tanár, Nagy Emil Pál dr. kir. járásbíró, Sámuel Aladár ref. lelkész, Szabó Mihály dr., kir. tanfelügyelő és Szentmiklósy László dr., vm. tb. főjegyző, Dicsőszenmártonból; Papp Kálmán földbirtokos, Somogyom; Vitályos Géza dr., főszolgabíró, Radnót.

13. **Koloss vármegye** részéről: Dózsa Endre cs. és kir. kamarás, alispán vezetése alatt Jósika Aladár báró, Bánffy Ernő báró, Lészai Ferenc, Matskási Pál és Zeyk József földbirtokosok; Csiszár Gyula vm. főjegyző, Hankó-Veress Károly és Papp Zoltán főszolgabírók; Gross József, Bakó András dr. és Mósa József dr. árvaszéki ülnökök és Pap Alajos dr. tb. főszolgabíró Kolozsvárról.

14. **Maros-Torda vármegye** részéről: Haller János gróf főispán és Köllő Ignác alispán vezetése alatt Bethlen István gróf, orsz. képviselő, Sámsond; Biró András ref. lelkész, Bucher Károly és Bürger Albert, gyáros, Marosvásárhelyről; Csekme Ferenc ref. esperes, Gernyeszeg; Csongvay Lajos ügyvéd, kamarai elnök, Csontos Olivér ügyvéd, Darkó Ákos v. tanácsos, Hints Sándor polg. fiu isk. igazgató, Jánosy Sámuel polg. leányisk. igazgató és Jeney Kálmán főszolgabíró, Marosvásárhelyről; Körösy József főszolgabíró, Nyárászereda; Körösy György főszolgabíró, Szászrégen; Lénárt József ref. esperes, Magyaró; Ravasz János ref. esperes, Nyárádszereda; Reicher Aladár főszolgabíró, Szászrégen; Sárkány Miklós dr., ügyvéd és Sztupjár Samu kir. főügyész h., Marosvásárhelyről; Teleki Domokos gróf, földbirtokos, Gernyeszeg.

15. **Nagy-Küküllő vármegye** részéről: Rónay Elemér cs. és kir. kamarás, földbirtokos, Mihályfalva.

16. **Szolnok Doboka vármegye** részéről: Bethlen Balázs gróf, főispán és Bándy György alispán vezetése alatt ifj. Bethlen Pál gróf, orsz. képviselő, Bethlen; Desbordes Ernő orsz. képviselő, Ároklaja; Mártonffy Márton udv. tan. és Ilosvay Lajos dr. udv. tan., műegyet. tanár, orsz. képviselő, Budapestről; Jaczkovics Iván vez. kir. ügyész, Hye Ernő vm. főjegyző, Veress József dr., vm. aljegyző, Bokros Andor árvsz. elnök, Horváth Árpád dr., főispáni titkár, Demeter György dr., árvsz. ülnök, Gönczy Ferenc kir. tanfelügyelő és Bene Ferenc dr., ügyvéd, Désről; Flóth F. Adolf ny. min. oszt. tan., Gyárfás Albert ref. lelkész, Wachsmann Ede dr., bankigazgató, Weisel Ernő dr., ügyvéd. Joó Károly dr., kir. járásbíró, Babcsák Jenő dr., ügyvéd, Zilahy-Kiss Endre dr., járásovos, Póka Gyula malomigazgató, Vályi Pál kir. járásbíró, Amirás Kajetán bankigazgató, Fodor Dezső nagybérlő, Fogolyán Kristóf körjegyző, Somlyói Adolf kir. bir. végrehajtó. Rácz Béla szolgabíró, Szathmáry Károly szolgabíró és Bárdy Géza főszolgabíró, Bethlenből; Bárdy Károly körjegyző, Árpástó; Czetz Ernő szolgabíró, Csákgorbó; Debreczeny Dénes főszolgabíró, Kékes; Imreh Gábor birtokos, Sajóudvarhelyről; Szabó Gusztáv főszolgabíró, Papp Lajos ref. lelkész, Beszenszky Antal dr., járásorvos, Muszte Valér dr., körorvos, Kupás Samu birtokos, Szabó A. Sándor közs. jegyző és Sallai

József közs. bír., Magyarlápósról; *Ujfalvy* Károly bankigazgató, Nagyilonda, *Szöke* Géza áll. tanító, Kendilóna; *Moldován* Teofil gör. kath. lelkész, Kisjenő; *Benkő* Albert ref. lelkész, Székes. Egy dísz megyei huszár a főispán mellett.

17. *Szepes vármegye* részéről: *Münnich* Kálmán udv. tanácsos, orsz. képviselő, Igló és *Okolicsányi-Zsedényi* Ede földbirtokos, orsz. képviselő, Lőcse.

18. *Szilágy vármegye* részéről: *Péchy* Imre főispán vezetése alatt: *Balázs* Árpád vm. árvsz. ülnök, Zilah; *L. Bay* Lajos orsz. képviselő, Nagybánya; *Bedő* Béla tb. főszolgabíró, Zsibó; *Both* István dr., ref. főgimn. tanár, Zilah; *Brandt* Viktor id. bányaigazgató, birtokos, Zsibó; *Diószeghy* Zsigmond báró, polgármester, Zilah; *Kaizler* Endre dr. szolgabíró, Tasnád; *Lázár* Béla fölbirtokos és *Lengyel* Ákos földbirtokos, Kraszna; *K. Nagy* Elek ref. esperes, Bogdánd; *Lukátsffy* Ödön polgármester, Szilágysomlyó; *Nagy* Károly kir. tanfelügyelő, Zilah; *Nagy* Béla földbirtokos, Kraszna és *Rimely* Károly ügyvéd, Varsolc.

19. *Torda-Aranyos vármegye* részéről: *Betegh* Miklós dr. főispán és *Lovassy* Andor alispán vezetése alatt: *Balogh* György dr. ügyvéd, *Balázs* András dr. főesperes-plebános és *Bárdos* Ádám kir. s. tanfelügyelő, Tordáról; *Bethlen* József gróf, földbirtokos, Veresmart; *Bignio* Béla dr. orvos, Marosludas; *Botár* János posta- és táv. főfelügyelő, Torockó; *Brüll* Ede gyógyszerész, Torda; *Butka* József kir. járásbíró, Alsóajára; *Csutak* Lajos kir. adóhivatali főtitest és *Czakó* László ügyvéd, Torda; *Darkó* József dr. járásorvos, Felvinc; *Demény* Endre áll. el. isk. igazgató, Marosludas; *Domány* Sándor áll. polg. isk. igazgató, *Dózsa* Ferenc kir. törvsz. bír., *Egerházy* Lajos ref. lelkész és *Ercsényi* Béla kir. főerdőtanácsos, Torda; *Frieder* Mór dr. ügyvéd, Marosludas; *Gálfi* Zsigmond birtokos, Tordatur; ifj. *Gegesy* József városi tanácsos, *Héczey* Lajos kir. ügyész, *Józsa* Pál kir. műszaki tanácsos, *Kassay* F. Árpád kir. adóhiv. főtitest, *Kemény* Gábor dr. főgimn. tanár és *Kimpel* Flóris takarékp. igazgató, Torda; *Knöpfler* Károly m. kir. főerdőmérnök, Topánfalva; *Kovács* Árpád körjegyző, Székelykocsárd; *Kováts* Gyula szolgabíró, Felvinc; *Körmendy* Oszkár p. ü. számtanácsos, *Kratochvill* Dezső polg. isk. tanár, *Lázár* Mendel Simon gyáros, *Lőrinczy* Berta polg. isk. tanítónő, Torda; *Máthé* Mózes urad. bérlő, Bányabükk; *Mészáros* István ny. főszolgabíró, Felvinc; *Nagy* Lajos dr. járásorvos, Alsóajára; *Nagy* Miklós szolgabíró, Torda; *Németh* István unit. lelkész, Torockó; *Pallós* István főgimn. tanár, Torda; *Pásztor* Sándor ref. tanító, Marosbogat; *Polonyi* Sándor kereskedő, *Retezár* Gerő kir. főmérnök, *Rohoska* József kir. sóbányahivatali pénztárnok, *Sebők* Samu főgimn. tanár, *Simon* Ignác főgimn. igazgató és *Sipos* Gábor kereskedő, Tordáról; *Szabó* Sándor birtokos, Alsóajára; *Szász* István dr. törvsz. elnök, Torda; *Száva* Mihály főszolgabíró, Felvinc; *Székely* János polg. isk. igazgató és *Téglás* István ny. kir. tanfelügyelő, Torda; *Tiboldi* Ferenc birtokos, Gerendkeresztur; *Tósa* László p. ü. igazgató és *Tóth* Olivér ny. v. tanácsos és neje, Torda; *Török* Gyula körjegyző, Mohács; *Vajna* Margit polg. isk. tanítónő, Alsóajára; *Vajna* Vince kir. itélőtáblai bír., Torda; *Várady* István birtokos, Alsóajára; *Veress* Ferenc állatorvos, Torda; *Veress* Sándor ref. lelkész, Harasztos; *Veress* Sándor birtokos, Méhes; *Wolff* Gyula dr. birtokos, Torda.

20. *Torontál vármegye* részéről: *Dellimanics* Lajos dr. főispán és *Jankó* Ágoston alispán, Nagybecskerekéről.

21. *Udvarhely vármegye* részéről: *Haller* János gróf főispán és *Sebesi* János dr. alispán vezetése alatt: *Gagyi* Lajos földbirtokos, Etéd; *Kisgyörgy* Sándor unit. esperes, Vargyas; *Lőrinczy* Dénes ny. altábornagy, Szentábrahám; *Paál* Árpád dr. vm. főjegyző és *Révffy* Zoltán dr. vezető kir. ügyész, Székelyudvarhely; *Sperker* Ferenc földbirtokos, Szentdemeter; *Szabó* Endre vm. aljegyző és *Szobotka* Rezső kir. műsz. tanácsos, Székelyudvarhely.

E) Városok képviselőiben: 1. *Budapest székesfőváros* részéről: *Almády* Géza kir. tan., városi tanácsnok.

2. *Arad ss. kir. város* részéről: *Kovács* Vince városi közműv. és közoktatási tanácsnok.

3. *Debrecen ss. kir. város* részéről: *Kovács* József polgármester és *K. Tóth* Mihály dr. városi tanácsos.

4. *Kolossvár ss. kir. város* részéről: *Szvacsina* Géza udv. tanácsos, polgármester vezetése alatt: *Fekete-Nagy* Béla polgármester-helyettes, *Vikol* Kálmán árvsz. elnök, *Nemes* Ferenc dr. és *Feder* Ottó dr. tanácsnokok, *Esterházy* László dr. főjegyző, *Folyovich* János és *Harmath* Győző aljegyzők, *Óvári* Elemér dr. t. főügyész és *Polcz* Rezső tb. főügyész, *Segesváry* Viktor dr. tanácsfi fogalmazó, tb. aljegyző, *Benyó* Albin és *Kovács* Gyula városi mérnökök, *Kelemen* György számtiszt, *Domodi* András dr. fogalmazó, *Novák* Albert adóhiv. ellenőr, *Lakatos* Ferenc főszámvevő, *Gádl* Endre alszámvevő, *Balázs* Miklós házipénztári ellenőr, *Mustárdy* Miklós dr. árvsz. ülnök, *Hubert* Iván vizvez. igazgató, tb. főmérnök, *Sanda* György vizvez. irodavezető, *Orbán* Lajos anyakönyvvezető h., *Hadady* Endre dr. főkapitány, *Tussay* Gábor rendőrkapitány, *Király* Lajos rendőrfogalmazó, tb. alkapitány, *Papp* Vid Ákos rendőrs. számtiszt, *Lidák* György dr., *Schiller* Ede, *Gruza* Lipót és *Kiss* Árpád rendőrfogalmazók, *Hübschl* Károly és *Méder* Gábor rendőrfogalm. gyakornokok, *Tóth* Kálmán rendőrségi írnok.

5. *Marosvásárhely ss. kir. város* részéről: *Darkó* Ákos v. tanácsos.

6. *Dés r. t. város* részéről: *Ilosvay* Jenő polgármester vezetése alatt: *Voith* Gergely kir. tanácsos, *Körösy* György dr. főgimn. igazgató, *Kühbacher* Ferenc bankigazgató, *Vásárhelyi* Boldizsár ref. lelkész,

Veress Dezső p. ü. számtanácsos, Gaál István bankigazgató, Kádár József polg. leányisk. igazgató, Göczi Károly kereskedő, Scheier Lajos rendőrkapitány és Wasserstrom Áron birtokos.

7. *Fogarasz r. t. város* részéről: *Hersényi* Imre polgármester.

8. *Besatercsae r. t. város* részéről: *Schreiber* Ferenc polgármester.

9. *Csiksszereda r. t. város* részéről: *Ujjalusi* Jenő dr. polgármester.

10. *Gyulafehérvár ss. kir. város* részéről: *Novák* Ferenc kir. tan., polgármester vezetése alatt: *Roska* Miklós dr. és *Ujházy* Béla városi tanácsnokok.

11. *Kisujvárd r. t. város* részéről: *Gaál* Kálmán polgármester.

12. *Nagyenyed r. t. város* részéről: *Sándor* Jenő polgármester h., *Tóbiás* Jenő gazd. tanácsos és *Winkler* Albert dr., városi főorvos.

13. *Szamosújvár ss. kir. város* részéről: *Tódorfi* Lukács polgármester vezetése alatt *Duha* Kristóf és *Papp* Gusztáv városi tanácsosok, *Kopár* Kristóf bankigazgató, *Walton* Róbert főgimn. tanár, *Bárdny* Márton és *Tüzes* Jenő földbirtokosok, *Nits* János gyógyszerész, *Uhlyarik* Albin kir. fegyint. igazgató, *Forgách* Tivadar dr. ügyvéd, *Voith* Gergely ny. tanító, *Voith* Lajos kir. járásbíró-sági irodatiszt és *Szongott* Villibáld városi levéltáros.

14. *Torda r. t. város* részéről: *Zilahi Sebest* Andor polgármester és neje, *Boross* Elek h. polgármester, ifj. *Gegesy* József és *Osztán* Ernő városi tanácsosok, *Szenkovich* Aurél dr. t. ügyész,

F) **Egyházak** részéről: Erdélyi róm. kath. püspök képv. *Fetser* Antal felszentelt püspök, püspöki ált. helynök által, Nagyváradról.

Erdélyi róm. kath. státus: *Lázár* István gróf, orsz. képviselő, alelnök.

Erdélyi ref. egyháskerület: *Kenessey* Béla dr. püspök, főrendiházi tag; *Zeyk* Dániel, ny. főispán, *Bánffy* György gróf, v. b. t. t., cs. és kir. kamarás, kir. főajtónállómester és *Lészai* Ferenc kir. tanácsos, földbirtokos, főgondnokok; *Nagy* Károly ref. theol. intézeti igazgató, főjegyző; *Boér* Elek dr. egyet. tanár, *Pokoly* József ref. theol. intézeti tanár, *Csiszár* Gyula vm. főjegyző, *Bethlen* Pál gróf, ny. főispán és *Bánffy* Ernő báró nagybirtokos, igazgató-tanácsosok; *Péter* Károly titkár; *Kálmán* János dr. tanügyi előadó.

Magyarországi unit. egyház főtanácsa: *Ferencz* József püspök, főrendiházi tag; *Petrichevich-Horváth* Kálmán báró cs. és kir. kamarás, földbirtokos és *Fekete* Gábor kir. ítélőtáblai elnök, főgondnokok.

Kolossvári róm. kath. egyházközség: *Farkas* Lajos dr. min. tan., egyet. tanár, főgondnok, *Nagy* Kálmán gondnok, *Váradi* Albert jegyző.

Kolossvári ref. egyházközség *Kolosváry* Bálint dr. egyetemi tanár, főgondnok; *Herepey* Gergely, *Benedek* Árpád, *Barabás* Samu, *Imre* Lajos lelkészek; *Wisky* Ferenc m. kir. pénzügyi segédtsízt, jegyző; *Végh* Gyula ny. Máv. főellenőr, *Kádár* János dr. bankigazgató, *Székely-Doby* Géza gyárigazgató, *Keresztes* István nagykereskedő, gondnokok.

Kolossvári ágostai hitv. evang. egyházközség: *Jármay* Béla Máv. üzletvezető, e. gondnok; *Dianiska* Frigyes, *Fábry* Viktor lelkészek; *Akeszmann* Albert börgyáros, ifj. *Andrásovsky* Dániel bankigazgató, *Csermák* Gyula bizt. int. titkár, *Engel* Gábor dr. kórház igazgató, *Genersich* Gusztáv dr. egyetemi m. tanár, *Hintz* György dr. gyógyszerész, *Mansberg* Sándor, a Magyar Jelzálog Hitelbank kolozsvári képviselőségének főnöke, *Melitskó* Frigyes máv. főfelügyelő, *Póczy* Mihály városi főmérnök, *Reményik* Károly építész, *Schneller* István dr. egyetemi tanár, *Sólyom* János városi polg. fiuisk. tanár, *Török* Sándor ny. máv. főfelügyelő, *Grósz* János el. isk. igazgató, *Szabó* Géza és *Kárpáti* Emil el. isk. tanítók.

Kolossvári unitárius egyházközség: *Gyöngyössy* Béla kir. erdőfelügyelő, főgondnok és 1 egyházközs. tanácsos.

Kolossvári neol. isr. hitközség.

Kolossvári aut. orth. isr. hitközség: *Sebestyén* Dávid építő-vállalkozó, elnök, *Wertheimer* Vilmos nagykereskedő, alelnök, *Neumann* Mór isk.-széki elnök, *Boskovics* József nagykereskedő és *Löfler* Vilmos előjárósági tagok.

Székelykeresztúri unitárius egyházkör: *Lőrinczy* Dénes ny. altábornagy, felügyelő gondnok, *Lőrinczy* István esperes és ifj. *Lőrinczy* István tanárjelölt.

Marosvásárhelyi ref. egyházközség: *Tóthfalusi* József és *Biró* András lelkészek.

Nagypénteki ref. társaság, Budapest: *Kecskeméthy* István dr. ref. theol. tanár.

G) **Hadsereg és közhivatalok.** **Kolossvári VI. honv. kerületi parancsnokság:** *Sorsich* Béla ezredes és *Leitner* Béla főhadnagy. (Megjegyzendő, hogy az egész kolozsvári helyőrség a közgyűléssel egyidejűleg az országos nagy hadgyakorlaton távol volt).

Kolossvári kir. ítélőtábla: *Fekete* Gábor elnök, *Gál* Jenő és *Hamza* Géza tanácselnökök.

Kolossvári kir. törvénysék: *Bodor* László táblabíró, elnökhelyettes.

Kolossvári m. kir. erdőigazgatóság: *Marosi* Ferenc főerdőtanácsos, hivatalfőnök, *Matavovszky* Árpád, *Rejtő* Adolf, *Dercsényi* Kálmán, *Várnai* Ödön erdőtanácsosok.

Kolossvári Máv. üzletvezetőség, mint örökös tag: *Vékey* Károly főfelügyelő, üzletv. h., *Judik* József felügyelő, *Bereczky* Sándor dr. titkár, *Csiky* István, *Welser* Lajos és *Benkő* Benedek főellenőrök, *Homonnay* Bálint felügyelő, *Monoky* Gyula és *Szmodics* Kázmér mérnökök.

Brassói áll. tiszttviselők képviselőjében : Szent István min. tan., pénzügyigazgató.
Kolozsvári áll. mértékhiteltestítő hivatal: Kuszko István főnök.

H) Tanintézetek és tanügyi testületek képviselőjében :

1. *Budapesti m. kir. tud. egyetem*: Fröhlich Izidor dr., udv. tanácsos, rektor magnificus.
2. *Budapesti m. kir. műegyetem*: Ilosvay Lajos dr., udv. tan., orsz. képviselő, tanár.
3. *Kolozsvári m. kir. Ferenc József tud. egyetem*: Szádeczky Gyula dr. rektor magnificus, Kiss Mór dr., udv. tan., jog- és államtudományi, Kenyeres Balázs dr. orvoskari, Cholnoky Jenő dr. bölcsészeti-, nyelv- és történelemtudományi és Apáthy István dr. math. és természettudományi kari dékán.
4. *Kolozsvári kalasantinum* (kegyes-tanítórendi hittani intézet): Russel Károly igazgató, Komáromy Dezső dr. tanár.
5. *Kolozsvári ref. theologiai intézet*: Bartók György dr. és Ravasz László dr., tanárok.
6. *Kolozsvári unit. theologiai intézet*: Gyöngyössy Béla egyházk. főgondnok, Csifó Salamon dékán, Boros György dr. és Gálfi Lőrinc tanárok.
7. *Nagyvárad kir. jogakadémia*: Kiss Géza dr. ny. r. tanár.
8. *Posszonyi kir. jogakadémia*: Oberschall Pál dr. ny. r. tanár.
9. *Kolozsvári m. kir. gazdasági akadémia*: Péter Béla dr. igazgató-helyettes, Juhász Árpád és Baintner Ferencz dr. tanárok.
10. *Nagyenyedi ref. Bethlen-kollegium*: Gáspár János főgondnok, Garda Kálmán dr. gondnok, Lázár István rektor-professzor.
11. *Kolozsvári ref. kollegium*: Kovács Dezső igazgató, Makkai Ernő tanár.
12. *Kolozsvári unit. kollegium*: Gál Kelemen dr. igazgató, Csifó Salamon, Boros György dr., Kiss Ernő, Kovács Kálmán, Nyiredy Géza dr. tanárok.
13. *Ujverbászi áll. s. köss. főgimnázium*: Kelemen Lajos unit. főgimn. tanár, E. N. M. titkár.
14. *Országos kösépiskolai tanáregyesület*: Márki Sándor dr. egyetemi tanár.
15. *Kolozsvári kereskedelmi akadémia*: Széplaki János dr. igazgató-helyettes, Vincze Frigyes dr., Szentkirályi Sámuel tanárok.
16. *Kolozsvári áll. tanítónőképző-intézet*: Heinrich Józsa igazgató, dr. Gerencsérné-Szántó Jolán, Szántó Mihályné.
17. *Nagyenyedi ref. tanítónőképző-intézet*: Fejes Áron igazgató-tanár.
18. *D. M. K. E. szabadtéri felső nőiipari és iparművészeti szakiskolája*: Podmaniczky Endre báró, cs. és kir. kamarás, elnök. Milkó Izidor dr. író, bankigazgató.
19. *Szilágyvármegyei ált. tanítótestület*.
20. *Kolozsvári áll. milleniumi iskola*: Elek Gyula igazgató, Márton Ilona és Tóth Irma tanítónők.

I) Tudományos és irodalmi jellegű társulatok: *Magyar Tudományos Akadémia*: Berzeviczy Albert dr., v. b. t. t., elnök.

Kisfaludy-Társaság: Csengery János dr. egyetemi tanár, Kolozsvár, Ábrányi Emil író, Szentendre.

Petőfi-Társaság: Sas Ede író, szerkesztő, Nagyvárad.

Kir. Magyar Természettudományi Társulat: Ilosvay Lajos dr. udv. tanácsos, műegyet. tanár, orsz. képviselő, titkár.

Erdélyi Irodalmi Társaság, Kolozsvár: Dózsa Endre cs. és kir. kamarás, alispán, elnök: Csengeri János dr. egyetemi tanár és Szádeczky Lajos dr. egyetemi tanár, alelnökök; Kovács Dezső titkár, Felszeghy Dezső, Jékey Aladár, Cs. Papp József dr.

Csokonay-Kör, Debrecen: Könyves Tóth Kálmán v. tanácsos.

Erdélyi Kárpát-Egyesület: Lázár István gróf, ny. főispán, orsz. képviselő, elnök.

Hunyadmegyei Tört. és Régészeti Társulat, Déva: Veress Endre dr. tanár, tiszt. tag.

Kassai Kasinczy-Kör: Székely-Doby Géza igazgató.

Kecskeméti Katona József-Kör: Tóth István anyakönyvvezető.

Szigligeti-Társaság, Nagyvárad: Sas Ede író, szerkesztő.

Országos Pázmány Egyesület: Sziklay János dr. író.

Dugonics-Társaság, Szeged: Lázár György dr. kir. tan., polgármester, elnök.

Szent István-Társulat: Márki Sándor dr. egyetemi tanár, Pál István apát, Erd. stat. előadó.

Temesvári Arany János Kör: Fodorószky Jenő elnök, Szabolcska Mihály ref. lelkész.

Vácsi Múzeum Egyesület: Tragor Ignác dr. elnök.

Erdélyi Múzeum Egyesület: Esterházy Kálmán gróf főispán, elnök; Kelemen Lajos unit. főgimn. tanár, titkár; Lechner Károly dr., Erdélyi Pál dr., Menyhárháth Gáspár dr. egyetemi tanárok, Lendvay Emil, Tandács József.

J) Közművelődési egyesületek képviselőjében: *Országos Közművelődési Tanács*: Széll Kálmán v. b. t. t., elnök, Árkay Kálmán ügyv. alelnök, Ivánka Pál főszolgabíró, Vác, Szilágyi Sándor titkár.

1. *Alföldi Magyar Közművelődési Egyesület*: Zichy János gróf, kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter, elnök; Hencz Károly dr. orsz. képviselő és Mandics Ede ügyvéd, alelnökök; Gönczi Elemér dr. főtitkár.

2. *Aradi Kölcsey-Egyesület*: Krenner Miklós dr. áll. főreálisk. tanár, alelnök.

3. *Békésvármegyei Közművelődési Egyesület*: Kohn Dávid szerkesztő, alelnök, Gyula.

4. *Délmagyarországi Magyar Közművelődési Egyesület*: Gallovich Jenő t. alelnök-főtitkár, Becsey Károly dr. jogtanácsos, Antalffy Zsírós Mihály főszámvevő.

5. *Dundantúli Közművelődési Egyesület*: Rákosi Jenő főrendiházi tag, elnök, Fodor Oszkár dr. főtitkár.

6. *Erssébet Népakadémia*, Budapest: Pályi Sándor főgimn. tanár.

7. *Eperjesi Szechenyi-Kör*: Berzeviczy Albert dr. védnök, Ghillányi Imre báró, elnök, Semsey Boldizsár ügyv. elnök.

8. *Felvidéki Magyar Közművelődési Egyesület*: Gyürky Géza dr. vm. főügyész, tb. elnök, Nyitra; Czobor László orsz. képviselő, tb. elnök, Budapest; Libertiny Gusztáv kir. tan., ny. kir. tanfelügyelő, tb. elnök, Nyitra; Lőrinczy Gyula ny. ítélőtáblai bíró, ig. tag, Clair Vilmos főtitkár, Nyitra.

9. *Kiskunfélegyházi Közművelődési Egyesület*: Porst Kálmán dr. főgimn. igazgató, elnök.

10. *Máramosmegyei Közművelődési Egyesület*: Bökenyi Dániel titkár, Máramarossziget.

11. *Országos Magyar Szövetség*: Berczik Árpád elnök, ny. min. tanácsos; Hegedűs János dr. honv. főörzsorvos; Csányi Gusztáv dr. főtitkár, ügyvéd.

12. *Országos Magyar Iskola-Egyesület*: Tóth József alelnök, Szundy Károly ügyv. igazgató.

13. *Possonymegyei Közművelődési Egyesület*: Oberschall Pál dr. jogakadémiai tanár, főjegyző.

14. *Szabad Lyceum*, Budapest: Pályi Sándor főgimn. tanár.

15. *Szatmármegyei Szechenyi-Társulat*: Falussy Árpád dr. ny. főispán, elnök; Vajai Károly dr. kir. tan., polgármester, alelnök; Madarassy Dezső nagybirtokos, igazgató; Kende Zsigmond cs. és kir. kamarás, Ujfalussy Zsigmond cs. és kir. kamarás, Böszörményi Zsigmond, Domahidy István és Kovács Jenő nagybirtokosok; Bodnár György kir. tanfelügyelő, Küszner Albert bankár, Faragó Ignác kir. s. tanfelügyelő, titkár.

16. *Szilágyvármegyei Wesselényi-Egyesület*: Kincs Gyula ref. főgimn. igazgató, elnök; Balázs Árpád vm. árvsz. ülnök, titkár; Both István ref. főgimn. tanár, alelnök.

17. *Ungmegyei Közművelődési Egyesület*: Deák Gyula polg. leányisk. igazgató, Ungvár.

18. *Zemplénvármegyei magyar nyelvet terjesztő egyesület*, Sátoraljaujhely: Domján Elek ág. ev. lelkész, vál. tag; Szalay Béla ref. vallástanító.

K) Más egyesületek és társulatok. *Athletikai Klub*, Kolozsvárt: Kuszko István alelnök.

Betleni magyar olvasó és társalgó egyesület: Wachsmann Ede dr. vezérigazgató, Bárdy Géza igazgatósági tag.

Brassói polgári kör: Veress György unit. lelkész, Király Lajos és Donszky István kereskedők, Barabás Mihály szabómester.

Brassói magyar protestáns nőegylet: Makoldi Lajosné tanítónő.

Brassói magyar párt: Hantz Mihály dr. vm. főorvos, elnök.

Csikvármegyei jegyző egyesület: Pálffy András körjegyző.

Erdélyi Gazdasági Egyesület: Bánffy Ernő báró, elnök.

Erdélyi Pártfogó Egyesület, Kolozsvárt: Farkas Lajos dr., min. tanácsos, egyetemi tanár, elnök; Endes Miklós dr. tábl. elnöki titkár.

„Jó szlovák” egyesület, Budapest: Sándor János ny. államtitkár, vál. tag.

Kolozsvári kereskedelmi és iparkamara: Veisz József kir. tan., bankigazgató elnök; Tamási István kereskedő és Hevesi József gyáros, alelnökök, Gámán József dr. titkár.

Kolozsvári ügyvédi kamara: Czikmántori Ottó dr. kir. tanácsos, elnök, Papp József dr. titkár.

Kolozsvári önkéntes Mentő-Egyesület: Konrádi Dániel dr. igazgató.

Kolozsvári Ipartestület: Hubay Károly elnök, ifj. Jakab Lajos titkár.

Kolozsvári kiváltságos kereskedő társulat: Veisz József kir. tanácsos, elnök, Tamási István alelnök, Gámán József dr. titkár.

Kolozsvári kereskedők és kereskedő ifjak társulata: Székely-Doby Géza, Bréver János és neje, Léderer Albert és neje, Harmath Tivadar és neje, Hirschfeld Károly és neje, Székely Sándor, Papp István, Kabós Imre és neje, Keresztes István és neje, Pikéthi Árpád, Páskuj János, Weinrich Rezső, Szele Márton és neje, Dániel Antal, Szenkálzsky László és neje, Horosz Ignác, Kupás Samu, Püspöky Miklós és neje, Polónyi János, Polónyi Sándor, Császár Dávid és neje, Nyegrutz Lukács, Bélteky Aladár és neje, Simon és Lőrincz, Fischer és Guth, Papp Kristóf, Flóra Gyula és neje, Bende és Leiterdorfer, Somlyai Mihály és neje, Szele Endre és neje, Lux Kálmán és neje.

Kolozsvári Tüszelő-Egyesület: Kuszko István alelnök, Székely Ödön jegyző, Koleszár Sándor dr. ügyvéd, jogtanácsos.

Kolossvári 48/49-es Honvédegylet: Nagy Pál elnök, *Persán* Gerő alelnök, *Czakó* József jegyző, *Székely* Lajos, *Tóthfalusi* József, *Márczi* József.

Kolossvári Március 15-iki állandó bizottság: *Sándor* József udv. tanácsos, elnök, *Feder* Ottó dr. jegyző, *Ferenczy* Gyula pénztáros.

Kolossvári Kossuth Lajos asztaltársaság: *Tanács* József elnök.

Kolossvári csismadia ipartársulat: *Balogh* János alelnök, *Kenderessy* Sándor jegyző.

Kolossvári korcsolyás-egylet: *Fabinyi* Rudolf dr. egyetemi tanár.

Kolossvári Gyorsírási Levelezési Klub: *Biró* Árpád tanár, elnök.

Kolossvári Esperantista Klub: *Gámn* József dr., elnök; *Ámon* Ottó titkár, *Biró* Árpád jegyző.

Krassnai Olvasó Egylet: *K. Nagy* Béla háznagy, *Sántha* György főszolgabíró, *Rimely* Károly dr. ügyvéd.

Országos Állatvédő Egyesület: *Fodor* Árpád főgimn. tanár, titkár.

Magyar mérnök- és építész egyesület, Budapest: *Pekanovits* Imre igazgató-főmérnök, Nagyváradi.

Mária Valéria-leányárvaság egyesület, Kolozsvárt: *Herepei* Gergelyné és özv. *Dávid* Antalné.

Marosvásárhelyi kereskedelmi és iparkamara: *Tauszik* B. Hugó kir. tanácsos, elnök; *Sz. Szakács* Péter titkár.

Nagyszebeni magyar polgári olvasóköri: *Zágoni* Gábor kir. közjegyző.

Országos Erdészeti Egyesület: *Marosi* Ferenc főerdőtanácsos.

Székely Társaságok Szövetsége *Deák* Lajos kir. tan., tanfelügyelő, elnök; *László* Gyula iparkamarai titkár, alelnök; *Máthé* József áll. isk. igazgató, főtitkár.

Vörös kereszt egyesület, kolozsvári fiókja: *Mansberg* Sándor báró, alelnök; *Benel* János dr. titkár.

L) Pénzüntézetek és vállalatok képviseletében: *Bethleni* takp. *Wachsmann* Ede dr. vezérigazgató és *Bárdy* Géza ig. tag.

Kolossvári gazdaság hitelsszövetkezete: *Török* István dr.

Magyar lesszámtóló és pénzváltóbank erdélyrészi fiókja: *Andrásofszky* Dániel főnök.

Mezőgazdasági bank és takp. r. t. *Ferenczy* Gyula vezérigazgató.

Salgótarjáni kössémbánya r. t. petrosenyi igazgatósága: *Henrich* Viktor főbányagondnok.

Tordai egyesület kisegítő takp. r. t.: *Kimpel* Flóris igazgató.

M) Az Emke tisztikara részéről: *Fekete* Gábor kir. ítélőtáblai elnök, *Bethlen* Pál gróf, ny. főispán, földbirtokos és *Zeyk* Dániel ny. főispán, földbirtokos, alelnökök. *Sándor* József udv. tanácsos, t. alelnök-főtitkár. *Merza* Lajos kir. tanácsos, földbirtokos, főpénztáros. *Balogh* Károly ny. ref. főgimn. igazgató; *Gál* Kelemen dr. unit. főgimn. igazgató; *Kovács* Dezső ref. főgimn. igazgató; *Pallós* Albert áll. polg. leányiskolai igazgató; *Rietly* Károly róm. kath. főgimn. tanár, jegyző. *Haller* Gusztáv dr. ügyvéd, közp. jogtanácsos; *Márk* Endre udv. tanácsos, ügyvéd, jogtanácsos, úgyis mint a Debrecen városi és Hajdúvárm. Emke-vál. titkára; *Reményi* Antal ügyvéd, jogtanácsos. *Bánffy* Ernő báró, földbirtokos, számvizsgáló bizottsági elnök; *Gyárfás* Benedek jószágigazgató és *Sárkány* Lajos dr. ref. főgimn. tanár, számvizsgáló bizottsági tagok. *Márki* Sándor dr. egyet. tanár és *Nagy* Károly ref. theol. igazgató, egyházker. főjegyző, Dir. tagok.

N) Igazgató-választmányi, örökös, alapító és rendes tagok, fiókválasztmányi tisztségviselők és megbízottak sorából sikerült feljegyezni:

a) *Külföldről*: *Barwelné-Leiningen* Liza grófnő, *Leiningen* Ernő gróf, 48—49-es tábornok gyermeke és leánya *Barwel* Henriett; *Mis* Ada *Wright* és *Miss* Rose *Le Quesne* írónők, mindannyian Londonból.

b) *Vidékről*: *Aczél* Henrik felső iparisk. igazgató, *Dmke* titkár, *Szabadka*; *Bajay* Péter kisbirtokos, *Baja*; *Bakcsy* Kornél lapszerkesztő, Budapest; *Balla* Károly ref. első lelkész, *Fogaras*; *Bánhegyi* Mór dr., ügyvéd és neje, *Sasvár* (Nyittravm.); *Barabás* Zoltán dr., orvos, *Székelykeresztúr*; *Bárany* Sándor gyógyszerész, *Kisújszállás*; *Barát* Ármin kir. tanácsos, a m. kir. min. elnöki sajtóiroda főnöke, Budapest; *Bartha* Győző kir. törv. bír., *Gyulafehérvár*; özv. *Bartha* Miklósné, *Gyalu*; *Benedek* Károly ref. esperes, *Alvincz*; *Bleyer* Izsó dr., ügyvéd, *Temesvár*; *Bod* Péter áll. polg. leányisk. igazgató, *Nagyszeben*; *Bodor* Antal dr., gazdasági lapszerkesztő, földhitel int. kirendeltség vezetője, *Szeged*; *L. Bodor* Károly földbirtokos és családja, *Páncélcseh*; *Botár* Árpád földbirtokos, a „Vas megyei Hírlap” kiküldött tudósítója, *Szombathely*; *Braun* Zsigmond dr., ügyvéd, *Temesvár*; *Brecher* József dr., ügyvéd, *Beszterce*; *Butyka* Sándor r. kath. plebános, *Borbánd* (Alsófehérv.) ; *Csery* Kálmán ny. kir. járásbíró, Budapest; *Csia* Kálmán ref. lelkész, *Etéd* (Udvarhelyvm.); *Csiki* József ref. lelkész, *Medgyes*; *Darányi* Kálmán dr., vm. aljegyző, *Fogaras*; *Deák* Gyula bankigazgató, *Kassa*; *Deák* Imre posta- és távirtda felügyelő, Budapest; *Deési* Pál dr., járásorvos, *Hidalmás*; *Dellimanics* Lajos dr., főispán, *Nagybecskerek*; *Endes* Kálmán földbirtokos és neje, *Torda*; *Farkas* Sándor ref. lelkész és neje, *Fejér*, (Kolozsvm.); *Fejér* Imre a „Nagyküllő” szerkesztője, *Segesvár*; *Felszeghy* Ferenc Máv. üzletvezető, *Szeged*; *Ferenczy* Lajosné földbirtokos és leányai, *Magyar-*

újfalu (Kolozsvm.) *Fodor Endre*, Szászváros; *Friedländer Gyula* a Generali főügynöke, Dés; *Füle Mária* közs. óvónő, Cegléd; *Gadl Elek* földbirtokos, Magyaraklyán (Kolozsvm.); *Gámán Károly* pénzügyi s. titkár, Nagyenyed; *Gergely György dr.*, ref. jogakadémiai tanár, Máramarossziget; *Gödrí Sándor* kir. ítélőtáblai bír., Nagyszeben; *Szenti Grohmann Károly* 48—49-es Honvédegylet elnöke, Nagyenyed; *Gyöngyössy János* min. tanácsos, Budapest; *Györffy Zoltán* báró, földbirtokos, Solyomkő (u. p. Magyarújfalu); *Haáder Sándor* Máv. felügyelő, Budapest; *Hadházy Béla* kir. járábírósi irodatiszt, Balázsfalva; *Hadnagy Mihály* róm. kath. lelkész, Korond; *Harmath Domokos* kir. telekkönyvvezető, Torda; *Hartmann János* m. kir. adóhivatali főpénztáros, Dés; *Hassák Vidor* ny. róm. kath. főimn. igazgató, Kézdivásárhely; *Herczeg L. Sándor* földbirtokos és családja Csernakeresztur; *Hermann Antal* dr., egyetemi m. tanár, Vác; *Holló Ferenc* gépgyári főtisztviselő és neje Budapest; *Horváth Miklós* dr., vm. t. főügyész, Torda; *Imre József* ref. lelkész, Alsóilosva; *Jovián Antal* áll. isk. igazgató-tanító, Marosújvár; *Jovián Viktor* kir. járásbíró és neje, Hátszeg; *Juhász Sándor* ref. lelkész, egyházmegyei főjegyző, Piski; özv. *Kabos Kálmán* földbirtokos, Nagyikland; *Kádas József* postamester és neje, Hosszúfalu; *Kásás György* nyug. állami isk. igazgató, Előpatak; *Keleti Lajos* m. királyi erdőtanácsos, Szászsebes; *Kende Gusztáv* körjegyző, Alsófüle; *Kerényi Béla* dr., kir. közjegyző-helyettes, Szatmárnémeti; *Keresztes Károly* Emke-tanító, Magyarókerke; *Keresztes Sándor* állami igazgató-tanító, neje és két nővére, Csernakeresztur; *Király Ernő* ág. evang. főgimnáziumi igazgató és neje, Selmechánya; *Kisfaludy Kálmán*, dr., miniszteri fogalmazó, Budapest; *Koleszár Lajos* áll. polg. isk. igazgató, a Kalotaszegi kör titkára, neje és leánya, Bánffyhunyad; *Kovács Dániel* áll. polg. isk. igazgató, a Torda-Aranyosvármegyei fiókvál. titkára, Torda; *Kovács József* ref. lelkész és neje, Vajdakamarás; *Kovács László* ref. lelkész, Koronka; *Kovács Sándor* ref. lelkész, Vajdahunyad; *Körösy Gyula* a „Pátria” irod. vállalat és nyomda főtisztviselője, Budapest; *Kusztos Gyula* ref. lelkész, Ördöggút; *Laitner Elek* min. tanácsos, Beszterce; *Lántzky József* bányatulajdonos, vasgyári igazgató, Szentkeresztbánya; *László Zsigmond* ref. lelkész, Kisbarcsa (u. p. Csernakeresztur); *Lestyán Adorján* udv. tanácsos, kir. közjegyző, Debrecen; *Libertiny Arzén* Emke-tag, Székesfehérvár; *Lőrinczi István* unit. esperes, Székelykeresztur; *Lőw Andor* újságíró, az „Egri Újság” munkatársa, Eger; *Makfalvi Ferencz* áll. felső keresk. isk. tanár, Kassa; *Meisner Ernő* dr. ügyvéd, Sopron; *Mihály Gábor* áll. isk. igazgató, a Beszterczenaszódvármegyei fiókvál. titkára, Beszterce; *Münstermann Győző* polgármester, Kolozs; *Nagy Dénes* földbirtokos, Torda; ifj. *Nagy Domokos* ref. lelkész és neje, Szőkefalva; *Nagy Jenő* dr. ügyvéd, Magyarláp; *Nagy József* ref. esperes, a Szabvármegyei fiókvál. titkára, Nagyszeben; *S. Nagy Lajos* dr., kir. közjegyző-helyettes és szerkesztő, Cegléd; özv. *Nagy Mihályné*, Szeged; *Nagy Sándor* főerdész, Zsibó; *Nehéz János* kir. tanfelügyelő, Nagyenyed; *Neubauer Gyula* gyárigazgató és neje, Temesvár; *Nief János* intéző, Vizesda (Torontálvm.); *Nyácsik Endre* ág. h. ev. lelkész, Vársomlyó (Temesvm.); *Oroszlány Gábor* lapszerkesztő, Marosvásárhely; *Pál Lajos* áll. tanító, Kisbarcsa; *Papp Mózes* unit. gimn. igazgató, Székelykeresztur; *Péterffy Béla* áll. főimn. igazgató, Petrosény; *Péterfi István* dr. ügyvéd, Budapest; *Petrovics Pál* ág. ev. lelkész, Hosszúfalu; *Puskás Ferenc* m. kir. erdőtanácsos, Beszterce; *Pusztai Béla* lapszerkesztő és neje, Szabadka; *Raffay Géza* dr., ügyvéd és neje, Cegléd; *Rehorovszky Endre* Szabadka; *Reményi Antal* ügyvéd, Emke-jogtanácsos és neje, Budapest; *Ruzich Ferenc* dr., ügyvédjelölt, Budapest; *Sántha Albert* tanító, fiókköri titkár, Gyergyószentmiklós; *Schieszl Károly* gyógyszerész, fiókköri pénztáros, Balázsfalva; *Csongrádi Schopf Endre* törvsz. bír., Budapest; *Schüller Ferenc* kereskedő, Budapest; *Sebess Dénes* kir. ítélőtáblai tanácselnök, Budapest; *Sebestyén József* áll. isk. igazgató Beszterce; *Semlyén Hugó*, a „Szamosújvári Napló” felelős szerkesztője, Szamosújvár; *Simonyi Arthur* dr., ügyvéd és neje, Budapest; *Spiller Aladár*, a „K. A. O. E.” irodafőnöke, Budapest; *Szabó Albert* m. kir. bányatanácsos, Marosújvár; *Szabó Gizella*, Budapestről; *Szabó György* bérlő, Karika (Szilágyvm.); *Szabó Sándor* áll. isk. igazg., Zilah; *Szalay Pál* ref. vallástanító, Sátoraljaújhely; *H. Szántó István* Emke-tanító, Kissebes; *Szathmáry Lajos* kir. közjegyző, Vinga; *Szeemann Mariska*, Eger; *Székely Ferenc* m. kir. felmérési felügyelő, Debrecen; *Szentgyörgyi Dénes* áll. tanító, Marosvásárhely; *Szent-Iványi Zoltán* földbirtokos, Nagyenyed; *SzereDAY Aladár* cs. és kir. kamarás, orsz. képviselő, Nádasszentmihály (Kolozsvm.); *Sziklay János* dr., író, Budapest; *Szücs Géza* bizt. int. titkár, Szolnok; *Takács Erzsike*, Eger; *Téry Ödön* dr., kir. közjegyző, Gyulafehérvár; *Terrai István* és neje, Rimaszombat; *Thurner Albert* takarékpénztári főnök és neje, Szatmárnémeti; *Toókos Sándor* ny. ref. esperes, Boroskrakkó; *Tordai László* tanító, Kendilóna; *Tornya Ákos* körjegyző és neje, Rákosd (u. p. Vajdahunyad); *K. Tóth Mihály* városi kulturtanácsos, Debrecen; *Török Bertalan* ny. várm. főjegyző, volt orsz. képvis., Nagyenyed; *Török Lajos* áll. isk. igazgató, Diósd; *Tüköry Vilmos* fogorvos, Dés; *Turnovszky Mór* dr., járásorvos, a Maros-Torda vármegyei és Marosvásárhely városi fiókvál. titkára, Marosvásárhely; *F. Varga Lajos* ref. lelkész, Nagyrábé (Biharvm.); *Vetési Imre* róm. kath. alesperes, plebános, Jegénye; *Vilt György* dr., kir. tanfelügyelő, Nyiregyháza; *K. Vörös Sándor* udv. tanácsos, ny. gazd. akad. igazgató, Budapest; *Zakariás János* dr. ügyvéd, Brassó; özv. báró *Zeyk Józsefné*, Mikes; *Zseny József* földbirtokos, Gellértpuszta (Fejérv.); *Zsögön Árpád* áll. tanító, Erzsébetváros stb. stb.

c) *Helyből*: *Ács Ferenc* festőművész, *Ádám Dénes* kir. járásbíró és neje, *Adorján József* földmivelő, v. törvényhatósági biz. tag, *Almay Saliné*, *Árkosy Lajosné-Wagner Irén*, Máv. főellenőr neje, *Asztalos Sándor* Máv. főellenőr-állomásfőnök, *Ády József* áll. isk. tanító, *Balázs K. József* iparos-

tanociskolai h. igazgató, *Balogh* Károlyné ny. ref. főgimn. igazgató, Emke-jegyző neje, *Bán* Antal m. kir. posta- és táv. főfelügyelő-főnök és neje, özv. gróf *Bánffy* Györgyné, *Barabás* Endre áll. tanítóképzőint. tanár, *Békéssy* Károly dr., író, *Békési* Mihály ny. Máv. főkalauz és neje, *Benkő* Sándor v. árvagyám, *Berde* Gáborné áll. tanítónő, *Berde* Károly irodav., *Beregszász* László Emke-főkönyvvezető, *Bertha* Mihály szobrász, *Bethlen* Anna grófnő, *Bocskor* Mihály kir. curiai bíró, özv. *Bodola* Gáborné, *Boér* Sándor ny. számtanácsos, *Boga* Lajos tanár, muzeumi őrség és neje, *Bogschütz* József a Szent Bonaventura nyomda művezető helyettese, *Borbély* Sándor dr. kir. ítélőtáblai bíró, *Boros* György dr. unit. egyházi főjegyző és családja, *Boskovics* József kereskedő, *Bréda* Ferenc fazekasmester, *Brutsi* László kir. főmérnök, *Bucsy* József kir. műszaki főtanácsos, *Csáky* Ilona grófnő, *Csérer* Lajos dr. gazd. tanár, *Czvetkovics* Jenő az Osztrák-magyar bank tisztviselője, *Daróczi* János kőművesmester, *Deák* Ferenc asztalos, *D. Deák* Zsigmond ny. m. kir. honvédezredes, neje és huga, *Deme* Károly áll. polg. fiúiskolai igazgató, *Dercsényi* Kálmán kir. erdőtanácsos, *Dernyei* A. Mihály kir. posta- és távirdaigazgató, *Dianiska* Frigyesné ág. ev. lelkész neje, *Dorgó* Albert udv. tanácsos, kir. közjegyző, *Eisler* Máttyás dr. izr. főrabbi és neje, *Endes* Miklós dr. kir. ítélőtáblai elnöki titkár és neje, dr. *Engel* Gáborné kórházigazgató neje és leánya, *Fábry* Ignác kir. tanf. tollnok, *Fangh* Erzsébet polg. isk. tanítónő, *Farkas* Béla dr. egyetemi tanársegéd, *Fazakas* József dr. áll. felsőbb leányisk. tanár, *Feder* Ottó dr. városi tanácsos, *Feilitzsch* Arthur báró, v. b. t. t., cs. és kir. kamarás, ny. miniszter, *Fekete* Gábor dr., *Fekete* Gáborné, kir. ítélőtáblai elnök neje, *Fekete* Nagy Béláné, polgármester h. neje és leánya, *Feldmann* Zsigmond városi tb. főmérnök, *Felszeghy* András szolgabíró, *Ferencz* Józsefné unitárius püspök neje és leánya, *Ferenczi* Ignác cipésmester, *Ferkó* Adolfné Máv. hivatalnok neje, *Ferkó* Irma postakezelő, *Frank* Arnold Adria bízt. társ. titkár, *Fuhrmann* Károly kereskedő, *Gaál* Dániel tanárjelölt, *Gajzágó* Ferenc ny. kir. ítélőtáblai bíró, *Gáspár* Lajos, *Geréb* Izsák dr. ügyvéd, *Gerencsér* István dr. áll. tanítónőképző intézeti tanár és neje, *Gidófalvy* István dr. kir. közjegyző, *Glasner* Mózes főrabbi, *Gombos* Benő keresk. ügynök, *Gombos* Ferenc az „Újság“ szerkesztője és leánya Rózsika, *Gönczy* Juliska és Piroska óvónők, *Gráf* János vendéglős és neje, ifj. *Gráf* János magánhivatalnok, *Grünwald* Izor dr., vm. tb. főorvos, *Gyalui* Farkas dr. egyetemi m. tanár, egyet. könyvtárigazgató, dr. *Hadady* Endréné rendőrkapitány neje és leánya, *Halász* József igazgató-tanító és neje, *Haller* Andor cs. és kir. százados, dr. *Haller* Gusztávné. Emke-jogtanácsos neje, *Havas* Lázár bankigazgató, *Hegyessy* Vilmos hirlapíró, *Hegyi* Gyula m. kir. iparfelügyelő, *Hevesy* Józsefné, gyáros neje, *Hirsh* Adolf nagykereskedő, *Hirsh* Adolf kir. tanácsos, birtokos, *Hirschler* József dr., praelatus-kanonok, főesperes-plebános, *Hoffmann* Ernőné, *Holló* Károly róm. kath. főgimn. tanár, *Horváth* János szeretetházi igazgató, *Huszár* Bertalan helyettes állomásfőnök, *Hübschmann* Mór kereskedő, *Incze* Gerő kir. ítélőtáblai bíró, *Izay* Árpád kereskedő, *Jenei* Aladár dr. kir. ügyész és neje, *Jeney* Lajos kereskedő, *Jósika* Samu báró, v. b. t. t., főrendiházi elnök, *Juhász* József közp. szolg. berendelt tanító és családja, *Juhos* László kereskedő és családja, *Kabay* György Máv. műhelyfőnök, *Kappel* Izidor dr. egyetemi tanársegéd, *Karácsonyi* Sándor birtokos és neje, *Kecskeméti* Endre Emke s. könyvvezető, *Kerner* Miklós ny. honvédezredes és neje, *Kis* Albert kórházi ellenőr, *Kiss* Mór dr. udv. tanácsos, jog- és államtud. kari dékán, *Kiss* Sándor keresk. akad. igazgató, *Klősz* József szobrász, *Kornis* Károly gróf, földbirtokos, *Kovács* András banktisztviselő, *Kovács* Béla tanítónőképzőintézeti tanár, *Kovács* Dezsőné ref. főgimn. igazgató neje két, vidéki igazgatónéval, *Kozma* Ferenc kir. tanácsos, ny. kir. tanfelügyelő, *Köntzey* Imre birtokos, neje és leányai, *Körmendy* József Máv. raktárnokjelölt és neje, *Körössy* József ref. igazgató-tanító és neje, *Kresmery* Károly dr. Mentő-egyesületi titkár, *Kuncz* Elek kir. tanácsos, tankerületi főigazgató, *Lászlóffy* István dr. ügyvéd, *Lósy* Béla ny. Máv. felügyelő, *Lossonczy* Ernő kir. fővegyész, *Lówy* Mór hittanár, *Lux* Gyula áll. tanítóképzőintézeti tanár, *Magyary* Mihály az „Ellenzék“ szerkesztője, *Makkai* József bádogosmester, *Mandel* Izsák izr. tanító, *Marosi* Ferencné főerdőtanácsos neje és fia, *Marton* Bertalan Máv. hivatalnok és családja, *Matavovszky* Árpádné m. kir. erdőtanácsos neje, özv. *Mendl* Simonné, *Menyhárh* Gyula dr., ügyvéd, *Merza* Gyula Eke-főpénztáros, *Merza* Lajosné, Emke-főpénztáros neje, *Mihalik* Lajos áll. tanítóképzőintézeti tanár, *Mikse* Ferenc nyug. keresk. és iparkamarai tisztviselő és neje, *Mikes* Ödön, a Magyar élet és járadék biztosító intézet ügyvezető titkára, *Mikes* Zsigmondné grófné, *Miklósy* József egyetemi irodatiszt és neje, *Molnár* István Emke-levéltáros, neje és nővére, *Móricz* Ida áll. tanítónő, *Morvay* Béla kir. jogügyi tanácsos, *Müller* Gyula Máv. géplakatos, *Naddányi* Emil dr., a „Kolozsvári Hírlap“ szerkesztője, *Nagy* Jenő ref. főgimn. tanár, *Nagy* József kőműves-mester, *Nagy* Kálmán ref. tanító, *Nagy* Károlyné ref. theol. igazg. neje, *Nemes* Endre róm. kath. főgimn. igazgató, *Nesselfeld* Viktor m. kir. pénzügyi számtanácsos, *Pákéi* Lajos m. kir. Ferencz József iparmuzeumi igazgató, *Pál* István apát-kanonok, az erd. r. kath. status előadója, *Pál* Ferenc kir. s. tanfelügyelő, *Pallós* Albertné áll. polg. leányisk. igazg. neje, *Papp* Ernő dr., orvos, *Papp* János posta- és táv. felügyelő, *Pap* Jenő kereskedő, *K. Papp* Mihály ny. csendőrezredes, özv. *Peille* Istvánné, *Peille* Róbert festőművész, *Péter* Károlyné, ref. egyházker. titkár neje és leánya, *Petrán* Tibor dr., ügyvéd, *Placsintár* Károly kereskedő, *Polcz* Rezső ügyvéd, városi tb. főügyész, *Pollák* Lajos ny. Máv. felügyelő, *Portik* Endre áll. isk. igazgató-tanító, *Posgay* Sándor posta- és távirda felügyelő, *Radics* József kir. javítóintézeti igazgató, *Radó* János Máv. főmérnök, *Rákóczy* Béla jogszigorló, *Rákóczy* Imre bölcsészettan hallgató, *Rákóczy* Zoltánné ny. Máv. főmérnök neje, *Rejtő* Adolfné m. kir. erdőtanácsos neje, *Rigler* Gusztáv dr. és *Richter* Aladár dr. egyetemi tanárok, *Rohonczy* Lajos dr. vm. árvaszéki elnök, *Rosenberger* Mihály Máv. ellenőr,

neje és leánya, *Sándor* Józsefné, Emke t. alelnök-főtítkárné, *Sarudi* Ottó állami tanítóképző intézeti tanár, *Schell* Ernő báró, cs. és kir. kamarás és neje, Csongrádi *Schopf* Mihály birtokos és neje, *Séh* László Máv. főellenőr, *Seyfried* Károly dr. gazd. akad. tanár, *Simon* Gyula kegyesrendi tanár, Léczfalvi *Sipos* Kamilló író, Gy. *Sipos* Károly városi köztisztasági felügyelő, *Somkerek* Gusztáv ny. kir. erdőtanácsos, *Somodi* István ügyvéd, *Spáda* János építész és neje, *Szabó* Dénes ny. kir. curiai bíró.

Kisbarcsai, őseik hitére és nyelvére visszatért, eloláhosodott magyarok.

galmazó, *Weisz* Mór szeszgyáros, *Wertheimer* Áron szivarkahüvely-gyári igazgató, *W. Wolff* Attila m. kir. főerdőszámtanácsos, *Zádor* Benő, izr. isk. igazgató-tanító, *Zeyk* Albert nagybirtokos, *Zsombory* Károlyné róm. kath. óvónő, *Zsulyevits* Mátyás, a Szent Bonaventura nyomda művezetője, stb. stb.

O) **Ifjuság.** *Kolossvári Tud. Egyetemi Kör*: *Puskás* Zoltán elnök és *Lőcsey* László titkár vezetése alatt.

P) **Nép.** *Kolossvári földesek Bocskay Egyesülete*. Lobogósan, kék ünneplőjokban, asszonyaikkal és leányaikkal a Magyar- és Középutcai kerületből *Barabás* Samu ref. lelkész vezetése alatt: *Tárkányi* Ferenc és neje, *Szabó* József és neje, id. *Gombos* Mihály és neje, *Szenes* István és

Szabó Domokos dr. posta- és távirda titkár és neje, *Szabó* József Emke szolga, *Szabó* Kálmánné szerkesztő neje, *Szűdeczky* Béla dr. Erd. Múzeumi könyvtár-őr, *Szarvady* József nyug. főszolgabíró, *Szász* István magy. kir. jószágfelügyelő, *Szathmáry* Ákosné ref. főgimn. tanár neje, *Szvacsiná* Gézáné, polgármester neje, *Tanka* Sándor m. kir. főállatorvos, *Tatay* Sándorkeresk. és iparkam. tisztviselő, *Thiering* Oszkár dr. ipariskolai igazgató, Nagyiklodi *Tischler* Mór nagybirt., *Tokody* László Máv. hivat. és neje, *Tóth* Kálmán dr., az Első Magy. Ált. Bizt. Társas. főnöke, id. *Török* István ny. ref. főgimnáz. igazgató, *Trandafir* Miklós ny. pénzügyi titkár, *Ürmösi* Károly unitár. lelkész, *Ürmösy* Lajos író, *Várad* Aurél dr. ügyvéd és édesanyja, *Varju* János kegyesrendi tanár, *Várnay* Ödönné m. királyi erdőtanácsos, neje és leánya, *Váro* Béni kir. tanácsos, kir. tanfelügyelő, *Vas* Samu birtokos, kereskedő, *Végh* József dr. ügyvéd és neje, özv. dr. *Veress* Lajosné, *Veszprémy* Lajos dr. Máv. fo-

neje, *Bandár* Ferenc és neje, *Szász* Ferenc és neje, id. *Diószeghy* Ferenc és neje, *Bartos* Ferenc és neje, id. *Butyka* József és neje, id. *Szabó* Ferenc és neje, *Szalma* József és neje, *Kiss* Sándor és neje, *Kiss* Károly és neje, id. *Z. Szabó* Mihály és neje, *Kispál* Sándor és neje, ifj. *Gombos* Mihály és neje, *Tóth* Károly és neje, *Albert* István és neje, *Nagy* János és neje, *Furu* Mihály és neje, *Balázs* István és neje, *Gombos* István és neje, *Csiki* Sándor és neje, *Butyka* Ferenc és neje, *Kiss* György és neje, *Kilin* Sándor és neje, *Berki* József és neje, *Jakab* Ferenc és neje, *Csiki* Károly és neje, *Papp* József és neje, *Hatházi* Sándor és neje, id. *Hatházi* István, *Kovács* József, *Kovács* Ferenc és neje, *Ambrus* Ferenc és neje, *Serestélyi* Dániel, *Kis* Károly, *Zágoni* István-*Butyka* Anna, *Albert* András-Nagy Róza, *Szalma* István-*Jakab* Lina, *Tárkányi* György-Albert Vilma, *Tárkányi* Ferenc-*Adorján* Eszter, *Zágoni* Károly-Simon Erzs, *Deák* Ferenc-Gál Róza, *Deák* Miklós-Gombos Marcella, *Jakab* György-Csiki Róza, *Kilin* János-Szabó Róza, *Butyka* Ferenc-Gáspár Lula, *Diószeghy* Sándor-Makó Anna, *Kőszegi* Károly-Kilin Biri, *Makó* Lula-Szabó Anna, *Kilin* Sándor-Szabó Erzs. Összesen 100-an.

Kolozsvári Hidelvei Rákóczi-Egyesület. Lobogósar, kék ünneplőjokban, asszonyaikkal és leányaikkal, a kétvízközi és hidelvei kerületből, *Benedek* Árpád ref. lelkész és *Kovács* János ref. isk. ig.-tanító vezetésével: id. *Adorján* János, *Havadi* N. István, *Török* András, ifj. *Bagaméri* István, *Menyhárt* Sámuel, *Török* Mihály, *Bagaméri* József, id. *Bagaméri* István, ifj. *Adorján* József, id. *Bányai* József, *Adorján* József, *Török* István, *Szilágyi* András, *Gyulai* György, ifj. *Bányai* József, *Székely* József, *Pap* Sámuel, *Török* József, id. *Kömöcsi* Pál.

Kisbarcsai és csernakereszturi (Hunyadvm.) őseik hitére és nyelvére az Emke által visszatért magyarok Emke-dalosköre festői (népies) színes ünnepi ruhában, az Emke ajándékozta lobogó alatt, 33 férfi és 17 nő, egyesülve a kolozsvári „Összhang” Máv. dal- és zeneegyesület 40 és a kolozsvári áll. tanítóképzőintézet dalkarának 40 tagjával, *Zsigmond* Ferenc áll. tanítóképző intézeti énektanár, valamint *Keresztes* Sándor csernakereszturi áll. tanító vezetése alatt.

Elnökölt: *Fekete* Gábor alelnök.

Előadott: *Sándor* József udv. tanácsos, tiszteletbeli alelnök-főtitkár.

Jegyzettek: *Balogh* Károly, *Gál* Kelemen, *Kovács* Dezső, *Pallós* Albert és *Rietly* Károly jegyzők.

I. Napirend előtt elnök jelentve a közgyűlésnek, hogy *Béldi* Ákos gróf külföldön súlyos betegség miatt van akadályozva a megjelenésben s hogy ez alapon úgy a gróf, mint az Igazgató-tanács által maga bízott meg az ülés vezetésével, felhívja a jelenlevőket, hogy Ő cs. és Apostoli királyi Felsége (Éljenzés) legmagasabb személye képviselőjének a közgyűlés egyúttléteről való értesítésére, szállásáról a közgyűlés színhelyéig való kísérésére s illetve az előcsarnokban való fogadására *Bethlen* Pál gróf, alelnök vezetése alatt küldöttséget menesszenek. Javaslatára az inéti vezetése alatt kiküldetnek: *Ábrányi* Emil író, *Bethlen* István gróf, orsz. képviselő, *M. Deák* Zsigmond ny. m. kir. honvédezredes, *Dellimanics* Lajos dr., főispán, *Elek* Gyula áll. el. isk. ig.-tanító, *Eisler* Mátyás dr., főrabbi, *Esterházy* László dr., városi főjegyző, *Ferencz* József unit. püspök, *Ghillány* Imre br., orsz. képviselő, *Gyürky* Géza dr., várm. tiszti főügyész, *Haller* János gróf, főispán, *Ilosvay* Lajos dr., udv. tan., műgyet. tanár, orsz. képviselő, *Jankó* Ágoston alispán, *Kenessey* Béla dr., ref. püspök, *Láni* Godofréd alispán, *Lészai* Ferenc ref. egyházker. főgondnok, nagybirtokos, *Libertiny* Gusztáv kir. tan., tanfelügyelő, *Novák* Ferenc kir. tan., polgármester, *Pál* István pápai praelatus, apátkanonok, *Reményi* Antal Emke-jogtanácsos, *Szabolcska* Mihály író és *Zeyk* Dániel ny. főispán, Emke-alelnök. A küldöttség tagjai, miközben a vezető alelnök többek társaságában fogatokon a legmagasabb személy képviselőjeért a New-York szállodába hajtatott, *Zeyk* Dániel alelnök vezetése alatt az előcsarnokban várakoztak s megérkezés után a terembe kísérték Ő Nagyméltóságát.

II. A legmagasabb személy képviselője fényes díszmagyarban megérkezve és fogadtatás után a terembe kísértetve, beléptekor az erkélyről felzúgott a kisbarcsai és csernakereszturi, őseik hitére és nyelvére visszatért, eloláhosodva volt magyarok megerősített hatalmas Emke-daloskörének „Hymnusza”, melyet az egész közönség állva hallgatva végig és együtt énekelve, a legmagasabb személy képviselője így haladt az elnöki emelvény közelében emelt trónig s az előtt a jelenlevők zúgó éljenzése közt a továbbiakig fedett fővel állva maradt.

III. A „Hymnus” elhangzása után elnök a trón felé fordulva a következő szavakat intézi a legmagasabb személy képviselőjéhez:

Nagyméltóságú m. kir. Vallás- és közoktatásügyi Miniszter Úr!

A legmélyebb alattvalói hódolattal és hálattal szívvel Ő cs. és Apostoli királyi Felsége iránt, hogy az Emke negyedszázados ünnepén legmagasabb személyét Nagyméltóságod által a legkegyelmesebben képviseltetni méltóztatik s a tisztelet és hála legbensőbb érzelmeivel Nagyméltóságod iránt, hogy szeretettel ápoltt békés kulturális munkánk és ünnepünk körében megjelenni kegyeskedett, a legőszintébb mély üdvözlötünknek kifejezésével kérem Nagyméltóságodat, hogy Ő cs. és Apostoli királyi Felsége nevében ünnepi közgyűlésünk megnyitására a legfelsőbb engedelmet megadni méltóztatassék. (Éljenzés.)

IV. Zichy János gróf kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter, mint a legmagasabb személy képviselője a közgyűlés megnyitására az engedélyt a következő szavakkal adja meg:

„A legmélyebb hódolattal és őszinte örömmel vállalkoztam arra, hogy Ő Felsége legkegyelmesebb megbízásából az Erdélyrészi Magyar Közművelődési Egyesület mai díszülésén Ő Felsége legmagasabb képviselőjében megjelenjek.

Midőn a jubiláris ülés megnyitására ezennel engedélyt adok, egyuttal szívemből kívánom, hogy az a fáradhatatlan munkásság, mely az Erdélyrészi Magyar Közművelődési Egyesületet negyedszázadon át magyar hazánknak egyik legfontosabb közművelődési intézményévé avatta, ezentűl se lankadjon és ez a nemes hivatású egyesület jövőben is fáradhatatlanul és fényes sikerrel dolgozhassék magyar hazánk és a társadalom javára.“ (Szünni nem akaró éljenzés és taps.)

Ő Felsége legmagasabb személyének képviselője a trónt elfoglalva s fővegét letéve, megkezdődött a

Napirend.

1. Elnök az ünnepi közgyűlést a következő, nagy figyelemmel hallgatott és közben sokszoros éljenzéssel megszakított beszéddel nyitja meg:

„Mélyen tisztelt ünnepi Közgyűlés!

A legmagasabb engedelem alapján az Emke negyedszázados ünnepi közgyűlését, tisztelettel teljes üdvözlésem kifejezésével, ezennel megnyitom.

Első szavunk hálaadó ima az Egek Urához, hogy a magyar közművelődés és közjó ápolásában negyedszázados működésünkig áldó kezével elvezetett.

Az Emké-t erős nemzeti érzés és hazafiui lelkesedés hozta létre.

Abból az eszméből fakadt, hogy drága hazánk és nemzetünk szellemi és anyagi emelkedésén társadalmi úton közös erővel munkáljunk; hogy nemzeti kultúra és anyagi jólét erősítése által védjük és erősítsük a magyarságnak az erdélyi részekben a beolvadás veszélyének kitett nyelv-szigeteit; hogy ápoljuk a magyar nép között a magyar kultúrát, emeljük s erősítsük a nemzeti öntudat és a faji ragaszkodás érzetét s fokozzuk a megélhetés lehetőségét, mert az Irás szerint is: Elvész az a nép, amely műveltség nélkül való.

A lefolyt negyedszázad alatt a magyar nemzetnek ember- és szabadságszerető szellemében, az élénkbe tűzött közművelődési cél érdekében egyértelemmel következetesen igyekeztünk mindent megtenni, amit a magyar társadalom erkölcsi és anyagi támogatása mellett, a feladatok nagyságához és sokaságához mérten, aránylag csekély eszközökkel, a folyton előtölülő nehézségek között, társadalmi úton, odaadó kitartással megtennünk lehetséges volt.

Arra törekedtünk, hogy a magyar nemzeti kultúrát terjesszük és fejlesszük, hogy ennek nevelő hatása által terjedjen és erősödjék a nemzeti érzés és valódi hazafiság s fokozódjék a közjó s hogy egymást becsülve és megértve, mindenkit e hazában hasson át a magyar kultúra és nemzeti szellem termékenyítő, vonzó ereje és simúljon a magyar nemzeti államhoz.

A legmélyebb hódolattal és hálával vagyunk eltelve ez ünnepélyes pillanatban a legmagasabb trón ama kiáradó kegyelmétől, hogy magyar közművelődési és közgazdasági törekvéseinket minden alkalommal helyeslőleg és bátorítólag erősíteni méltóztatott. Ez fokozza buzgalmunkat s erőt ad a további munkálkodásra.

Eme felemelő visszaemlékezés hatása alatt, hogy negyedszázados ünnepünk emlékét tőlünk telhetően megörökítsük, — van szerencsém az Igazgató-választmány megbízásából és nevében a a következőket indítványozni:

1. Fejezze ki az ünnepi díszközgyűlés *I. Ferenc József* Ő császári és Apostoli királyi Felsége és a legmagasabb királyi Ház iránt tántorithatatlan hű ragaszkodását és legalázatosabb alattvalói hódolatát s ezt hódoló sürgönyben juttassa Ő Felsége kegyes színe elé.

2. Határozza el, hogy hasonlóan a már korábban létesített és legkegyelmesebben elfogadott *I. Ferencz József* 50.000 K-s népiskolai és *Erzsébet* királyné 50.000 K-s kisdédóvóai alapítványhoz, néhai b. e. *Rezső* trónörökös Ő császári és királyi Fensége emlékére is egy 50.000 K-s templomépítő alapítványt létesít, melynek kamataiból örök időkre az Emke Alapszabályaiban foglalt egyházak templomépítéseit, felekezeti különbség nélkül segíyezi az Emke. Ez alap legkegyelmesebb elfogadását a közgyűlés után hódoló feliratban fogjuk kérni Ő császári és Apostoli királyi Felségétől.

3. Néhai József főherceg Ő császári és királyi Fensége emlékére, hálás kegyeletünk jeléül, az erdélyi néptanítók készülő kolozsvári Leány-otthona számára, vonatkozó korábbi határozat kiegészítésével, 10.000 K-s alapítványt létesít.

4. Legmélyebb tiszteletünk jeleképpen a legmagasabb személy kiszemelt képviselője, József főherceg Ő császári és királyi Fensége neve alatt, e közgyűlést követően, egyleti fiókjaink útján 10.000 K jutalmat oszt ki az egyesület az Emke Alapszabályaiban foglalt legérdemesebb néptanítók között. Kérni fogjuk Ő császári és királyi Fenségét is, hogy e két utóbbi határozatot, mint közgyűlésünk, illetve egyesületünk egyhangú óhaját kegyesen elfogadni méltóztassék.

5. Annak a kegyes jóváhagyását kérjük, hogy a Választmány gondoskodott, mikép egyletünk elhunyt első rendes elnöke, két díszelnöke és kilenc legnagyobb alapítójának sirja az ország bármely részében, közgyűlésünkkel egyidejűen küldöttségek útján megkoszorúztassék.

Ezek után a díszközgyűlést tisztelettel üdvözölve, a trón és nemzet közötti béke és egyetértés hő érzelmeinek kifejezésével, az Emke daloskönyvének kezdő Hymnusza szavaival zárom beszédemet:

„Áldd meg Uristen nemzetedet
S védd meg erőddel a királyt!”

A sokszoros éljenzéssel és tapssal megszakított és kísért elnöki megnyitót, az abban foglalt javaslatokkal együtt teljes tartalmában elfogadja a közgyűlés s a fentiekben e jegyzőkönyvre ígteni határozza. A közgyűlés jegyzőkönyve vezetésére a jegyzők, a hitelesítésre pedig *Haller János* gróf főispán, *Sándor János* ny. államtitkár és *Márk Endre* udv. tanácsos küldetnek ki.

2. T. alelnök-főtítkárnak olvassa a gyűlés határozata értelmében az Ő császári és Apostoli királyi Felségéhez a legmagasabb kabinetiroda útján küldendő hódoló sürgöny szövegét a következőkben:

„Mielőtt az Erdélyrészi Magyar Közművelődési Egyesület és a kapcsolatos Országos Közművelődési Kongresszus tanácskozásait megkezdénék, császári és Apostoli királyi Felséged kegyes színe elé járulnak, hogy a nemzet társadalmának az ország minden részéből összesereglett képviselői biztossáék Felségedet, Magyarország nagy és szeretett királyát, tántoríthatatlan hűségükről, kiapadhatatlan hálájokról és rendíthetetlen alattvalói ragaszkodásukról. *Fekete Gábor* mint az Emke h. elnöke. *Széll Kálmán* mint az Országos Közművelődési Tanács elnöke.”

A közgyűlés egyhangulag elfogadja s az elküldésre nézve az intézkedés megtörténik.

3. Elnök felolvastatja *József* főherceg Ő cs. és kir. Fenségének, mint a legmagasabb személy eredetileg megbízott képviselőjének sürgönyét a következők szerint:

„Nagyméltóságú gróf *Béldi Ákos* Emke-elnök urnak, Kolozsvárt. A hadgyakorlatokról lázzal és gégelebbal érkezvén haza, orvosom néhány napra a legszigorúbb kiméletet rendeli el. Ő császári és Apostoli királyi Felsége legkegyelmesebben fölmentvén engem a kolozsvári utazástól, a legmélyebb sajnálatomra kénytelen vagyok szép ünnepüktől távol maradni. Gondolataim ott lesznek és őszinte szívből kívánom, hogy az Emke eddigi oly hazafias és áldásdús működését a jövőben még igen sok emberöltőn át fokozott hévvel folytathassa s a Mindenható áldása legyen minden tagján.”

A közgyűlés Ő cs. és kir. Fenségének betegségét a legnagyobb szomorúsággal és ennek következtében Ő Fensége kényszerű elmaradását a legmélyebb sajnálattal véve tudomásul, kimondja Ő Fenségének hasonlóképen sürgönyileg leendő üdvözlését.¹

4. T. alelnök-főtítkárnak olvassa a *József* főherceg Ő császári és királyi Fenségéhez az udvarmesteri hivatal útján intézendő üdvözlő sürgöny szövegét:

„Az Emke negyedszázados jubiláris közgyűlése mélyen meghatva Fenségednek az egyesület elnökéhez intézett üdvözlő és áldó soraitól, a legnagyobb tisztelet és szeretet érzelmeivel köszöni meg Fenségednek örök hálára kötelező készségét, mellyel a nemzet társadalmának ünnepére elfáradni szándékozott s Istentől a legteljesebb gyógyulást, áldást és kegyelmet kívánva, Fenséged védelméért és támogatásáért továbbra is esedezik. *Fekete Gábor* h. elnök, *Sándor József* t. alelnök-főtítkárnak.

Egyhangulag elfogadva, az elküldésre nézve az intézkedés megtörténik.

5. Elnök a gyűlés alapszabályszerű egybeállításánál bejelenti, hogy *Reményi Antal*, az Emke jogtanácsosa, kezdettől buzgó alapító tag a közgyűlés alkalmából évi 100 K-val lép be tagnak, mint újabb alapító s ez összeget fizeti míg él, megtoldva azzal a jogi intézkedéssel, hogy ezt a kötelezést közmegegyezéssel nejjére és örököseire is kiterjesztette. Hasonlóképen a közgyűlés alkalmából 2—200 K-val léptek be alapítóknak: *Bethlen Balázs* gróf, cs. és kir. kamarás, Szolnok-Doboka vármegye főispánja, a v. k. r. l., *Árokalja*; *Deési Pál* dr., vármegyei tb. főorvos, járásorvos, Hidalmás; *Kisvárdai Farkas* Ödön földbirtokos, Budapest; *Fézl József* szállodatulajdonos, Kolozsvár; *Fitoss Vilmos* birtokos, ny. rendőrfőkapitány, Nagykőrös, régi rendes tag; id. *Haller János* gróf, Maros-Torda és Udvarhely vármegyék, valamint Maros-Vásárhely sz. kir. város főispánja, Marosvásárhely; *Karczag István* birtokos, Keszthely, régi rendes tag; *Csobánczi Mészöly Gáspár* ny. ref. főgymn. igazgató, Nagykőrös, régi rendes tag; *Nadányi Emil* dr., a „Kolozsvári Hírlap” szerkesztője, Kolozsvár; *Ordódi és alsóliaszkói Ordódy Endre* főszolgabíró, Léva; *Stief Jenő* papirkereskedő, nyomdatulaj-

¹ Szemben egy pár nemzetiségi lap irányzatos közleményével, a történelmi igazság kedvéért ki kell emelnünk, hogy a későbbiek rendjén csakhamar kitűnt, mikép Ő Fensége már szeptember hóban, a közgyűlés hónapjában a meghülésen kívül veszélyes vakbéllobban szenvedett, miért is dr. *Herzl Manó* tanár már ekkor a műtétet javasolta; a baj fokozódva mutatkozott a következő hóban, mignem januárban az egész ország osztatlan figyelme és részvéte közepette a súlyos műtétet sietve végre kellett hajtani s Ő Fensége kezdetben napokig élet és halál közt lebegett.

donos, Kolozsvár; *Zboray* Miklós dr., ügyvéd, orsz. képvis., Budapest; végül *Komárom* sz. kir. város törvényhatósága, miután *Szentes* és *Karczag* városok 25, illetve 18 év óta 200—200 K újabb alapítványukat egyidejűleg szintén befizették, 200 K-val ez alkalomból is belépett alapítónak. Rendes tagokká lettek és adományt nyújtottak számosan.¹

Éljenzéssel fogadják.

6. Következnek a negyedszázados örömnépnap alkalmából a közgyűlés színén előszóval az Emkéhez intézett üdvözlések:

a) *Esterházy* Kálmán gróf, Kolozsvármegye és Kolozsvár sz. kir. város főispánja, a m. kir. kormány nevében:

Méltóságos Elnök Úr!

Magyarország kir. kormánya nevében üdvözlöm az Emkét, mert nemzeti célokért hazafias áldozatkészséggel keltetett életre. Öt lustrumon át a lankadatlan céltudatos, hazafias munkásság és támogatás vitte előre a magyar nép javára, az erdélyrészi magyar népnek művelődéssel a magyarság számára megtartására. Az Emke magasztos céljainak, erejéhez képest teljesen megfelelt és ezért ez erőnek erkölcsi és anyagi öregbítését Magyarország királyi kormánya kötelességének tartván, azt, annak nevében és a hazafias kötelesség jellegében üdvözlöm negyedszázados jubileuma alkalmából. (Éljenzés.)

b) *Jósika* Sámuel báró, v. b. t. t., ny. m. kir. személy körüli miniszter, mint a főrendiház alelnöke, a főrendiház nevében:

Méltóságos Elnök Úr! Mélyen tisztelt Ünneplő közönség!

A magyar országgyűlés főrendiházának nevében van szerencsém annak üdvözlését az Emkének mai szép ünnepélye alkalmából átadni. Ha a közművelődés irányítása az állam, akkor annak terjesztése a társadalom feladata. Az erdélyrészi magyarság hamar felismerte ezt, kulturális fejlődésünk legújabb korában.

Felismerte, hogy neki kötelessége, itt, e nemzetiségi lakta vidéken (nem ellenük, hanem velők nemes versenyre kelve) a magyar faj közművelődését terjeszteni, ha ennek supremáciáját továbbra is fenntartani, biztosítani akarja. Ennek az erős faji érzésnek köszönjük az Emke megalakulását, mindnyájunkat meglepő gyors és szép fejlődését. Minden igaz magyarnak fő óhaja, hogy az Emke útjain tovább is így haladjon; valamint az Emke minden tagjának kötelessége, közgazdaságunk mai átalakulásában, egy percig sem feledni, hogy: a kié a föld, azé az ország. (Hosszas éljenzés.)

c) *Berzeviczy* Albert dr., v. b. t. t., ny. m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter, mint a képviselőház és a Magyar Tudományos Akadémia elnöke, a képviselőház és a magyar tudományos és irodalmi testületek és intézetek nevében.

Mélyen tisztelt ünneplő gyülekezet!

A magyar képviselőház üdvözlését hozom az Emkének (Éljenzés) és a tisztelt elnökség szíves engedelmével mindjárt hozzacsatolom a Magyar Tudományos Akadémia képviseletében a tudományos és irodalmi egyesületek szíves köszöntését is. (Éljenzés.) A szónok személyének ez a véletlen közösége mintha kifejezője volna annak az igazságnak, hogy a munka, amelynek negyedszázados folyamára tekintünk ma vissza, ép oly nemzeti ügy, mint amely mértékben kulturfeladat teljesítése. (Ügy van.)

A nemzet politikai képviselete, a képviselőház, nemzeti ügynek tekinti ezt a munkát, (Helyeslés) oly nemzeti ügynek, amely a pártok minden ellentétei és torzsalkodásai fölött áll (Ügy van) és én a magyar parlamentarizmus fejlődéséből kizártnak akarok tekinteni minden olyan alakulást, amely a nemzeti kulturmunka ezen pártok felett álló megbecsülését, elismerését, védelmét, valaha kétségessé tehetné. (Taps és éljenzés.)

¹ A jubileum alkalmából csakhamar a közgyűlést követően érkeztek be még e sorok kinyomtatásáig a következő új alapítványok és tagok: Kolozsvári kereskedelmi bank r.-t.; Magyar jelzáloghitelbank, Budapest; Mezőgazdasági bank és takarékpénztár r.-t., Kolozsvár és özv. báró *Wodianer* Albertné, szül. *Atzél* Zsófia, Pozsony, 1000—1000 K; *Szurdai* Róbert gyárigazgató, Budapest, 750 K; Kolozsvármegyei takarékpénztár r.-t. 500 K. — *Bánffy* Ferenc báró, földbirtokos, Enyedszentkirály; *Bocsányi* László bankigazgató, Kolozsvár; *Esterházy* László dr., városi főjegyző, Kolozsvár; *Flóris* Áron dr., fővárosi tanár, Budapest; Gyulafehérvári népbank r.-t.; Kereskedelmi hitelintézet r.-t., Kolozsvár; Kolozsvári híd- és vízellátási társaság; Kolozsvári korona bank r.-t.; Kolozsvári magyar- és közép-tizedi hitelintézet; *Márk* Géza m. kir. posta- és távírdafőtiszt, Nagykanizsa; Medgyesi általános takarékpénztár r.-t.; Mocsvidéki takarékpénztár r.-t.; *Okolicsányi* Zoltán dr., ügyvéd, Budapest; *Péter* Sándor unitárius lelkész, Városléva; *Petrozsényi* László-lupényi helyi érdekű vasút r.-t.; *Szalay* Antal földbirtokos, Arad; *Szántó* Lajos fűszer- és csemegekereskedő, Gyöngyös; *Tuba* Lajos ny. tanár, Kolozsvár; Zsibó és vidéke takarékpénztári r.-t., 200—200 K-val. Ez örökös és alapító tagsági kötelezettségek értéke, a *Reményi* Antal járadék-jellegű alapítványát kivéve, együtt: 12.050 K. Rendes tag jelentkezett 228, összesen 9262 K kötelezettség elvállalásával, a mi együtt 21.312 K-t tesz ki. Ez a közgyűlés szép anyagi eredménye, a közben jelentkezett hagyatékon és az adományokon kívül.

Az Emke egyébként nagyon csekély mértékben veszi igénybe a törvényhozás és a kormány segítségét, mert azt a helyes elvet követi, amelyet igazolnak fényes sikerei: hogy neki feladata mindenek előtt a társadalom munkájának szervezése, a közművelődés szolgálatában. (Helyeslés.) De mégis hiszem, hogy megnyugtatóra szolgál az egyesületnek, ha törekvéseiben egynek érezheti magát az ország törvényhozásával és tudja, hogy munkássága mindig teljes összhangban volt és van úgy a törvényhozás, mint az e részben irányváltozást nem mutató alkotmányos kormányzatunk szellemével.

És épp oly mértékben bírja az Emke működése Magyarország tudományos és irodalmi világának rokonszenvét és egyetértését. Téved, aki azt hiszi, hogy a tudomány és irodalom legmagasabb fokú művelése és a nép legszélesebb rétegben való képzése között összefüggés, közösség nincs.

A modern Franciaország egyik legtekintélyesebb államférfia figyelmeztetett arra, hogy mint a fizikai világban csak a magas víznyomás képes az éltető folyadékot mindenfelé eljuttatni, ahová szükséges, épp úgy csak a magas tudomány és viruló irodalom mellett szokott a népműveltség is széles rétegekben elterjedni. (Taps és éljenzés.) És amint messze szétvezető készülékek nélkül a legmagasabb vízoszlop sem képes az alsó rétegekbe hatolni, épp úgy a népnevelést szolgáló szétterjedt szervezet és társadalmi közreműködés nélkül a nemzet legjelesebb szellemeinek alkotásai sem válhatnak közkinccsé.

Az Emke nem a támadás, hanem a védelem jegyében született. (Úgy van.) Nem annyira kiterjeszteni, mint inkább birtokállapotában megtartani akarja az államalkotó magyar fajt. Senkitől szellemi sajátját el nem vonja, ellenkezőleg műveltséget akar adni az a nélkül szűkölködőknek. Nem áll útjában semmi más nyelvű művelődésnek, sőt inkább versenyre buzdítja azt. Nem akarja elidegeníteni a magyartól nem magyar ajkú honfitársát, hanem kölcsönös megértéssel hozzáakarla csatolni azt. (Igaz, úgy van.) Híven Széchenyi tanításához, elakarja kerülni a magyarságnak mindkét ellenségét, az előítéletet és az elbizakodottságot. (Helyeslés.)

Tudva, hogy minden csak, mint Széchenyi mondá: felsőbbbségnek enged, egyaránt és együtt felakarja virágoztatni a nemzetiséget és a közértelmiséget.

Most már elmondhatjuk, hogy Isten megáldotta az alapítók munkáját. Áldja meg a folytatókat és befejezőket is. (Hosszantartó éljenzés és taps.)

d) Széll Kálmán v. b. t. t., ny. m. kir. miniszterelnök, mint a Magyar Közművelődési Egyesületek Orsz. szövetségének, illetve az Orsz. Közművelődési Tanácsnak elnöke, a magyar közművelődési egyesületek nevében:

Mélyen tisztelt Ünneplő Közönség!

Fennkölt érzéssel jöttünk Önök közé. Nagy és igaz örömnünpre jöttünk, mely a haza minden fiának, minden magyar embernek szívét örömmézzéssel és büszkeséggel tölti el. Lelkem minden réteget egy érzés hatja át, szívem egész megnélt az emeli. hogy érzem és tudom nagy jelentőségét ennek a mai napnak. Az Önök 25 éves fennállásának ünnepe ez. Üdvözlöt hozok Önöknek attól a társulattól, mely a közművelődés érdekeit az egész országra nézve képviseli. De nemcsak üdvözlöt ez. Elismerés és hála. Önök a kultúra nagy munkájában előljárnak. Önök a munkát, melynek mindnyájunk szolgálunk, felemelték egy nagy magaslatra. És ezért nem az Önök ünnepe ez, ez az országnak ünnepe, mert az ügy, az a szent cél, amelyet Önök oly nagy lelkesedéssel, önfeláldozással és oly fényes, dicső eredménnyel szolgáltak, a nemzetnek, az országnak az ünnepe. (Úgy van!) Én büszkeséggel üdvözlöm Önöket, azon egyesületek nevében, amelyek ezen hivatással engemet megbíztak, mert büszkéek vagyunk Önökre és arra a nagy, fényes eredményre, amit a mi ügyünkben a közös célért elérték. Ezt az üdvözlöt hozom Önöknek e nagy munkában. Önök nagyobb és fényesebb eredményt értek el. És ennek örülünk. Nagy érdeke és nagy előnye ez az országnak és nemzetnek, amelynek hű fiai voltunk, vagyunk és maradunk. Önök lobbantották fel és röppentették magasra hatalmas lángképpen azt a szikrát, amely minden magyar embernek szívében él. Önök oda gyújtották fel, hogy ne csak lássuk, hanem érezzük, hogy ebben az országban a magyar nemzeti kultúrát terjeszteni kell, annak kell szolgálni és aki szolgál és eredménnyel szolgál, nagy szolgálatot tesz az országnak és nagy érdemeket szerez magának. Nem lokális érdekek és feladatok, amit teljesítenek, azok az ország feladatai és mi büszkéek vagyunk, hogy annak részesei lehetünk. Az Önök működése és működésüknek fénye és eredménye az ország többi munkáit lelkesíti, ébreszti, hogy tegyék azt, amit Önök, kísérik hálával és elismeréssel és kövessék Önöket. A magyar államnak fejlődését, a magyar nemzetnek virágzását és erősítését egy biztosítja: a kultúra. Csak aki a kultúrának szolgál, az szolgál az országnak és amely ország a kultúrát oly magaslatra tudja emelni és széles alapokon tudja fejleszteni, mint amilyenre a modern világnak szüksége van, az élhet meg és állhat meg. És ha van ország, amelynek erre szüksége van: Magyarország az. De a kultúrának fejlesztése sohasem mehet a nemzet jellege, történeti multja és hagyományai rovására. Az ehhez való jog és kötelesség ezeréves történetünkben és állami fennállásunk indokaiban fekszik és gyökereszik. Ez a nemzet az akar maradni, aminek őseink megalapították, és ennek kell maradnia, erre a magaslatos célra irányulnak törekvéseink. (Zajos éljenzés.) Az a magaslatos érzés vezette Önöket mind, hogy ennek az államnak műveltnek kell lenni és magyarnak kell maradni. Ennek az érzésnek benn kell élnie minden ember szívében és ez az érzés ösztönözze kifelé a munkára, a tevékeny-

ségre, a szolgálatra. Ez tesz mindnyájunkat erőssé. Ez lelkesítsen és ez vezessen minket a célhoz. Ez a belső érzés szívünk mélyében és lelkünkben élő érzelm, amely nem szabad hogy gyengüljön egy percre sem. Belülről növekedik a fa is, benső rétegeiből erősödik kifelé, bár kívül látjuk az erősödést, az az erősödés nem kívülről, hanem belülről megy kifelé. Benne kell élni minden magyar emberben annak a nemzeti érzésnek, hogy kötelessége ezt a nemzetet magyarnak megtartani. Ez az érzés munkára ösztönöz s ez az érzés a magyar társadalom belső erejének fejlesztésével kifelé erőssé tesz. Ez egyik forrása a nagy hazaszeretetnek, amely hivatásunknak öntudata. Ez a belső erő, amely vezeti a magyar társadalmi nemzetet. Ez a nemzet magyar volt, magyar maradt és magyar lesz, míg él, enélkül a nemzet fennállásának nincsen jogosultsága s nemcsak a multjáért szent kötelessége, de hivatásának öntudata biztatja és erősíti folytatására, amely kötelességeket a haza iránti érzésből teljesíteni kell. Mi azért becsüljük és azért megadjuk minden más polgártársunknak jogait, sőt az ő veleszületett nyelvének is, ami a magyar állameszmével egyetértésben van és azzal egyeztethető. Itt semmiféle gyűlölet nem lehet az iránt, aki nem beszél magyarul, de érezze, hogy Magyarországnak tagja, annak az országnak hű fia kell hogy legyen, amely ezer éve alapított, amelynek nagy vezető eszméi és tényezői nem bántották őket, nem ölték meg nyelvüket, semmiféle tradícióikat. Azt akartuk, hogy a magyar haza hű polgárai legyenek, bármiképp imádják az Istent és a hazát. Ezt kívánjuk mi is tőlük és ha ezt azok az ő értelmi erejükénél fogva beismerik és belátják, magukévá teszik, akkor nem lesz a magyar államnak baja, nem lesz belső ellenségünk, mert azzal számolni fogunk, azt nem tűrjük el. És hát mi jogon? azért, mert magyar ez a nemzet: államjogon, mert magyar: minden jogon. Mi jogon támad, kérdezem én, a forrásból a víz? amely lefolyva nagy és erős lesz, mi jogon cikázik felhőkben a villám? mi jogon kering a föld önmaga körül és mi jogon süt ki a napsugár és mi jogon tündökölnék az égen a csillagok? és kérdezheti valaki, hogy mi jogon szereti az anya gyermekét és mi jogon szerzi meg a gyermek szeretetét, mi jogon? az örök törvény jogán, amely a természetben uralkodik, ami az emberben van, amit Istentől kaptunk, amit az elődeinktől örököltünk és amit szentül fogadunk megtartani. (Zajos nagy éljenzés.) Ilyen a mi jogunk, Magyarországot magyarnak megtartani és fogjuk is. És nem fogja ezt az országot és nemzetet az erő elhagyni, nieltányosan, igazságosan és szeretettel bán mindenkivel, aki nemhogy magyarul beszél, de magyarnak marad nyelvben, szokásaiban, de minden tekintetben. (Zajos éljenzés.) Ez az, amit én mindig, amióta gondolkozni tudok, érezni tudok, vallottam és vallok, aminek szolgálni fogok, amint tudok erőm utolsó löktetéséig. (Zajos éljenzés.)

Ebből a teremből, ezzel a melegséggel, mellyel Önökhöz szoltam, szívemnek minden dobbanásával, lelkemnek minden érzésével ajánlom nemcsak Önöknek, hanem azoknak is, akik nincsenek itt e helyen, de azért az ország líai, hű fiai akarnak lenni, folytassák, fontolják meg, tegyék közös erővel Magyarországot, amely magyar akar lenni és fog maradni, művelté, boldoggá, erőssé és szerencsésé. Üdvözlöm Önöket azon egyesületek nevében, akik a közművelődés és magyar nemzeti érzések terén dolgoznak és akik Önöket követik. A legnagyobb melegséggel üdvözlöm ezen az ünnepnapon. Ez az ünnepnap a nemzet ünnepe, mert annak a hazafias működésnek látja fényét, amellyel nemcsak egyetért, hanem amit tisztel, szerencsésnek, boldogítónak talál. Ezeket akartam szívem és lelkem melegével elmondani, hogy lássák Kolozsvárt, hogy úgy gondolkozunk mint Önök és hogy hálával, szeretettel és a legnagyobb meleg érzésekkel viseltetünk Önök iránt. (Hosszan tartó zajos éljenzés.)

e) *Tarnay Gyula dr.*, Borsódvármegeye alispánja, a vármegyei törvényhatóságok nevében:

Az „Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület” szíves meghívásának jogán — az ország összes törvényhatóságainak itt megjelent tagjai és a vármegyei tisztikarok megbízásából a honszerlem egész melegével köszöntöm az E. M. K. Egyesületet 25 éves fennállásának jubileumán.

Ezt az egyesületet a hazafiak aggodalma hozta létre, a hazaszeretet szent érzelme állandóan táplálja s épen ezért ez a tér, amelyen kell, hogy minden ellentét elsimuljon, melyet köztünk a mindennapi élet küzdelme felidéz; kell, hogy e hely szentély legyen, amelynek küszöbén az ellenfelek leteszik fegyvereiket; hogy magyarságunk tudatában a testvériség, a szeretet tüze ellenállhatlan erővel loboghasson.

Büszke örömmel tekintünk vissza az egyesület 25 éves működésére és meghajtjuk elismerésünk zászlóját az egyesületet vezető férfiak hazafias nagy munkája előtt; mert az egyesület 25 éven át azt a munkát végezte és elszánt akarattal azt a munkát végzi mindenkoron, mely erős tényezője annak, hogy a haza idegenajkú és fajú népei a magyarsággal minél erősebben összeforrijanak, — szívben, lélekben és érzésben eggyé váljanak; — azt a munkát végezte, melyet a nemzet egészének egészséges, egyenlő fejlesztése megkívánt.

E magasztos munka talajából egy szebb jövő virágai fognak kivirulni, mert eszközei tiszták, nemesek, erkölcsösek és gyökerzete a nemzet lelkébe nyúl.

Csak ne legyen a lelkesedés és öröm, mely kebleinkben honol, múlt és tünékeny, hanem legyen a jövő tetteinek előre világító fénye.

Mi törvényhatóságok eddig is buzgó terjesztői, hirdetői, végrehajtói voltunk mindazon érzelmek és eszméknek, melyeket az Emke zászlójára írt és épen ezért mi kijelenthetjük, hogy mi az egyesület munkáját közigazgatási feladatnak tartjuk (Zajos éljenzés) s ígérjük, hogy a küz-

delmes, verejtékes munkában részt veszünk s a honszerelem ideális lelkesülésével, ernyedetlenül dolgozunk azon, hogy nemzetünk szellemileg és anyagilag nagy, művelt és magyar legyen!

Ekként szegődünk be mi az egyesület buzgó munkásai közzé s ekként az a munka, melyet az Emke végez, mindnyájunk munkája lesz. S egy megerősödött tábor fog közreműködni azon, hogy ezen munkának célja: az egységes magyar nemzet léte, fennmaradása és fejlesztése. — ezer szikla, ezer örvény és ezer akadály dacára is megvalósuljon! (Zajos éljenzés.)

f) *Almády Géza* tanácsos, a székesfőváros nevében:

Mélyen tisztelt Ünneplő közönség!

Megbízatomhoz képest van szerencsém Budapest székes-főváros közönsége nevében a nagy-érdemű Emke egyesületet szívem mélyéből a legmelegebben üdvözölni.

Azzal, igen tisztelt Közgyűlés, hogy a főváros részt vesz a mai fényes nemzeti ünnepen, nemcsak tiszteletét és nagyrabecsülését akarja az Emke iránt kifejezni, hanem egyúttal jelezni kívánja azt a fontosságot, amelyet általában a kulturális egyesületeknek tulajdonít.

Bizonyára mindnyájunknak meggyőződése az, hogy ha annak idején nem alakult volna meg az Emke és a többi testvéregyesület, akkor azokat most kellene megteremteni, hogy megvédhessük és fejleszthessük a magyar nemzetet saját otthonában, egyrészt az idegenajkú nemzetiségi aspirációk és támadások ellen, másrészt a mai sivár világpolgári felfogásokkal és irányzatokkal szemben. Ebben a védő, mentő és fejlesztő munkában azonban az ország fővárosának kétségtelenül fokozottan kell résztvennie. mert csak egy erős, magyar nemzet egészséges organizmusában élhet, boldogulhat az ország szíve, Budapest is.

A nemzet függetlensége, boldogulása igazán csak annak erejében rejlik és ez az erő a nemzet kulturális, gazdasági fejlődésével gyarapszik.

A kulturális fejlődés legkiválóbb tényezői pedig a közművelődési egyesületek, amelyek erős bástyái a nemzeti védelemnek és templomai a nemzet Geniusának, amely körül a hazaszeretet örök tüze lobog. Ennek a tűznek a lángjai ott lobognak az Emke oltárán is, amely körül sorakoznak azok az apostolok, akik e vidéken nagy önfeláldozással és küzdelemmel immár negyedszázadon át élesztik és terjesztik azt a lángot, amely nem pusztít, hanem melegeivel egygyé olvasztja a szíveket, hogy a magyar nemzetet egységessé, naggyá, hatalmassá tegye.

Igazán boldog vagyok, hogy ezeket az apostolokat a főváros képviselőjében én köszönhetem és kívánom, hogy hazafias munkájukkal a nagy Széchenyi jövődölése a Királyhágón túl is teljessédjék és hazánk dicső, örök életet éljen. (Zajos éljenzés.)

g) *Kovács József* debreceni polgármester, Magyarország városai nevében:

Mélyen tisztelt Ünneplő Közönség!

Az Alföld közepéről, hazánk egyik kulturális városából, Debrecenből jöttem ide ünnepelni az Emkét. A debreceni fiók részéről kívántam résztvenni az ünnepségben s időközileg részesültem abban a szerencsében, hogy a városok részéről felszólalásra jogot nyertem. Örömmel teljesítem. Mélyen tisztelt Közgyűlés! Amidőn a magyar városok részéről örömmel üdvözlöm a jubiláló Emkét, nem érzem hivatva magamat arra, hogy az egyesület által 25 éven át elért eredményeket feltárva, méltányoljam működését. Méltányolva, ismertetve van az számos munkában s legközelebb az Emke által kibocsátott jubiláris műben. Arra érzem mégis hivatva magamat, hogy egy körülményt emeljek ki, ami az egyesületnek különös érdemét képezi. A mi városainkban t. i. előbb és régebben is folyt a kulturális munka. De magunkat magyaroknak érezve, tartva, meg volt az a hibánk, melyszerint úgy gondoltuk, hogy aki Magyarországon él, az mind magyar és nem akartunk tudni róla, hogy nem mind magyar. Mi a közművelődést főleg városaink határán belül terjesztettük s ápoltuk s nem gondolkodtunk arra, hogy így a mi munkálkodásunk egy csepp a tengerben, s elenyészik a nagy vidék miatt, mely minket körülvesz és nem akar kulturmunkánkról tudni. Én úgy tudom, hogy az Emke ébresztette fel erre a figyelmet, midőn az egyesület vitte a közművelődést a nép közzé és ezzel tette a népet fogékonnyá a közművelődés iránt s arra, hogy a városi intézmények iránt érdeklődéssel viseltessék és így lettek a városok is központokká iskoláik és közintézeik révén, így terjed a kultúra. Amidőn tehát újból üdvözlöm az eredményes munkájában az Emké-t, bejelentem a városok részéről, hogy ebben a munkában, mi a városok továbbra is segítő társai leszünk. (Zajos éljenzés.)

h) *Rákosi Jenő* főrendiházi tag és az Emke örökös dísztagja, mint az „Otthon” írói és hírlapírói kör elnöke, a magyar sajtó nevében:

Mélyen tisztelt Hölgyeim és Uraim!

A tanácskozásnak ebben a stádiumában semmi sem látszik könnyebbnek, mint az Emke érdemeit méltatni, dicsőségét elismerni. Viszont semmi sem látszik nehezebbnek, mint ezt a feladatot olyan elmésen, szellemesen, érdekesen és szépen végezni, mint ahogy az előttem szólók megemléstették. Én ebből semmit sem óhajtok lerombolni és engedelmet kérek, hogy ne az Emke dicsőségéről beszéljek, hanem beszéljek néhány szót az Emke egyik *szolgálóleányáról*, aki azt gondolom, becsülettel teljesítette kötelességét, a sajtóról.

Mélyen tisztelt Uraim! A sajtó az a madársereg, a madaraknak azon megszámlálhatatlan tömege, amely minden hajnalban felkel és szétröppen az országban délnek, északnak, keletnek, nyugatnak, hogy felkeressen minden zeg-zugot. Ez a madársereg néha mint a vészmadár vijjog és harcra, háborúságra, védelemre, haragra és lelkesedésre szólítja az országot, az embereket. Máskor ez a madársereg olaját hord a szájában, s mint Noé madara a békét hordatja világnak, de mindig visz magot ez a madársereg a szájában, az isten madara mintájára, amit elhullat termékeny és kopár sziklákon mindenütt, hogy életet teremtsen.

Ez a madársereg a sajtó, amely megszólal a hangnak egész skálájával. Benne van a fülemile éneke, a holló és a varju károgása is. De tisztelt uraim, mikor hajnalodik, az őserdő felébred és megszólalnak a legellentétebb hangjai a madaraknak s az erdők mint egy lenge tábor, egy isteni szimfoniát hallhatnak.

A figyelő fülnek elenyészik minden sértő hang és nem dominál már csak az édes melódia, de egy hanggá, egy melódiává válik a zengő erdő. A mi erdeink, a mi őserdeink a közönség, a nemzet. A sajtó a modern életnek legnagyobb alkotása, a legcsodásabb és legfontosabb intézménye. A sajtóban benne van az elemeknek minden része és minden áldása és minden jótéteménye. Felveszi az elemeket, amelyek pusztítanak, de áldást hozók is. Ilyen a sajtó is, amely rombol, de áldást hozó is. Valamint a természetet nem lehet megfékezni, éppen úgy a sajtót sem, mert a sajtó szabad. (Taps és éljenzés.) Szabadság nélkül a sajtónak csak veszedelmei vannak. A világnak szüksége van a sajtóra, amely a modern életben a legnagyobb szerepet játsza. E sajtó nevében, mely büszke arra, hogy az Emkének szolgálatokat tehetett, hogy dicsőségéhez hozzáruhatott, ennek nevében üdvözlöm az Emkét és ennek díszes közönségét. (Hosszantartó zajos éljenzés és taps.)

Az üdvözlő beszédeket éljenzéssel és sűrű tapssal fogadja a közgyűlés s e jegyzőkönyvhöz csatolni határozza.

7. Köszönetek az üdvözletekért:

a) *Apponyi* Albert gróf, v. b. t. t., ny. m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter, mint az Emke örökös disztagja s élete végéig évi 200 K-val alapító, az egyesület nevében megköszöni az üdvözleteket:

Mélyen tisztelt ünneplő Közönség!

Ha, amint megbízatásom szól, visszhangot kellene adnom azokra a szép, tartalmas, a magyar hazafiságnak lángját a mi szíveinkkel közvetítő felszólalásokra, amelyekkel az Emkét annyi nagy tényezője a magyar közéletnek üdvözölte, akkor igen sokáig kellene ezen gyűlésnek figyelmét elvonnom attól a feladattól, amely rá vár. (Halljuk!) Szerencsémre mindazokat az üdvözleteket, amelyeket hallottunk, amint a dolog természete magával hozza, néhány, sőt egy igen egyszerű, de a maga egyszerűségében nagy gondolatban lehet összefogni és a gondolat az volt, aminek az én igen tisztelt barátom Széll Kálmán oly pregnáns módon kifejezést adott. (Éljenzés.) Hogy mi igenis kulturát akarunk terjeszteni, hogy ezen ország minden lakosának egyéniségét amennyire tőlünk telik fel akarjuk emelni az erkölcsi tökéletesedés legmagasabb fokára. De ez a kultúra, amelyet terjeszteni akarunk, az az emberi tökéletesedés, amelyet munkálni akarunk, nem az a holmi szemléges, hanem magyar honpolgári kultúra és tökéletesedés. (Helyeslés.)

Igen tisztelt ünneplő közönség! Mikor ebben a gondolatban egyesülünk, hát lehetetlen nekem mindazokhoz úgy szólni, mint vendég, mert vendég az az idegen, aki valahová ellátogat; nem vendég az, aki ugyanannak az eszmének körébe lép be, melyet saját működésének körében táplál és megmunkál, nem vendég az, aki oly ténykedésben vesz részt, ami neki is szól, mint az ország minden részének. Ha itt helyi akcióról, ünnepélyről volna szó, akkor vendégek volnának; de itt a nemzetnek, országnak ügyeiről van szó. Akik hű fiai a hazának, azok nem vendégek, hanem munkatársak, részesei a mi céljainknak és kell, hogy részesei legyenek a mi céljainknak és törekvéseinknek. (Zajos éljenzés.) Nem vendég mindenek előtt az, aki képviseli a magyar király személyét, mert itt nemcsak nemzeti ügyről van szó, hanem a magyar király trónjának megszilárdításáról, aminek alapja a történelmi magyarság, a magyar nemzet. (Zajos éljenzés.) Nem vendég a magyar törvényhozás, amely, ha feladatahoz hű akar maradni, képviseli a magyar nép hagyományos kívánságait. Kötelességünk teljesítésében egy magasabb gondolat hevit, mely gondolat a trónnak is ereje: az egységes magyar nemzeti államnak kiépítése. (Zajos éljenzés.)

Nem vendégek a törvényhatóságok, melyek az államnak a történelmi erősségét képviselik; mert a nemzeti feladatok teljesítésében az önkormányzatnak nagy és hatalmas része volt és kell, hogy az államnak korszerű felépítésében ez az ő történelmi hivatásuk megmaradjon. Nem vendég az országnak fővárosa, amelynek képviselője oly szépen mutatott rá, hogyha igaz az, hogy az erős, teljesen lüktető szív az organizmusnak létfeltétele, ép úgy feltétele az egységes organizmus munkája a szív dobogásának. És nem vendég itt a sajtó, aminek hivatását oly gyönyörűen jelezte annak legérdemesebb munkása, Rákosi Jenő. (Éljenzés.)

Hisz Ő maga mondta, hogy a sajtó, mely a hangskálának minden árnyalatán végig terjeszti az eszmét, mégis csak egy alaphangot ismertet és ez nem lehet más, mint az az alaphang, amely minden egyes hang fölött uralkodik, a magyar nemzeti kultúra. (Éljenzés.)

Igen tisztelt ünneplő közönség!

Ami a politikában, a társadalmi működésben és akár az önkormányzati tevékenységben, akár a sajtó terén ettől az alaphangtól eltér, az nem organikus része, hanem kinövés az életnek és adja az Isten, hogy az egészségesen működő erőnek a hatása nyilvánuljon s hogy azok a kinövések, mint tekintetbe nem vehetők, lepotyogjanak az egészséges testről. (Éljenzés.)

Igen tisztelt Uraim! Nekünk is van, nekem is van érzésem az emberiség nagy, közös szellemű kincsei, erkölcsi áramlatai és az ezekben megnyilvánuló szolidáris érdekek iránt s kiveszem részemet abból a munkából s akarom, hogy e nemzetek egymást megértsék és az egész művelt emberiség a nemzeteknek nagy családjává alakuljon át fokozatosan, de úgy, hogy a családnak minden tagja megtartsa a maga egyéniségét. Mert hiszen az egyénekből álló családokra is az a feladat hárul, hogy a szolidaritásban és nevelésben az egyéniséget fejlessze ki; éppúgy a nemzetekből alakuló emberi családnak is egyik létfeltétele: az emberiség elágazásait, nemzeti egyéniségeket fenntartani, megerősíteni. Ennek a megerősítésnek eszközlése első feladatunk. Mi abban a lélekemelő tudatban élünk, hogy midőn nemzeti feladatunkat teljesítjük, az emberiség nagy céljait szolgáljuk. Mert ezen a területen az emberi kultúra nagyobb fokának, a nagy nyugati civilizáció uralmának egyetlen képzelhető alakja az egységes magyar nemzeti állam. (Hosszantartó taps és éljenzés.)

A kozmopolita ember, aki ezt a szempontot elejti, épp úgy árulója a nagy emberiségi érdekeknek, mint a nemzetieknek. Érzelmeim teljes harmóniájában mondok tehát az Emke képviseletében köszönetet az itt megjelent országos tényezőknél azért, hogy felismerték, miszerint a magyarság e végvárának megvédése nem a végvár őrségének, hanem a magyarság fennmaradásának elsőrendű feltétele. Kötelessége ez azoknak is, akik hozzánk jöttek nem mint vendégek, hanem mint fegyver- és munkatársak, hogy résztvegyenek küzdelminkben, résztvegyenek a mi munkánkban. (Hosszantartó éljenzés és taps.)

b) Szvacsina Géza udv. tanácsos, polgármester, Kolozsvár sz. kir. város, mint az Emke anyavárosa nevében szintén köszönetet mond a megnyilatkozott országos érdeklődésért és a megjelenésért:

Mélyen tisztelt ünnepi Közgyűlés!

Az első szó, a mi szivemből ajkamra jő, legyen a hála és a köszönet szava Kolozsvár város nevében szeretett vendégeinkhez, akik az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület 25 éves fennállásának ünnepén alkalmából nagybecsű megjelenésükkel városunkat megtisztelték.

Mert Kolozsvár városa mindig boldognak érezte magát, ha a Nemzet vezérlő fiait, kik a nemzeti kultúra szolgálatában állanak, falai között tisztelhetette.

De ez a boldog érzés, ma fokozott mértékben tölti be a város minden polgárának a lelkét, mert egy olyan hazafias és kulturális egyesületnek jubileuma alkalmából történik, amely egyesület, magasabb célja miatt, minden magyar ember szívéhez van növe és mert ennek az egyesületnek már keletkezése pillanatában is itt ringott a bölcsője, itt fejlődött, itt lett nagygyá, működésével ennek a városnak növelte a hírét, a dicsőségét és 25 év alatt annyi hazafias örömet szerzett, hogy Kolozsvár város kiváló szerencséjének tartja, hogy az isteni Gondviselés Kolozsvár városát az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesületnek székhelyévé rendelte.

Tudjuk azt, hogy az Önök megtisztelő megjelenése városunkban nem csupán nekünk szól, hanem első sorban annak az egyesületnek, mely egy negyedszázad alatt kifejtett önzetien és hazafias munkásságával az egész nemzet háláját és elismerését kiérdemelte; de mi még is végtelenül boldogok vagyunk, hogy Önöket, szeretett vendégeinket falaink között fogadhatjuk, mert alkalmunk nyílik bizonyosságot tenni arról, hogy Kolozsvár városa megértette ennek az egyesületnek nemzeti nagy jelentőségét és igyekezett megfelelni annak a várakozásnak, amelyet a Nemzet ennek az egyesületnek a székhelyétől méltán elvárhat.

Nem a fellobogózott város, nem az utcáinkon hullámozó emberáradat mutatja csupán az ünnepi hangulatot, hanem az a hazafias lelkesedés és túlradó öröm, a mi most e város minden polgárának arcán visszatükröződik, mutatja, hogy ünnepet ül ma Kolozsvár városa. *Mert történelmi jelentőségű nap ez, mely fényével bearanyoz egy múltat és bevilágít egy jövőt, melyet fényessé, ragyogóvá és naggyá tenni az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület hivatott, a Nemzet segítségével, a nemzeti kultúra által.*

És Önök eljöttek hozzánk, hogy az Emke nagy munkájában segítségünkre legyenek, hogy megjelenésükkel erkölcsi erőt adjanak, hogy a gyöngéket erősítsék, a csüggedőket bátorítsák, a fáradtakat lelkesítsék és a közönyösöket felrázzák.

Fogadják ezért hálás köszönetünket, legyenek szívből üdvözölve Kolozsvár városa részéről és hazafias munkálkodásukat kísérfje Isten áldása. (Hosszantartó zajos éljenzés.)

A szintén éljenzéssel és sűrű tapssal fogadott köszönő beszédet hasonlóképpen e jegyzőkönyvhöz csatolja a közgyűlés.

8. T. alelnök-főtítkárr bejelenti a közgyűlés folyama alatt érkezett írásbeli és sürgönyüdvözlöteket.¹

¹ L. külön fejezet alatt felsorolva.

Ezek sorában *Béldi Ákos* gróf elnök, a ki a legutolsó pillanatig odaadással fáradott a kettős nemzeti ünnep előkészítésében, a következőleg üdvözlí a közgyűlést:

„*Emke-Kolozsvár*. — Súlyos betegség által a kórágyhoz szegezve, innen üdvözlöm az egyesületet, melyhez szívem minden csepp vére köt s elmaradásomért tisztelettel kérek bocsánatot az ünnepi közgyűléstől és az Országos Közművelődési Kongresszustól. *Béldi Ákos* gróf, elnök.”

Az egyesület elnökének éljenzéssel fogadott sürgönyére válaszképpen egyhangulag a következő táviratot adja fel a közgyűlés:

„Nagyméltóságú gróf *Béldi Ákos* Emke-elnök úrnak, Kaltenleiten-Gyógyintézet. — Emke negyedszázados közgyűlése *Zeyk Dániel* alelnök indítványára a gyűlés folyamából lelkesedéssel és szeretettel üdvözlí Nagyméltóságodat és kéri Istent, hogy mielőbb teljes egészességét helyreállítva, az eddigi buzgalommal és odaadással szolgálhassa Nagyméltóságod a hazát, egyházát, családját és az Emkét. *Fekete Gábor* alelnök, *Sándor József* t. alelnök-főtitkár.”

9. *Sándor József* udv. tanácsos, t. alelnök-főtitkár megteszi jelentését az egyesület negyedszázados működéséről:

Tisztelt ünnepi Közgyűlés! A mi jelentésünk nagyon rövid lehet, mert *dolgoztunk*, s mert célunk tiszta, eszközeink nemesek. Nincs eltitkolni, mentegetni vagy kiszínezni valónk. Negyedszázad alatt *kizárólag társadalmi eszközökkel*, anélkül, hogy az állam zsebébe nyúltunk volna, létrehoztunk 9,478.725 K 39 f-t, vagyis közel *tíz millió* K-t, melyből törzsvagyion 3,627.029 K 02 f, alapszabályszerű közművelődési és közgazdasági céljainkra kiment 5,851.696 K 37 f. Ez alapszabályok jól ismeretese. Egyházak, iskolák, óvodák, népkönyvtárak, daloskörök, hazafias íratok, földművelés-, iparsegélyezés s a hitelügy fellendítése azok, amikre negyedszázad előtt vállalkozánk s az állami és társadalmi élet e megszentelt alapjainak támogatását nem kifogásolhatja senki. Sőt csak dicsérheti, kinek hite, szíve-lelke és emberszeretete van. Eljárásunkban rendszeres munkatervvel cselekedtünk, melynek végcélja volt: az Unio által egybeforrott erdélyi magyarságnak az anyaállam kebelére vezetése, vagyis a székely medencének a nagy Alfölddel és a székesfővárossal, *alkalmas utakon és módokon* közművelődési és közgazdasági összeköttetése úgy, amint ez a honfoglalástól kezdve hetedfélszáz éven át, sőt alapjában a külön erdélyi fejedelemség idejében is volt s csak a legutóbbi, alig másfélszáz év alatt történt a nagymértékű külső bevándorlás által a megszakítás. Az alkalmas utak és módok, az ú. n. kulturvonalak, a magyarság országútja, a nyelvszigetek és nyelvhatárok összeköttetése, melyeknél zajtalanul és csendben, nem lármázva és nem fenekedve, úgy jártunk el, mint kinek munkája helyes és kilátása biztos. „*Az Emke megalapítása és negyedszázados működése*” c. díszmű a bevégzett tények után most már részletesen és behatóan visszatekintőleg elmond mindent s itt csak kivonatossan és vázlatosan a következőkben adjuk a körvonalakat:

A múlt század 80-as évei elején a pánszlávizmus, pángermánizmus és dákorománizmus, vagyis az orosz Szláv jótékonyági egyesület, a berlini *Schulverein* és a bukaresti *Societatea Carpatii*, mint a román Liga anyja hatására a védelem munkájához kellett fognia a magyar társadalomnak is. Különböző nevek alatt egymásután alakulnak a magyar közművelődési egyesületek, melyek közt időrendileg nem első, de nagyságra és fontosságra nézve leghatalmasabb az *Erdélyrészi Magyar Közművelődési Egyesület*, vagyis röviden az *Emke*. A *Sárosmegyei és Temesvári magyar nyelvterjesztő egyesület*, a *Fmke*, a *Szatmármegyei Széchenyi-társulat*, a *Budapesti Magyar Iskola-Egyesület* stb. példájára és részben ösztönzésére alig jön össze 1884. dec. 27-én, karácsony harmadnapján délelőtt 11 órakor Kolozsvárt a városházán egy helyi közművelődési egyesület alakítása tárgyában is egy értekezlet, midőn ebből kifolyólag azonnal nem helyi, hanem *erdélyrészi* jelleggel oly elemi erővel tör ki egy nagy és hatalmas egyesület alakításának szüksége, hogy a kiküldött előkészítő, illetve alapszabálykészítő bizottság munkájára az 1885. ápr. 12 én s augusztus 31-én Kolozsvárt, az Unio kimondása színhelyén, a régi Redut nagytermében megtartott alakuló, illetve tisztválasztó közgyűlésig 25 megyei, városi és járási fiókválasztmánnyal, 6303 örökös-, alapító- és rendes taggal, valamint 432.476 K vagyonnal, mintegy a föld alól előteremtve, vagy jobban mondva az égből aláhullva, már kész az egyesület. Ehhez hasonló talán alig fordult elő a magyar társadalmi mozgalmak történetében, még az egyesületi küzdelem jellegzetes idejében, a reform-korszakban sem. A tisztválasztó közgyűlés után jól átgondolt s az egész társadalom kikérdése alapján készült munkatervvel, segélyző elvekkel megindul a kiható működés. Az eszmében találkoznak a legmagasabb királyi trón és a nemzet közvéleménye: *Kossuth* Lajosnak az alakuló közgyűléshez intézett ama turini sürgönyében, melyben „Erdélyt Magyarország jobbkezé”-nek jelenti ki s ama tényben, hogy 1887. szept. 23-án Kolozsvárt I. Ferencz József Ő cs. és Apost. kir. Felsege legkegyelmesebben fogadni s biztató szavaival ellátni méltóztatik az Emkét. Az 1888. febr. 10-én Budapesten az Emke javára tartott Opera-bálnak *Rezső* trónörökös Öfensége a fővédnöke. Az egyesület gyorsan emelkedve, tagjai száma nemsokára a 20.000-et haladja s a fiókválasztmányi hálózat az Alföldön át Budapestig 1 székesfővárosi, 19 megyei, 8 önálló városi, 73 járási és vidéki, összesen 101 férfi és nő alakulatban fogja át az egész társadalmat. A központ az *Igazgató-választmányon* kívül egy állandó szűkebb *Direktoriumra*, továbbá

1—1 Elnöki, közművelődési, irodalmi, közgazdasági és székely szakosztályra, valamint számtalan ad hoc bizottságra oszolva működik. Az irodalmi szakosztály kebeléből keletkezik 1888. nov. 18-án az *Erdélyi Irodalmi Társaság* s a közgazdasági szakosztály kebeléből 1891. jan. 12-én az *Erdélyi Kárpát-Egyesület*, mint az Emke leányegyesülete. A Székely szakosztály előfutárja a *Székely Szövetséget* alkotó egyes *Székely Társaságok* keletkezésének, melyek nagyrésze az Emke erkölcsi és anyagi támogatásával jön létre.

a) A kiható működést illetőleg *közművelődési* téren:

Kun Kocsárd gróf halhatatlan emlékü alapítványából hozta létre 1892. ápr. 4-én az Emke, felnőttek számára az *algyógyi székely földművesiskolát*, Erdélyben magyar részről időrendileg az elsőt s az országban a legnagyobbat, melyre az egyesület évi jövedelméből 63.716 K fordítatik. Az iskolával kapcsolatban 40 gyermek számára *székely fiúárvaház* áll fenn.

Egyházi téren, még mielőtt az állam a papi fizetés kiegészítése rendelkezésével megérkezett volna, rendszeres segítséggel karolt fel az Emke 18 leányegyházra kiterjedő 30 róm. kath., ref., ev. és unitárius körlelkészettel, a nemzetileg legkitettebb pontokon.

86.928 K 30 f. ösztöndíjjal támogatta a *felső-, közép- és szakoktatást*.

A legfontosabb azonban, hogy állammal, egyházzal, községekkel és az érdekelt vidék társadalmával egyetértve szervezett és támogatott 163 *elemi népiskolát*, melyből 77 az államnak adatott át. A szervezésben oly rendszeres és következetes tervet tartott maga előtt, hogy az Emke alakulásakor a *Székelyföldet az anyaállammal egybekötő kultúrvonalakba felvett 152 község mindegyikében van ma már magyar iskola* a mellett, hogy 86-ot erkölcsi támogatással és 19-et kezdeményezéssel segített létesüléshez. E 268 iskola által az Emke negyedszázad előtt elvállalt munkatervét megoldotta úgy, hogy most már új terv kidolgozása vált szükségessé.

Igy vagyunk a *kisdedóvókkal* is, midőn az erdélyi rész területén működő 139 községi, felekezeti, állami és egyesületi óvóból és menedékhelyből az *Emke anyagi segítségével és szervező munkájával jött létre 77, vagyis 55,4% úgy*, hogy az egyesület megindulta előtt a legtöbb erdélyi vármegye területén hire-hamva sem volt az ily magyar intézménynek.

36.922 K 42 f. fordítottatott külön a legbuzgóbb *néptanítók* és kisdedóvónők ünnepies jutalmazására.

Az utóbbi években 349 községben 9980 felnőtt egyén számára rendezvén az egyesület *analfabéta tanfolyamokat*, így az Emke által világra segített és fentartott alsófokú népnevelési intézményekben összesen 109.414 tanuló nyert hazafias irányú oktatást.

A nemzeti eszmével egybefüggő *emberbaráti és jótékonyági* intézményekre is — agghonvédek, tűz- és árvízkarosultak stb. — 73.104 K 33 f-t fordít az Igazgató-választmány.

Elsőnek kezdte meg a hazában a *népkönyvtárak* rendszeres és szabályszerű létesítését, amint azt az idevonatkozó művelődéstörténeti munkák — pl. dr. *Gulyás Pál: A népkönyvtárak szervezése, fenntartása és kezelése*, Budapest 1909 stb. — is elismerik, 203 községben 269.333 kötet művel szervezvén e nagyfotossági intézményeket s 24 cs. és kir. katonai és m. kir. honvédségi könyvtárral is hálózva be az erdélyi részt.

A magyar dal és zene ápolására, ami az egyik leghathatósabb közművelődési eszköz, 19.000 darab daloskönyv kiadásával s 154 községben ugyanannyi *népdalaskör* szervezésével hatott közre az egyesület.

Az *Ifjúsági egyesületek* szervezését is, hosszú évekkel az állam idevonatkozó intézkedése előtt az Emke kezdeményezi s szabályai alkották a továbbiakra nézve itt is a mintát.

A magyar faj és nemzet védelmére 33.289 K 20 f áldozattal 77 *mű megíratása és kiadása* által mozdította elő hazánk és illetve közelebbiről az erdélyirész néprajzi, történelmi és politikai viszonyainak helyes ismeretét s több nyelven is juttatta a külföldi közvélemény elé.

78.838 K 60 f segítséggel mozdítja elő a *vidéki színészetet* és a fajeszmével egybefüggő *képzőművészetet*, külön 34.226 K 75 f-t áldozva *hazafias szobrok* létesítésére is, melyek mind a közszellemet emelik s a nemzeti önértéket és öntudatot magasztosítják. A nemzet emlékében felejthetetlenül élő *Erzsébet* királyné és *Rezső* trónörökös, nemkülönben Ő Felsége, a magyar király és néhai *József* királyi herceg, továbbá II. *Rákóczi* Ferenc, *Zrinyi* Ilona és *Kossuth* Lajos emlékeit összesen 200.000 K-t kitevő közművelődési alap létesítésével örökíti meg.

Az ezredéves ünnep alkalmából 1896. szept. 8-án az Emke szervezi először az összes testvéregyesületeket Budapesten egy közös *közművelődési kiállításra*, kongresszussal kapcsolatban, mely alkalomból létrejött közös *Végrehajtó-bizottság*, az ennek alapján keletkezett *Főtitzkari értekezletekkel* úttörője és előmozdítója lesz az 1908. jun. 22—3-án megszületett *Orsz. Közművelődési Tandcsnak*. A községi- és helységnevek rendezése, az elkeresztelések szabályozása, a névmagyarosítások felkarolása, a növendék-csere, néptanítók fizetésrendezése, a választójogi reform magyar nyelvi kikötése stb. által — *befoly majd nem minden nemzeti közkérdés megoldására*, javaslataival és emlékirataival állandóan megkeresve a kormányt, törvényhozást, törvényhatóságokat, testvéregyesületeket és a napisajtót.

b) De talán legmesszebb ment az egyesület *közgazdasági* téren, midőn nemcsak a romániai vámháború alkalmából 1.245.557 K 83 f-rel táplálja az *évszázados piacát veszített erdélyi ipart* s a 70.656 K 70 f értékű ipari ösztöndíjon s a 261.638 K 24 f-es *Kovács Sándor-féle ipari alapon* kívül

az Erdélyi iparpártoló szövetség létrehozatalával és az Emke-iparcikkek bevezetésével szintén úttörője és útmutatója lesz az ujabbkori országos iparpártoló mozgalomnak: hanem a legnagyobb erőfeszítést fejt ki és a legnagyobb sikert éri el az *erdélyi földbirtok megmentése* körül a hitelügy szervezése által, amit az Emke előtt Erdélyben az Albina és a nagy szász pénzügyintézetek domináltak. E célból az egyesület nemcsak önálló jelzálog- és más pénzügyintézeteket létesít, másfél évtizeddel a hitelszövetkezeti törvény előtt nemcsak megindítja az u. n. Raiffeisen-féle szövetkezeteket, hanem főleg a *pesti pénzpiac, mint természetes erőforrás* megnyerése által odahat, hogy ma már nemcsak a magyar kézen van a legnagyobb részvénytőke, betét és váltótárca, hanem a magyar jelzáloghitel is Erdélyben 17,397.560 K-val mulja felül a szászokét és románokét együttvéve, ami a szebb jövő előjele. Az Emke létrejötte óta és hatására Erdélyben az Albina 87 apró takarékpénztárával s a szászok 22 ujabb pénzügyintézetével szemben túlnyomó erővel egy önálló magyar jelzálogintézet, 104 magyar takarékpénztár és 361 hitelszövetkezet alakul.

Mind e közművelődési és közgazdasági munkásságnak is következménye, mindenesetre az állam, egyház és társadalom összefogott ereje alapján, hogy Erdélyben 20 év alatt, az Emke létrejötte óta a *magyarság 2·70%-kal való szaporodása mellett a másik két néprajzi elem csak 0·69, illetve 0·62%-kal növekedett, vagyis aránylag visszament s hogy az állam nyelvén beszélők száma 809.875-ről 1,039.682-re, vagyis 35·91 %-ról 40·79 %-ra emelkedett.* Pusztán a nem magyar anyanyelvűek közül a korábbi 120.901 helyett magyarul megtanult 202.206 egyén, az írni és olvasni tudók száma pedig 471.239-ről 931.705-re, tehát közel 1 millióra nőtt.

Nem tulságos nagy eredmény, kétségtelenül: de biztos óra- és iránymutató, hogy *előre megyünk*, miként a keresztyénség sem egyszerre vívta ki a maga igazát, hanem hittel és reménnyel halad előre ma is. Bízató jel e haladás, de egyszermind figyelmeztető, hogy a szerencsés kezdet után el ne bizakodjunk, hanem szívós kitartással és következetességgel folytassuk a megkezdett utat tovább. hordjuk a társadalmi mentő és segítő munka épületeköveit, a lelkesedés lángját kövesse az alkotó tevékenység égő zsarátnoka s a fenti *eredmények* után joggal hívhatja az Emke az összes magyarokat: jertek, támogassatok áldozatfiliereitekkel továbbra is, *lépjetek be tagnak, nyújtsatok adományt, mert megváltó esemény foly itt.* Az ellenfél pedig nem alszik. Nézzétek e cselekvésben pedig maguknak a közvetlen munkásoknak ama szerénységét és igénytelenségét is, melyet a nyilvánosság előtt ismételtén a következő szavakkal jellemzett *Bethlen Gábor* gróf, az egyesület elhunyt elnöke: „Nincs Magyarországon egy hasonló intézmény, melynek központi vezetése pontosabban végezze kötelességét, de egy intézmény sincs, mely azt olcsóbban állaná ki.”

Fel tehát bizalommal; gondoljunk a *Schulverein*, *pánszlávizmus* és a *Liga* nemzetközi támaszaira s Istenben bízva, le nem győzhető társadalmi eszközeinkkel, a *humanismus* és az *igazságosság* nevében védjük és építsük tovább a *tűzhelyt és a fajt!*

A jelentést mindenekben helyeslőleg és örvendetes tudomásul véve, zajos éljenzéssel és tapssal fogadja a közgyűlés.

10. Tekintettel, hogy az ünnepi közgyűlés egyszersmind rendes közgyűlés is,

a tanácskozmány a bemutatott legutóbbi évi zárszámadást és a jövő évi költségvetést is elfogadja s számvizsgálókul az eddigi 3 tagot, u. m. *Bánffy* Ernő báró elnök, *Gyárfás* Benedek és *Sárkány* Lajos dr.-t küldi ki.

11. Elnök a közgyűlést a következő záróbeszéddel fejezi be:

Ezzel az Emke diszközgyűlésének tárgysorozata ki van merítve. Hálás szívvel köszönöm a megjelenők szíves érdeklődését és hazánk nagyjainak buzdító szavait, amelyek a lelket és a szív minden idegszálát áthatották; s miként az Emke születését a hazafias lelkesedés eredményezte, úgy további fennállásának biztosítékát bizonyára azok a hazafias szavak, azok a szép beszédek képezik, amelyek végig rezegtek kebleinken. Mindnyájunk nevében hálát adok Istennek, hogy ily magasztos érzelmekkel folyhatott le e közgyűlés, melyből erőt kell merítsünk a további munkálkodásra. Szívből köszönetet mondva a legmagasabb trónnak a tapasztalt kegyért és a legmagasabb képviselőért, köszönjük a közénk fáradoást a kir. vallás- és közoktatásügyi Miniszter úr Onagyméltóságának s köszönetet mondunk hazánk nagy fiainak is, kik ez ünnepélyes alkalomra ide varázsolták a nemzet szívét, melynek dobbanását éreztük mindannyian. Köszönet továbbá az ünnepi istentiszteleteken szerepelt egyházak képviselőinek s végül a vendégközönségnek, a nagyszámú, előkelő képviselőnek és a tagoknak is, hogy a társadalom minden osztályából ily hatalmas módon jelentek meg s adtak kifejezést az egész nemzet együttérzésének és egyetértő szeretetének. Az Isten mindnyájukat éltesse. A közgyűlést pedig bezárva, végső szavunk is: Éljen a Haza, éljen a Király.

Hosszantartó zajos éljenzés.

12. Az elnöki zárószó elhangzásával a kisbarcsai és csernakereszturi, őseik hitére és nyelvére visszatért magyarok Emke-dalosköre rázendíti a *Szózatot*, melyet a legmagasabb személy képviselője

és az egész közönség — a szemekben a kitörő öröm könnyeivel — állva hallgat végig, mire a legmagasabb személy képviselője elhagyva a trónt,

a közgyűlés a megállapított Sorrend szerint pont déli 12 órakor véget ért s nyomban megkezdődött a Magyar Közművelődési Egyesületek Országos Kongresszusa.

K. m. f.

Balogh Károly,
jegyző.

Gál Kelemen,
jegyző.

Kovács Dossó,
jegyző.

Pallós Albert,
jegyző.

Rietly Károly,
jegyző.

Látta :

Fekete Gábor,
elnök.

Hitelesítők :

Gróf Haller János,

Márk Endre,

Sándor János.

*

A jegyzőkönyv 1) 1. pontjában foglalt hódoló táviratra nemsokára a következő legmagasabb sürgönyválasz érkezett :

Emke elnökségének — Kolozsvár. (Wien-Schönbrun.) Ő császári és Apostoli királyi Felsége az Erdélyrészi Magyar Közművelődési Egyesület és a kapcsolatos országos közművelődési kongresszus tagjainak hódolatát szívélyes köszönettel fogadni méltóztatott, egyben biztos reményét fejezvé ki, hogy a közgyűlésen és kongresszuson megjelentek élénk eszmecseréje úgy a magyar kultúra előbbreviteléhez, mint az egyesület hazafias céljainak megvalósulásához nagyban hozzájárulni fog.

Kabinetiroda.

Nemkülönben az 1) 1. pontban foglalt határozat nemsokára átiratilag felterjesztetvén, arra „Az Emke elnöksége” címére a kir. kormányelnök, mint belügyminiszter, illetve Kolozsvár sz. kir. város főispánja, *Esterházy Kálmán* gróf útján a következő legmagasabb leirat érkezett :

M. kir. Belügyminiszter. — 6518. eln. sz. Kolozsvármegye és Kolozsvár sz. kir. város főispánjának.

Ő császári és királyi Felsége a kabinetirodának a Felség személye körüli miniszteriumhoz f. évi okt. 3-án 440/kbir. sz. a. intézett átirata szerint az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesületnek f. évi szept. 8-án kelt folyamodványában előterjesztett kérelmére legkegyelmesebben megengedni méltóztatott, hogy az ezen egyesület 25 évi fennállásának jubileuma alkalmából létesített 50000 K-s templomépítő alap „Rezső trónörökös főherceg Ő császári és királyi Felsége templomépítő alap” nevet viselhesse. Ő császári és Apostoli királyi Felsége továbbá „Az Emke megalapítása és negyedszázados működése” című, Rezső trónörökös főherceg Úr Ő császári és királyi Felsége emlékének szentelt díszmunkának felajánlott példányát szíves köszönetének nyilvánítása mellett legkegyelmesebben elfogadni méltóztatott. Felkérem Méltóságodat, hogy az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület Elnökségét megfelelően értesíteni szíveskedjék. Budapest, 1912. okt. 21.

Khuen-Héderváry Károly gróf s. k.

*

Ugyancsak a jegyzőkönyv 1) 3. pontjában foglalt határozatokra érkezett az egyesület szintén írásos felterjesztésére a következő sürgönyjövahagyás :

Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület Nagytekinetű Elnökségének — Kolozsvár.

(Budapest udvar.) József főherceg úr Ő császári és királyi Felsége a jubileum alkalmából magas nevére létesített nagy alapítványokról szóló jelentést tudomásul venni és azokért a legőszintébb, legbensőbb köszönetét kifejezni méltóztatott.

Gróf Szapáry József, v. b. t. t., főudvarmester.

A fentiek alapján az igazgató-választmány felhasználva *Az Emke megalapítása és negyedszázados működése* c. díszmű előfizetéseiből (tagoknak 12, nemtagoknak 15 K) befolyt összegeket is, év végéig a *Rezső trónörökös templomépítő alap*-ban létrehozott 33,413 K 11 f-t s az egész alapot létesíteni határozta; az erdélyi néptanítók kolozsvári *Leány-otthon*-hoz pedig az egyesület folyó bevételeiből szintén évvégéig létrehozta a néhai *József főherceg emlékére* tett 10.000 K-ás alapot. A 10.000 K-ás néptanítói jutalom a kiírt és beérkezett pályázatok elbírálása alapján ugyanis az 1912. évi rendes közgyűlésből osztatik ki.

5. Orsz. Közművelődési Kongresszus.

Nyomban az Emke közgyűlése után *Zichy János* gróf, kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter, mint a király képviselője, elhagyva a trónt s mint a m. kir. kormány képviselője a zöld asztalnál *Széll Kálmán* v. b. t. t., az Orsz. Közművelődési Tanács elnöke jobbán foglalva helyet, pont déli 12 órakor program szerint megkezdődött az *Orsz. Közművelődési Kongresszus* tárgyalása a 7-ik lapon közölt program szerint.

Tekintettel, hogy a kongresszus leírását részletesen hozta „*Az Orsz. Közművelődési Tanács 1911. évi jelentése*” a 114—136-ik lapon, itt utalva e körülményre, csak a kivonatos ismertetést adjuk:

1. *Széll Kálmán* elnök: Üdvözlöm az Országos Közművelődési Tanács által összehívott köz-művelődési kongresszust s köszönöm a magyar kulturegyesületeknek, hogy hívásunkra megjelentek. Csak ismétlésekbe bocsájtkozhatnak azok után, amiket az Emke jubiláris ülésén szerencsés voltam mondhatni, hiszen ott rámutattam azokra az okokra, amelyek bennünket összehoztak, amelyek bennünket együtt tartanak s amelyek megszabják kötelességeinket minden irányban. Kötelességeinket a magyar kultúra és a magyar érdekek iránt. Mert ezeknek a szolgálatában vagyunk mi itt együtt valamennyien. Szolgálni akarjuk a magyar közművelődés ügyét legjobb tudásunk, minden tehetségünk és lelkesedésünk segítségével és ezen a kongresszuson is dokumentálni akarjuk azt, hogy mi igenis ismerjük a magunk kötelességeit, de akarjuk, hogy ennek az országnak minden fia, ennek a nemzetnek minden tagja tanulja meg tőlünk, mik azok a kötelességek, amiket ez az ország elvár mindenkitől, mik azok a teendők, amik alól senki magát ki nem vonhatja s milyenek azok az érzések, amelyeknek bennt kell lenniök a lelkek legmélyén mindazokban, akik ennek a hazának határain belül élnek. (Zajos éljenzés.) Van szerencsém ezennel az Országos Közművelődési Kongresszust megnyitni.

2. *Árkay Kálmán* ügyvezető alelnök ismerteti az Orsz. Közművelődési Tanács rövid fennállása óta való működését, mely szerint a közművelődési egyesületek közreműködésével eddig 1268 analfabéta tanfolyamot szervezett, amelyekben 36,859 analfabéta részesült oktatásban, kik közül 24,766 tanult írni, olvasni és számolni. A felnőttek oktatásának másik eszköze a *Felolvasások könyve*, melynek már I., II. kötete jelent meg (a II. a kongresszus után) s a két kötet 85 kész felolvasást tartalmaz, amit 385 tanítónak és lelkésznek küldött meg a Tanács. Ez alapon 2763 közösségben 30.000-nél több felolvasás tartatott 1¹/₂ milliót haladó hallgatóval. A téli tanítás és felolvasások után a Tanács 104.880 művel mint olvasnivalóval látta el a népet. Ezenkívül külön kötetben adja ki az „Asszonyokról asszonyoknak” c. művet s megindította a „Vasárnapi könyv”-et, melynek 14 füzeté jelent meg a kongresszusig. A Tanács szövetségében 82 egyesület jelentkezett, melyekre nézve a kongresszus egyhangulag elfogadta az előadó következő határozati javaslatát:

„A magyar közművelődési egyesületeknek 1911. szeptember hó 8-án Kolozsvárott tartott országos kongresszusa tudomásul veszi az Országos Közművelődési Tanács munkásságát ismertető jelentést és azon óhajának ad kifejezést, hogy ezen munkában a magyar közművelődési egyesületek minél hatékonyabban vegyenek részt. Az együttműködésben rejlő erőknél minden irányban való érvényesülése szempontjából pedig az országos kongresszus kívánatosnak tartja, hogy az Országos Közművelődési Tanács és a magyar közművelődési egyesületek egy közös munkaprogramot állapítsanak meg”.

3. Ezután *Falussy Árpád* dr., Szatmárvármegye ny. főispánja, a Szatmármegyei Széchenyi-társulat elnöke és az Orsz. Közműv. Tanács tagja tartotta meg „*A nemzetiségek itthon és a külföldön*” c. tanulságos és nagy figyelemmel hallgatott felolvasását (I. *Az Orsz. Közműv. Tanács 1911. évi jelentése*-ben a 121—27. l.-on), melynek eredményén a szintén egyhangulag elfogadott következő határozati javaslatot terjesztette elő:

„A magyar társadalmat képviselő nyolcvankét kulturegyesület országos közművelődési kongresszusa megütközéssel tapasztalja a nemzetiségi sugalmazásokból eredő ama támadásokat, amelyek az európai nemzetek

sajtója egy részében, különösen a német és a román sajtóban a magyar nemzet kulturális fejlődése, történeti jogon alapuló nemzeti egysége ellen évtizedek óta folynak. A magyar nemzet önérzetét sértő és belügyeinkbe hamis információk alapján jogosulatlanul beavatkozó sajtó támadásokat, legközelebb pedig a romániai orvosoknak a nemzetközi orvoskongresszus tagjaihoz intézett — tendenciózus ferdítéseket tartalmazó — vádiratot, mint alaptalan vádaskodásokat az országos közművelődési kongresszus visszautasítja. Egyidejűleg megbízza az Országos Közművelődési Tanácsot, hogy a magyar állam egysége ellen intézett külföldi támadások és rágalmak megcáfolására a külföldi sajtóval összeköttetést létesítsen“.

4. Befejezésül *Rákosi Jenő* köszönte meg az impozáns érdeklődést és részvételt, mely a kongresszus s illetve az egész nemzeti ünnep alkalmából megnyilvánult:

„Ezer mondanivaló, ezer meggondolni való, ezer tennivaló fordul meg — ugymond — az ember elméjében, nincs azonban már idő arra, hogy mindent egy ülés keretei közé illesszünk be. Most, hogy végigtekintünk a mai ülés lefolyásán, egyértelműen állapítjuk meg, hogy mi senkinek nyelvét, vallását el nem akarjuk venni, csak a magunkét védjük meg. Igaz, nem karddal, dárdával, hanem fáklyával és könyvvel, világossággal és kultúrával. Aki meghódol, szívesen öleljük keblünkre, aki nem, az magától fog elpusztulni.

Az ünnep bezárása előtt köszönetet kell mondanom az Orsz. Közművelődési Tanács és az Emke nevében a szellemes, ragyogó beszédek elmondóinak és a legötletesebb, legnagyobb jelenlevőnek: a közönségnek. Ezt hívom föl arra, hogy a legfőbb kincsünknek, fegyverünknek, a *nyelvnek*, védője, oltalmazója legyen, mert anélkül nem állhatunk meg.

Három-négy-ötezer éves kultúráknak maradványai megoldhatatlanok a magyar nyelv nélkül. Tehát a tudomány szempontjából is fontos megőrizni a magyar nyelvet. De nekünk közvetlenebb kapcsolatot is jelent nyelvünk. Egy német császárról mondják, hogy egyszer elbeszélte, hogy az istenével diácul, a diplomatákkal franciául, kedvesével spanyolul, lovával németül szokott beszélni. Ha az a császár magyarul tudott volna, bizonyára azt is hozzátette volna, hogy anyjával, feleségével *magyarul* szeret beszélni. (Élénk tetszés.) A magyar nyelv nevében üdvözlöm újólág az ünnep részvevőit. (Éljenzés.)

5. Ezzel a kongresszus d. u. 2 órakor szintén programmszerűen véget érve, *Széll Kálmán* elnök a maga részéről és mint elnök, meleg szavakban köszönte meg a részvételt, mely a gyülekezés idejétől, d. e. 1/2 10-től nem lankadó kitartással, zárt és tömött sorokban tartotta együtt a hallgatóságot úgy, hogy senki az ülés vége előtt nem távozott. Most azonban hosszú kocsisorokkal és gyalog indult a jelenvolt 1500 ember az éljenző, künn várakozó közönség sorsfalai közt a Mátyás király-tér felé. Hála a hallgatóság türelmének és a rendőrség figyelmének, kezdettől végig a legkisebb közbejött esemény sem zavarta meg e lelkes és emelkedett hangulatban lefolyt kettős nemzeti ünnepet.

6. Sürgöny-, átirat- és levélüdvözetek.

A jubiláris Emke-közgyűlés jegyzőkönyvének 8-ik pontjához itt következnek az ülés színén bemutatott ama sürgöny-, átirat- és levélüdvözetek, melyek hatalmasan mélyítették ki a küldöttségek és képviselők, valamint a részvevők által megnyilvánult orsz. érdeklődés képét és hatását.

Ő cs. és apost. kir. Felsége legmagasabb kabinetirodájának sürgönyköszönetét a küldött hódolónyiilatkozatért, mely még a közgyűlés napján megérkezett, külön adtuk a 37-ik lapon. Hasonlóképpen már a közgyűlés jegyzőkönyvének szövegében kiemeltük *József* főherceg Ő cs. és kir. Fenségeinek, valamint *Béldi Ákos* grófnak, az Emke nagyérdemű elnökének sürgönyüdvözlétét, minthogy azokra rendkívüli határozat hozatott.

A) Sürgönyüdvözetek.

a) *Vármegyék, városok, községek nevében.*

(Kassa.) Emke Elnöksége — Kolozsvár. — Északmagyarország nemzetiségi határvonalán őrt állva, szívünk egész melegével üdvözljük az Emkét negyedszázados, hazafias, eredménydús működésének évfordulóján és kívánjuk, hogy eszményi üdvös munkásságát jövőben is méltó siker és a Magyarok Istene áldása kísérje. Testvéri szeretetteljes üdvözléssel: Abauj-Tornavármegye közönsége nevében: *Puky Endre* dr., alispán.

(Budapest.) Emke Elnöksége — Kolozsvár. — Nagy sajnálatomra akadályozva vagyok abban, hogy az Emke jubiláris diszgyűlésén személyesen megjelenhessek és ezért, ugysis mint Budapest polgármestere és ugysis, mint a magyar városok állandó szervezetének elnöke ezen az uton küldöm az Emke e korszakos évfordulóján hazafias üdvözlétemet. Az Emke büszkeséggel tekinthet vissza

arra a kulturmunkára, amelyet negyedszázados fennállása alatt végzett és amely Magyarország egyik legbájosabb, történeti emlékekben, természeti kincsekben leggazdagabb részének magyarságát, kultúráját, szellemi és gazdasági színvonalát volt hivatva emelni. Az Emke ünnepe a magyar haza minden városának örömnépe és városainak polgárságától kincses Kolozsvár felé száll az a hő óhajtás, hogy Isten áldása kísérje továbbra is nemes törekvéseiket és siker és diadal koronázza ezután is a lelkes hazafiak önfeláldozó, nehéz munkáját. *Bárczy István*, polgármester.

(Budapest.) *Sándor József* alelnök — Kolozsvár. — Egyetemi küldöttség szervezése lehetetleníti megjelenésemet. Szegedet *Gál Endre* tanácsnok képviseli. A nemzeti nagy munka jubileumához városom nevében is fényes sikert kívánok. *Lázár György*, polgármester.

(Pozsony.) Emke — Kolozsvár. — Hazánk nyugati végvára, *Petőfi Sándor* legnagyobb költőnk emléksztóra leleplezési ünnepén, legőszintébb örömmel és izzó hazafiúi szeretettel üdvözlö a magyarság keleti védbástyáját, az Emkét. *Brölly Tivadar*, polgármester, elnök.

(Sopron szab. kir. város tanácsától.) Emke kongresszus — Kolozsvár. — Az Emke huszonnöt év alatt legüdvösebb nemzeti és kulturális tényezőnek bizonyult. Hazafias működése Sopron sz. kir. város polgárságát is hálára kötelezi. A mai nemzeti ünnep legyen záloga, hogy t. egyetűk a jövőben még áldásosabb működést fejthessen ki a fajszeretet és a magyar kultúra jegyében. Sopron sz. kir. város tanácsa.

(Versec.) Emke — Kolozsvár. — Versec város közönsége a 25 éves fennállás ünnepe alkalmából üdvözlö az egyesületet és a további működésre az Ég áldását kívánja. *Rezucha István dr.*, polgármester.

(Baja.) Az Emke Elnökségének — Kolozsvár. — A negyedszázados ünnepi közgyűlésen elháríthatatlan akadály miatt személyesen részt nem vehetvén, ezton fejezem ki Baja város közönségének együttérzését az ünneplőkkel és őszinte hazafias örömet a nemzeti közművelődés előmozdításában elért sikerük felett. Fogadják rokonszenves, meleg üdvözlötűnk, melynek kapcsán Isten áldását kérjűk az Emke további hazafias munkálkodásához. *Hegedűs Aladár dr.*, kir. tanácsos, polgármester.

(Sepsiszentgyörgy.) Erdélyrészi Magyar Közművelődési Egyesület — Kolozsvár. — Igazi hazafias örömmel és szeretettel üdvözlö az Emkét 25 éves jubileumán Sepsiszentgyörgy gyökeres székel város közönsége nevében *Gödri Ferenc*, polgármester.

(Magyarország.) Emke — Kolozsvár. A mindenható Isten segítségét és áldását kéri hazafias magyar népűnkért további működésére. *Türe község közönsége.*

(Egeres.) Emke Elnöksége — Kolozsvár. — Szeretett hazánk és nemzetűnk javára végtelen és áldásos működést kíván *Egeres, Inaktelke, Jegenye községek közönsége.*

(Bogártelke.) Emke Elnöksége — Kolozsvár. — Negyedszázados ünnepűk a magyarság öröme, büszkesége. Legyen a mindenható áldása további hazafias munkálkodásukon. *Bogártelke község közönsége.*

(Mákófalva.) Emke Elnöksége — Kolozsvár. — A lefolyt sikerekben gazdag negyedszázad legyen útmutató a jövőben. Isten áldása legyen igaz hazafias munkálkodásukon. *Mákófalva község közönsége.*

b) Testvér- és rokonegyesűletek nevében :

(Budapest.) Nagyméltóságű gróf *Béldi Ákos* v. b. t. t. úrnak — Kolozsvár. — Az Emke fennállása negyedszázados fordulója alkalmából tartott mai jubiláris közgyűlését a *Muzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsa* nevében melegen üdvözlöm. Adja a Gondviselés, hogy a Nagyméltóságű bölcs vezetése alatt álló egyesűlet, mely lankadatlan buzgóságával oly eredményes munkásságot fejt ki a nemzeti közművelődés minden ágában s a mellett az Országos Tanács munkakörébe vágó népkönyvtárűgy terén, hazánkban a kezdeményezés érdeme is megilleti, áldásos munkáját a haza és a magyarság javára a nemzedékek beláthatatlan során át tovább fejlesztve, nemzeti dicsőségűnk egyik legbiztosabb alapköve maradjon. *Wlassics Gyula dr.*, v. b. t. t., elnök.

(Budapest.) Emke főtitkárű hivatala — Kolozsvár. — Az országos ünnep alkalmából hazafias érzéssel részt veszűnk a közörömben és szűvből óhajtkűk, hogy a kitűnő vezetők kezében ez a nagy intézmény dicsű feladatát továbbra is lankadatlanul betöltse. Az *Országos Magyar Szűvetség* elnöksége. *Bérczik Árpád*, elnök. *Csányi Gusztáv dr.*, főtitkár.

(Temesvár.) Emke közgyűlés — Kolozsvár. — A *Temesvárű Magyar Nyelvet Terjesztű Egyesűlet* a mai közgyűlés alkalmából a legszűvélyesebb üdvözlöteit küldi. *Stein Ferenc* elnök.

(Rimaszombat.) Emke — Kolozsvár. — Huszonöt évi működése emlékének alkalmából testvéri szeretettel üdvözlűkűk és a dicsű multhoz méltű sikert kívánűnk a jövőben. Hódítsa vissza mielőbb Erdélyt a magyarság számára. *Gömörmegeyei Közművelődési Egyesűlet* elnöksége.

(Kassa.) Emke Elnökségének — Kolozsvár. — Honfiűi érzelmeink egész melegével köszöntűk az Emkét, példaadó kulturmunkásságának eredményes negyedszázad határán. A méltű ünnepen testvéri szeretettel vesz részt a távolból az *Abauj-Tornavármegyei és Kassai Közművelődési Egyesűlet* s ennek nevében *Takács Menyhért dr.*, jászűi prépost, elnök, *Eder Ödön* polgármester, alelnök, *Puky Endre dr.*, alispán, ügyvivű alelnök.

(Zalaegerszeg.) *Sándor József*, az Emke alelnökének — Kolozsvár. — A magyar fajérzés és művelődés megizmosításának jubiláris évfordulóját testvéri szeretettel és a magyar nemzet történeti

hívására vetett rendületlen bizalommal ünnepli a *Zalavármegyei Közművelődési Egyesület*. *Batthyány Pál* gróf, elnök. *Ruzicska Kálmán* dr., főtitkár.

(Nagyvárad.) Emke elnökségének — Kolozsvár. — A negyedszázados működés eredménye fölött osztatlan örömet nyilváníttja s a jövőre nézve is sikert, áldást kíván a *Biharvármegyei Népevelési Egyesület* részéről, annak Elnöksége.

(Kaposvár.) Gróf *Béldi Ákos* úrnak — Kolozsvár. — Nagyméltóságod vezetése alatt álló Emkének negyedszázados ünnepén mi is igaz magyar szívvel és hazafias lelkesedéssel veszünk részt, üdvözetünk kifejezésével. A közművelődés és a magyarosítás terén lankadást nem ismerő eréllyel kifejtett tevékenysége által elért fényes sikere előtt meghajtjuk elismerésünk zászlóját. Adja a Magyarok Istene, hogy újabb negyedszázados munkája és egyesített törekvéseinek eredménye, álmaink teljesülése, az egységes magyar nemzeti állam megalkotása legyen! Sic itur ad astra! A *Somogyvármegyei közművelődési egyesület* nevében: *Makfalvy Géza*, elnök, *Andorka Elek* dr., titkár.

(Gyöngyös.) Emke — Kolozsvár. — *Gyöngyösi Közművelődési Egyesület* testvéries szeretettel kíván az erdélyrészeknek jubiláris ünnepségük alkalmából jövőre is hazafias és áldásos működést. Elnökség.

(Mostar.) Emke egyesület — Kolozsvár. — Mai ünnepük alkalmából munkásságukhoz Isten áldását kéri a *Mosztari Magyar Kultúregyesület*.

(Pozsony.) *Sándor József* főtitkár úrnak — Kolozsvár. — *Petőfi* szobrának mai leleplezése miatt körünk az Önök diszközgyűlésén meg nem jelenhet, de a legnagyobb örömmel üdvözlí Önöket amaz áldásos működésért, melyet a magyar nemzeti eszme megszilárdítása érdekében egy negyedszázad alatt olyan diadalmasan kifejtettek. A *Pozsonyi Toldy-kör* nevében: *Pávai Vajna Gábor* dr., kir. tanácsos, alelnök.

(Székesfehérvár.) Emke — Kolozsvár. A *Székesfehérvári Vörösmarty-kör* magyar szívből fakadó őszinte örömmel és igaz lelkesedéssel üdvözlí az Emkét nagy ünnepén. Ünnepük nemcsak egyesületük, hanem minden igaz magyar ember ünnepe is széles e hazában. Minden magyar lelkében megnyilvánuló rokonérzés buzdítsa Önöket ezután is arra, hogy az egységes magyar nemzeti állam kiépítésének, a magyarság megerősítésének és a magyar kultúra terjesztésének nagy munkáját a jövőben is az eddigi lelkesedéssel, kitartással és minél nagyobb eredménnyel munkálják. *Vértessy József* igazgató.

(Marosvásárhely.) Erdélyrészi Magyar Közművelődési Egyesület — Kolozsvár. Jubiláris ünnepségének hazafias üdvözetét küldi a *Kemény Zsigmond-Társaság* azzal, hogy Társaságunkat az ünnepi közgyűlésen *Tóthfalusy József* elnök képviseli.

(Kecskemét.) Emke — Kolozsvár. — Bejelentett képviselőnk nem mehetvén, ezuton küldjük meleg üdvözetünket az Emke negyedszázados áldásos működéséhez. *Katona József-kör*.

(Budapest.) Emke Elnökség — Kolozsvár. A nemzeti kultúra keleti örének és alkotó tényezőjének, a magyar Erdély dicsőséggel előrenyomuló hőségének, hódolattal küldi országos jelentőségű ünnepe alkalmából üdvözetét és jókívánságait az *Izraelita Magyar Irodalmi Társulat* nevében: *Hatvany József* báró, elnök, *Bánóczy József* dr., titkár.

(Budapest.) Emke — Kolozsvár. — Negyedszázados jubileuma alkalmából hazafias örömmel üdvözlí érdemes kultúregyesületünket az *Országos Iparművészeti Társulat* nevében: *Hadik-Barkóczy Endre* gróf, elnök, *Györgyi Kálmán*, igazgató.

(Budapest.) Erdélyrészi Magyar Közművelődési Egyesület — Kolozsvár. — Az Emke negyedszázados fennállásának ünnepsége alkalmával üdvözetét küldi a *Magyar Numizmatikai Társulat*.

(Sepsiszentgyörgy.) Erdélyrészi Magyar Közművelődési Egyesület Elnökségének — Kolozsvár. — Erdély magyarságáért negyedszázadon át odaadóan munkáló egyesületet mai örömnepén hazafias lelkesedéssel és atyafiságos szeretettel köszönti a székely nemzet emlékeit hiven őrző sepsiszentgyörgyi *Székely Nemzeti Múzeum* igazgató-választmánya nevében: *Gödri Ferenc* elnök.

(Budapest.) Az Emke jubiláris közgyűlésének — Kolozsvár. — A negyedszázad ünnepi fordulóján igazi magyar érzéssel és lelkesedéssel hajtjuk meg lobogónkat a keleti Magyarország leg-hatalmasabb bátyja előtt. Isten áldását kérjük az egyesület működésére s a továbbiakban is azt a sikert, amely e működéstől a multban elválaszthatatlan volt. A *Magyarországi Gyógyszerész-Egyesület* nevében: *Bayer Antal*, elnök, *Rosshberger József*, titkár.

(Budapest.) Emke Elnökségének — Kolozsvár. — A nemzeti eszme szolgálatában kifejtett sikeres munkálkodása negyedszázados évfordulója alkalmából, országszerte nagyrabecsült egyesületüket hazafias üdvözetel köszönti és további működéséhez Isten áldását kívánja a *Pesti Izraelita Nőegylet*. *Herzl Antalné*, elnök.

(Kézdivásárhely.) Méltóságos *Sándor József* alelnök urnak — Kolozsvár. — A *Kézdivásárhelyi Jótékony Nőegylet* nevében az Emke 25 éves eredményes működésének jubiláris ünnepén ezen közművelődési egyesületet őszinte szívből üdvözlíjük és további működésére Isten áldását kérjük. *Jakab Istvánné*, elnök, *Tóth Balázs*, titkár.

(Brassó.) Emke — Kolozsvár. — A *Brassói Székely-Társaság* hálás szívvel üdvözlí nagyfontosságú működése 25-ik évfordulója alkalmából. A sok száz székely fiú, kiket az Emke kegyes segélye juttatott kenyérhez, lesz egy soha el nem múló tanúbizonyság arra, hogy erre az intézményre mekkora szüksége van Erdélynek. Isten áldása kísérje tovább is. *Zakariás János* dr., elnök; *Csulak Lajos*, titkár.

(Bánffyhungad.) Emke-közgyűlésnek — Kolozsvár. — Nemzetmentő munkájának negyedszázados ünnepén áldó szívvel köszönti és jövő munkájára is Isten áldását kéri a *Kalotaszegi Emke-kör*.
(Marosújvár.) Emke-főtitkár — Kolozsvár. — Jubiláris ünnepélye alkalmából hazafias ragaszkodással küldi legszívesebb üdvözlését a *Marosújvári Emke-fiókkör*.

c) *Tanintézetek és más testületek nevében:*

(Budapest.) Emke — Kolozsvár. — Az Emke negyedszázados örömmünnepe alkalmából, melyen legnagyobb sajnálatomra nem vehetek részt, a *Budapesti egyetemi könyvtár* és a magam nevében hazafias üdvözlőlevelet küldöm: *Ferenczi Zoltán dr.*, igazgató.

(Kassa.) Emke elnökségének — Kolozsvár. — Az egyesület huszonöt éves jubileuma alkalmából hazafias örömmel üdvözlö a *Kassai kir. jogakadémia* tanári kara.

(Fiume.) Emke — Kolozsvár. — Negyedszázados örömmünnepe alkalmából a kongresszus sikeréhez és jövő áldásdús működésükhöz Isten segítségét kívánja a *Fiumei gimn. tanári testület*.

(Sopron.) Emke — Kolozsvár. — Az Emkét jubileuma alkalmából hazafias örömmel üdvözlö és az eddigi sikerekhez sok új sikert kíván a *Soproni ev. lyceum* tanári testülete.

(Székelyudvarhely.) Emke jubileum-rendezés — Kolozsvár. — Huszonöt éves jubileuma alkalmából hazafias üdvözlőlevelet küldi s további működésére Isten áldását kéri a *Székelyudvarhelyi ref. kollegium*.

(Budapest.) Emke-kongresszus — Kolozsvár. — Az állami *Erzsébet-nőiskola* igazgatósága és tanári testülete mély tisztelettel, hazafias lélekkel üdvözlőlevelet küldi.

(Nagykőrös.) Az Emke elnökségének — Kolozsvár. — Jubileumi ünnepélye alkalmából üdvözlö és további sikeres működéséhez Isten áldását kéri a *Nagykőrösi ref. tanítóképző*.

(Budapest.) Emke Igazgatóságának — Kolozsvár. — A nemzeti kultúra harcászólóvivőinek hódolatát küldi az *Orsz. izraelita tanítóképző*.

(Algyógy.) Emke — Kolozsvár. — Negyedszázados fennállásának ünneplése alkalmából szívünk teljes melegevel küldjük üdvözlőlevelet annak az intézetnek kebeléből, mely az Emke legnagyobb alkotása. További hazafias és entuziasztikus működéséhez az Ég áldását kérjük. Az *algyógyi földműves-iskola* tantestülete.

(Algyógy.) Emke — Kolozsvár. — Érdemekben gazdag működésének 25 éves jubileuma alkalmából hazafias szeretettel üdvözlö az egyesületet és Isten áldását kéri további működésére az *algyógyi magyar társadalom*.

(Besztercze.) Emke — Kolozsvár. — A *beszterczei állami polgári leányiskola* nevében üdvözlöm. További működéséhez a legjobb, legnagyobb sikereket kívánom. *Illyés Gizella*.

(Debreczen.) Emke — Kolozsvár. — A *Debreczeni izr. hitközség* meleg üdvözlőlevelet küldi az Emkének mai magasztos jubiláris ünnepe alkalmából. Isten áldása legyen a leghatalmasabb magyar kulturegyesület hazafias, nemzetfentartó működésén. *Fenyő, h. elnök; Burger, jegyző*.

(Erzsébetváros.) Emke — Kolozsvár. — Negyedszázados ünnepi közgyűlése alkalmából a közművelődési és közgazdasági téren elért nagy sikerért az *Erzsébetvárosi ipartestület* augusztus 28-án tartott ülése határozatából szívélyes üdvözlőlevelet fejezi ki *Dsokebin* Kristóf, elnök; *Földesy Antal*, jegyző.

(Kula.) Emke közgyűlésének — Kolozsvár. — Negyedszázados jubileuma alkalmából hazafias üdvözlőlevelet küldi a *Kulai polgári olvasó-egylet*.

d) *Egyesektől:*

(Budapest.) Gróf Béldi Ákos — Kolozsvár. — Őszinte sajnálatomra gyengélkedésem lehetlenné tette, hogy az Emkének 25 éves jubiláris közgyűlésén részt vehessek. Miért is ezúton küldöm hazafias, meleg üdvözlőlevelet. És midőn szívből kívánom, hogy a maga elé tűzött fontos nemzeti feladatát állandóan a legnagyobb eredménnyel teljesítse és minél nagyobb meglelégedéssel tekintessen vissza sikereire, kérem Isten áldását további hazafias működésére. *Károlyi Mihály* gróf, az Orsz. Közművelődési Tanács társelnöke, az O. M. K. E. elnöke.

(Nyitraivánka.) Emke elnökségének — Kolozsvár. — Eljövetelemben akadályozva lévén, ezúton üdvözlöm szívem melegevel negyedszázados ünnepélyük alkalmából. Hálásan emlékszem vissza azon testvéri támogatásra, melyben mint a felvidéken közös célra törekvő egyesületnek volt elnökét, éveken át részesítettek. Kísérje hazafias, nemes törekvésüket továbbra is a legteljesebb siker. *Thuróczy Vilmos* v. b. t. t., a F. M. K. E. t. elnöke.

(Sárospatak.) Magyarországi kulturegyesületi kongresszus — Kolozsvár. — Legnagyobb sajnálatomra családi ügyek akadályozták meg a kongresszuson való részvétellemet. A kongresszus hazafias munkásságában teljes szívvel részt veszek, legőszintébb kívánataim és üdvözlőleveleim kifejezése mellett: *Windisch-Graetz* Lajos herceg, az *Alföldi Magyar Közművelődési Egyesület* társelnöke.

(Budapest.) Méltóságos Zeyk Dániel alelnök úrnak — Kolozsvár. — Sajnálom, hogy halaszthatatlan hivatali teendőim a megjelenésben gátolnak. Az Emke fényes munkásságához újabb ragyogó eredményeket kívánok. *Balogh Jenő*, kir. vallás- és közoktatásügyi államtitkár.

(Budapest.) Nagyméltóságú Széll Kálmán kongresszusi elnök úrnak — Kolozsvár. — A magyar nemzeti kultúra emlékeztető ünnepén való megjelenésben legnagyobb sajnálatomra leküzdhetetlen akadályok gátolnak, de egész lelkesedésemmel ott vagyok, Isten áldását kérve közös nagy munkánkra: *Némethy Károly* kir. belügyi államtitkár.

(Lökösháza.) Nagyméltóságú Széll Kálmán belső titkos tanácsos úrnak — Kolozsvár. — Az Emke negyedszázados emlékünnepe alkalmából lelkem benső szükségérzésének teszek eleget, midőn e magasztos nemzeti összejövetelen résztvevők képviselőjében Nagyméltóságodat, mint a bölcs és híven kitartó hazafiság érdemdús személyesítőjét tiszteletteljesen üdvözlöm. *Gál Jenő*.

(Plitvice.) Méltóságos Pákéi Sándor József úrnak — Kolozsvár. — A holnapi naphoz, hazafias tevékenysége fényes eredményéhez őszintén gratulálva, a közgyűlésnek szerény üdvözlőlevelet küldöm. *Wuchetich Sándor*, ny. főispán.

(Székelyudvarhely.) Emke — Kolozsvár. — Legjelesebb kulturális egyesületünk ünnepén hálattal szívvel szemlélem dicső múltját és hazafias jövőjére Isten áldását kérem. *Mikes János* gróf.

(Gráz.) Sándor József — Kolozsvár, Emke. — Magasztos ünnepünkön, sajnos, távol kell legyek, de szívemmel, lelkemmel, miképen kezdettől fogva, ott vagyok szent ügyünk szolgálatában — ezen-től is. *Szekula Ákos* Emke-ellenőr.

(Budapest.) Sándor József Emke-főtítkár — Kolozsvár. — *Laky Adolf* sírja mellől az áldozatkész hazaszeretet lelkét kívánom az Emkének. *Hegedűs István* dr.

(Budapest.) Emke — Kolozsvár. Lelkesedéssel köszöntöm az Emke harcosait, kik huszonöt év alatt kivívták, hogy a sovíniszta magyar kultur-politika udvarképes lett. Most már talán a tisztelt közvélemény is híve lesz. *Porzolt Kálmán*, a Pesti Hírlap főmunkatársa.

(Budapest.) Emke — Kolozsvár. — Hazafias magyarságunk legszebb ünnepére szórja magyarok Istene bő áldásait. *Török Jenő* szerkesztő.

(Kolozsvár.) Emke — Kolozsvár. — Megjelenésben betegségem akadályoz. Negyedszázados évfordulón lélekben Önökkel ünnepel: *Ferenczy Gyula*, választmányi tag, bankigazgató.

(Zalaegerszeg.) Méltóságos Sándor József úrnak — Kolozsvár. Munkásságának gyönyörű ünnepi állomásán melegen köszöntöm az Emkét és további nagyszerű fejlődését kívánom, a szépséges sikerek gazdag sorozatával. *Kreutzer Lipót* dr.

(Jeruzsálem.) Emke — Kolozsvár. — Lelkem üdvözlőlevele a magyar kultúra szentélyének örömműnéhez. Honfitársi szeretettel *Horovitz Jenő* főrabbi.

(Karlsbad.) Emke — Kolozsvár. — Nagyjelentőségű, gyönyörű ünnepélyünkhöz legjobb sikert kívánok. *Hirsch Adolf*, kir. tanácsos.

(Székesfehérvár.) Emke — Kolozsvár. — Az ünnepet áldás kíséri és Csaba fiai feltámadnak. Üdvözlő: *László Domokos*, kultur-főmérnök.

(Budapest.) Erdélyrészi Magyar Közművelődési Egyesület — Kolozsvár. Az egyesület hazafias működését Isten áldása jövőben még fokozottabb mértékben kísérrje. Budapesti száz távirótisztól alakult alapító tag képviselője: *Nagy Sándor*, posta- és táviró felügyelő.

(Brassó.) Emke főtitkári hivatala — Kolozsvár. — Megjelenésben akadályozva lévén, ezuton üdvözlöm honfiúi büszkeséggel a jubiláris közgyűlést. *Vajna Gábor* dr., alapító tag.

(Balázsfalva.) Méltóságos Sándor József úrnak — Kolozsvár. — Egyesületünk jubileuma alkalmából kegyeskedjék azon óhajomat tolmácsolni, hogy az Emke nemes hivatásában izmosodjék, ellenségeink szomorúságára. *Lakatosné-Sylvester Irén*, óvónő.

(Budapest.) Erdélyrészi Magyar Közművelődési Egyesület — Kolozsvár. — Jubileumi ünnepélyük alkalmából szerencsekívánatait küldi: *Rigler József Ede*, papírneműgyár r.-t.

(Budapest.) Emke díszközgyűlése — Kolozsvár. — Ezuton óhajtom kifejezni üdvözlőlevelet a mai ünnepély alkalmából, kívánva, hogy még sok időn át ünnepelhesse egyesületünk, mint a magyar nemzet fontos tényezője alapításának évfordulóját. Az eddigi siker csak bátorításul szolgáljon az eljövendő teendőkhöz. Éljen az Elnökség! Éljenek az Emke tagjai! Hazafias üdvözlővel: *Wassermann Mór*, a budapesti Emke-kávéház tulajdonosa.

B) Átíratí és levélbeli üdvözlőlevelek, az Emke elnökségéhez, választmányához, igazgatótanácsához stb. intézetten.

a) *Vármegyék és városok nevében:*

(*Moson vármegye alispánjától.*) A f. évi szeptember 8-iki negyedszázados örömműnépre és orsz. közm. kongresszusra szóló meghívót köszönettel vettük át. Közgyűlésünk csak október havában lesz, tehát hivatalos kiküldöttet nem nevezhetünk meg. De megragadom az alkalmat és Moson vármegye közönsége meg tisztikara nevében is a legszívélyesebb hazafias üdvözlőlevelet küldjük az egyesületnek, kívánva az egyesület állandó virágzását. Magyaróvárt, 1911. aug. 7-én. Kiváló tisztelettel: *Ósahgyi József*, alispán.

(*Sopron vármegye alispánjától.*) 12194—1911. sz. Mély hálával és köszönettel vettem a legelső magyar közművelődési egyesület, az Emke negyedszázados jubileumára vonatkozó meghívót. Mint az egész ország közvéleménye, úgy vármegyém közönsége is a legteljesebb elismeréssel adózik ezen oly nehéz viszonyok között küzdő és oly fényes eredményeket felmutató egyesületnek és bizonyára minden hazafias gondolkozású magyar ember, ha kötelességei más irányba szólítják is és az ünnepélyen való részvételben gátolják is, lélekben együtt ünnepel, együtt örövend az egyesület eddigi dicső sikerein. Sajnos, mi sem vagyunk azon szerencsés helyzetben, hogy személyesen részt vehetnénk ezen szép és hazafias ünnepen, mert másirányú kötelességeink ebben gátolnak és így csak levél

útján rójuk le elismerésünket és tolmácsoljuk legőszintébb szerencsekívánatainkat, azt kívánva, kísérelje és koronázza az egyesület működését ezután is oly siker és övezze az ország közvéleményének oly szeretete és ragaszkodása, melyet eddigi eredményes működése által már megszerzett. Midőn magam és vármegyém közönsége és tisztikara nevében a megtisztelő meghívásért újból köszönetet mondok, hazafias üdvözlettel vagyok, Sopron, 1911. évi aug. hó 22-én. Alispán szabadságon: *Molnár István, főjegyző.*

(*Szatmár vármegye alispánjától.*) 15137—1911. sz. Amidőn az Emke közm. egyesület 25 éves fennállását ünnepli, ezúton tolmácsolom Szatmár vármegye közönségének legmelegebb üdvözlését. Az egész ország osztatlan elismerése kíséri fennállása óta ezen egyesületet, a magyar kultúra terjesztésében kifejtett kiváló működésének fáradságos, de dicsőségteljes pályáján, amely elismerés babérokoszorújához az egyesület első jubileuma alkalmával a vármegye törvényhatósága a legőszintébb tisztelet kifejezése mellett küldi a maga levelét, a Magyarok Istenének áldását kérve a hazánk jövő boldogságán és felvirágoztatásán buzgólkodó díszes egyesület további működésére. Hazafias tisztelettel Szatmár várm. közönsége nevében: Nagykaroly, 1911. szept. 4-én, alispán h. *Péchy István dr., vm. főjegyző.*

(*Vas vármegye alispánjától.*) 15835—1911. sz. A vármegye közönsége nevében hálás köszönetet mondva az Emke negyedszázados jubileumára és az orsz. közm. kongresszusra szóló meghívásért, sajnálattal kell jelentenem, hogy Vas vármegye a magasztos ünnepélyen — miután az időben fontos gyűlésekkel van elfoglalva — nem képviseltetheti magát. Isten áldását kívánjuk az Emke további hasznos működésére és hazafiúi szívünk meleg érzésével köszöntjük ünnepélye alkalmával. Szombathely, 1911. aug. 24-én. *Herbst Géza, alispán.*

(*Pozsony sz. kir. város tanácsától.*) 25009—1911. sz. A mai napon tartott közgyűlésünk elé terjesztett meghívó alapján tudomást vettünk arról, hogy az Emke f. évi szeptember hó 8-án üli meg ünnepélyesen a fennállásának és hazafias működésének 25 éves fordulóját. Örömmel ragadjuk meg az ünnepélyes alkalmat, hogy a nagyjelentőségű kulturmissiót teljesítő hazafias egyesületet, mely a nemzeti egység erősítésére és biztosítására törekvő negyedszázados munkájával a hazának minden fiát örök hálára kötelezte, a legmelegebben üdvözljük és egyben teljes elismerésünknek adunk kifejezést az egyesülettel szemben, azzal a hazafiúi érzésből fakadó óhajjal, hogy a jubiláló egyesület, lelkes zászlóvivőinek szaporodásával, a jövőben még fokozottabb mértékben teljesíthesse a nemzeti állam kiépítésére irányuló feladatát, melyet szívvel-lélekkel támogatni mindnyájunknak szent kötelessége. Pozsony szab. kir. város törvényhatósági bizottságának 1911. évi aug. hó 7-én tartott közgyűléséből: *Brolly Tivadar, kir. tan., polgármester, Mitterhauser Károly, főjegyző.*

(*Hódmezővásárhely t. h. város tanácsától.*) 10843—1911. sz. Az Emké-nek folyó évi szeptember hó 8-ik napján Kolozsváron tartandó negyedszázados jubileumi ünnepén és az evvel kapcsolatosan tartandó országos közművelődési kongresszuson sajnálatunkra részt nem vehetünk. Örömmel üdvözljük azonban a közművelődés előmozdítására, a magyar nemzeti egység biztosítására, megvédésére és a magyar nemzeti társadalom szervezésére, az állampolgárok anyagi és erkölcsi boldogulásának előmozdítására irányuló törekvésében s kívánjuk, hogy ez a nagyjelentőségű ünnepély a magyarság egységének, kulturális emelkedésének előbbvitelére szolgáló örömnappal legyen. Isten áldása kísérelje buzgó és bölcs működésüket. Hódmezővásárhely t. h. város tanácsának 1911. évi aug. hó 30-án tartott üléséből: *Kmettyó József, h.-polgármester.*

(*Pécs szab. kir. város tanácsától.*) 19737—1911. sz. A magyar nemzeti társadalom közművelődésének előmozdítása érdekében kifejtett működésének és fennállásának 25-ik évfordulója alkalmából fogadja szívvel jövő legbensőbb üdvözlésünket. Bár az ez alkalommal rendezendő jubileumon és orsz. közm. kongresszuson Pécs szab. kir. város törvényhatóságát kiküldött által közbejött akadályok folytán nem képviseltethetjük, — lélekben részt veszünk a magasztos és országos jelentőségű kettős ünnepben. Pécs, 1911. évi szept. hó 2-án. *Nendtvich Andor kir. tan., polgármester*

(*Kiskunfélegyháza város polgármesteri hivatalától.*) 10279—1911. sz. Kiskunfélegyháza város közönsége nevében a város tanácsa, negyedszázados jubileuma alkalmából meleg szeretettel üdvözlö az Emkét és kívánja, hogy a magyarosítás nemes munkájában továbbra is támogassa a gondviselés áldásdús működésüket, szeretett magyar hazánk jóvoltára és felvirágoztatására. Kiskunfélegyházán, a városi tanács 1911. júl. hó 27-én tartott üléséből: *Molnár Béla dr., polgármester.*

(*Máramarossziget r. t. k. városától.*) 10731—1911. sz. Az „Emke” ez évi 2284. szám alatt f. évi szeptember 8-án tartandó negyedszázados jubileumi ünnepélyre, kapcsolatosan az orsz. közm. kongresszussal, Máramarossziget r. t. k. város tanácsát meghívja. — *Végelhatározat:* Máramarossziget r. t. k. város tanácsa az erdélyrészi, mint az ország legnagyobb és legkiterjedtebb közművelődési egyesülete negyedszázados jubileumi ünnepélyén és ezen ünnepélyvel kapcsolatosan az orsz. közm. kongresszuson szívből és lélekben jelen lesz és amidőn az egész magyar nemzet ünnepét tevő jubileumi kettős ünnepélyen a magasztos ünnepélyt rendező igazgatóválasztmányt tiszteletteljesen üdvözlö, egyúttal az ünnepségekre szóló meghívásért lelkesedésének egész melegével hálás köszönetét fejezi ki és erről az Emke tekintetes igazgatóválasztmányát értesíti. Kelt Máramarossziget r. t. k. város tanácsának 1911. évi augusztus 16-án tartott rendes tanácsüléséből: *Szöllősy Antal kir. tan., polgármester.*

(*Kisujszállás r. tan. város polgármesterétől.*) Közbejött akadály gátol a 8-iki lélekemelő ünnepélyen való megjelenésben, lélekben ott vagyok s az ott szerzett lelkesedésből merítek reményt

szeretett hazám magyar nemzeti kiépítéséhez. — Kisujszállítás, 1911. szept. 6. *Gadl Kálmán* polgármester.

(*Ujvidék sz. kir. város tanácsától.*) 17820—1911. sz. Az Emke közművelődési egyesület negyedszázados jubileuma, valamint az Orsz. Közm. Kongresszus alkalmából fogadják Ujvidék szab. kir. város közönségének és közigazgatási tisztikarának őszinte üdvözlét és szerencsekívánatait. Közbejött akadályok miatt a közművelődés emez ünnepén sajnálatunkra nem vehetünk részt. A haza boldogulására a közművelődés terén kifejtendő működésükre Isten áldását kérjük. Ujvidék sz. kir. város tanácsa, 1911. évi szept. hó 5-én. *Hoffmann Pál*, alpolgármester.

(*Esztergom szab. kir. város közönségétől.*) 134/kgy., 6853—1911. tan. sz. Esztergom szab. kir. város közönsége lelkes örömmel vette tudomásul, hogy az Emke hazafias tevékenységének fáradságos útján elérkezett a negyedszázados multnak határkövéhez, ahol pillanatokra megállapodva, egyrészt becsületes munkásságának eredményeire visszatekintve, másrészt a hon minden gyermekének elismeréséből új erőt merítve kíván tovább haladni a nemzeti eszme és művelődés uttörőjeként. Valamikor az Árpádok korában általában, de hivatott voltánál fogva igen sokáig Esztergom volt az az ősrégi magyar város, amely a nemzet és alkotmánya létének biztosítása, hagyományainak követése és terjesztése terén és a művelődésnek uttörője, zászlóvivője volt s ha mostanság a multban átszenvedett nagy csapások miatt meggyengült erővel is teljesíti, szem elől soha nem tévesztett misszióját, be kell ismernie, hogy ama hatalmas lendület, amely a magyar nemzet életében oly megbecsülhetlen eredményekhez vezetett s amelynek hatása alatt a nemzeti szellem, kultúra és közgazdaság virágzásnak indult, a jelen korban ama hazafias egyesületek munkálkodásának következménye, amelyek közé az Emke is sorakozik. Midőn tehát Esztergom szab. kir. város közönsége a legjobb magyar érzéssel és bensőséges elismeréssel kíséri közművelődési egyesületeinknek nehéz, de nemes törekvését, lelkes örömmel hajtja meg zászlaját az Emke negyedszázados munkássága előtt s kéri a magyarok Istenét, hogy jövőbeli tevékenységét édes magyar hazánk boldogulásáért minden áldásában részesítse! Midőn Esztergom szab. kir. város közönsége a jubiláris ünnepre küldött megítéző meghívást hálásan köszöni, — egyben tudomására hozza az Emkének, hogy bár lélekben vele együtt ünnepel, a negyedszázados ünnepi közgyűlésen saját képviselőjével a város súlyos anyagi gondjai miatt nem intézkedhetett. Kelt Esztergomban, a szab. kir. város közönségének 1911. évi aug. hó 10-én tartott rendes közgyűléséből: Hazafias üdvözléssel, *Vimmer Imre* polgármester, *O'sváth Arthur* főjegyző.

(*Szilágysomlyó város.*) 4914—911. kig. sz. Midőn az Emke f. é. szept. 8-án Kolozsvárt tartandó negyedszázados ünnepében kiküldött polgármesterünk vezetése alatt a városi képviselőtestület több tagjával s ugyis mint Szilágysomlyó város törvényhatósági bizottságának küldöttsége, mi is részt veszünk, nem hallgathatjuk el, hogy mily fölemelő és jól eső érzés tölti el egész valónkat, tudva azt, hogy hazai kulturális erőnk mily erős forrást nyert az Emkének hazafias, kitartó, tervszerű és körültekintő működésében. Az alig mult napokban Balázsfalván lefolyt és az Astra által tartott román nemzeti ünnepség az intő példa előttünk arra, hogy az Emkének tervszerű, nem csüggedő és fokozott működése lehet egyedül ellensúlyozója annak az ellenséges és minket egész Erdély területén fenyegető nagy veszedelemnek, amely a magyarságnak fennállását, kulturáját, nyelvét, nemzeti érzületét eltemetni és a román nép testébe beolvasztani, más szóval egy új honfoglalás munkáját volna hivatott végezni az Astra útján nyíltan, félelem nélkül, ugyancsak a kultúra fegyvereivel a mi szemünk láttára. Az Emke jubiláris ünnepére tehát arra is emlékeztessen bennünket, hogy az a nagy feladat, amelyre huszonöt esztendővel ezelőtt vállalkozott, koránt sincsen még csak részben sem befejezve, mert az Emke a nemzetnek élő lelkiismerete, a magyar nemzet fennállásának hivatott őre, védelmezője és harcoló katonája kell, hogy legyen és kerékkötője annak a nemzetünk megbénítani akaró veszedelmes törekvésnek, amelyről az Astrának Balázsfalván lefolyt közelebbi ünnepé oly hangosan, kiáltóan beszélt. Az Emke mélyen tisztelt Igazgatótanácsának hazafias tisztelettel: Szilágysomlyó város tanácsának 1911. szept. hó 5-én tartott ülésében, *Hegedűs Sándor* főjegyző, *Lukátsffy Ödön*, polgármester.

(*Felsőbánya r. t. sz. kir. város tanácsától.*) 2608—1911. sz. Felsőbánya sz. kir. rend. tan. város képviselőtestületének a folyó hó 4-én tartott közgyűlésen hozott határozatából kifolyólag őszinte és mély elismerésünket fejezzük ki az Emke eddigi hazafias és üdvös működése felett és a negyedszázados jubileum alkalmából tartós és nagy sikereket kívánunk. Hazafias tisztelettel, Felsőbányán, 1911. szept. hó 5-én: *Farkas Jenő*, polgármester, *Spáczay Gyula*, városi tanácsnok.

b) Testvér- és rokonegyesületek nevében:

(*Dunántúli Közművelődési Egyesület.*) 768—1911. sz. Nagyméltóságú Elnök Úr! Az a negyedszázados munkásság, amelynek örömmünepét üli meg a Nagyméltóságod bölcs vezetése alatt álló Emke szeptember 8-án, bizonyára általános érdeklődést kelt országsszerte és e nevezetes ünnepségen hazafias lelkesedéssel vesz részt a testvéregyesületek sorában a D. K. E. is, amennyiben *Rákosi Jenő társelnök* úr és *Fodor Oszkár dr. főtitkár* úr fognak a Dunántúli Közművelődési Egyesület képviselőjében Kolozsvárt megjelenni. De engedje meg Nagyméltóságod, hogy ez alkalmat felhasználhassuk arra, hogy rámutassunk azokra a jelentékeny szolgálatokra, amelyeket az Emke a közművelődés és a magyarosítás érdekében e negyedszázad alatt teljesített. A mi

viszonyaink között oly fontosat produkált a nemzeti közművelődés érdekében az Emke a társadalom támogató közreműködésével, hogy a magyarság jövője szempontjából ezért a működését a nemzet háláját érdemelte ki. Teljesítse ezt a nagy nemzeti missiót a jövőben is még nagyobb szeretettel az Emke, hogy naggyá és hatalmassá tegye a hazát és hogy a későbbi nemzedékek is büszkén hirdethessék ennek a nemzedéknek dicsőséges szereplését. Fogadja Nagyméltóságod őszinte tiszteletünk kifejezését, mellyel vagyunk, Budapest, 1911. évi aug. hó 16-án, mindig kész hívei: *Pallavicini Ede* örgróf, elnök, *Fodor Oszkár dr.*, főtítkár.

(*Pozsonyi magyar közművelődési egyesület.*) Ünneplő Testvéregyesület! A Pozsonyi magyar közm. egyesület hazafias örömmel vesz részt az Emke negyedszázados jubileumán és lelkesedéssel emlékezik meg arról a fáradhatatlan és eredményteljes munkáról, mely ragyogó példaadás hazánk összes kulturegyesületeire nézve, hogy kell ezernyi nehézség között törhetetlen hazafisággal és lan-kadatlan munkával megoldani a társadalomra váró feladatokat a nemzeti kultúra terén. Testvéri szívvel üdvözljük a negyedszázados évforduló alkalmából, mely magasztos eseményt örök emléke-zetül jegyzőkönyvünkben is megörökítjük; egyesületünk képviselőjével főjegyzőnk, *Oberschall Pál dr.*, kir. jogakadémiai tanárt, az országos közművelődési tanács igazgatósági tagját bizzuk meg és hazafias érzésünk egész melegével veszünk részt az ünnepélyen. A múlt nagy példája tegye még mélyebbé a jövő eredményeit. A magyarok Istenének áldását kérve a jubiláló testvéregyesületre, maradtunk hazafias üdvözléssel, a Pozsonyi Magyar Közművelődési Egyesület nevében, Pozsony, 1911. évi szept. hó 5-én, *Petőcz Jenő*, alelnök, *Oberschall Pál dr.*, főtítkár.

(*Országos Iparegyesület.*) 3105—1911. sz. — Őszinte köszönettel vettük a nagytekintetű Elnök-ségnek szíves meghívását az egyesület fennállásának jubileumi ünnepélyére. Az a nagy kulturális misszió, melyet az egyesület hazánk keletén betölt, méltó elismerésre teszi érdemessé az összes közéleti tényezők részéről és mi is szívesen állunk azok sorába, akik ez ünnepély alkalmából üdvöz-letüket tolmácsolják és gazdag eredményt kívánnak az egyesület további működéséhez. Sajnos, az elnökség és a titkár másirányú elfoglaltsága gátol abban, hogy magunkat személyesen is képví-seltessük; a tek. Elnökség azonban meg lehet győződve róla, hogy lélekben teljesen egyek vagyunk az ünnepelőkkel és méltányoljuk úgy a negyedszázados nehéz munkát, mint annak gazdag eredményeit. Fogadja a tekintetes Elnökség kiváló tiszteletünk nyilvánítását. Budapest, 1911. szept. 6-án. Az Orsz. Iparegyesület nevében: *Gelléri Mór* kir. tanácsos, igazgató.

(*Erdélyi Múzeum-Egyesület.*) 258—1911. sz. — Ötvenkét évvel ezelőtt az eltiport, de föleszmélt erdélyi magyarságnak első szabad lélekzetvétele Egyesületünk ünnepi alakuló közgyűlése volt. Az élni akaró nemzet akkor az erdélyi részben tömördek reménnyel tele a legtöbb munkatérén az Erdélyi Múzeum-Egyesület alapszabályainak oltalma alatt indult meg dolgozni. A politikai viszonyok változása megnyitotta az örök érvényesülésének helyesebb útjait. A célok, pályák, tervek és hiva-tások elkülönültek, de a szabadabb életkörülmények között ezelőtt huszonöt évvel új tömörülésre volt szükségünk. Ez az Emke megalapítása volt. Az alapítás szükségége és ténye arra tanít, hogy ellenségeink és ellenfeleink nem fogytak s a nemzetfenntartás védekező munkája örökös szükségünk és feladatunk. Mi a hajdani széles munkaterről, az élet szükségleteihez alkalmazkodva, a tudományos művelődés mezejére vonultunk. Fiaatalabb testvérünk, az Emke, a magyar közművelődés tágas és sok mun-kára váró mezején dolgozik. Munkánk azonban végcéljaiban közös: a magyar nemzeti közműveltség szolgálata és emelése. Ez a cél szüntelen törekvést, munkát, haladást követel s a fejlődés új meg új eszközeinek használatát kívánja. De kívánja a közös célok munkásaitól a hitet céljaik jövőjében s örök, fáradhatatlan buzgóságot e hitben. Mi elismeréssel állunk az Emke huszonötévi buzgó, kitartó, fáradha-tatlan és eredményes működése örömnépén az örvendők között s a közös célokra dolgozó idősebb testvér jó érzésével, a közös célok szent tudatával, szívünk melegével kívánunk ünneplő testvérünk-nek jövőre még több, szebb és áldásosabb, egész nemzetünkre és a magyar közművelődésre föl-emelő eredményt. Isten áldása kísérje az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület munkáját! Az Erdélyi Múzeum-Egyesület nevében: *Esterházy Kálmán* gróf, elnök. *Kelemen Lajos* titkár.

(*Székely Társaságok Szövetsége.*) 204—1911. sz. — Hazafias érzésünk egész melegségével üdvö-zöljük az Emke-et, hazarészünk legnagyobb és legtevékenyebb kulturszervezetét, 25 éves jubileuma alkalmából. A terület, melyet átfog, a cél mit maga elé tűzött és az az eredmény, mit az ellenhatások gyöngítésével a magyar nemzeti érdekek erősítésére eddig elért, fokozott mértékben igényli a magyar társadalom összefogását, erejének növelését és értékesítését továbbra is. E tekintetben az Egyesület mint vezér áll és vezet minden más mozgalom élén. Szívünkben óhajtjuk, hogy nagystílusú tevékeny-ségéhez az anyagi és erkölcsi javak mellé a társadalom mindenkori lelkes támogatását biztosítván, úgy megerősítse a magyarság supremáciáját, hogy az hazarészünkben megdönthetetlenül ural-kodjék időtlen időkig. A Székely Társaságok Szövetségének 1911. aug. hó 22-én *Tordán* tartott határozatából: *Deák Lajos* kir. tanácsos, elnök. *Máthé József* főtítkár.

(*Országos Pázmány-Egyesület.*) Az Emke jubiláris nagygyűlése alkalmával hazafias szívvel üdvözljük az egyesületnek sok érdemet szerzett vezetőfőfiaiit, akik a nemzeti művelődés és a nem-zeti nyelv védelmében a magyarság legveszélyeztetettebb őrhelyén bátran, hiven, álhatalatosan fára-doztak. Isten áldását kérjük további munkájokra, óhajtva, hogy ennek eredményében, az egyesület és az erdélyi testvérek jóléte felvirágzásában megtalálják nemes küzdelmük jutalmát. Üdvözlőnként tol-mácsolva, maradtunk, Budapest, 1911. szept. 6-án, hazafiúi tisztelettel: *Mihályfi Ákos dr.*, ügyvivő alelnök.

(*Hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társulat, Déva.*) 34—1911. sz. A folyó évi ünnepélyes közgyűlésre való meghívást köszönettel véve, van szerencsénk tisztelettel bejelenteni, hogy a Hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társulat képviselőjében Veress Endre dr. tiszteleti tag úr fog megjelenni a közgyűlésen. Egyszersmind nem mulaszthatjuk el, hogy azt a társulatot, amely az erdélyi művelődésnek legkitűnőbb előharcosa s melynek munkásságát Társulatunk mindig figyelemmel kísérte és tőle telhetőleg támogatta, ezután is ne biztosítsuk támogatásunkról és munkásságához a legjobb sikert kívánjuk továbbra is. Hazafias üdvözléssel a Hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társulat Elnöksége, Déva, 1911. szept. 3-án: Fáy Béla cs. és kir. kamarás, elnök. Tarján Kristóf titkár.

(*Erdélyi Pártfogó Egyesület.*) LVII/13. eln. sz. Nagyméltóságú gróf elnök Úr! Hazafias és üdvös működésének negyedszázados örömnépe alkalmával, fogadja Nagyméltóságod egyesületünknek legmelegebb üdvözlését azon jókívánságunk kíséretében, hogy a jó Isten segédelmével a magyar kultúrát még sokáig ilyen eredménnyel szolgálja. A negyedszázados diszközgyűlésen egyesületünket Farkas Lajos dr. egyetemi tanár, egyesületünk elnöke, Endes Miklós dr. táblai elnöki titkár, egyesületünk titkára és Rosnyay Dávid ügyvédjelölt, egyesületi titkár, fogják képviselni. Kolozsvár, 1911. aug. 29. Hazafias üdvözléssel: Farkas Lajos dr., egy. elnök. Endes Miklós dr., egy. titkár.

Csernakereszturi, őseik hitére és nyelvére visszatért, eloláhosodott magyarok.

(*Országos Állatvédő Egyesület, Budapest.*) 1112/1911. sz. Az egyesület meghívással tisztelt meg bennünket 25 éves fennállásának évfordulója alkalmából tartandó ünnepélyes gyűlésre. Az Orsz. Állatvédő Egyesület őszinte köszönetét fejezi ki a meghívásért és Fodor Árpád főgimnáziumi tanárt, a Magyarországi Állatvédő Egyesületek Szövetségének titkárát bizta meg azzal, hogy egyesületünket úgyis mint a Szövetség központját a jelentőségteljes ünnepélyen képviselje. Midőn erről az igen tisztelt Elnökséget van szerencsénk értesíteni, ama szívből fakadó óhajátunknak adunk kifejezést, hogy az Emke áldásdus működését az egész ország nemcsak a küszöbön álló ünnepély alkalmával, de állandóan meleg rokonszenvvel kísérje és támogassa. Tisztelettel maradtunk az Országos Állatvédő Egyesület nevében, Budapest, 1911. aug. 21-én: Máday Izidor ny. min. tan., elnök. Monostory Károly kir. tan., főtitkár.

c) *Tanintézetek és más testületek nevében:*

(*Magyarországi Unitárius Egyház Képviselő Tanácsa.*) 861—1911. sz. Az „Emke” Negyedszázados ünnepére, a Magyarországi Unitárius Egyház Képviselő Tanácsa szívélyes üdvözlését küldi. Öröm és hála érzete tölti el keblünket, hogy az „Emke”-t immár negyedszázados munkásélet ünnepén üdvözölhetjük. Talán senki sem érti és érzi meg tisztábban és mélyebben, mint az Unitárius egyház, milyen nagy szüksége volt ennek a hazarésznek egy olyan országos védőbástyára, a milyent a magyar nemzeti genius sugallatára hazánk fiai és leányai az Emke-ben fölépítettek. Mi az unitárius egyház tagjai, a kik évszázadokon keresztül vérünkkel és életünkkel védelmeztük és tartottuk fönny magyar közművelődési intézményeinket: a templomokat és iskolákat,

boldogító örömmézzel fogadtuk a magyar társadalom egységes megnyilatkozását, ezen modern közművelődési intézmény létrehozásával. Reméljük és kívánjuk, hogy ez örömnép állítsa sorompóba az országnak minden fiát és leányát, hogy különbség nélkül mindenki törekedjék arra, hogy ez a kis országrész, Magyarország jobbkeze legyen méltó dicső multjához és hatalmas erő kezével valósítsa meg azt a nagy célt, hogy ebben a hazarészben legyen mindenki művelt és boldog! Egyben van szerencsénk tisztelettel értesíteni, hogy az ünnepélyen Egyházi Képviselő Tanácsunk képviselőjével Főtisztelendő *Ferencz József* püspök, Méltóságos báró *Petrichevich Horváth Kálmán* és Méltóságos *Fekete Gábor* főgondnok urakat biztunk meg. A Magyarországi Unitárius Egyház Képviselői Tanácsának 1911. aug. hava 16-ik napján tartott üléséből. Hazafias üdvözléssel: *Ferencz József*, unitárius püspök. *Boros György dr.*, egyházi főjegyző.

(*Királyi Itélőtábla Elnöke Kolozsvárt.*) 1911. El. 10. l. 10. sz. A vezetésem alatt álló kir. Itélőtábla nevében az erdélyi magyar kulturegyesületet, mint a magyar culturának országrészünkben lelkes terjesztőjét, a magyar faj és eszme kiváló erősítőjét legmelegebben üdvözlöm negyedszázados fennállásának alkalmából s értesítem a Nagytekinetű igazgatóságot, hogy az emlékünnepeken a kir. Itélőtáblát *Fekete Gábor* kir. ítélőtáblai elnök, *Gál Jenő* és *Hamza Géza* tanácselnökök fogják képviselni s az ünnepélyen, amint már szóval jeleztetett, a kir. Itélőtábla bírái, elnöki titkára, tanácsjegyzői és segédhivatali főigazgatója is meg fognak jelenni. Kolozsvár, 1911. évi aug. hó 23-án, *Hamza Géza*, tanácselnök.

(*Kassai kir. Itélőtábla Elnöke.*) Őszinte örömmel üdvözlöm az igen tisztelt egyesületet negyedszázados örömnépe alkalmából és mély sajnálatomat fejezem ki a felett, hogy akadályoztatásom folytán az ünnepen meg nem jelenhetek. Századokra terjedő sikeres működést kíván, teljes tisztelettel: *Berczel*, 1911. jul. 28-án, hiva *Berczelly Jenő*, v. b. t. t.

(*Kolozsvári Ügyvédi Kamara.*) 1717—911. Az Emke negyedszázados örömnépe alkalmából az országos közm. kongresszussal egyetemben rendezett negyedszázados ünnepi közgyűlésre szóló meghívót köszönettel vettük. Van szerencsénk ennél fogva értesíteni arról, hogy kamaránknak a közgyűlésen leendő képviselőjével *Czikmántori Ottó dr.* elnököt és *Papp József dr.* kamarai titkárát biztunk meg, kiknek részére a díszülésen s közében helyet kijelölni kérünk. Egyben fogadja a tisztelt egyesület kamaránk meleg üdvözlését e jelentőségű jubileum alkalmából s hálás köszönetünket azért a nemzeti missiót jelentő eredményes munkáért, melyet az elmúlt 25 év alatt az egyesület teljesített. Legyen az egyesületnek jövő munkásságán szintén Isten áldása s eredményei erősítsék nemzetünket és hazánkat. Hazafias üdvözléssel: Kolozsvárt. 1911. aug. 19. Az ügyvédi kamara. *Czikmántori Ottó dr.*, kir. tanácsos, elnök. *Papp József dr.*, titkár.

(*Magyar szent korona országainak Vöröskereszt-Egylete.*) 4137. sz. Az 1911. évi szeptember hó 8-án Kolozsvárt tartandó negyedszázados ünnepi közgyűlésre kiadott „Jelentés az Emke 25 éves életéről” című művet köszönettel vettük. A tanulságos munkából meggyőződést szereztünk arról, hogy a Méltóságod bölcs vezetése alatt álló egyesület negyedszázados működésével az erdélyrészi magyarság érdekében nagyarányú tevékenységet fejtett ki és a megfeszített erővel elért szép eredményeivel elévülhetetlen érdemeket szerzett magának. Kedves kötelességünknek ismerjük, hogy Méltóságodnak az egyesület 25 éves történetének megküldésével tanúsított előzékenységet az Emke-egyletet negyedszázados fennállása alkalmából melegen üdvözljük azzal az óhajattal, vajha a Mindenható még hosszú időn át árasztaná el kegyelmével az egyletet és vezetését, hogy az eddigiekhez még tovább folytathassa hazafias és magaslatos hivatását. Budapest, 1911. aug. hó 25-én. Kiváló tisztelettel: *Csekonics Endre gróf*, v. b. t. t., elnök. *Josipovich Géza*, v. b. t. t., II-ik alelnök.

(*Első Magyar Általános Biztosító Társaság vezérigazgatósága.*) Köszönettel igazolom az Emke díszes albumának és 25 éves jubileumát ünneplő közgyűlésre szóló meghívójának vételét. A legnagyobb örömmel tennék eleget a szíves meghívásnak, ha ebben rendkívül nagy elfoglaltságom nem gátolna, emiatt azonban legnagyobb sajnálatomra teljes lehetetlenség a jubileumi közgyűlésen megjelennem. Bensőmben azonban együtt ünnepelek azokkal, akik az egyesület áldásos kulturális munkásságának negyedszázados évfordulóján „kincses Kolozsvár” városában összegyűlekeznek és szívből kívánom, hogy az egyesület nemes törekvéseit a jövőben is a legjobb siker koronázza. Fogadja Nagyméltóságod kiváló tiszteletem és nagyrabecsülésem kifejezését, amellyel vagyok Budapest, 1911. szept. hó 2-án, készséges hiva: *Ormódy Vilmos*, főrendiházi tag, vezérigazgató.

(*Sárospataki Ref. Főiskola Akadémiai Igazgatósága.*) 823—1911. sz. — A sárospataki ref. főiskola akadémiájának tanári kara mély köszönettel fogadta a m. t. Elnökség meghívását az egyesület kolozsvári közgyűlésére s ezzel kapcsolatban tartandó negyedszázados jubileumi ünnepére. Azonban mély sajnálatunkra, az iskolai év kezdetével, megalakulásával járó sokoldalú teendők nem engedték meg tanári karunknak, hogy magát az ünnepélyen küldöttje által képviseltethesse. De ha nem lehetünk is ott testileg, ott leszünk és ott vagyunk lelkileg s részt veszünk abban az örömben, mely ma — e jubileumi közgyűlés alkalmából — az egész magyar nemzet szívét dobogtatja, látva azt az erőteljes, céltudatos, mind szélesebb területekre terjedő és a nemzeti nyelv, nemzeti szellem, nemzeti élet ápolása, megszilárdítása és terjesztése körül egyre nagyobb, egyre áldásosabb eredményeket felmutató tevékenységet, amelyet az egyesület a magyar haza erdélyi részein kifejtett és kifejt. Ott vagyunk, együtt örülünk az örülőkkel, együtt áldjuk a Gondviselést, amely az egyesület vezetését, munkáit e tiszteletreméltó eredmények kivására elősegítette, együtt áldjuk azon

nemeslelkű, a honszerelem tűzétől ihletett férfiak emlékezetét, akik nagylelkű adományaikkal és hagyományaikkal e nagy eredmény elérését lehetővé tették. Együtt reménykedünk Önökkel s a nemzet megjelent képviselőivel az erdélyrészi magyarság egyre szebben alakuló jövője s a veszélyeztetett pontok megmentése iránt; együtt kérjük a mindenható Istent, hogy a t. egyesület nemzetmentő és nemzetfenntartó munkáját kísérvé tovább is minden áldásával, a honfi-szíveket pedig gerjessze továbbra is a nagyfontosságú cél elérése végett fogékonyságra és áldozatkészségre. Fogadja a tekintetes elnökség legmélyebb tiszteletünk, hódolatunk s legszivesebb üdvözlőnk kifejezését, a mellyel maradtunk, Sárospatak, 1911. szept. 7-én. A sárospataki ref. főiskola akadémiájának tanárai és azok nevében: dr. Rácz Lajos, rektor-professzor.

(*Pozsonyi királyi jogakadémia igazgatósága.*) 301—1911. sz. Ezennel hivatalos tisztelettel szíves tudomására hozom a tekintetes igazgató-választmánynak, hogy köszönettel vett megtisztelő meghívásuk folytán jogi főiskolánknak negyedszázados ünnepi közgyűlésükön leendő képviseltetésével *Oberschall Pál* dr., akadémiai nyilvános rendes jogtanárt bízunk meg. A negyedszázad sikere szolgáljon biztatóul a további munkára! Hazafias üdvözléssel a pozsonyi királyi jogakadémia tanári kara. Pozsony, 1911. évi szept. hó 5-én. *Fésüs György* dr., udv. tanácsos, jogakadémiai igazgató.

(*Kolozsvári kir. gazdasági akadémia.*) 620—1911. sz. Az Emke negyedszázados örömnépe alkalmából fogadja Nagyméltóságú elnök úr a kolozsvári m. kir. gazdasági akadémia hazafias üdvözlését. Az erdélyi részek ez egyetlen gazdasági főiskolája, amelynek hivatása hazánk lakóit a föld okoszerű művelésére megtanítani s célja hazánk közgazdaságát felvirágoztatni, elsősorban tudja az Emke fontos hazafiúi működését értékelni és megbecsülni. Mert amidőn mi az édes haza földjének birtokosait arra tanítjuk, hogy ezt a földet hogyan műveljék és hasznosítsák, egyben azon is munkálkodunk, hogy ezt meg is tartsák, mert hazánk fennmaradásának ez az első biztosítéka. Ezen a téren találkozunk az Emke működése a m. kir. gazdasági akadémiaéval, mert az Emke a magyar kultúrának az előbbrevitelén fáradozik és ezzel azt célozza, hogy ez a haza ne kerüljön idegen kézre. Azzal az óhajjal, hogy a közös célt az eddigénél még nagyobb sikerrel szolgálhassuk, kívánjuk az Ursten áldását Nagyméltóságok további hazafias működéséhez. Kolozsvár, 1911. évi szept. hó 6-án, a kolozsvári m. kir. gazdasági akadémia nevében: kiváló tisztelettel *Páter Béla* dr., gazd. akad. rendes és egyet. m. tanár, h. igazgató.

(*Ujverbázi áll. s. közs. főgimn. igazgatósága.*) 129—1911. sz. Intézetünket az Emke negyedszázados emlékünnepe 2284 A. és 1897 B. 1911. sz. meghívóval tisztelték meg. Itt a nemzetiségek között hasonló, bár kisebb arányú munkát végezvén, teljesen át vagyunk hatva attól a magasztos hivatástól, melyet az Emke ott keleten éber figyelemmel s lankadatlan szorgalommal nemzetünk védelmében teljesít. Épp azért tanártestületünk elhatározta, hogy magasztos ünnepségükön személyesen képviselteti magát. Tisztelettel értesítjük azért a tek. főtitkári hivatalt, hogy képviseletünkre *Kelemen Lajos* kolozsvári unit. főgimn. tanár urat, az Erdélyi Nemzeti Múzeum titkárát kértük fel és nyertük meg. Kérjük azért a tek. főtitkári hivatalt, hogy nevezett képviselőnket a szálláson kívül, ünnepségük többi programpontjában előjegyezni méltóztassék. Ujverbász, 1911. aug. 24. Hazafias üdvözléssel: *Székely Sándor*, igazgató.

(*Tiszáninneni ev. ref. egyh.-kerületi felsőbb leányisk. Miskolcon.*) 553—911. sz. A miskolci ref. felsőbb leányiskola tanári kara nevében hálás szívvvel köszönöm meg a Méltóságos Elnökségnek azt a szíves kitüntető figyelmét, mellyel negyedszázados jubileumi ünnepségére a mi szerény tanintézetünket is kegyes volt meghívni. A legőszintebben sajnáljuk, hogy az iskolai év elején beálló munkatorlódás miatt e nagyszabású, lélekemelő ünnepen részt nem vehetünk. Midőn a legnagyobb tisztelettel hajtjuk meg elismerésünk zászlaját az Emke vezetősége előtt, ama megbecsülhetetlen nemzetmentő munkásságáért, melyet a magyarság érdekében egy negyedszázadon át kifejtett, egyszerűsége kivánjuk, hogy a magyarok Istene áldja meg és virágoztassa a jövőben még fokozottabb mértékben a legnagyobb kulturális egyesületünket, hogy az legyen továbbra is a veszélyeztetett magyarság megmentője, a magyar nemzeti eszme és hazafias érzés terjesztője. Miskolc, 1911. aug. 29. Hazafias üdvözléssel: *Domby László*, igazgató.

(*Sárospataki áll. tanítóképző intézet.*) *Kivonat* a tanári kar 1911. augusztus 31-én tartott gyűlésén felvett jegyzőkönyvből: 9. Igazgató bemutatja az „Emke” f. évi szeptember 8-án tartandó jubiláris közgyűlésére szóló meghívót. Tanári kar a meghívást köszönettel vevén s őszinte elismeréssel adózván az egyesület magasztos, nemzetboldogító munkájáért, a jubileum alkalmából jegyzőkönyvileg üdvözlő az egyesületet s tiszta szívből kívánja, hogy áldásos működését, az eddigénél is nagyobb sikerek mellett, tovább is folytathassa! Kiadta: *Kötse István*, tanárkari jegyző.

(*Kidei Emke-dalaskör és Tűzoltó-egyesület.*) 142—911. sz. *Jegyzőkönyv* a Dalaskör és Tűzoltóegyletnek 1911. szeptember 8-án a kidei áll. iskolában tartott díszgyűléséről. Jelen vannak: a tűzoltóság, dalaskör és Emke-könyvtár tagjai teljes számmal. 1. Dalaskörvezető indítványára a gyűlés elnökeül *Olasz András* róm. kath. plebános kért fel, ki a tűzoltóságnak főparancsnoka. — Gyűlés elnököt megéljenzi. 2. Elnök megnyitó beszédében nagy lelkesedéssel emlékszik meg arról a nagyfontosságú eseményről, hogy a mai napon Kolozsváron az Emke fennállásának 25 éves jubileumát ünnepli. Az Emke — mondja elnök — 1885. április 12-én tartotta Kolozsvárt a Vigadóban első alakuló illetve tisztválasztó közgyűlését. Az 1877/78. évi orosz—török háború, továbbá Bosznia és Hercegovina elfoglalása után az oroszok izgatása folytán a nemzetiségek, különösen az oláhok

között nagy mozgalmak keletkeztek a magyar állam ellen; fölkelés és háború veszedelme környékezett. Erdélyt Oláhországhoz akarták csatolni. Hogy Erdélyben a megfogyatkozott magyarságot megerősítsék és az eloláhosodástól megóvják, a nemzetiségi vidékeken is a magyar szellemet megtartsák, lehetőleg az eloláhosodott magyarokat újra magyarokká tegyék, továbbá az erdélyi magyar ipart megerősítsék: 6303 taggal s 432.476 K vagyonnal megalakult 1885. ápr. 12-én az Emke Kolozsvárt a Vigadó nagytermében, politikai és vallási érdekek teljes kizárásával. Tovább szép szavakban vázolta az Emke 25 éves működését. Hálás szívvvel emlékezik meg arról, hogy az Emke sokat tett az oláh tenger közepébe beékelt kidei magyar nép érdekében is. Szép könyvtárral ajándékozta meg a kidei ifjúságot, a daloskört daloskönyvekkel, kottákkal látta el, legujabban pedig gyönyörű szép, nagyértékű nemzeti zászlóval ajándékozta meg a kidei daloskört és tűzoltó-egyletet. És mikor a küldöttség a tanító vezetése mellett köszönetet mondott mindezekért az Emké-nek, ígéretet kaptak, hogy a közel jövőben egy könyvszekrényt fog ajándékozni a kidei Emke-egyletnek. Kijelenti, hogy a kidei Daloskör és Tűzoltó-egyesület, valamint az egész kidei közönség a mai napon szívvvel-lélekkel együtt ünnepel a kolozsvári Emké-vel és a jó Istent kéri, hogy ezt a nagy kultur-egyletet áldja meg, támasszon nagylelkű, nemesen érző magyar férfiakat, kik anyagi és erkölcsi erejüket feláldozva, működjenek közre az Emke felvirágoztatásán és a nemzet kulturális fejlődésén, hogy évszázadokon keresztül ünnepelje a nemzet boldogságban és békességben! Végül jelenti, hogy a tűzoltóság és daloskör május hó 18-án szép fogadtatással és estéli szerenáddal ünnepelte Mailáth G. Károly erdélyi püspök urat, ki a meleg megtisztelésért az egyesületnek — általa — 40 K-át adományozott, mely összeget megőrzés végett ezenen pénztárnoknak átad. Egyben felkéri jegyzőt, hogy a mai gyűlés jkvét egy példányban küldje meg az Emke igazgatóságának. Gyűlés elnök szavait lelkesedéssel fogadta és előterjesztéseit örömmel teszi magáévá. — Gyűlés a Hymnus eléneklésével véget ért. Kide, 1911. szeptember 8. *Olasz András*, elnök, róm. kath. plebános. *Soós Árpád*, daloskörvezető, jegyző.

(*Önkéntes Tűzoltó-Egyletek Biharmegyei és Nagyvárad Szövetsége.*) 127—1911. T. O. sz. — A Biharvármegyei tűzoltó-szövetség köszönettel vette az „Emke” negyedszázados ünnepi közgyűlésére szóló meghívót. A legnagyobb sajnálatára azonban elháríthatatlan akadály van annak, hogy a magyar közművelődés e magasztos ünnepélyén résztvehessen. Mindamellett lélekben és gondolatban azok között lesz, akik a magyar nemzeti kultúra előrehaladásának örömmünepélyén összesereglenek és azon lelkes táborhoz tartozandónak érzi magát, amely az egész magyar nemzet erősítésén, dicsőségének emelésén fáradozik. Öröme szolgálja a szövetségnek, hogyha ez őszinte érzelmeket tettekkel bizonyítandó, az „Emké”-nek a magyar nemzeti közművelődés terjesztésére irányuló munkájában a jövőben szolgálatára lehetne. Kiváló tisztelettel nyilvánítja mellett vagyok a Biharmegyei tűzoltó-szövetség képviselőjében: Nagyvárad, 1911. évi szeptember 6. *Lukács Ödön*, szövetségi elnök.

(*Kereskedő Ifjak Társulata Budapest.*) Az „Emke” negyedszázados örömmünnepe alkalmából fogadja a Tekintetes Igazgatóság legszívélyesebb üdvözlőnként. Bár személyesen nem vehetünk részt az Emke jubileumi ünnepén: szívvvel és lélekkel együtt örülünk és ünnepelünk Önökkel s mindazokkal, akik ismerik, megértik és tisztelik az Emke nagy múltját és eddig kifejtett nagyarányú hazafias munkásságát. Szívvvel és lélekkel ünnepelünk Önökkel és kérjük az Egek urát: küldje áldását édes hazánk javára irányuló további működésükre. Kiváló nagybecsülésünk kifejezése mellett vagyunk a Tekintetes Igazgatóságnak mély tisztelői. Budapest, 1911. szeptember hó 5-én. Hazafias üdvözlőnként, *Wollák Samu*, elnök. *Vorák József*, főtitkár.

(*Magyar Vegyészeti Gyárosok Országos Egyesülete, Budapest.*) — 1082—1911. — Az Emke negyedszázados díszközgyűlésére és az Orsz. Közm. Kongresszusra való megtisztelő meghívásukat hálással köszönjük. Az ünnepen azonban elnökségünk és választmányunk tagjainak nagy elfoglaltságánál fogva, végtelen sajnálatunkra, nem jelenhetünk meg személyesen. De engedjük meg, hogy ezen az úton csatlakozzunk az ünneplőkhöz és az Emke negyedszázados jelentős kulturális munkássága iránt érzett őszinte elismerésünknek adjunk kifejezést, kívánva, hogy az Emke tevékenységi köre a jövőben még táguljon, súlya pedig fokozódjék és gyarapodjék. Hazafias üdvözlőnként: *Helvey Tivadar dr.*, elnök, *Bokor Gusztáv dr.*, titkár.

(*Kolozsvári Athletikai Club.*) — 28—1911. sz. — A negyedszázados örömmünnepre szóló meghívást köszönettel vettük. Clubunk képviselőjével alelnökünket, Kuszko István urat bíztuk meg hivatalosan, azonkívül clubunk tagjai saját testületeikben is számosan fognak részt venni. Hazarészünk magyarságának a nemzeti kultúra iránti érzékét s erős hazaszeretetét tünteti fel az Emke díszemlék-könyve s mi csak azt óhajtuk, hogy az első negyedszázad sikerben teljes kezdetének méltó folytatásai legyenek a következő negyedszázadok, a munka jegyében és a békés, nemzeterősítő diadalokban. Mint az Emke-könyv 314. lapja is felemlíti s mint clubunk II. évkönyve 44., III. évkönyve 86., 96., 105. lapja feltünteti, clubunk tagjai az Emke alapításától kezdve részt vettek az Emke-közgyűlések előkészítésén, irodalmi és egyéb ünnepélyei rendezésében, gyűjtésben, hírlapi akciókban stb. Folyton váltakozó, művelt lelkű válogatott fiatalságunk csak jelszóra várt s testületben végzett hatékony munkát a magyar kultúra javára. Az Emke s clubunk között tehát a nemesítő munka által megacélozott, negyedszázad patinájával bevont kapocs létezik. Ezt jövőre is felbonthatatlanná teszi a kölcsönös törekvés: kitartó munkával s az igazi magyart jellemző lovagias figyelemmel s egymás iránti becsüléssel színvonalra emelni és azon meg is tartani a nemzeti irányú kulturát.

Hazafias tisztelettel vagyunk, Kolozsvárt, 1911. aug. 31-én. *Jósika* Gábor br., elnök, *Antal* Gyula, h. titkár.

(*Klubo Esperantista En Kolozsvár (Hungarujo)*). Negyedszázados fennállásának örömnépe alkalmából lelkesedéssel és szeretettel köszöntjük hazánk egyik legkiválóbb, eredményekben gazdag kulturintézményét, szívből kívánva, hogy áldásos működését édes hazánk javára még századokon át soká folytathassa. Mi, akik szerényebb keretek közt ugyan, de szintén a közművelődés terjesztéseért küzdünk, a legtökéletesebben tudjuk méltányolni az Emke korszakos jelentőségű, gyönyörű munkáját és szívvel-lélekkel osztozunk sikereinek megünneplésében. Egyben van szerencsénk közölni, hogy az ünnepélyes díszközgyűlésen a következő tagjainkkal óhajtjuk magunkat képviseltetni: *Gámn* József dr., elnök, *Ámon* Ottó, titkár, *Marinka* Illés, könyvtárnok, *Biró* Árpád, jegyző. Hazafias tisztelettel, Kolozsvárt, 1911. aug. 30. *Gámn* József dr., elnök, *Ámon* Ottó, titkár.

(*Nagypénteki Ref. Társaság Elnöksége, Budapest—Buda.*) 1295—911 sz. Megtisztelő s igen becses meghívójukra — melyet hálással köszönünk — csak ma felelhetünk, mert igazgató-tanácsunk tagjai távol voltak a fővárostól. Végtelenül sajnáljuk, hogy a meghívásnak akként nem tehetünk eleget, hogy innen küldenénk képviselőt, mert a közgyűlés idején, javarészt mindnyájan, hivatalos teendőikkel vagyunk elfoglalva, de fölkértük egyikét társaságunk első alapítójának, azt, akitől maga azon nemes eszme származott, amely társaságunkat létrehozta, Nagytiszteletű *Kecskeméthy* István dr. urat, az Emke érdemes tagját, hogy társaságunkat a kongresszuson képviselni sziveskedjék. Kérjük ezt szíves tudomásul venni. Amidőn a mélyen tisztelt Egyesület nemes és hazafias munkájára a Magyarok Istenétől örök időre áldást kívánunk és kérünk, mély tiszteletünk és hazafias üdvözlőnkkel vagyunk, Budapest, 1911. aug. hó 25. *Takách* László, alelnök-gondnok.

(*Szentesi jótékony nőegylet.*) Az Emke negyedszázados jubileuma alkalmából f. évi szept. 8-án tartandó örömnépen egyeletünk nevében az Egyesületet hazafias örömmel üdvözljük s a nemzeti eszme és kultura emelésére irányuló további nemes és üdvös működéséhez sikert és szerencsét kívánunk. Szentesen, 1911. évi aug. hó 31-én. Hazafias üdvözlő: *Nagy* Ferencné, elnök, *Kesergő* Károly, titkár.

(*Ujpesti Ipartestület.*) — 3576—911. sz. — Áthatva ama hazafias érzéstől, mely zengzetes nyelvünk minél szélesebb körben való terjesztését óhajtja, örömteljes szívvel üdvözljük az „Emké“-t. Jól tudjuk, hogy fajunknak, nyelvünknek ádáz ellenségei nem szűnnek meg gaz rágalmaikkal minket a világ előtt befeketíteni, annál nagyobb büszkeség tölti el keblünket, ha a kiadott jelentés folytán a szép eredmény elének tárul. Ebben biztos zálogát látjuk Kossuth apánk ama jeligéjének, hogy hazánk Királyhágón túli része „Magyarország jobbkeze“ Hazafias szívünk teljes erejével kívánjuk, hogy e jobbkez legyen erős, bármí zivatar környezze a politikai láthatárt, az idők vételességeig és még nagyobb eredménnyel teljesítse azt a kulturmissziót, melyet már egy negyedszázadon át végzett. Szívben és lélekben a közgyűlésen vagyunk. Ujpesten, 1911. szeptember 5-én. Hazafias üdvözlő: *Kozányi* Jenő, elnök. *Pohl* Károly, titkár

(*Kolozsvári izr. népiskola.*) — 72—911. sz. — Örömteljes lélekkel és szívem egész melegével üdvözlöm az Emkét kartársaim nevében is abból az alkalomból, hogy áldásos működésének negyedszázados fennállását megünnepleni készül. Szívünkben egy óhaj, egy kívánság honol, ajkainkon egy imádság lebeg: az Örökkévaló Isten áldja meg az Emkét s engedje meg, hogy hazánk kulturájának, de különösen tanügyünknek üdvére és előmozdítására sokáig, nagyon sokáig éljen. Vivat, crescat, floreat az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület! Kolozsvár, 1911. szeptember 4. *Zádor* Benő, igazgató.

(*Aranykúti E. M. K. E.-Népiskola.*) — 122—911. sz. — Az Egyesület fennállásának és hazafias, kulturális működésének 25 éves jubileuma alkalmából iskolánk gondnoksága elismeréssel és köszönettel adózik a Tekintetes Igazgató-Választmánynak azon fáradhatatlan és sikeres működésért, melyet mint az Egyesület vezetősége az egész, de különösen az erdélyi magyarság megerősödése és kulturális előhaladása érdekében kifejtett. Egyben kívánja, hogy az új negyedszázad küszöbén újabb lelkesedéssel és sikerrel folytathassa hazafias, áldásos működését. Hazafias tisztelettel: *Aranykúton*, 1911. szept. hó 12-én. *Rusz* János, gond. elnök h., *Magyary* Kálmán, áll. tanító, gondnok, jegyző.

d) *Egyesektől:*

1. Nagymélt. *Béldi* Ákos gróf, v. b. t. t., Emke-elnök úrnak stb. — Tisztelt Barátom! Az Emke ünnepe mindnyájunknak ünnepe. Első sorban a mienk, erdélyi magyaroké. Hő óhajtasom volt ezen az örömnépen köztetek lenni, veletek örülni, okulást meríteni a múltból és terveket szőni a jövőre, hogy a nemzeti kultura terjedjen, nemesedjék, erősbödjék, Fájdalom, személyesen nem fogok köztetek megjelenni. Három hét előtti római útam fáradalmai s főleg a rendkívüli hőség kimerítettek s orvosom tanácsára legalább szeptember közepéig pihenni kényszerülök. Ez okból az Emke ünnepén különben általam végzendő egyházi funkciók teljesítésével és az ünnepségeken képviselőtemben való megjelenéssel dr. *Fetser* Antal felszentelt püspököt, nagyváradi vikáriust egyidejűleg megbíztam, illetve arra felkértem. Lélekben pedig magam is ott leszek köztetek. Veletek érzek, amikor a nemzeti művelődésért folytatott negyedszázados munkálkodás eredményeit számbavéve, e nagy eszme érdekében mindnyájunkat további együttműködésre köteleztek. Szívből

köszöntelek téged a szent ügyért küzdők legelső sorában s köszöntöm a körülötted egybegyűlt bajtársakat is. Köszöntöm erdélyi testvéreinket, köszöntöm Nagy-Magyarországról hozzánk sereglett kedves vendégeinket. Köszöntöm a kongresszust, mely nemzeti haladásunkért, dicsőségünkért fáradoz s melynek tagjait királyhűség és honszerelem fűzi össze. A jó Isten áldását kérem tanácskozásothoz s meleg üdvözléssel maradtam, Reichenhall, 1911. aug. 25-én, tisztelő barátod és főpásztorod: *Mailáth Gusztáv* Károly gróf, erdélyi püspök.

2. Nagytekinetű Elnökség! Az Erdélyi Magyar Közm. Egyesület jubiláris közgyűlése alkalmából, mivel igaz sajnálatomra személyesen meg nem jelenhetek, ezúton üdvözlöm őszinte tisztelettel úgy a nagytekinetű Elnökséget, mint a mélyen tisztelt közgyűlést. A legnagyobb tisztelettel hajolva meg azon magasztos eszme és hatalmas cél előtt, amelynek az Emke immár 25 esztendeje áll szolgálatában ritka buzgalommal s a legtiszteltebb kitartó munkával, nem is tehetnék egyebet, minthogy ezen ünnepélyes alkalommal is a legőszintébb szívből kívánjam, hogy ez a nagyhivatású kultúregyesület jól ásott medrében minél továbbra haladjon kulturánk és nemzetünk javára. Budapest, 1911. szept. 6-án. Hazafias üdvözléssel: *Molnár Viktor*, m. kir. vallás- és közoktatásügyi államtitkár.

3. Az Emke nagytekinetű Elnökségének — Kolozsvárt. — Midőn az Emke negyedszázados jubileuma alkalmából kiadott „Az Emke megalapítása és negyedszázados működése” című díszmű megküldésével tanúsított megtisztelő szíves figyelmükért legőszintébb köszönetemet fejezem ki, egy szersmind a jubiláris ünnepély alkalmával az egyesület hazafias működéséhez továbbra is sok sikert kívánok s maradok a nagytekinetű Elnökségnek, Budapest, 1911. szept. 5-én, kiváló tisztelettel *Marx János*, a Máv. igazgatóságának elnöke.

4. Mélyen Tisztelt Ünnepi Közgyűlés! Magyarország kulturális fellendítése, a magyar nemzeti eszme és a magyar állameszme megszilárdítása az Emke megalapítása óta mint ideál lebegett az Emke minden tagjának szeme előtt. Ez ideálokért és ez ideálok elérésére vezető nagy nemzeti kultúrtevényezők megvalósításáért lelkesedett, cselekedett és áldozott az egyesület vezetősége és minden tagja, a históriában példátlan hazafias buzgalommal, odaadással, lelkesedéssel negyedszázadon át. Budapest székesfőváros kir. tanfelügyelősége mélyes tisztelettel és hódolattal nyújtja e negyedszázados évforduló örömnepén a hála koszorúját azokért a soha el nem pusztuló javakért, melyekkel az Emke az elmúlt negyedszázad alatt a magyar kulturát s főképp a magyar népnevelést megajándékozta és az Emke további munkásságára a magyarok Istenének bőséges áldását kéri. Hazafias mély tisztelettel: Budapesten, 1911. szept. 5-én, *Mosdóssy Imre*, kir. tan., a székesfőv. kir. tanfelügyelője.

5. Az Emke fennállásának negyedszázados örömnepére:

*Egy negyedszáz éve óvod,
Véded, élteted hazánk',
Isten minden szent kegyelmét
Kérve, esdve, hintve ránk!
Munkáld sorsunk' jövőre is
Oly buzgón, hőn, igazán,
Hogy áldásthöz kezednek
Új üdv keljen szent nyomán.*

Eger, 1911. szept. 8-án.

Kapácsy Dezső.

7. A közebed.

A Meghívó szerint Kolozsvár sz. kir. város közebedje eredetileg a New-York-szálloda földszinti éttermébe terveztetett: oly nagy volt azonban a jelentkezések száma, hogy bár a kolozsváriakat nagyrészt ki kellett szorítani, Kolozsvár két legnagyobb étkező helyiségében, ú. m. a New-York-szálloda földszinti éttermében és az újonnan épült *Mensa Akadémika* nagytermében külön kellett teríteni. Így sem volt elég a hely, úgy, hogy a Mensában megtelt a másik, hasonló nagyságú terem is, amellet, hogy Kolozsvár más előkelő vendéglőibe és a magánházakhoz is jutott közönség. A 3 nagy terembe összesen 900 jegy adatott ki. A New-Yorkban az ottani vendéglős, a Mensában pedig a Pannonia-szállodás szolgáltatta az ebédet. Az étlap és a hivatalos köszöntők száma mindkét helyen egyforma vala s gondoskodás történt, hogy az ország nagyjai és az előkelő küldöttségek egyformán osztassanak be mindkét asztal élére, úgy, amint ez a Mátyás király-szobor leleplezésénél

is Kolozsvárt végbement. Mindkét, illetve három helyiségben a virágcsokrokkal díszített asztalon a terítékek mellé alkalmi felírral egy-egy doboz ajándék Emke-gyűjtő helyeztetett. Az étlap mindkét helyen a következő vala:

Aprólék- v. zöldségleves
Hideg tok v. balatoni fogas tartármártással
Tüzdelt bélszín és borjusült egyvelegkörzettel
Liba, csirke v. rucasült salátával, ugorkával és időszaki befőttel.
Jegcesedett tejszínhab piskótával
Vegyes torta, gyümölcs, kávé
Asztali bor, ásványvizek, villányi vörös, Törley-pezsőgő,

Tekintettel, hogy a két közebeden elhangzott köszöntők az ünnep folytatását s mintegy befejezését alkoták, itt örököjük meg a szónoki tornaverseny végső akkordjait, úgy, amint a beszédeket megszerezniünk sikerült:

a) *A New-Yorkban:*

Az első sült felszolgáltatásánál, illetve pezsgőbontáskor, kezében a habzó serleggel felállt *Fekete* Gábor alelnök, az ünnepi közgyűlésnek elnöke s a következő lendületes szavakban köszöntött Ő Felségére, a magyar királyra:

Tisztelt Uraim! A törvény ama rendelkezése, hogy az oszthatlan, egységes magyar nemzetnek, a hon minden polgára, bármely nemzetiséghez tartozzék is, egyenjogú tagja, egyik leg-szebb megnyilatkozása az államalkotó magyar nemzet nemes gondolkodásának, önzetlenségének, ember- és szabadságszeretetének.

Midőn azonban a törvény az összes honpolgárokat az egységes magyar nemzet egyenjogú tagjainak kívánja tekinteni, nemcsak jogot biztosít, hanem köteleességet is szab elő. Elvárja, hogy e hazának minden polgára ne csak honpolgárnak, hanem hazafinak is érezze magát s önzetlenül és minden fentartás nélkül járuljon hozzá a magyar nemzeti állam épületének erősítéséhez.

Ezt azonban csak telkileg művelt, erkölcsileg erős és a magyar nemzet történelmi hivatásától áthatott egyénektől lehet elvárni.

Ehhez csak az egységes magyar nemzeti kultúra, a lelkek nemesítésének nagy munkája útjain lehet eljutni.

Ezen fáradozik, ezt műveli ezer akadály és nehézség között, tőle telhetően, már negyedszázados kulturális működésével az Emke.

Az az örömdetes jelenség, hogy jelen ünnepélyünkön a magyar országgyűlés mindkét házának, a magyar kormánynak, a m. tud. Akadémiának és az összes közművelődési egyesületeknek, a tudományegyetemeknek, vármegyéknek és városoknak a képviselője és az egész magyar társadalom részt vesz, — bizonyítéka annak, hogy az Emke társadalmi tevékenysége helyes úton halad.

Eme meggyőződésünket erősíti, örömdünket teljessé teszi az a kimagasló körülmény, hogy ünnepünkön jelen van magas képviselője útján és velünk érez a legelső magyar ember — a király is.

Ez fokozza lelkesedésünket, megacélozza erőinket s biztosítja kitartásunkat a további küzdelemre.

Öreg királyunk nemes szívének ezen alkalommal is a magyar nemzeti kultúra iránti lelkesítő megnyilatkozása, ezen atyai gondoskodása, legmélyebb hálánkból fakadó azon hő óhajátunkat hozza ajkainkra, hogy Ő cs. és apostoli kir. Felségét, szeretett öreg Királyunkat a Magyarok Istene árássa el mennyei áldásával s hazánk és nemzetünk boldogítására sokáig éltesse!

Másodiknak *Szél* Kálmán, az Orsz. Közművelődési Tanács és a Kongresszus elnöke emelt poharat *József* főherceg Öfenségére, a jubiláris közgyűlés kiszemelt legfőbb személyi képviselőjére, aki betegség miatt csak az utolsó pillanatban volt kénytelen elmaradni:

Tisztelt Társaság!

A Felséges uralkodóház, melynek kegyei minden lehető alkalommal Magyarország boldogulása javára sugároztak, a magyar kultúrának ezen a nemzeti ünnepén sem maradhatott el. Ő cs. és kir. apostoli Felsége legmagasabb személyének képviselőjével megbízta *József* királyi főherceget (Hosszantartó, lelkes éljenzés), akit azonban sajnálatos, de hála Istennek mégsem komoly betegsége megakadályozott abban, hogy az Emke jubileumán részt vehessen. *József* királyi herceg az uralkodóház tagjai közül a legközelebb áll Magyarországhoz: itt lakik, itt él és érez. Ha valaki, úgy én teljes meggyőződéssel mondhatom, hogy *József* főherceg minden alkalmat megragadni igyekezik, hogy Magyarország iránt táplált állandó szeretetéről tanúságot tegyen. És ha ezzel az alkalommal nincs a körünkben, ha sajnálatos betegség véletlenül kiragadta nemzeti ünnepünk lelkes résztvevői közül, tudjuk, hogy a Fenséges Úr lelke itt van velünk és szívét éppen olyan rajongó lelkesedés hatja át a magyar kultúra iránt, mint bennünket. *József* főherceg egészségére ürítem poharamat, kihez hódolatunk jeléül az üdvözlő távirat az Emke és az Orsz. Közművelődési Tanács nevében már elküldetett. (Hosszantartó éljenzés és taps.)

Zichy János grófra, mint a kormány tagjára és jelenlevő képviselőjére Kiss Mór dr., udv. tanácsos, egyetemi tanár emelt poharat:

Abból az elvből indult ki, hogy a legfelsőbb köröktől kezdve, a társadalom minden rétegén keresztül hatolt az a tudat, mikép ez a szép nap a *magyar nemzet* nagy kulturális ünnepnapja, melynek fénye magasról jön és messze terjed, oly magasról, hogy oda a politikai küzdelmek hétköznapi zaja, e küzdelmek néha elposványosodó színterének egyetlen sárcsöppje föl nem hatolhat és oly messze terjed, hogy ezen a réven Kolozsvár ezen a napon az ország igazi *központjává* lőn. És hogy ez így van — mondá — erről a legfényesebb dokumentumot éppen az ország kormánya állította ki, midőn képviselőjére ugyanazt az államférfiut kérte föl, ki a lefolyt lélekemelő ünnepélyre a trón fényéből áradó melegséget hozta le számunkra, de akinek, mint kultuszminiszternek, kezeibe a magyar nemzeti kultúra szent ügyének intézése van letéve. Dicső és szerencsés gondolat volt ez, bizonyítéka annak, hogy a magyar kir. kormány tisztában van azzal is, hogy ezen az oly sok történelmi hagyománytól és hazafiúi vértől megszentelt magyar földön a még soha teljesen be nem fejezett igazi honfoglalás küzdelmeit most már a *nemzeti kultúra* fegyvereivel kell megvívni. Erre tekintettel emelte poharát a miniszterre és a kormányra, mely az Emke nagy ünnepe iránt kezdettől a legfigyelmesebb gondoskodást tanúsította, amint a legmagasabb személy képviselője is bizonyítja.

Zichy János gróf kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter:

Egy megbízatás hozott ide — úgymond — a kormány részéről; ez a megbízatás az, hogy adjam át a kormány üdvözlését az Emkének, negyedszázados jubileuma alkalmából. Szívesen vállaltam ezt a megbízatást, de különös örömmel teljesítem, mint a kultusztárca képviselője, hogy az Emkének köszönetet mondjak áldásos, gyönyörű működéséért. Hogy miként lehetett nemcsak óriási, hanem mondhatni megváltó, *isteni* munkát teljesíteni, példa erre az Emke, amely kizárólag a társadalmi erők összeadásával végezte feladatát. Szükséges volna, hogy alakuljanak mentől több kulturegyesületek, melyek vajha valamennyien az Emke nyomdokain épülhetnének. Ahhoz azonban, ami a kulturegyesületek célja, a nemzeti megerősödéshez szükség van nemcsak szeretetre, hanem nagy politikai érzékre és nagy politikai önmegtagadásra, önfegyelmezettségre. Az Erdélyi Magyar Kultur-Egyesület nemcsak hullámoktól körülkerített gát, hanem világító torony, amely bevilágítja az értékünk felismerésében sötét külállamokat és amely hirdeti, hogy ahol kezdődik a magyar határ, ott kezdődik a magyar kultúra is. Emelkedjék, nőjön ez a messzevilágító büszke torony! Isten éltesse az Emke tagjait és Isten éltesse gróf *Béldi* Ákos Önagyméltóságát, ennek a gyönyörű intézménynek vezérférfiát, elnökét, ki sajnos, betegsége miatt nem lehet jelen ezen a lélekemelő ünnepélyen. (Hatalmas, szünni nem akaró tetszészaj.)

Kenessey Béla dr., ref. püspök a törvényhozás két házát köszöntötte fel:

Tisztelt Uraim!

Önagyméltóságának, a miniszter úrnak imént elhangzott s az Önök részéről a leglelkesebb fogadtatásban részesült nagyszabású s ő Excellenciájának szinte egész kultuszminiszteri programját kifejező beszédét tulajdonképpen azzal kellene honorálnunk, hogy ennek a beszédnek ünnepi benyomását más senki többet semmiféle beszéddel ne zavarja meg. Éppen azért én csak azt kívánom, hogy azok a nagy és szép gondolatok hassák át a *magyar országgyűlés* mindkét házában rendjeit és képviselőit és vezesse őket munkájukban, a nemzetépítés szent feladatában az eszményiségnek az a lelke, amely Magyarország kultuszminiszterét áthatja!

Fröhlich Izidor dr., a budapesti egyetem rektora nagy figyelemmel hallgatott beszédet mond a székesfővárosi alma mater nevében, üdvözölve az Emkét. (Tomboló tetszészajjal fogadtatik.)

Kálmán Gusztáv kir. kereskedelemügyi államtitkár, Kolozsvár sz. kir. város orsz. képviselője:

A magyar nemzet osztatlan figyelme kíséri — úgymond — a mai napot, midőn Kolozsvár városában szeretettel ülünk az Emke 25 éves fennállásának ünnepét.

A nemzet hálája illeti mindazokat, kik az Egylet létesülésén, megszilárdításán és hathatós fejlesztésén közreműködtek s azok között nagyrésztben az erdélyi magyar egyházakat és ezeknek illusztris vezető férfiai, kik a vallás szent tanaival mindig össze tudták egyeztetni a magyar haza, a magyar faj forró szeretetét.

Az erdélyi *magyar egyházak* a vallástanítás szelid ígéje mellett mindig előharcosai voltak a magyar kultúra terjesztésének s ép ezért óriási rész illeti őket abból a sikerből, melyet az Emke elért, megilleti őket tehát a nemzet hálája s midőn ennek kifejezést adok, egyúttal Isten áldását kívánom további hazafias működésükre.

Szvacsin Géza udv. tanácsos, polgármester:

Mélyen tisztelt Társaság!

Ezen a kettős nagy nemzeti ünnepen, most, midőn az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület 25 éves jubileuma alkalmával a magyar közművelődési egyesületek szövetsége is itt tartja második országos kongresszusát városunkban, lelkemben megelevenül a hála érzete az iránt a férfiú iránt, aki ennek a kongresszusnak az Emke jubileumával való összekapcsolása által országos jelentőségűvé tette ezt az ünnepet és szerzett Kolozsvár városának egy olyan emlékezetes napot, amely nemcsak ennek a városnak, de egész Erdélynek kulturális fejlődésére átalakító hatással lesz.

Mert ebben az összekapcsolásban egy nagy manifesztáció foglaltatik és ez az, hogy az Erd. Magy. Közművelődési Egyesület az ő nemzeti nagy munkájában nem áll Erdélyben egyedül, hanem vele vannak, vele együtt éreznek és ha kell bármikor segítséget nyújtanak az összes magyar köz-művelődési egyesületek, melyek mint egy eleven láncolat a kultúra világosságával árasztják el az egész országot, hogy bevilágítsák azokat a sötét pontokat, ahová a tudatlanság, az elvakultság és a rosszakarat befészkelte magát.

Ezt a segítséget, ezt az erkölcsi erőnyújtást köszönjük mi a magyar közművelődési egyesületek szövetségének, illetve az Országos Közművelődési Tanácsnak és nagyérdemű elnökének, Széll Kálmán Ő Excellenciájának.

És én meg vagyok győződve, hogy nemcsak Kolozsvár városa, de önök mindnyájan, kik itt velünk egybegyűltek, együttéreznek velünk abban az elismerésben, hálában és köszönetben, amellyel a magyar közművelődési egyesületek szövetségének és a tanács nagyérdemű elnökének tartoznak.

Az a nagy kulturális munka, amit az egyesületek szövetsége 40 ezer írástudatlan felnőtt oktatása által már e rövid idő alatt is kifejtett, a haza elismerését érdemli, de a nemzet még nagy eredményeket vár ettől a szövetségtől és méltán, mert oly férfiú áll az élén, akinek tiszteletreméltó nagy neve már maga győzelmi lobogó. Vigyék a magyar kultúregyletek azt a lobogót, amelyre Széll Kálmán Ő Excellenciájának neve van felírva, bárhova az országba, mindenütt tisztelettel és lelkesedéssel fognak találkozni.

Hiszen Széll Kálmán Ő Excellenciájának még miniszterelnök korából van már egy kulturális emlékoszlopa, amit az elhagyott gyermekek állami védelmének törvényhozási rendezése által állított magának.

Ehez a nagy állami álkotáshoz méltán sorakozik a magyar kultúregyletek szövetsége és e kettőnek közös munkája van hivatva a nemzeti nagy átalakulást erősebb, tanultabb és talán lelkesebb nemzedékek útján keresztülvinni. Ennek a nagy kulturális megváltó eszmének a hirdetőjét, lelkes apostolát, a magyar közművelődési egyesületek szövetségének elnökét, Széll Kálmán Ő Excellenciáját éltetem és Kolozsvár városa nevében emelem poharamat, kívánva, hogy a magyar nemzeti kultúra dicsőségére Széll Kálmán Ő Excellenciája sokáig éljen!

A polgármester nagyhatású szavaira Széll Kálmán v. b. t. t. emelkedett ismét szólásra s a következőkben válaszolt:

Tisztelt Társaság!

Kolozsvár szab. kir. város kiváló polgármesterének aposztrofálására úgy érzem, hogy arra reflektálni kell. Egész életemben legnagyobb fontosságúnak azt tartottam, hogy Magyarország művelődése a legmagasabb fokra emeltessék, mert nemzetünk boldogulása, nemzetünk jövője, nemzetünk diadala csak az igazi, a mélyreható kultúra alapjain épülhet föl. (*Taps, helyeslés.*) Ez a kultúra azonban a türelem kultúrája legyen és amikor a magyarságot, a magyar nemzetet nemcsak megvédi, hanem alapjaiban szilárdan meg is erősíti, — nem fordul senki ellen, nem támad senkire, hanem csak épít, építi a magyar kultúra épületét, amelyben Magyarország minden lakosa megtalálja a maga érvényesülésének a módjait. Igen: mi nem akarjuk semmiféle tekintetben sem elnyomni más nyelven beszélő honfitársainkat és csak azt várjuk el tőlük, ha bármily nyelven beszélnek is, hogy magyarul érezzenek. (Hosszantartó éljenzés és taps.) Az Országos Közművelődési Tanács, melynek elnöke vagyok, ezt a nagy szempontot tartja maga előtt, amikor mindenkinek, aki hozzá fordul alkalmat és eszközt ad művelődésének megalapozására, illetve gyarapítására. A feltörekvő és dolgozó néposztályok kulturáját társadalmi úton fejleszteni: ez a magyar közművelődési egyesületek közös programja, amelyet az erre alakult Országos Közművelődési Tanács a vezetésem alatt állandóan irányítani fog. Mint életem minden percében, úgy ezután is a köz javára szándékozom áldozni munkásságomat (Lelkes éljenzés.), első sorban pedig a közművelődés szolgálata által, amely érdekldésemem leköti. Az egységes társadalmi népoktatás eszméjének a megvalósítása legyen a közművelődési egyesületek összetartó buzgóságának a feladata és akkor az egész országban minden hasonló intézmény megfogja teremteni az Emke eredményekkel és sikerekkel ragyogó példáját. Ezt kívánom én, ennek érdekében igyekezem munkálkodni és ennek a nagy nemzeti célnak a megvalósítására ürítem poharamat. (Hosszantartó lelkes éljenzés és tomboló taps.)

Daniel Gábor v. b. t. t., orsz. képvis. mélyen átértett szavaival soron kívül kért szót s mondta a következő nagyhatású felköszöntőt:

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Engedjék meg nekem, mint az itt jelenlevő legidősebb képviselőnek, hogy Kenessey Béla dr. Méltóságos és Főtisztelendő urnak az országgyűlési képviselőkre mondott pohárköszöntőjére pár szóval reflektáljak.

E helyen nincs szava a politikának; az ország minden részéből ide jöttünk párt- és vallásfelekezeti különbség nélkül, egy mindnyájunknak szent ügyért, a magyarság ügyéért, ünnepelni az Emke negyedszázados fennállását, szívünkben, érzelmeinkben teljes egyetértéssel. De mégis éppen ez az együttérzés, ez a szép harmonia, mely ma lelkünk egész világát eltölti, hat reám oly erővel belső kényszerként, hogy nem bírok visszafojtani egy s más megjegyzést.

Ime találtunk egy tért, hol nincs ellentét közöttünk, ahol, ha vannak is viták, ellenkező nézetek, azok csak az ügyek javításához, előmeneteléhez járulnak hozzá, nem gátolják meg a haladást, sőt inkább előmozdítják azt.

Miért? mert mindnyájunk előtt egy cél lebeg és mindannyian arra törekszünk, hogy azt szolgáljuk.

Nem lehetne-e ezt az országos politikára is alkalmazni? Nem lehetne-e ott is kiküszöbölni a szenvedélyeket? nem lehetne-e ott is, mivel ott is csak egy célt szolgálunk, nyugodt vitatkozással, az ellenkező nézetek teljes respektálásával, kölcsönös egyéni megbecsüléssel haladni előre az ország javára?

Lelkem egész erejével meg vagyok győződve arról, s ez a mai közgyűlés még, ha lehetséges volt, erősebbé tette bennem azt a meggyőződést, hogy ez lehetséges volna s bizony ekkor nem azt a sivár képet látnók az országos politikában, amit ma látunk. De nem akarok tovább menni e téren, nem akarok e terembe esetleg politikai vitát bevinni, azért visszatérek oda, ahonnan kiindultam. Mély figyelemmel hallgattam végig a közgyűlést, s az előadott jelentésből örömmel konstátálom, hogy az Emke megfelelt kitűzött céljának. Ez a cél az erdélyrészi magyarság szellemi és erkölcsi fejlesztése s veszélyeztetett pozícióinak erősítése és megtartása.

A jelentésekből látjuk azt, hogy gyakori ülések tartattak, hogy iskolák állítottak fel és támogattak, tanítók jutalmakban részesítettek, templomok, egyházak alapítottak és részesültek segélyben és az egyesület minden alkalmat megragadott arra, hogy a magyarság ügyét előrevigye.

A működés módja is teljesen megfelelő volt, mert az ez ors:ágrészben lakó nemzetiségek sérelme nélkül történt.

Büszkén mutathatunk arra, hogy ebben az országban a nemzetiségek teljes szabadságot élveznek, szellemi, erkölcsi, anyagi téren egyaránt; népiskoláik, gimnáziumaik, az Emkéhez hasonló egyesületeik vannak és senki, sem hatóság, sem egyesület őket ebben a hazában nemzeti, kulturális fejlődésükben nem gátolja.

Ezek tények, melyekre a külföldön, részben a belföldön is elterjesztett rágalomokkal szemben minden alkalommal teljes önérzettel hivatkozhatunk.

Hatalmunk volt és van arra, hogy elnyomjuk őket, megfosszuk szellemi és anyagi fejlődésüktől; nem tesszük. Nem tesszük azért, mert ők is édes gyermekei a magyar államnak, mert szeretjük és tiszteljük a szabadságot, mert egyetértésben kívánunk élni velők, mert testvérként magunkhoz ölelni és nem elidegeníteni akarjuk őket.

Az Emke céljai nem ellenők irányulnak, a magyarság nemzeti fennálló posztíójának megtartása nem irányul senki ellen, ez egyszerű benső megerősítése fajunknak, mely minden nemzet kötelessége. A belső megerősödés ezen keresztülvitele öntudatos, nyugodt munkát, szívós kitartást kíván az egyet élén állóktól. Sokszor hallottunk a magyar szalmatűzről, mely hirtelen fellobban, egyszerre nagy meleget ad, azután elalszik: örömmel látjuk azt, hogy az Emkénél nem ez működik; amit itt látunk az egy folyton égő tűz, amely állandóan jótékony melegséget áraszt az ország minden részére.

Nekünk céljainknak teljesen megfelelő erők állanak rendelkezésünkre s különösen megtaláltuk a vezetésre alkalmas férfit, alelnök-főtitkárunk *Sándor* Józsefben, akinek egészségére ürítem a poharat. Köszönetet mondva neki eddigi működéséért, kívánom azt, hogy őt az ország és az Emke javára az Úr Isten sokáig éltesse.

Sz. *Szakáts* Péter, a marosvásárhelyi kereskedelmi- és iparkamara titkára, hivatkozva a nagy képviselőre, mely a közgyűlésen megjelent s különben is a magyar autonóm közigazgatás nemzetépítő fontosságára a múltban és a jelenben is, a vármegyéket és városokat köszönti fel, mely után

Márk Endre udv. tanácsos, az Emke egyik legrégibb és legbuzgóbb munkása állott szólásra:

Tisztelt Ünneplő Társaság!

E nemes várost, melynek falai közt most a magyarság nagy ünnepet ül, régi idő óta kincses Kolozsvár jelzővel tisztelik és említik. Sokat gondolkoztam róla, hogy e büszke jelző honnan ered? Hiszen sok város lehet gazdag, földje vagy pénze alapján; említik ennek folytán szépen fejlődőnek, vagyonosnak, nagyraihivatottnak, de kincses jelzővel más várost sohasem említenek Kolozsváron kívül. Meggyőződésemmé lett, hogy ezen elnevezésnek alapja Kolozsvár városnak intézményeiben rejlik és az intézmények élén álló kiváló vezetőkben. Itt tudomány, művészet, irodalom, közgazdasági, valamint kulturális intézmények karöltve haladnak. E városnak mindenkor bölcs és okos vezérei voltak. Itt ma mindnyáján otthon vagyunk, mert mint az Emke tagjai, széleskörű országos jelentőségű családi ünnepet ülünk saját egyesületünkben. Szeretettel fogadtak és nagy figyelemben részesítenek itt bennünket. E kincses város szeretetében és pártolásában izmosodott meg egy negyedszázad leforgása alatt az Emke.

Tisztelettel és szeretettel kérem ünneplő tagtársaimat, hogy e kincses és nemes városra, annak bölcs vezető férfiakra, élükön: *Szvacsina* Géza polgármester úrra, az ő egészségére ürítsék ki poharaikat.

Mély figyelem közt szólt *Ábrányi* Emil a magyar nőkről a következők szerint:

Nekem az a szép feladat jutott, hogy a szépséget magasztaljam, hogy a megállapított sorrendben mintegy hivatalosan megemlékezzem azokról, akik előtt önként meghódolni mindnyájunk legédesebb szokása. Amikor az Emke mai gyönyörű ünnepe végignéztam a páholyok tömött során: egy híres

német tudós jutott eszembe. Ez a híres tudós a minapában új szépségideált állított fel: a modern női szépség abszolút ideálját. Elmésen kombinálta ki, miképpen festene az a minta-asszony, akit Európa legszebb asszonytípusaiból állíthatna össze, ha ízlése szerint válogathatná ki a legvonzóbb alkatrészeket. A híres német tudós kegyes volt megemlékezni a mi fajunkról is és képzelt minta-asszonyát, a plasztikus magyar női termet két legkiválóbb, hogy úgy mondjam: legkidomborodóbb vonásával ruházta fel. Ez a figyelem mindenesetre lekötelező, de merem állítani, hogy a híres germán tudós valamit nem ismert: nem ismerte az igazi magyar nők lelkét, mert ha ismerte volna, akkor ideáljának a legnemesebb szépségeül ezt a lelket említette volna, azt a lelket, mely válságos időkben a férfierő hatalmas sugalmazója volt, mely az áldozatkészségnek, a rajongó és mégis kitartó nemzeti érzésnek, a férjhez és hazához halálig ragaszkodó hűségnek legendás csodáival tette gazdagabbá történetünk legmagasztosabb lapjait. Merem állítani továbbá, hogy minden erőszakos elmélet, minden tulzó szociológia, minden erőszakos feminista áramlat ellenére ez a lélek ma is él. Állítom, hogy a magyar nő veleszületett bája, természetessége sohasem fogja lábbal tapodni az asszonyiség lényegét. Állítom, hogy a magyar asszonyok roppant többsége mindenkor érezni és vallani fogja, hogy a legszebb feminizmus mégis csak a hazaszeretet, hogy egy nemzet nagyságának az alapjait a családban rakják le és ennek az alapnak az építője, a gondozója az asszonyi erény. Én poharamat ezennel azokra a *magyar nőkre* üntem, akik ezeket az erényeket képviselik, akik sohasem fogják se muló, se változó divattá tenni a családhoz, a magyar nemzethez, a magyar hazához való szent ragaszkodást. (Zajos éljenzés és taps.)

Oberschall Pál dr., pozsonyi kir. jogakad. tanár, az Orsz. Közművelődési Tanács tagja s a Pozsonymegyei Magyar Közművelődési Egyesület főtitkára köszöntötte fel a sajtót nagy érdeklődés között:

Ünneplő Társaság!

A rendező bizottság kitüntető bizalmából engem ért az a tisztesség, hogy e magasztos hangulatú napon a magyar közművelődési mozgalmak legkiválóbb faktoráról, a *sajtóról* emlékezzem meg. Mindnyájunk lelkében visszhangzanak még azok a ragyogó, azok az igaz szavak a sajtó munkájáról és hivatásáról, melyeket a mai ünnepi ülésen a költészet genialitásával és a genialitás költészetével mondott Rákosi Jenő, a magyar ujságírás hivatott vezére.

Átérezzük azok igazságát és lelkünk érzését követjük, amikor történelmi igazsággá megállapítjuk, hogy közművelődési mozgalmaink éltető eleme és leghatalmasabb tényezője a magyar sajtó volt, mely még a szétvonás legádázabb harcai között is örök treuga dei alá vette a magyar közművelődés nagy eszméjét és válllvetve nemes versenyben szolgálta azt.

Nagyságai, névtelen hősei egyaránt.

A magyar sajtó az, mely kitartó, önzetlen munkájával úttörője törekvéseinknek s a mozgalmak lelkesedésének fenntartója. Neki köszönhetjük, hogy ünnepek lobogó lelkesedése nem vált szalmalánggá, mely hasonlatos a lidércfényhez, mert szintén temetőbe, a csalódások temetőjébe vezet, de szalmaláng-lelkesedés helyett lőn belőle lelkek állandó fényessége.

És ennek a lelkekben élő fényességnek köszönhetjük a mai ünnepet, amely nemcsak a miénk, hanem a magyar sajtó ünnepe is és az ő derék munkásai vannak és lesznek segítségünkre, hogy ez ne csak ünnep, de egyszersmind a magyar kultúra eredményes munkája is legyen. Ezekre a fáradhatatlan és lelkes munkatársainkra mondok áldomást, amikor éltetem a hazafias *magyar sajtót*.

Csengeri János dr., egyet. tanár, a Kisfaludy-társaság képviselője mulasztásnak tartaná, ha meg nem emlékeznénk arról a férfiúról, aki azóta, hogy az egyesület székhelyén lakik, a leglelkesebb odaadással szolgálja és vezeti az Emke ügyeit s aki a mai jubiláris ülés vezetésével is bebizonyította, hogy az Emke érdekeit szíven hordja, azokért férfias eltökéléssel és bátorsággal küzd: munkálkodik és buzdít: ez *Fekete Gábor*. Kívánja, hogy az Emkének sok hozzá hasonló önzetlen, lelkes munkása legyen, akkor az óhajtott célhoz mindig közelebb és közelebb fog jutni az egyesület.

Nagy József ref. esperes, a Szebenvármegyei fiókvál. negyedszázados titkára:

A művelt népek középületein, pénzein, a régi római műveltség korából fennmaradt ama jeligét olvassuk, — úgymond — „viribus unitis”: *egyesült erővel*. E jelige, a szó teljes értelmében megmegvalósult az Emke huszonöt éves életében: kicsiny kezdetből nagy, erős lett, kiváló, derék, lelkes egyesületi tagok, vezetők munkásságával, kik hivatásuk magasztos tudatában, az egyesített erőt az összetartás érzetével ápolni, fejleszteni, fenntartani és ezekkel a nemzeti közművelődést anyagilag, erkölcsileg gyámolítani a legszentebb kötelességöknek tartották. E kiváló egyének között kétségkívül méltó helyet foglal el pákéi *Sándor József* udv. tanácsos úr, aki egyetemet végzett lapszerkesztő és publicista gyanánt, a szülemelő egyesület egyik hírlapíró megindítója, első pillanatától annak legelső előadója, alapszabálykészítője, irányítója, id., majd rendes titkáraként, mint elszánt, bátor, vitéz harcos és munkás kezdte meg ez egyesületi téren működését s kitartó szorgalmával és nemes lelkesültségével huszonöt év alatt a főtitkári, örökös főtitkári, majd t. alelnöki fokozatokon

át a vele együtt növekvő egyesülettel generálisi rangra emelkedett. Hogy ezen állításom a tényleges állapotnak megfelel, ezt élénken igazolja mindnyájunk köztudata, fényesen bizonyítja Ő Felsége a király magas kitüntetése is. Az őszinte szív tiszta érzelmeivel kívánom, hogy e magas kitüntetését viselje egészséggel; legyen ez biztosítéka, záloga jövőben is a 25 éves multból mindnyájunktól ismert sikeres munkásságának, s Egyesületünk javára, díszére, ékességére, sokáig sokáig éljen!

b) *A Mensában* :

Ugyancsak az első sült felszolgáltatásánál, illetve pezsgőbontáskor, kezében a habzó scrleggel állt fel itt is Zeyk Dániel alelnök s a következő lelkes és átgondolt szavakkal köszöntötte fel Ő Felségét, a magyar királyt:

T. Uraim!

Az Emke mai közgyűlése nem nélkülözte a kimagasló, felemelő jelenségeket. Láttuk a magyar közélet és a magyar társadalom legelőkelőbb és leghatalmasabb tényezőit felvonulni, hallottuk a 25 éves működés fölött az elismerő, méltányló bírálatot és midőn örömmel és méltó hálával vettük azt tudomásul a multa vonatkozólag, egyben buzditásul tekintjük a jövő munkájára.

Méltóztassanak azonban nekem megengedni, hogy azon nézetemnek adjak kifejezést s azt hiszem, hogy ezen felfogásomat megosztja velem mindenki, ki a mai közgyűlésen jelen volt, hogy volt a mai jubileumi közgyűlésnek egy olyan momentuma, mely a mai ünnepnapot az Emke ünnepének köréből messze fölemelte és valódi nemzeti ünnepé avatta.

Ő cs. és ap. kir. Felségének az a legkegyelmesebb elhatározása, mellyel elrendelni méltóztatott, hogy legmagasabb személye az Emke jubiláris közgyűlésén képviselve legyen, valóban nemzeti ünnepé avatta a mai ünnepnapot.

Ez a legkegyelmesebb intézkedés, mint fényes sugárkéve világított be közéletünkbe és fényesen igazolta azt a tényt, hogy az a nagy, hazafias gondolkör, melyben a magyar közművelődési egyesületek s köztük talán nem utolsó helyen az Emke mozognak, — hogy ez a gondolat és ez az irányzat ismeretes Ő cs. és ap. kir. Felsége előtt, hogy a mozgalmat élénk figyelemmel kísérte s hogy ez az irányzat, ez a gondolat egyező a legelső magyar ember gondolatvilágával és hogy az irányzat legkegyelmesebb méltánylásával találkozik.

Hódolatteljes tisztelettel és mélységes hálával adóztunk Ő cs. és kir. Felségének tanácstermünkben; most pedig ünnepi lakománkon megemlékezve e királyi cselekedetről, felhivom önöket, hogy egy szívvel és egy lélekkel, teljes magyar lelkesedéssel kívánjuk, hogy Ő cs. és ap. kir. Felségét az Isten sokáig éltesse!

Másodiknak itt is József főherceg Ő Fenségére Esterházy Kálmán gróf, főispán emelte poharát a következőkben:

Uraim!

Ami az erdélyi magyarnak javára van, az a magyar nemzet erőssége. Hogy az Emke egy negyedszázad alatt az erdélyi magyarság javára dolgozott, ezt a mai nemzetpolitikai ünnep is elismerte, méltányolta és reményt ad, hogy jövőre minden tekintetben nagyobb erősség lesz az erdélyi magyar a nemzet javára. Ez az elismerés nyilvánult olyan utódtól, akinek elődjait a magyar nemzet becsülte és ő maga is méltó utódjának bizonyult az Emkével szemben. Fennkölt lelkének csak magyar szellem sugallta azokat az ítéleteket, amelyekkel elismerte Erdélynek multját, mely országrészben a magyar nemzet jövőjének sok szolgálatot tehet az Emke. Az általam idézett szavak felolvastattak a közgyűlésen. Azt hiszem, hogy sokkal jobban szívünkbe vésődnek, ha a fehér asztalnál is előhozom azokat. Ezeket mondja a Fenséges úr: (szószert felolvassa József főherceg Ő Fenségének az Emke közgyűléséhez intézett üdvözlését). Aki így tiszteli a nemzetet és a magyar nemzet jövőjében így hisz, az megérdemli, hogy Fenséges családjával együtt sokáig, sokáig éljen! (Hosszantartó zajos éljenzés.)

Zichy János gróf, vallás- és közoktatásügyi miniszterre Issekutz Győző dr., orsz. képvis. emeli poharát a következőkben:

Tisztelt Uraim!

A király és a nemzet nem egymással szemben álló, de egymást kiegészítő erőtenyezők. Verbőczy mondja: A király és a nemzet együtt a magyar szent korona. Ennek a két lényegnek egyetértése emeli a korona fényét, biztosítja a hazának jövőjét és boldog fejlődését. Mai ünnepünkön értékes megnyilatkozása volt ennek az egyetértésnek és együttértésnek az, hogy amidőn az Emke 25 éves jubileumát tartotta, amidőn az összes magyar közművelődési egyesületek eljöttek a testvéri ünnepélyre, akkor a magyar kultúra ezen harcában Ő császári és apostoli királyi Felsége Magyarország leghivatottabb kulturvezetőjét, a magyar végrehajtó hatalomnak kultuszügyekben intéző erejét küldte képviselőjéül. Ebben a jelenségben van meg azon megnyilatkozás, amelyből a magyar szent korona összhangját megértjük. Bizalommal nézhetünk a jövőbe, mert meggyőződünk, hogy a

magyar állam hivatalos törekvései nemzeti törekvéseinkkel mindig egyesülni fognak. (Éljenzés.)
Éljen Zichy János gróf, v. b. t. t., m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter, mint a legmagasabb személy képviselője! (Hosszantartó zajos éljenzés.)

Ezután Ferencz József unitárius püspök állott fel szólásra a következők szerint:

Mélyen tisztelt Társaság!

Azt hiszem, hogy kevesen lehetnek itt olyanok, akik az Emke megalakulási ülésén is résztvettek és jelen voltak. Én ezek közé tartozom. De miért hozom fel ezt? Azért, mert akik abban nem vettek részt s nem érezték azt az aggodalmat, félelmet és bizonytalanságot, amely körüllebegte az alakuló közgyűlést, azoknak az örömről sem lehet akkora, mint nekünk ezen a negyedszázados jubiláris ünnepünkön. Még kevesebben lehetnek itt olyanok, akik a 48-iki eseményeknek is tanúi voltak. Hát igaz, hogy hazánk védelmére fegyvert én sem foghattam kezembe, arra gyenge voltam, de mint kis tanulónak az én hangom is belevegyült az „Unio” kiáltásba, midőn ezt nekünk, az országgyűlési terem előtt egybegyűlt népsokaságnak, hol az kimondatott, az ablakból kikiáltották, — innen az „Unio”-utca elnevezése — s elevenen emlékezem rá, hogy mily lelkesedve jártuk be örömkialtással a város összes utcáit. S miért hozom fel ezt is? Méltóztassanak megengedni, de nekem legalább úgy tetszik, mintha ez az ünnepély is ezt az Uniot hirdetné s annak hazánk érdekében nagy jelentőségét tanúsítaná. Valamint az Unio kimondását, szintúgy ennek folyományaként a felelős magyar miniszterium kinevezését is a 48-iki törvények legnagyobb vívmányának tekinthetjük. Sajnos, hogy ezek a vívmányok a többi vívmányokkal együtt csakhamar a szenvedések tengerebe merültek volt s dicső szabadságharcunkat a legszomorúbb emlékü önkényuralom váltotta fel. De midőn Istennek nemzetünk iránt mindig tanúsított gondviseléséből a szenvedések hullámai hazánk felett szerencsésen keresztülmentek, midőn az ég újból kiderült s a nemzet királyával kibékült: a felelős magyar miniszteriumnak kinevezése ütötte erre a békeszerződésre a pecsétet. Azt mondják, hogy Archimedes azt állította, hogyha egy szilárd pontot találna a világűrben, onnan egy emeltyű segítségével a világot kiforgathatná sarkaiból. Én megvallom, egy ilyen szilárd pontnak tekintem a felelős magyar miniszteriumot, nem a világűrben, hanem hazánkban s nem közállapotaink felforgatására, hanem ellenkezőleg arra, hogy ahhoz támaszkodva, hazánk jogait, szabadságát és függetlenségét minden támadás ellen megvédjük, megoltalmazzuk. Szerintem a miniszteriumok változhatnak s 1867. óta bizony talán többször is változtak, mint kellett volna, mindazáltal valameddig felelős magyar miniszteriumunk és kormányunk lesz, pedig remélem, hogy mindig lesz, hitemet és reményemet nemzetünk jövőjében elveszíteni nem tudom s nem fogom. Tekintettel arra, hogy mai ünnepélyünkbe a politika árnyalatának sem szabad belevegyülnie, én ebben az értelemben kívánom felemelni poharamat *felelős magyar kormányunkra*. (Zajos éljenzés.)

Nagy Károly ref. theol. igazg., egyházker. főjegyző, Emke-directoriumi tag mondta ezután a következő, nagy figyelemmel hallgatott felköszöntőt:

Igen jól tudom, hogy ebben a mi mai magyar nemzeti ünnepünkben a felekezeti különbségek hangoztatásának semmi szerepe sem szabad, hogy legyen. Ám a felekezetek világtörténeti kialakulása és fennállása arra utal, hogy mindeniknek van valami olyan sajátlagos benső kincse, értéke, amelyet a világtörténelmet vezető Gondviselés elég értékesnek ítélte arra, hogy annak védelmét, ápolását, érvényesítését az emberek egy külön csoportjára bizza s általuk tegye az emberiség közkinccsév. És amidőn én büszkén vallom magamat kálvinistának, büszkeségem abból a tudatból táplálkozik, hogy a kálvinizmusnak, mint vallási irányzatnak és a magyar nemzeti életnek valami olyan mély, benső kapcsolata van egymással, ami — minden külső körülménytől eltekintve — magyarozatát adja annak, hogy a kálvinizmus nálunk „*a magyar vallás*” megtisztelő címéhez jutott. Ez a közös kapcsolat — az *autonomia*. A magyar nemzet alkotmányának egyik sarkköve a „Vérszerződés” azon pontja, mely azt követeli: „az ország tanácsából a nemzet nagyjai soha ki ne zárassanak!” —, voltaképpen a nemzet sorsa autonóm intézésének biztosítása. Az autonóm kormányzatot közkinccsé a világban a kálvinista presbiterianizmus tette s csak természetes, hogy nemzeti alkotmányunk elkobzásának idején, a pápens korában a magyar kálvinizmus autonómiaja volt az, melynek fellegvárából a magyar alkotmány restitúciójáért való küzdelem kiindult s győzelmes véget ért. A nemzet visszaszerezte alkotmányát s biztosította törvényhozásának autonóm életét és működését úgy a képviselőházban, mint a főrendeknél.

Azonban minden autonomia csak annyit ér, amennyiben saját belső törvényei által tudja magát és életműködését szabályozni. Egy organizmus, melynek belső szabályozottsága, autonóm életműködésének harmoniája megbomlott: *beteg*, melynek orvosságra, súlyosabb esetben operációra van szüksége. A magyar törvényhozás több mint egy évtized óta mutatja a krónikussá válni kezdő betegség tüneteit. Legnemesebb, legértékesebb hazafiaink egész sora küzdött és küzd szíval és tettekkel a betegség orvoslásán, első sorban azok, kikre a közbizalom a törvényhozás autonóm életének vezetését ruházta. Intelmeik, fájdalom, eddig mindig Kasszandra-jóslatok, egymásután hangzanak: hogyha a magyar alkotmány sarkköve, a törvényhozás autonómiaja csődöt mond, az egész nemzeti élet válságba kerül.

A magyar törvényhozás autonómiájának, a nemzeti lelkiismeret szavának egy olyan képviselője van ma közöttünk, aki úgyis mint a magyar tudományosságának, hazafias társadalmi munkásságának, de főként a magyar törvényhozásnak európaszerte tisztelt alakja s aki előtt ma levett kalappal áll meg minden nemzeti önértékünket tisztelő magyar, aminthogy ő is úgy egyéni kiváló súlyával, mint díszes közjogi állásának méltóságával megtisztelte a hazafias magyar kultúra társadalmi autonómiájának diadalmas ünnepét. Aki egykor, negyedszázad előtt ott állt zászlónk kibontásánál, mint a nemzeti előhaladásért küzdő pártok egyikének képviselője: ma mint pártok feletti képviselője a magyar nemzet egészének róttá le az elismerés adóját a nemzet részeit összeforrasztó kulturmunka sikerének.

Köszönet érte a magyar törvényhozás képviselőházának, éljen annak elnöke: Dr. Berzeviczy Albert!

Rákosi Jenő főrendiházi tag, főszerkesztő, az Emke örökös tiszteleti tagja szerint, a szokásos megszólítás után:

„Két menüt eszünk végig, — ugymond — egy reálisat, amelynek végéhez közeledünk és egy ideálisat, amelyik az étlap hátára van írva. A második menünek elérkeztünk az ötödik fogáshoz, amelynek feltalálása reám bízott. Az egyházakról kell szólnom, ez pedig komoly téma. Engedjék meg, hogy komolyan beszéljek. Bizonyos, hogy az egyházak és a kulturális intézmények között benső rokonság és igen sok vonatkozás van. Az egyik közvetíti a földi tudást, a másik az égi tudást. De mi nálunk az egyik is, a másik is igen sok kritika tárgya és ha valaki a későbbi időkben ezt a mai kort tanulmányozni fogja, akkor csudálkozással veszi észre, hogy itt nem íródott bizonyos vonatkozásokban egy újság cikk, nem mondatott bizonyos vonatkozásokban egy beszéd, nem egy törvényjavaslat, melyben benne ne volna az, hogy: „*felekezeti különbség nélkül*.” (Helyeslés, tetszés.) Ez a frázis annyira jellemzi korunkat, hogy igen erős a gyanu, hogy a „*felekezeti különbség nélkül*” alatt éppen a valóságának ellenkezője lappang a mi társadalmunkban. Ezt neveznék felekezeti harcnak, vetélkedésnek, versengésnek. Ettől a világ fél. Én a világot óhajtom megnyugtanni e tekintetben. Én nálam egyszer látogatást tett a belgrádi színház igazgatója és beszélgettünk a két ország külön viszonyairól s végre beszélgetésünk közben ő ekként fakadt ki: „Maguknak, Uram, könnyű, mert maguknak vannak katolikusai, protestánsai, zsidói, gör. kel., gör. kath., unitáriusai, maguknál vannak magyarok, rácok, oláhok stb. Ezek mozgalma, versengése, vetélkedése viszi előre az országot. De mi mind rácok, mind orthodoxok, mind egyformák vagyunk: és tespedés a sorsunk, ezért nem megyünk előre. Ne féljünk hát egy kis surlódástól, vetélkedéstől, mert az egyházak és a közelet úgy állnak egymáshoz, mint a költészet és politika. Soha sincs úgy, hogy kölcsönhatással ne volnának egymásra, mindig egyik a másikat inspirálja, megtermékenyíti, csak az nem bizonyos, hogy mikor melyik a femininum, melyik a masculinum, melyik a termékenyítő elem. Ha a vallások dogmáik közé felveszik a magyar hazaszeretetet, dicső szolgálatot tesznek; viszont erkölcsi törekvéseiket csatolják a kulturegyesületek az egyházakhoz. E kölcsönhatás alapján nagyokat művelhetnek és virágzik a haza. (Hosszantartó zajos éljenzés.)

Apponyi Albert gróf, v. b. t. t., az Emke örökös tiszteleti tagja:

Mélyen tisztelt Uraim!

Szó volt eddig az állami életnek legfőbb szerveiről. A közvetlen előttem szóló beszéde arról a csodás társulásról beszél, mely az állami és a tisztán voluntarizmuson alapuló társadalmi alakulatok közt áll, az egyházi társulásról, amely bár lényegileg az egyén meggyőződésén alapul, külső szervezetében a maga szilárdságával hasonlít az államéhoz. Az én feladatam most áttérni azokra a tisztán társadalmi alakulatokra, amelyeknek közreműködése a nemzeti cél elérése szempontjából szükséges. Mélyen tisztelt Uraim! Sokszor halljuk azt a panaszt és nem alap nélkül, hogy a mi társadalmunk nagyon gyenge, nagyon tehetetlen, a maga erejéből keveset képes produkálni. Mindent az államtól vár, mindent az államnak a nyakába szóz. Ez a panasz, ez a jelenség nem a mi hazánkat jellemzi egyedül, lehet mondani uralkodik az egész európai szárazföldön. Mindenütt az állami tevékenység az állami beavatkozás túltengődése ellen zúdulnak fel (Igaz, úgy van!), igazán és méltán, de egészen más értelemben, mint minálunk. Máshol abból ered az egész, hogy az állami hatalom akar mindent magához ragadni. Egy, szerintem ferde irányzat folytán meg akarja bénítani a társadalom tevékenységét. Minálunk, ha mutatkoznak is jelei ez irányzatnak, a dolog úgy áll, hogy éppen az államhatalom képviselői panaszkodnak a váltakozó pártoknak minden különbsége nélkül, hogy a társadalom nem akar megmozdulni. Szívesen vennék, sőt erre buzdítanak, ha a társadalomnak öntevékenysége valamit levenne az államnak vállairól; minálunk tehát ennek a jelenségnek oka nem annyira az állami onnipotentizmusban, mint inkább a tevékenységre felszólított társadalomnak tunyaságában rejlik. Mélyen tisztelt Uraim! Ehhez sorolok még egy másik jelenséget, melynek megértésére egy financiai példából akarok kiindulni. Manapság a nemzeteknek öntudatában él az, amit szociális irányú pénzügyi politikának nevezünk, t. i. nem csupán a jövedelmek szám szerint való bevonását kívánják az állami teherviselésbe, hanem egyénekhez való viszonyuk szerint, úgy, hogy a gazdagabb aránylag is többet fizessen a szegénynél. De bár ez az irány helyes, azért kérlelhetetlen tények, a kérlelhetetlen tapasztalat azt mutatják, hogy igen nagy pénz-

ügyi eredményeket nem ért el. Melancholikus tény az, hogy a gazdagoknak bármilyen drasztikus megadóztatásával nem lehet sokat elérni, hanem a nagy tömegnek hozzájárulása az, ami megadja a nagy összeget. Hát tisztelt Uraim, amint ez áll mint tapasztalati tény a pénzügyi politika terén, anélkül, hogy abból azt a következtetést kellene levonni, hogy megtántorodunk abban az irányzatban, a mely a socialis kiegyenlítődést is be akarja vezetni az adópolitikába: akkor áll az is, hogy a társadalomnak üdvös és erőt kifejtő tevékenysége csak akkor fog bekövetkezni, a midőn a nemzeti eszmének megmunkálásába nemcsak a társadalomnak kiválasztottait, vezetőit, hanem a tömeget is befogjuk vonni. (Zajos éljenzés és taps.) Láttuk néhány napja, hogy másfajú néptársaink nemzeti-ségi eszméik mellett képesek a tömeget megmozgatni. Társadalmi téren nekünk is el kell azt értnünk, hogy a tömeget is tudjuk magunk körül csoportosítani, ha úgy akarjuk. Ez a végső cél. Még nem tartunk ott, hogy szervezve legyünk ennek a végcélnek elérésére, mert még nem mozdultak meg a magyar társadalomnak vezető elemei sem, intelligenciája sem. (Úgy van!) Amit az Emke művelt magyar viszonyok között, magyar viszonyok mértékével mérve, a csodással határos, minden-esetre a legnagyobb teljesítés, amit a magyar társadalomnak tisztán társadalmi eszközökkel keresztülvitt erőfeszítése létrehozott. Hála és elismerés ezért az Emkének. Az Emke példája követőkre talált, alakultak az ország többé-kevésbbé fenyegetett részein az Emkének mintájára egyesületek.

Kolozsvári földészek Bocskay-köre az Emke negyedszázados ünnepi közgyűlésén.

Sőt a helyzet követelményeinek helyes felismerésével újabban megalakult egy Alföldi Magyar Kultúregylet, amely nem azt mondja, hogy csak a veszélyeztetett pontok gondozása a szükséges; ne ringassa abban az álhitben senki magát, hogy a nem veszélyeztetett területeket magukra bízhatják; azokat is szervezni, a harcvonalba állítani kell. Ezekben az alakításokban megnyilvánul az az alap-eszme, hogy mindenütt megkell a magyar nemzeti gondolatnak társadalmi szervezetét teremteni. (Úgy van!) Egy latin közmondás szerint: „Éberek a rablók a betörésre és öldöklésre, te nem tudsz éber lenni a magad biztonságának megőrzésére.” Láttuk a nemzetellenes törekvések hatalmas falanxát. Tanuljuk meg ebből, hogy a magyar nemzetnek szüksége van arra, hogy a nemzeti alapon való fenntartás fejlődése, haladása, demokratikus irányítása az egész országra kiterjedő szervezést igényel. Tisztelt Uraim! Minden ilyen gondolat megtalálja a maga apostolait, megtalálja a maga kezdeményezőit, eleinte sporadice összefüggés nélkül. Így alakultak a különböző kulturegyesületek. Ma 25 esztendeje merült fel először az a gondolat, hogy azokat egy központba kellene egyesíteni, de éveken át az egyesületek az ő önrendelkezésükre való féltékenységgel megakadályozták az eszme tetté válását és csak 2 vagy 3 éve sikerült, mert egy olyan férfi állt, mint Széll Kálmán az ügyek élére, aki nagy tapasztalással támogatta Károlyi Mihály gróf hazafias lelkesedését, létesítvén azt, amire szükség van: a kulturegyesületek szövetségét. Tehát megtettük az első kezdeményező lépést arra, hogy a nemzetfenntartó elemek egy seregben szervezkedjenek, melynek keretében minden egyesület hadtestnek jellegével küzd avégett, hogy a magyarságát mindenütt megvédje és behatoljon munkájával a tömegekbe és Magyarországnak hazafiasan érző tömegeit a nemzeti eszme szolgálatára tömörítse. E nagy kezdeményezésre, erre a nagy hivatásra a Magyar Kulturegyesületek Szövetségére és az Ő távol levő elnökére, Széll Kálmánra ürítem poharamat. (Zajos éljenzés.)

Berzeviczy Albert dr., v. b. t. t., a képviselőház elnöke :

Igen tisztelt Uraim !

Hogy ebben a nehéz helyzetben, gróf Apponyi Albert fényes szónoklata után mégis szót emelek, teszem egyrészt, hogy őszinte köszönetet mondjak azért a megtisztelő és szellemes megemlékezésért, amelyben itt az országgyűlés két háza, melyek egyikét én képviselem, részesült, de azért is, mert erre a felszólalásra, arra, hogy én, mint az Emke egyik szerény, bár meglehetősen régi alapító tagja az Emkére poharat emeljek, a jogot a múltból merítem. Ezelőtt 16 évvel, amikor az Emke 10 éves fennállásának jubileumát ünnepelte, a székelyudvarhelyi közgyűlés alkalmából szíves meghívás folytán felszólaltam és az Emke Emléklapjainak tanúsága szerint a következőket mondtam : „Azt kívánom, hogy tíz-husz év múlva azoknak, akik akkor fognak ünnepelni, az Emke mai büszke és fényes eredményei az akkori haladáshoz hasonlítva, oly kicsinynek és szerénynek tűnjenek fel, mint nekünk most az a kicsi kezdet, amelyből egyesületünk tíz év előtt kiindult. Sikerben, dicsőségben, alkotásai nagyságában ám szárnyaljon túl bennünket a jövő nemzedék, feltékenység nélkül, őszintén kívánjuk s reméljük“. Azt hiszem, ellentmondás nélkül megállapíthatjuk, hogy az én akkori jóslatom, reményem, óhajításom teljes mértékben megvalósult. Ma oly eredményeket látunk, aminőknél nagyobbbat legmerészebb álmunk sem festett elénk és az Emke mai közgyűlése bebizonyította, hogy az Emke sikereit elismeri az egész nemzet, midőn az ország minden részéből idesereglett magyar társadalom örömmel vesz részt az Emke jubileumán. Az Emke ma láthatja, hogy vele érez, mögötte van az egész ország. Bátorító és biztató ez, szemben különösen a jövőben előttünk álló nagy feladatokkal. De én azért mégis azt hiszem, hogy szeretett egyesületünknek, mert hiszen mindnyájan a magunkénak tekintjük, ha jövőjét olyan dicsővé akarja alakítani, mint a minő múltja volt, erejének főforrását nem a távolban, hanem a közelben, önmagában kell keresnie. Ugy mint az Olaf Trygwason kérdésre : kiben hisz, a norman harcos büszkén azt felelte : magamban ! úgy kell az erdélyrészi magyarság hatalmas tömörülésének, mely a maga munkájával az egész magyar társadalom rokonszenvét kivívta, az egykori csüggedést fölvaltó s a mai eredményekből táplált önértetből és erőtudatból mindig új és új életre kelnie. (Ugy van !) Mi, igen tisztelt Uraim, akik ebben a mai ünnepélyben részt veszünk, nagyrészt csak jóakaró szemlélői, szerény adófizetői, örömtelt dicsőítői vagyunk a hatalmas munkának, ami itt folyik. A mi elismerésünk azt a kicsiny, de erős gárdáját a munkásoknak illeti meg, akik itt ügyszólván pro aris et focis : oltáraikért és tűzhelyeikért küzdenek, akik az Emkének nemcsak ünnepi asztalához szoktak letelepedni, hanem műhelyében a köznapi munkát végzik, akik, visszatekintve a múlt eredményeire, már a jövő feladataira függesztik szemeiket. Az ünnepelés ám járjon zajjal, a köznapi munkának zajtalanannak kell lennie és épen ezért ezt a köznapi munkát, ezt a legfontosabb munkát csak kevesen végezhetik ; de ezeket a keveseket zárandoki buzgalom és a jövőbe vetett rendületlen hit kell, hogy betöltse. Ezeknek meg kell szívlelniök azt, a mit Gambetta a nemzet szívébe zárt legszentebb vágyak és remények jelszavául hirdetett : „Toujours y penser, jamais en parler!“ (mindig rágondolni, soh' sem beszélni róla). Ennek a zajtalanul kitartó, kérkedés nélkül, eredményes munkának a hőseire, az Emke kipróbált, buzgó vezetőire és az Emkének tőlük és csakis tőlük várt mind nagyobb felvirágzására emelem poharamat. (Hosszantartó zajos éljenzés).

Fekete Nagy Béla polgármesterhelyettes :

Mélyen tisztelt Társaság !

Ma, amikor az egész magyar társadalom az Emke jubileumán nagy hazafias ünnepet ül, emlékembe idézem De Courcel-nek szavait, aki azt írja, hogy ahány ember van, annyiféleképp ismeri, annyiféleképp szereti a hazát. A hazaszeretetnek ez a sokféle megnyilvánulása gyakran az egycélra törekvők táborában is ellentéteket szül. Akkor, amikor az Emke megalakult, mikor az Emkét fenn tartja a magyar társadalom, azoknak az ezreknek lelkében egy érzés, egy ismeret és egy hazaszeretet lobogott, amely abban csúcsosodott ki, hogy az Emkét meg kell alapítanunk és az Emkét fenn kell tartanunk a magyar nemzet és a magyar faj jól felfogott, vitális érdekében, a legtisztább, a legideálisabb honszeretet nézőpontjából. (Ugy van !) Ebből a munkából oroszánrészt vettek ki a magyar törvényhatóságok : a vármegyék és városok közönsége (Ugy van !). Ha a megalakulás első pillanatától végig tekintünk az Emke történetén a most lezáródó ünnepélyig, azt látjuk, hogy a magyar törvényhatóságok, a vármegyék és a városok közönsége volt az, amely egy szívvel és egy lélekkel állt az Emke lobogója alá. (Igaz, úgy van !) Én ezekre a mindnyájunkat átható ideától hevülő törvényhatóságokra, a megyék és városok közönségére emelem poharamat, lelkemből kívánva, hogy a hazaszeretetnek ilyen megnyilvánulása tartsa össze őket minden időben. (Hosszantartó zajos éljenzés.)

Cs. Sándor János ny. államtitkár, orsz. képv. :

Tisztelt Társaság !

A székely ember, midőn fáradságos munkája közben haza juthat, hogy felkereshesse azokat, akikkel együtt érez, egyformán gondolkozik, akkor, amikor komoly tanácskozásban letárgyalta a

mindenek előtt való haza szent ügyét, foglalkozott a többi közügyekkel s végül ősi szokás szerint áldomást ül a fehér asztalnál: nem áradozó szavakban szokta megköszönni a szíves látást, hanem csak egyszerűen azt mondja: *ide még eljövünk*. A székely ezen kifejezésében benne van az elismerés, köszönet és egyúttal a remény, bizalom a jövőben hasonló szíves látásra. Székely véreinknek ez a sokat kifejező jelentős szava jut eszembe akkor, midőn e szép ünnepen Kolozsvár falai közt íme Kolozsvár város szívesen látott minket az ő vendégszerető asztalánál, hogy ősi szokás szerint áldomással pecsételjük meg ünnepünket. Én is azt mondom, hogy *ide még eljövünk*. Eljövünk nemcsak azért, hogy részünk legyen hasonló szívettségben, nemcsak azért, hogy úgy, mint most, jól érezhessük magunkat e körben ezután is, hanem eljövünk azért, hogy lerójjuk háládatosságunkat Kolozsvár város iránt, amely város akkor, amikor az Emke még kicsiny, gyenge, féltett kincsünk és szülőttünk volt, nekie otthont adott és a maga szellemi és anyagi erejével támogatta, segítette. Eljövünk nem azért, hogy Kincses Kolozsvárról anyagi előnyt és hasznokat húzzunk, mert tudjuk azt, hogy velünk együtt ma már Kolozsvár sem gazdag anyagi kincsekben, hanem azért, mert tudjuk, hogy gazdag forrása van itt a szellemi kincseknek, amelyből szívesen meritünk. Ide még eljövünk nemcsak azért, hogy részünk legyen az ünnep örömeiben, hanem, hogy elhozzuk a szívünkben élő lelkesedést, a karjainkba levő élő erőt, hogy mindent összetegyünk azon nagy nemzeti célok szolgálatára, melyekben Kolozsvártól várjuk, hogy előjáró példát adjon. Nem irigyeljük Kolozsvártól, hogy az erdélyi részeknek kulturális központja lehet, de elvárjuk, hogy megfelelően ezen hivatásának, mert nagy és szent az az ügy, mely reá bízott.

Ilyen érzelmekkel emelem tehát poharamat Kolozsvár város vendégszerető polgárságára, érdemes vezetőire és közöttük első helyen hazafiságában mindnyájunk előtt példányképpül tündöklő *főispánjára*. Igen uraim, mert a míg mi csak szavakban adhatunk kifejezést a bennünk élő lelkesedésnek, kevés feleslegünkből csak filléreket áldozhatunk és csak ígérhetjük, hogy készen állunk arra is, ha küzdelemre kerülne a sor: addig *Esterházy Kálmán* grófot a lelkében élő hazafiság szent tüze már korai ifjúságában oda vitte, ahol igazán harcoltak és ő szíve vérént ontotta, jobb karját áldozta a hazáért. De ezzel a harc mezején hagyott karral a béke idejére is megmutatta az utat mindnyájunknak, melyen ismét ő maga ment mindig elől, ugyanazzal a lelkesedéssel szolgált a nemzeti ügyet és dolgozott fél karral is fáradhatatlanul egy hosszú életen át.

Azért, midőn Kolozsvár városnak megköszönjük, hogy az Emkének otthont adott, minket, *annak tagjait most is oly vendégszeretettel fogadott és Isten áldását kívánjuk a város polgárságára*, szívünk mélyéből kívánjuk, hogy a város vezetői és élőkön *Esterházy Kálmán* gr., főispán sokáig éljenek.

Lovassy Andor Torda-Aranyosvármegye alispánja:

Igen tisztelt Uraim!

Midőn a mai nap reggeli órájában megkaptam az Emke bankett-rendező bizottságának azt a megtisztelő megbízását, hogy e nemzeti ünnepnapon, a tudományos és irodalmi testületekre emeljem poharamat: örömmel fogadtam a megbízatást, hiszen itt is Erdélynek klasszikus földjén állunk, amely föld szülte a két *Bolyait* és *Brassai* Sámuel.

Midőn ide jöttem, megdöbbant az én szívem és úgy éreztem magam, mint a szürke ruhájú fakó pacsirta, midőn nagy sasok szárnyainak suhogatását hallja s elgondolkoztam vajjon lesz-e nekem erőm, ha nem is olyan magasan, de legalább az ég felé repülnöm? Parányi porszemnek éreztem magam a nagy sziklák tövében, de porszemekből tömörültek össze azok a hatalmas kőszálak is. Mi vidéki szürke tollforgatók, bizonyos irigykedéssel tekintünk a fővárosra, annak hatalmas tudományos- és szépirodalmára és bizonyosan mindnyájunk lelkében feltámad a keserűség és szívből ellene vagyunk a centralizációnak, a központosításnak.

Hiszen Uraim, a magyar irodalom és a magyar tudomány a közelmúlt időkben nem volt az ország fővárosához, nem volt helyhez kötve. Egyes vidéki városokban szétszórva írták hatalmas költeményeiket: *Arany*, *Petőfi*, *Tompa* és a többiek. *Kazinczy* Ferenc, a magyar nyelv feltámasztója az ország minden vidékén élő írókat levelezésekkel forrasztotta össze és ne vegyék rossz néven, ha én *Rákosi* Jenő úr Öméltósága mai tósztjának (Zajos éljenzés.) ellentmondok és állítom, hogy habár a szabadság adja meg az erőt a sajtónak, de elhagyott nemzetek néha nagyobb tudósokat és nagyobb írókat szülnek, mint a szabadok és az elnyomott népek lelke sokszor hatalmas és nagy Géniusokat sugároz, kik égfelé repülve, istenítik a szomszédos szabadságot.

A fővárosi napi sajtónak van egy nagy hibája, hogy ne mondjam bűne, midőn magába szívja, a saját száraz malmába fogja a tudomány és szépirodalom munkáit: de ez már a kis nemzetek sorsa!...

Adjon az Isten a magyarnak erőt, lelkesedést, gyujtsa meg minden lobogó lélek lángja ezer és ezer szívet, miként meggyújtott akkor, mikor fegyverekkel kellett megvédeni ezt a földet.

E poharat pedig ürítsük a magyar tudományos és irodalmi egyesületekre: legyen a hatalmas Istennek áldása az ő munkájokon. (Zajos éljenzés.)

7. A színházi díszelőadás.

Az esti 7 órára, a téli színházba kitűzött alkalmi díszelőadás zsufolásig megtöltötte a nézőtér ügy, hogy a jelentkezőket a rendezőbizottság jegyekkel már előre sem tudta kielégíteni. A félemeleti első díszpáholyban ott voltak jobbról: *Zichy* János gróf, kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter, *Széll* Kálmán v. b. t. t., *Kálmán* Gusztáv keresk. államtitkár, orsz. képviselő, balfelől *Apponyi* Albert gróf, *Berzeviczy* Albert dr. és *Rákosi* Jenő, a többiekben az Emke elnöksége, a vendégsereg stb. A másodemeleti erkélyen a kisbarcsai és csernakeresztúri magyarokat helyezte el a rendezőség. *Janovics* Jenő dr. színigazgató mindent elkövetett az est sikere érdekében, melyre a következő szinlap adatott ki:

NEMZETI SZÍNHÁZ

Kolozsvár, pénteken, 1911. szept. 8-án.

Részben és mérsékelten fölemelt helyárrakkal:

Díszelőadás az EMKE negyedszázados örömünnepe alkalmából.

I.

ÜNNEPI NYITÁNY.

Szerzette: Káldy Gyula. — Vezényli: Bródy Miklós dr. karmester.

II.

PROLÓG.

Irta: Rákosi Jenő. — Előadja: Hettyey Aranka.

III.

Déryné ifiasszony.

Színjáték 3 felvonásban. Irta: Herczeg Ferencz.

S Z E R E P L Ő K:

Gróf Szepessy Teodor	<i>Ihász</i> Aladár.	Luby	<i>Nagy</i> Gyula.
A grófné	<i>Hettyey</i> Aranka.	Lubyné ...	<i>Váradiné.</i>
Aladárka, kis fiuk	<i>Szalay</i> Jóska.	Gál	<i>Nagy</i> Adorján.
Thureczky, táblabíró	<i>Dezséri</i> Gyula.	Ymling	<i>Hetényi</i> Elemér.
Etelka, a felesége	<i>Laczkó</i> Aranka.	A fuvaros.....	<i>Váradí</i> Miklós.
Gabi, gyámfiuk	<i>Gálósi</i> Zoltán.	Jankó, Thureczky huszárja	<i>Kertész</i> Endre.
Déryné	<i>Horváth</i> Paula.	Borcsa, Déryné szolgálója	<i>Balogh</i> né.
Szentpéteri Zsiga	<i>Fekete</i> Mihály.	Grófi lakáj	<i>Magasházy</i> János.
Szentpéteri Zsuzsika ...	<i>F. Berklányi</i> Vanda	Grófi jockey	<i>Bérczy</i> Mihály.
Kilényi	<i>Faragó</i> Ödön.		

Vándorszínészek, cselédek és vármegyei hajduk.

Helyárrak:

Félemeleti páholy 16 K 20 f. Első emeleti páholy 12 K 20 f. Első emeleti nagy [proscenium] páholy 20 K 20 f. Ülés a földszinti és félemeleti nagy páholyban 6 K 10 f. Zsölle I. sorban 6 K 10 f. Zsölle II., III. és IV. sorban 5 K 20 f. I. r. támlásszék I—VI. sor 3 K 50 f. II. r. támlásszék VII—X. sor 2 K 60 f. III. r. támlásszék XI—XV. sor 1 K 60 f. Erkélyülés az I. sorban 2 K. Erkélyülés a II—IV. sorban 1 K 50 f. Erkélyülés az V—VI. sorban 1 K Felső erkélyülés 1 K. Földszinti állóhely 80 fill. Emeleti állóhely 40 fillér

Kezdeté 7 órakor, vége 10 óra előtt.

E szinlapnak megfelelőleg a sokszorososan megtapsolt zenés *ünnepi nyitány* után felgördült a függöny s *Hettyey* Aranka szavalatával megkezdődött a *Prológ* a következő útastításokkal:

Bércecs vidék, oldalt várromokkal. A középben halom, rajta oszlop csészével, melyben áldozati láng lobog az ég felé. Az oszlop előtt génusz áll, a magyar pajzsot tartja kezében, mellette egy zászlótartó, ki mohón lesi szavait. Jobbról és balról a magyar nép, férfiak és nők — a színház tagjai teljes számmal. A génusz szavai ezek:

Felétek, ime, két karom kitárom,
Halljátok meg ünneplő szózatom.
Hisz e napot rég szívdobogva várom
S feledni, hogy megvolt, soh'sem fogom.
Mert nagy nap, hogy ki őrszem a határon,
Ma önnön otthonában láthatom,
Mint egy család a katona-fiát,
Ha megtér harcból, úgy öllelek át.

De senki félre ezt a szót ne értse,
Harcról mikor az én ajkaim beszél;
Ölökdvem orvul hogy megkísértse,
Nincs markomban csábító dárdanyél.
Nyomomban nem jár prédát lesni vércse,
Kezemben nincsen gyilkoló acél,
Mikor én járok diadalmat venni,
Nincs a kezemben mindezekből semmi.

Hanem azért ne higj fegyvertelennek,
Mivel pusztának látod a kezem;
A kúrttel, ha heroldim megjelennek,
Meglátod, én miként fegyverkezem;
S ismerd az arzenált legyőzhetlennek,
Amelyből én a fegyverim veszem;
Mert ügyem, mint a bibliai hős,
Csupán az igazságától erős.

Kitárt kebellem indulok csatákra,
Nyíl ellen én nem védem magamat,
Jobbomba könyv, a bal kezembe fáklya,
Fényt adni, nem perzselni útamat.
A sors akit vetett tudatlanságra,
Tudást a könyvem s fáklyám néki ad:
A kard s erőszak legyőz, leigáz;
De fölemel, mert meggyőz a tudás.

Ahol fölszított gyűlölet tanyázik
És az elmékre éjszakát bocsát,
A fáklyám fénye ott ha felcikázik:
Testvér testvért, barátot lel barát,
Köszöntve, mely az égre szökve játszik:
Derengő hajnalunk szép bíborát,
S hódolva szívesen, mivel nem másnak,
Hanem behódol a világosságnak.

Így én, vértézve égő szeretettel,
Kunyhót-kastélyt járok szünetlenül;
Tanítva szóval és tanítva tettel:
Fiam, hazádnak rendületlenül,
Békén munkáddal, hadban életeddel,
Fiam, fiam csak rendületlenül,
Hiszen jövőd munkáld a jelenbe,
Föl zászlótartó, föl munkára Emke.

Ezzel int egyet a zászlótartónak, ez megfordítja feje fölött a nemzeti színű lobogót, azután lehajtja a földre az előtt a kép előtt, mely a háttérben megjelenik: a magyar koronás címer, mely fölött két angyal szárnyal, alatta e felírás: E. M. K. E. Eleinte piros, azután fehér, majd zöld e kép, a nép arra fordul s jeléül annak, hogy felfogta értelmét, elénekli a *Szózatot*. Erre le hull a kárpit.

A színház tagjainak *Szózat* éneke közben az egész közönség felállt s a végakkordok elhangzása után megkezdődött *Déryné ifiasszony* igen sikerült előadása. Pompás alakítást nyújtottak *Hettyey Aranka*, *Dezséri*, *Laczkó*, *Fekete*, *Gálosi*, *Horváth Paula*, *Berlányi Vanda*, *Váradiné*, *Hetényi Elemér*, *Faragó*, *Ihász*, *Nagy Adorján* stb. A közönség sokat tapsolt a szereplőknek.

Előadás után az előkelőségek és a vendégek nagyrészt még az esti 10³¹-es, illetve 10⁵¹-es vonatokkal elúztak Budapest és Brassó felé.

8. A város nevezetességeinek megtekintése és kirándulások.

Programm szerint az egyes ünnepek közti időt a Kalauzoló-bizottság vezetésével a város nevezetességeinek — középületek, Fellegvár, az Erdélyi Múzeum-Egyesület és I. Ferenc József m. kir. tud. egyetem gyűjteményei és épületei, Mátyás király születésházában az Erdélyi Kárpát-Egyesület Néprajzi Múzeuma, Orsz. Történelmi Ereklje-Múzeum stb. — megtekintésére fordította a megjelent nagy és előkelő közönség. Maga a király képviselője *Zichy János* vallás- és közoktatásügyi miniszter a közebed után kocsira ült, megtekintette a várost s azután a Karolina-kórházba hajtatott, melynek pavillonjait végigjárva, megnézte az egyetemi épületek kibővítésére szánt telket, visszajövet pedig meglátogatta *Esterházy Kálmán* gróf, főispánt a vármegyeházán, majd pedig egykori nevelőjét, *Hangay Oktáv* keresk. akad. tanárt, az Emke választmányi tagját. *Széll Kálmán* v. b. t. t., az Orsz. Közművelődési Tanács elnöke a városba és a Fellegvárra tett sétakocsizást.

Különösen sokan látogatták pedig a kolozsvári Orsz. Történelmi Ereklje-Múzeumot, melynek érdekében a kirándulások program-tervezetével együtt a következő *Meghívás*-t küldte szét az elnökség:

A kolozsvári Orsz. Történelmi Ereklje-Múzeum, mely különösen az *Uniót* és a 48/49-es erdélyi szabadságharcot érdeklő történelmi tárgyakban és írott emlékekben igen gazdag: tisztelettel meghívja az Emke Negyedszázados jubileuma és az Orsz. közművelődési kongresszus tagjait, hogy a Múzeumot (Széchenyi-tér, Tornavivoda épület) *legcélszerűbben f. hó 8-án, d. u. 5—7 órakor, a közebed és a színházi előadás között* meglátogatni kegyeskedjék. Kalauzolásról gondoskodtunk. Tisztelettel Kolozsvárt, 1911. szeptember hó.

K. Horváth Ignác,
th. elnök,
48/49. Mátyás huszáralezredes.

Sándor József,
elnök.

Gróf Esterházy Miguel,
th. elnök,
48. 49. Sándor huszárszázados.

Bakó Lajos,
jegyző.

Kuszkó István,
t. alelnök, a Múzeum öre.

E Múzeum látogatói közül különösen kiemelendők: gróf *Leiningen Liza*, *Barwell* angol ezredes neje, a vértanu 48-as tábornok, gróf *Leiningen Károly* leánya, gyermeke *Barwell Rita*, továbbá *Ada Cecil Wright* angol író és gróf *Bethlen Anna* társaságában, kiket a Múzeum elnöke fogadott és kalauzolt s kik hosszasan időztek gróf *Leiningen Károly*, a vértanu jól ismert íróasztala előtt, melyet a hős tábornok fia, *Ármin* ajándékozott a Múzeumnak. Csoportosan nézték meg a gyűjteményt a kisbarcsai és csernakeresztúri magyarok is.

A kirándulások az *Erdélyi Kárpát-Egyesület*, mint az Emke leányegyesülete által a következőleg osztattak be:

a) *Kissármásra*. Szept. 8-án (péntek) gyülekezés a pályaudvaron. Indulás este 10 óra 51 perckor, az 522. számú személyvonattal. Érkezés Székelykocsárdra éjjel 1 óra 1 perckor. Tovább utazás 2 óra 20 perckor. Érkezés Marosludasra 2 óra 57 perckor. Tovább utazás 3 óra 53 perckor. Érkezés Kissármásra 6 óra 13 perckor. Reggeli. A gázkut megtekintése. Ezután megtekintése a sármási telepítésnek. Ebéd. Elutazás délután 4 óra 2 perckor. Érkezés Marosludasra 6 óra 8 perckor, tovább indulás 6 óra 22 perckor, érkezés Székelykocsárdra 6 óra 57 perckor, este tovább utazás Budapest felé 8 óra 8 perckor, érkezés Kolozsvárra 9 óra 59 perckor, Brassó felé tovább utazás este 7 óra 4 perckor.

b) *Marosujvárra*. Szept. 9-én (szombat) gyülekezés a pályaudvaron reggel 6 óra 30 perckor. Indulás 6 óra 46 perckor az 502. számú gyorsvonattal. Érkezés Marosujvárra 8 óra 44 perckor. Villásreggeli a kincstári vendéglőben tetszés szerint. A sóbánya megtekintésénél személyenként 1 K díj fizetendő. A bánya megtekintése után fürdés a nagy medencében. Ebéd a kincstári vendéglőben étlap szerint. Továbbutazás Kolozsvár felé délután 2 óra 18 perckor, esetleg 6 óra 30 perckor délután.

c) *Révre*. Szept. 9-én (szombat) gyülekezés a pályaudvaron reggel 6 óra 20 perckor. Indulás 6 óra 40 perckor az 507. számú személyvonattal. Érkezés Zichy-barlang állomásra délelőtt 9 óra 43 perckor. A turista vendéglőhöz gyalog-séta 4 perc. Villásreggeli tetszés szerint. Ezután a híres cseppkőbarlang megtekintése. Ebéd személyenként 3 K 20 f. Ebéd után a turista utak és gyönyörű kilátó pontok megtekintése. Tovább utazás Nagy-Várad felé d. u. 6 óra 33 perckor a személyvonattal, Kolozsvár felé d. u. 5 óra 39 perckor ugyancsak a személyvonattal. A barlang megtekintése alkalmával személyenként kalauz- és világítási díj fejében 1 korona fizetendő.

d) *Turi és Tordahasadéki kirándulás*. Indulás a Mátyás király születés-háza elől szeptember hó 9-én reggel 6 órakor kocsival. Érkezés a Tordahasadékhöz d. e. 10 órakor. A hasadék megtekintése. Ebéd tarisnyából. Haza-indulás d. u. 2 órakor. Érkezés Kolozsvárra este 8 órakor. Részvételdíj személyenként 10 korona.

Mind a négy kirándulásra személyesen vagy levelező-lapon lehetett jelentkezni az E. K. E. irodájában *M. Kovács Géza* főtitkárnál (Mátyás király születés-háza) szept. 8-án (péntek) déli 12 óráig.

A kirándulások program szerint folytak le s az azon részt vett angol hölgyek számára, kiket Kolozsvárt létök alatt szállásukon, a közgyűlésen és kongresszuson, valamint a színházban pákéi *Sándor Józsefné-Sólyom Fekete* Margit, az Emke tiszteleti alelnök-főtitkárának neje informált és látott el angol nyelven a szükséges felvilágosításokkal, a kiránduláson szintén külön tolmács állt rendelkezésre *Gálfi Lőrinc* unitárius theol. tanár személyében.

9. A sírkoszorúzások.

A jubileummal állt kapcsolatban ama 12 sírkoszorúzás, mely a díszközgyűlés 1. jkvi sz. határozata alapján, gondosan előkészítve, a díszközgyűléssel egyidejűleg s a nagy napot kiegészítőleg folyt le az ország különböző pontjain. A vörös babérból, arany díszítéssel készült hatalmas koszorúkat, széles selyem nemzetiszínű szalagjokon: „Negyedszázados jubileuma alkalmából — hálás kegyelettel az Emke“ felíráttal, egyforma kiállításban mindenfelé Kolozsvárról küldte szét az egyesület, előre szervezve az egyes ünnepeket és felkérve a szónokokat. Ennek megfelelőleg a beérkezett jelentések szerint a kegyeletes ténykedés lefolyása a különböző pontokon a következő vala:*

a) Kun Kocsárd gróf I. tiszteleti elnök sírjánál.

— Algyógyon, Hunyadvármegyében.

Az ünnep a nagy alapítóról nevezett algyógyi székely földműves iskola igazgatósága által a helyi értelmiséggel karöltve rendeztetett. A község központján fekvő történelmi kastély és terjedelmes intézeti telep lobogódíszit öltött az ünnep reggelén. D. e. 10 órakor a tantestület vezetése alatt a kapukon kivonultak zászlóval a földműves iskolai tanulók és az intézettel kapcsolatos árvaház gyermekei. Útközben csatlakozott hozzájuk Algyógy kisded intelligens magyar társadalmának minden számottevő tagja és így az egész közönség száma mintegy 100-ra növekedett. Így vonultak fel a nagy hazafi maga készítette sziklasírja felé, mely a község felett az intézeti szőlők halmán, lombbal és repkénnyel bevonva, az Emkétől és a kir. földművelésügyi minisztertől márvány emléktáblával jelölten néz az intézetre és az életre le.

Megérkezve, a megjelentek *Hymnus* éneke után először *Szakács* István, kir. járásbíró mondta a következő beszédet az Emke nevében:

„Ösi otthonodból jöttünk ide örökös nyughelyedhez nemes szívű adakozó, annak a testületnek nevében és megbízásából, mely hivatva van s lesz a jövőben is megvalósítani azokat a nagy nemzeti ideáljaidat, melyek egész lényedet eltöltötték s irányították tetteidet.

Javaid örökösének, az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesületnek életet adó nagyjaink megértették a 25 év előtti állapotokat, a nemzet ellen irányuló, hazánk belsejében s az ország határain túlra is kiterjedőleg életre kelt aspirációk súlyos horderejét; mondhatnám, egy varázsűtésre lett az Emke azzá a népes, sok tagot számláló egyesületté, melynek kulturális és szociális irányú működése ma 25 év múltán, eredményekben gazdag, nemzeti irányzatot követő ténykedések egész sorozatára tekinthet vissza.

E magasztos célok elérésére törekvő Emke vezetősége nagyarányú ténykedése közepette e napon, 25 éves jubiláris ünnepélye alkalmából, amidőn e nemzet minden hű gyermeke szíve egy dobbanásban egyesül, nem feledkezik meg azokról, akik 1/4-ed századdal ezelőtt Erdély szívében, történelmi multjánál fogva az erre legalkalmasabb helyen, Kolozsváron elhangzott riadóra az Emke zászlója alá gyűltek össze, hogy az ellenséges áramlatokkal szembeszállva, nemzeti, a haza javát célzó törekvések érvényesülésére szövetkezzenek.

Amidőn honfiúi bánat tölti el lelkemet elmulásod felett, oh nagy férfiú, boldognak érzem magam, hogy nekem jutott a megtisztelő kitüntetés arra, hogy ennek, az ily magasztos célok szolgálatában álló egyesületnek nevében, a kegyelet és hála koszorúját nyughelyedre helyezhessem.

Ez a koszorú téged, mint az egyesület egyik alapítóját, de úgyis mint anyagi támogatóját illet meg, azért a nagy jótéteményért, mellyel a magad részéről is lehetővé tetted emez egyesület létrejöttét.

Hervadhatatlan érdemeid soha el nem mulók! Legyen emléked áldott, mint amily áldásos volt életed!

Szónok a koszorút ráhelyezve a sziklasír nehéz vasajtájára, utána a földműves iskola nevében *Mattiassich* Sándor, gazd. segédtanár tett le egy másik koszorút, melyen a következő felírás volt olvasható: „A székely nép atyja emlékére — az algyógyi földműves iskola.“ E beszéd szövege a következő:

Nagy emberek, nagy hazafiak jellemvonása, hogy nem a saját érdekek, hanem első sorban fajuk, nemzetük java lebeg mindig szemök előtt. Ily fajszerető hazafi volt gróf *Kun Kocsárd*, aki nemcsak szellemi munkájával, de anyagiakkal is támogatta a nemzeti ügyeket. Ő volt az, a ki a mai napon jubiláló Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület alapításánál oroszlánrészt biztosított magának és ő volt az, a ki ez egyesületet egy valóban fejedelmi nagy alapítvánnyal erősítette. Hálátelt szívvel jöttünk el azért, oh nagy férfiú, e sírhoz, hogy az algyógyi m. kir. *Kun Kocsárd* gróf székely földműves-iskola tanári testülete és ifjusága, valamint árvái nevében e koszorút letegyem azon hő óhajjal, bárha a Te nagy szellemed minél több követőre találna e hazában!

E beszédre a *Szózat* elhangzása után a közönség ünnepi hangulatban és kegyeletes érzéssel zászló alatt, úgy a hogy jött, a községbe, illetve iskolába visszavonult.

* M. j.: A megkoszorúzott sírokban nyugvókra vonatkozó bővebb életrajzi adatokat l. „Az Emke megalapítása és negyedszázados működése“ c. dísműben. Itt említjük meg azt is, hogy az Emke azon nagy alapítói sírjainak állandó jókarban tartására, kik család nélkül hunyva el, mindenöket az egyesületre hagyták, a jubileum évében egy 20.000 K-ás alapot létesített, melynek kamatai örök időkre e sírok ápolására fordíttatnak.

b) Kuun Géza gróf II. tiszteleti elnök sírjánál.

— Kolozsvárt, a házsongárdi temetőben. —

Tekintettel, hogy a jubileum napján Kolozsvárt a közönség és a vendégsereg a reggeli Isten-tisztelettel s magával a közgyűléssel és a kongresszussal volt elfoglalva és lekötve, a rendezőség akként intézkedett, hogy a nagy tudós és hazafi, *Kuun Géza* gróf, időrendileg második t. elnök sírja az előnapon, szept. 7-én d. u. 5 órakor mintegy nyitányul és bevezetésül koszorúztassék meg, nyugodtak lévén ekkor még a kedélyek s így a kegyeletes ténykedés a legemelkedettebb módon folyhatván le Kolozsvárt is. Így történt a város előkelőségének és értelmiségének színe-javából, mintegy 250—300 főből és az ifjúságból is az ev. sírkert felső felében fekvő díszes sírhoz a felvonulás, az egyeseken és testületeken kívül különösen hivatalosak lévén az Erdélyi Irodalmi Társaság, az Erdélyi Múzeum Egyesület és az Erdélyi Kárpát Egyesület is, melyek közül az elhunyt az elsőnek elnöke, másodikkak végrendeletével is pártfogója s a harmadikkak szakosztályi elnöke vala.

A sírnál *Kovács Dezső* ref. főgymn. igazgató, az Emke jegyzője és az Erdélyi Irodalmi Társaság titkára mondta az Emke gyászbavont lobogója alatt a következő, nagy figyelemmel hallgatott s mély hangulatot keltett beszédet:

„Tisztelt ünnepi közönség!

Ódalent morajlik a város élete. Csönd van itt fent a temető ormán. De a harangok ércnyelve már kondulásra készen áll a tornyokban. Holnap reggel ünnepre virradunk. És a magyar tornyok harangzúgását az őszi szél el fogja hozni e sírhoz is.

A nemzeti ügy katonái készülnek örömnünpre oda lent. Nem, mert kivívták volna már a végső diadalt. A csatának, amelyet ők harcolnak, soha sem lesz vége. A nagyszerű feladat, amelyet ők maguk elé tűztek, a nemzet előbbrevitele a nemzeti és emberi műveltségben: az végső diadalt és pihenést nem ismer. De ünnepre készülnek, amelyből új erőt merítsenek az új napok csatájához, amellyel új katonákat lelkesítsenek a régi zászló alá.

Felzendülnek az ünnep reggelén a Téged Isten dicsérünk felséges akkordjai, hálaadó imával fognak a magyar egyházak papjai az éghez fordulni, az ünnepi csarnokokban szót kér és emel a nemzeti ügy előhaladásán érzett igaz öröm; de az élők szaván felül a szent ügynek szüksége van a holtak szavára is.

Koszorút tenni az elhunyt vezér sírjára, elküldettünk e hanthoz az örömnünpre készülő Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület által.

De nem a megsíratott halottat újból elsíratni, nem a hegedő sebeket újból feltépni hivatásunk. E hamvaktól mi nem a halál, hanem az élet után kérdezősködünk; e hamvak között mi nem a halált, hanem az élet tűzét keressük.

A férfi, aki itt nyugszik e sírban, örökre élő példája az emberi és nemzeti kötelesség hű teljesítésének, örök büszkesége családjának, fájának és nemzetének, a tudománynak, amelyet az egész világ elismerése mellett diadalmasan előbbre vitt; örök büszkesége az emberiségnek, mert igaz ember volt. És örök büszkesége az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesületnek, amelynek bölcsőjénél — mint a keleti bölcsék a jászolnál — ott állott, amelyet gyöngeségének éveiben erejével támogatott, hitével erősített, bölcseségével irányítani segített s amelyet mint egyik vezére, nagy nevének fényével és nagy lelkének melegével árasztott el.

Lelkének acéltiszta tükrében a legnemesebb emberi eszmény vonásait tanultuk megismerni e viszonylatában is.

Hol a költő, aki méltán és igazán élénkbe tudná varázsolni az igaz és tökéletes embert, aki e sírban nyugszik?

Egy eltűnt nemes világ késő sugáraként talán nem is volt e világból való. Csak legédesebb hajnali álmaink visznek el néha egy bájos mesevilágba, amelyben valamely hozzája hasonló bölcs, igaz és jó ember térdére hajtjuk le fejünket, magunkat boldog gyermekeknek álmodván.

Sugárjáték az esti égen, halvány füstoszlop a távoli berek mögött, amely észrevétlenül az égbe málik: ennyit érne csupán az ilyen igaz ember földi léte is?

Nem! Dicsőség a magasságban az Istennek! A lélek nem hal meg!

Az érzések, amelyek az elporladott nemes szív idegein egykor átremegtek, nem pároltak el az őszi légben! A felséges gondolatok, amelyek e hatalmas agyvelő barázdáiból szárnyra keltek: élő valóságokként élnek lelkünkben. Nem halottja, nem emléke *Kuun Géza* gróf a magyar nemzeti művelődésnek, hanem élő katonája.

Az ember nem por és nem hamú itt.

És mi a diadalmas ünnep előestéjén nem az elesett, hanem az élő katonának nyújtjuk a megérdemelt babért s e művészien szép sírra az el nem múló hála hervatag koszorúját azzal a kívánsággal tesszük le, hogy lebegjen élő szelleme az ünneplők felett s vezéreljen és legyen segítségül a nemzetépítő nagyszerű munkában!

A koszorú letételével a közönség még hosszan mélázva az alkonyba boruló város felett, az életre letekintő gyönyörű síremlék lakójának nyugvó hamvainál, — az esteledéssel az Emke zászlója alatt csendesen eloszlott.

c) Bethlen Gábor gróf elnök sírjánál.

— Keresden, Nagy-Küküllővármegyében. —

Az Emke első rendes elnökének keresdi sírja megkoszorúzására *Somogyi István* főispánt, mint a Nagy-Küküllővármegyei Emke-választmány elnökét kérte fel a központ. A főispán-elnök azonban a kolozsvári közgyűlésre vezetve a megyei tagok küldöttségét, intézkedett, hogy *Révay György* segesvári járási tb. főszolgabíró, kinek hatásköréhez tartozik Keresd is, álljon a mozgalom élére, aki hazafias, szép tisztének leglelkesebben és a legsikeresebben meg is felelt.

Tekintettel a község félreeső, kis voltára, a közönség legnagyobb része a segesvári magyarság köréből telt ki s innen utaztak a reggeli fél 8 órás vonattal Dánosig, ott pedig a készen tartott 14 fogaton elhelyezkedve, így vonultak be Keresdre s innen a község alsó részén fekvő családi sírboltig. Útközben több községi lakos csatlakozott. Jelen voltak többek közt: *Révay György* tb. főszolgabíró, ifjú gróf *Bethlen Gábor* és id. báró *Szentkereszty Pál*, mint az Emke által kiküldött bizottság; továbbá: ifjú báró *Szentkereszty Pál*, *Grész Béla* vm. tb. főjegyző, *Kénossy István* tb. árvaszéki elnök, dr. *Hegyi Jenő* ügyvéd, *György Árpád* vm. irodaigazgató, *György Kálmán* gazd. felügyelő, dr. *Teleky Jenő* vm. aljegyző, *Sándor Lajos* áll. isk. igazgató, *Birnbaum Géza* dánosi jegyző, *Graffi Mór* keresdi jegyző, *Gross Róbert* segédjegyző, *Welther* kereskedő, a Segesvári Polgári Kör 26 tagjából alakult dalárda és még többen mások. A dalárda ez alkalomra alakult s *Hackl* András tisztviselő vezetése alatt időt és fáradságot nem kiméivé, kitünően begyakorolta az énekeket.

A sírnál a dalárda *Himnusa* után *Nagy Béla* segesvári unitárius lelkész mondta el mélyen átérzett hangulatban a következő *Emlékbeszédet*:

Mélyen tisztelt ünneplő gyülekezet!

Nagy, lélekemelő ünnepségnek színhelye a mai napon Kolozsvár városa, az Emke negyedszázados fennállásának megünneplése alkalmából, mely ünnepi fénynek egy hatalmas sugara ide Keresdre, a gróf Bethlenek ősi helyére, a családi kriptának századik fülkéjébe vezetett minket, hogy megemlékezzünk a hálának szavaival arról a nagy, fejedelmi származású férfiúról, ki ott volt, midőn e nagy jelentőségű egyesület született, bölcsőjét reménytelten szívvel ringatta s szép tettekre kitartással tanította. Az Emke első s 12 évig buzgó szorgalmú, nagy tevékenységű elnökének, boldog emlékü gróf Bethlen Gábornak sírjához vezet a fényes sugár, mely a 14 évvel előbb elhunytat e pillanatban siri álmából felkelti, — az egykor daliás alak emlékezetünkben visszanyeri rugékonyságát s úgy tetszik. mintha itt volna közöttünk, mintha hallanók erejéves intézkedéseit, mintha tovább munkálna a munkásságnak általa megművelt oly sokoldalú mezején, mintha szigorú, de bizonyos jószágot sugárzó tekintetét széthordozná e tájon s nagy alkotásainak különböző helyein, hogy lássa munkásságának eredményét, mely őt a közügyek felszentelt bajnokává avatta.

És mi, kik nagy alkotásainak gyümölcsét élvezzük, — eljöttünk e helyre, hogy szívünkben a valódi érdem iránt nyilvánuló kegyelet- és hálaérzelemmel tartsuk meg ez egyszerű, de nagyjelentőségű emlékünnepelet, mert ha a hajdani római ifjak a nagyok iránti kegyeletet főerénynek tartották, úgy eljöttünk sem lehet kisebb jelentősége azok életének, kik munkásságuk minden idejét az emberiség közjóléte, a haza szeretete, a szabadság kivívására, a nemzet fejlődésére, haladására, erősödésére fordították s akik ezen belső elvekért a legnagyobb mértékben küzdöttek vallásos hittel, buzgósággal.

Kinek sírja felett állunk, kinek emlékére kegyelettel szenteljük e napot, gróf Bethlen Gábor ezen nagyok közé tartozott s méltó, hogy a midőn Kolozsváron országos fény és pompa kíséretében az Emke negyedszázados munkásságának emlékére szentelnek örömmünnepet, — itt e helyen is felhangozzék a hálának, a megemlékezésnek szava, mert a kegyeletes érzelmeknek, a hálas tiszteletnek látható jelekben való megnyilvánulása az emberi lélek legszebb, legüdvösebb cselekedetei közé tartozik s az magában véve is nagy fontosságú a jelenre, üdvös hatása a jövőre, az emberiség különböző rétegeiben.

Szeretném, ha abban a szerencsés helyzetben lehetnék, hogy személyesen ismertem s közvetlen gyönyörködhettem volna közhasznú életében; így mostani munkám, közvetlenségénél fogva bizonyos méltóbb lenne a magas állású, kiváló tehetségű, szilárd jellemű, vallásos hitű főúrhoz, de mivel e szerencse nekem nem adatott, gróf Kuun Géza emlékbeszédének nyomán s a még élő ismerőseinek elbeszéléséből és főleg megvalósított, századokon is át hangosan beszélő alkotásai nyomán megkísérlem a megemlékezést gyenge erőmmel a nagyról, a halhatatlanról.

Nagyszébenben 1837. június 16-án tűnt fel életcsillaga s 1897. június 25-én tűnt le e helyen pályájának áldást sugárzó megfutása után.

Években nem sok, de cselekedetekben, szép, nagy és dicső tettekben gazdag életet élt. Közéleti munkásságának helye nagy kiterjedésű s mindenütt állandó emlék hirdeti életének becsét.

Már gyermekeibeiben, ifjú korában mohó vággyal szívja magába a magasabb műveltségnek enyhe cseppjeit a gondos, nemesszívű szülőknek lelkéből itt eme tájon, e vidéken, mint az ősi ódon kastély hazafias szellemű lakói egyik legszebb jövőt ígérő sarjadéka.

A fejedelmi név, a nagynevű ősök legbecsesebb hagyatéka, a fényes példa mint egy kötelezőleg hatották át ifjú szívét, nemes lelkét, hogy a haza, a magyar nemzet védelmére, fejlesztésére szentelje életét s valóban szerencsés az az utód, ki előtt a szép, nagy, dicső tetteknek fényes példái állanak s ki e nagyok követését, mint ő tevé, szent kötelességének is tartja.

Vele született, benne fejlődött az erős akarat, mely már 15 éves korában oly elhatározottá tette, hogy erős meggyőződéssel vallotta: „csak akarni kell s a siker el nem marad“. S az erős akarat egész életén át mint egy hatalmas égi erő — jellemének legkiválóbb vonása volt, mely által sokszor sokak előtt kivihetetlennek látszó dolgokat valósított meg a közjólét, a társadalom fejlődése érdekében.

Mint 22 éves ifjú már a politikai mozgalmakba, melyek ez időtájt csak a nyilvánosság kizárásával bonyolítottak le, be volt avatva — s abban tevékeny részt vett, bátor, elszánt egyéniségénél fogva. A szabadság szelleme, a mások szabadságáért is lelkesülni tudó nemes ifjut elvezette Olaszországba is az olasz szabadságharc színterére. Ezt megelőzőleg Genfben Aulitzky lengyel ezredestől katonai tanulmányokat hallgatott s aztán Nápolyba ment, hol a magyar legió tűzérségénél tetteles szolgálatba lépett. Több ütközetben részt vett, midőn bátorságának, hősiekségének kitűnő jelét adá, erélyes fellépése s vitézsége által. Kitüntetés várt reá — megkínálták felebbvalói tiszti ranggal, de az önzetlen magyar vitéznek nem kitüntetés, nem rang kellett, hanem tér és alkalom a cselekvésre, a felajánlott tiszti rangot nem fogadta el. 1862-ben Sziciliában „a két világrész hőse“, Garibaldi tábornokában vesz részt a szabadságharc küzdelmeiben. Később fogságba esett s több fogoly társával Genuába vitetett, hol 8 hétig megadással tűrte nehéz fogságát, honnan kiszabadulva előbb Párisba, innen pedig szeretett hazájába a szülői s testvéri ölelő karok közé tért vissza, de nem pihenni, nem a kényelem pulá ágyára, hanem hogy itthon véreinek, magyar nemzetének boldogítására szentelje most már tapasztalatokban s erényekben gazdag életét.

Szűk volt munkásságának a családi kör, az ősi családi földbirtok, ki az életbe ment, hogy széttossa szívjóságát, erényeinek jó cselekedeteit a társadalmi, a politikai életben is. S a nemzet éppen ekkor álmaiból ébredezni kezd s ittas gyönyörrel élvezi az újjászületés hajnalfényét.

Ifjúi hévvel, nagy tudással, elszánt akarattal, nemesen dobogó szívvel, hazáját, nemzetét imádó érzelmekkel lépett a politikai élet nyilvános színterére, hogy védelmezze a magyar nemzet jogait, a hazának szent szabadságát. Valóban igaz a mondás, hogy a „szülői hajlék, község s hitfelekezet körében kicsiny a legkitűnőbb nagyság is, mikor a honé, egész nemzeté, az emberiségé tud lenni, annak van hasznára, a mondja magáénak, akkor válik valódi naggyá.“ Az ő értéke, kiváló nagysága is akkor látszott meg a maga valódiságában, amikor mint országgyűlési képviselő, mint Kis- és Nagykovács vármegyék főispánja teljes erővel végzi kötelességét s ha igaz az, hogy az ember nagyságát mindig az erkölcs határozza meg s az erkölcsi nagyságnak alapja és első feltétele az öntudat vagy az önismeret, úgy azt mondhatjuk, hogy ő eme nagyságnak magaslatán állott, mert öntudatát nem vesztette el soha, sem amikor nagy és szép tetteiért ünnepezték, sem amikor a rágalom, a kishitűség gáncsokodni akart szép terveit kivitelében.

A külső hatások, a pillanat véletlenjei nem voltak befolyással intézkedéseinek megvalósításában.

Nem törődött a kicsinyes akadályokon töprengők seregével, nem nézte a gáncsokodni szeretőket által felzavart közleményeket, erős elhatározással szerzett érvényt az éleslátása által megismert igazságnak.

Akaratirányának hatalmát a szenvedélyek és indulatok sohasem változtathatták meg s éppen ezért haladhatott mindig és folytonosan az erkölcsiség magaslatán.

A gondjára bízott vármegyék fejlődésében, azokban különösen a magyarság erősödésében a magyar nemzet erősödését, jólétét látta elősegítve s ezért igyekezett minden tehetségével felrázni a szunnyadó nemzeti életet, életre keltetni azokat az intézményeket, melyekben a magyar szellem, a nemzeti érzés fejlődése biztosítva volt.

A magyar törvényeknek mint képviselő nemcsak hozója, de mint főispán azok végrehajtásának legkiválóbb őre volt. Tudta nagyon jól, hogy a szövegbe szorított törvénynek nem betűjét, hanem szellemét kell végrehajtani. A törvény mellett szilárd, megalkuvást nem ismerő jelleme volt cselekedeteinek irányítója. Nem engedte ezért előtérbe az üres beszédű, hizelgő hadat, nem félt a rágalmazók alattomoságától, nyíltan, őszintén érzett és cselekedett. A mit érzett, azt mondta s a mit mondott, azt cselekedte.

Ez az egyenes, szilárd jellem!

Intézkedéseiben nem a nemzetiségek csoportját, azoknak számát vette irányadónak, hanem a magyar földet, amelyen a nemzetiségek is magyar honpolgárok s mindig a magyar nemzetnek ősi dicsőségét, jogait és erényeit igyekezett gazdagítani. Érezte, hogy ez neki kötelessége, amint szent kötelességek ma is a törvényhozóknak, a törvény őreinek s a népnek egyaránt s ki e kötelességét nem végzi, önmagával hasonlít meg, ellensége hazájának, nemzetének.

Nem bántotta hazánk s nevezetesen a vármegyék nem magyarajkú lakosainak jogát s nem igazságos az ítélet, mely őt ezek ellenségének, elnyomóinak tartja, mert mint honpolgári, hazánkhoz minden ajkú gyermekét szerette s munkásságában meg is becsülte, de a hazát alkotó magyar nemzetet, saját fáját, a magyarságot különös energiával igyekezett erősíteni.

Nagy- és Kis-Kovács vármegyékben az általa létesített intézmények sokáig fogják hirdetni igazságos, erélyes tevékenységét.

Kiterjedett figyelme a legkisebb dologtól a legnagyobbig s nem restelte a kicsinyes ügyekkel való foglalkozást sem, de mindeniket igyekezett a legjobb tudása s önzetlen ítélete által elintézni.

Nevelés fejlesztése, az egészség megvédése nagy gondjai közé tartozott s e végből szaporította az állami iskolákat s az orvosi állásokat, megvetette alapját a Kis-Küküllővármegyei kórháznak. A segesvári várban hatalmas alakjával, csinos kivitelével díszelő vármegyeháza, előtte halhatatlan költőnk, Petőfi Sándor ércbe öntött alakjával, Dicsőszentmártonnak épületei közül a magasan kiemelkedő díszes vármegyeház: alkotásainak legszebb bizonyítékai. Mindkét megyében s nevezetesen Segesvárt, Erzsébetvároson és Dicsőszentmártonban a jótékony célú, sport- és közművelődési egyesületek megalakítása, a magyar nemzeti szellem erősödése érdekében végzett, korszakot alkotó, nagy munkásságának eredménye.

Munkásságát nem merítette ki a gondjaira bízott két vármegye; tevékeny részt vett Kolozsvár városában az erdélyi arisztokrácia főhelyén a magyar közművelődés, a magyar nemzet nyelvének fejlesztése érdekében létesített különféle intézményekben, egyesületekben.

Tettei, cselekedetei különben is fejedelmi nevét az egész országban ismertté, közbecsülésben állóvá tették, de nemcsak, hanem előtérbe helyezték az ország, a nemzet érdekeit híven munkálók között s ennek lehet tulajdonítani, hogy amikor 1885-ben Kolozsváron megalakították hazánk dicső fiai az Emke egyesületet, az ő magas személyiségét, kiváló egyéniségét választották meg elnöknek. Már ekkor, mint egy hatalmas hadvezér, kit a népeknek milliói követnek, neve mint egy felszentelt lobogó, mely alá mint szent jelvény alá sietnek a magyar nemzetnek küzdő fiai, úgy tündökölt a magyar társadalmi életben.

S éppen nagy szükség is volt egy ilyen vezető emberre, mert ez egyesületnek nemcsak az anyagi nehézségekkel, de a nemzetiségeknek ellene irányuló seregével is meg kellett küzdi s nemcsak a nemzetiségek támadtak ifjú életére, de a magyarság soraiban is voltak oly kishitű, minden szép és üdvös dolgon aggályoskodók, kiknek lekicsinylését kellett ellensúlyozni.

A nemzetiségek nyíltan hirdették, hogy az Emke megalakítása az ők elnyomatására, fejlődésüknek megbénítására ellenséges indulattal alakított. Pedig ez csak rágalom ellenünk, a magyarság ellen irányuló rossz indulatnak megnyilvánulása volt.

Az Émke-nek megalakítását Erdély sajátos helyzete s a különböző nemzetiségek tömörülése, szervezkedése tette indokolttá.

A magyar nemzeti érzés erősítése, a nemzeti egység fejlesztése, a nemzet érdekeinek megvédése, nyelvünknek még hangzatosabbá tétele, szóval az ezekben kialakult önvédelem voltak azon tényezők, melyek hazánk nagy fiait áthatották, midőn az egyesületet megalakították.

Látták, érezték, hogy társadalmi uton is meg kell mozduljanak, ha megakarják tartani őseink által szerzett szép hazánkat s ebben nemzetünknek zengzetes nyelvét.

Megmutatta az idő, meg a kitartó munkásságának eredménye, hogy a magyar hazafiak magasan szárnyaló eszméi nyertek megvalósulást az Emke negyedszázados munkássága által, melyben gróf Bethlen Gábor, mint elnök 12 évig oly fényes jelét adá annak, hogy ő felfogta, megértette küldetésének célját, mert a közművelődés emez egyesületében is a szellemi és anyagi jólét előbbvitelével teljesítette kötelességét.

Oly sokoldalú tevékenysége által tette nevét fényesen ragyogóvá, hogy azt csak halvány vonásokban lehet ecsetelni egy emlékbeszéd keretében. De hiányos lenne megemlékezésünk, ha nem látnók meg azon erényeit, melyekkel egyházában a református egyházban, mint annak huzamos időn át főgondnoka tündökölt, mert nem a rideg számítás embere, hanem vallásos szívű, hittel teljes keblű, Istenben bízó ember volt. Azok közé az emberek közé tartozott, kik a vallás, az egyház nagy becsét, az emberi lélekre való különös hatását fel tudták fogni s éppen ezért minden elfoglaltsága között is legelső kötelességének tartotta az egyház ügyeivel behatóan foglalkozni. Mint főgondnok az egész református egyháznak fáradhatatlan munkása volt, de különösen a segesvári, dicsőszentmártoni és erzsébetvárosi református egyházközsegek érezték nemes szívének közvetlenségét s részesültek munkásságának, hűségének áldásos gyümölcseiben.

Mint örökséget nyerte szüleitől, nagynevű elődeitől a vallásosságot s ezt igyekezett is megbecsülni s nemes tettekkel gazdagítani. Valóban ő is bebizonyította, hogy a nagy nevekhez nagy erények fűződnek. Nagy volt mint honpolgár, kitűnt mint politikus, tündökölt mint közművelődési vezér s igazi vallásos életet élt, mint egyházának főgondnoka. Ifjú korának éveiben a népek szabadságának eszményeért küzdött s kész volt érette fiatal életét feláldozni, a béke áldásai között hazánk, fajunk javán kitartással, önzetlenül működött s működni nem szűnt meg szíve végső dobbanásáig.

Nyugodj békén nemzetünk nagy fia, alkotásaid virágai illatoznak mindenfelé — s kellemes érzéssel töltik be a hazáját, szabadságát szerető honpolgárnak szívét.

A nagy figyelemmel hallgatott emlékbeszéd befejezése után Révay György tb. főszolgabíró tette le a sirra az Emke koszorúját a következő beszéd kíséretében:

Minden kulturmunkának megvan az a nemes sajátága, hogy azt önzetlenül, önmagáért kell végezni. Éppen mi magyarok tartuk szem előtt ezt az alapelvet, hogy lépést tarthassunk más nagy kulturnemzetekkel s oda kell törekednünk, hogy hazánkban oly intézményeket létesítsünk, melyek nemzeti létünk alapját és tovább fejlődését biztosítsák.

Itt, hol egy egész korszak temettetett el azzal a 100 Bethlennel, kik Erdélynek legkiválóbbjai közül valók voltak, alussza örök álmát az a férfiú is, kinek emlékét ma ünnepeljük, aki az előbb említett alapelvvél, szívvel-lélekkel szolgálta hazánkat és az állam kulturális erejének nemzeti alapon való kibontakozására irányított minden törekvést önzetlen hazaszeretettel támogatott.

Oly ősi család tradíciói közt nevelkedett fel, kiknek ereiben fejedelmi vér csörgedezett, kik mindnyájan büszkék, bátrak, egykor Erdélynek vezérei voltak s ebben a tradíciókban fejlődött olyan egyéniséggé, mellyel mindazokat, kik őt ismerték, magával ragadta, munkakörébe vona.

Nagyon természetes tehát, hogy *Bethlen* Gábor gróf annak a mozgalomnak, mely a múlt század 80-as éveiben indult meg a nemzetiségi vidékeken elszigetelten élő és pusztulásnak indult magyarság megmentésére, élére állott s az ő törhetetlen erélyével az erdélyi magyarságot hosszú, mély álmából felrázta.

Itt alakult meg a veszendőnek indult magyarság megmentésére az Emke, mely felismerve *Bethlen* Gábor gróf erős akaraterejét, egyéniségét, elnökévé választotta meg, mely tisztségét — sajnos, igen korán bekövetkezett haláláig — soha meg nem szűnő lelkes fáradozással viselte.

És ma, midőn az Emke, 25 éves fennállásának és áldásos működésének évfordulóját ünnepli, hálás köszönöttel emlékezik meg az egyesületi eszmék legbuzgóbb előharcosáról, s hálája s kegyelete jeléül az Emke koszorúját megbízásából leteszem.

Legyen emléke áldott örökké!

Most *Sándor* Lajos áll. isk. igazgató-tanító helyezte el a sírra a Polgári Kör koszorúját.

Befejezésül a Polgári Kör dalkara elénekelt a Szózatot.

Ennek elhangzása után *Révay* tb. főszolgabíró megköszönte a közönségnek az ünnepélyen való részvételét.

Ezzel az ünnepély befejeződván, a közönség a házigazda, ifjú *Bethlen* Gábor gróf szíves meghívására felvonult a grófi kastélyba, ahol az előző napon erre a célra rögtönzött sátorban, úgy a hogy id. *Bethlen* Gábor gróf az 1887. évi Emke-közyűlés alkalmával itt tette, terített asztaloknál magyaros főúri vendégszeretettel dús villásreggelihez látta vendégül a közönséget az ifjú gróf.

A villásreggeli közben a dalárda, kikérve a házigazda engedélyét, még elénekelt az: „Az alispán kalapomba rózsát tett” című dalt.

Végül még a közönség megtekintette a remek ősi kastélyt és parkot s ezután *Nagy* Béla unitárius lelkész búcsúpoharat üritvén a szíves házigazdára, feikerekedtek a fogatokra s hazautaztak Segesvárra, ahova délután 1 órakor érkeztek meg.

Az ünnepély maradandó emlékének óhajja az Emke az erre az alkalomra létrejött Polgári Dalkör állandósulását, ami a segesvári magyarság érdeke.

d) Balogh János 20.000 K-s Emke-alapító sírjánál.

— Tövisen, Alsó-Fehérvármegyében. —

Az Emke eme lelkes hívének, aki kezdettől alapító tag és a balázsfalvi fiókkör első elnöke volt, Tövisen fekvő sírjánál *Fuchs* Gusztáv, helyi r. kath. lelkész járt el az Emke nevében; ő helyezte el a koszorút a kisdéd számú magyarság jelenlétében, a következő beszéd szerint:

„Eltemették a sírba“
(Királyok IV. könyve 9. 28.)

Fájdalmas emlékezet gyűjtött minket ma ide, keresztény hallgatók! Eljöttünk megtisztelni, azaz inkább a hála és tisztelet adóját leróni egy jó barátunk, egy jó emberünk, egy életében jóttevő lélek sírhantja, porai fölért. Ő nekünk igen korán húnyt el, hamar elmaradtunk tőle, mert szerették volna sokan akkor és most is, ha élne néhai Balogh János, az Emke alapító tagja és sok-sok iskolás gyermeknek jótévője. De talán kedves volt Isten előtt az ő élete, megakart menteni a végső romlástól, a kárhozattól az ő lelkét s árvákká tette övéit, de boldogította a mi kedves halottunk lelkét. Ezzel a hittel vesszük körül Balogh János sírját és helyezzük reá a tisztelet és szeretet külső jelvényét, az „Emke“ koszorúját.

„Fájdalmas szívvel gondolunk kimúlt atyánkfiára“, mondja egy halotti ének, mert szent Jób szerint: „a sír az én házam s a sötétség az én nyugvóhelyem, atyámmá lett a rothadás, anyám és testvéreim a férgek.“ Tehát az enyészet a halál kísérője, rothadás, megsemmisülés s ebből és ezzel a szegénység. De hol? Az Istennél, az örökéletben? Nem! e földön, — e világon csak. Azért szól az Úr Jézus a lélekhez: „Szereztek magatoknak kincseket, melyeket ki nem ásnak, el nem lopnak s a rozsdá és a moly meg nem emésztene.“ Mert mit ér az embernek a sok gazdagság, birtoklás, tervezgetés, számítás, melyeket egy koporsóba helyeznek, egy sírral s egy sírban elföldelve elfelednek, ha nincsenek lelki kincsei, ha szegénységben marad a lélek, mint az ember teste a sírban. Szép ugyan, ha az emlékezet szárnyain föl-föl sugárzik néha egy kis fény, amely világosságot akar deríteni a lélek nemes tulajdonaira, de mit ér az is nekünk, ha csak az emberek veszik észre, de Isten előtt nincsen semmi becse, — értéke.

„Szerezzetek azért kincseket, amelyeket a rozsdá s a moly meg nem emésztene”, mert ha meghaltok, férgek és enyészet lesznek kíséritek; csak egy nem enyészik el, a buzgóságból, Isteni félelemből, szeretetből származó, tiszta szándékú, jó cselekedet. Ezek még a világ fiai szerint is halhatatlan érdemeket szereznek; — becsüljük hát meg, szeressük azt az isteni szívet, amely erre tanította s tanítja az embereket.

Mert úgy-e mindenki irtózik, vagy legalább is mindenki aggódva, szomorkodva gondol arra, hogy temetése után elfeledik, sírját feldúlják, hamvait szétszórják, mert ez a halállal jár: és módot keres, hogy emléke fönmaradjon. Sírkövek, emlékkoszorúk, sírboltok jelzik e gondoskodást: de mit ér mindez, ha örökbecsű, el nem porladó emlékül nem állana előttünk, nem élne szívünkben Isten szent szava, hitünk szent tana, hogy csak testünk hal meg, lelkünk örökké él s testünket sem pusztítja el az Isten, hanem az utolsó napon föltámasztja és a lélekkel ismét egyesíti, hogy együtt örvendjenek a szent engedelmesség és keresztény okosság azon nemes tanainak, melyeket földi életünkben hallottak és követtek, t. i. a jócselekedetek szükségességéről és lelki hasznairól. Maga az Úr mondotta: „Ha az életre akarsz bemenni, tartsd meg a parancsokat.” S a parancsok pedig a jószágos cselekedetek hirdetői.

Üres hát az élet, üres a szív, ha nincsenek hirdetői, jó cselekedetei. Ki emlékezik meg a rég elhunytakról, ha ők életünkben nem gondoskodtak arról, hogy emlékü fönmaradjon? Igaz, hogy némelyek nyíltan, mások titokban cselekszenek jót s az is igaz, hogy nem minden jószágosnak látszó cselekedet egyúttal érdemszerző is, de igaz szándékkal, szent és önzetlen önfeláldozással örök érdemet szerezhetünk.

Es szívesen keressük az ilyen életű emberek cselekedeteit, hogy fölbuzduljunk, föllelkesedjünk és hasonló jó cselekedetre indíttassunk. S gondolva, hogy megtaláltuk, amit s akit kerestünk, megtiszteljük a sírhanót, de imádkozunk a lélek nyugalmaért, kérve az Úr Jézust, hogy az Ő szűz Anyjának s a magyarok Nagyasszonyának könyörgésére vegye kedvesen elhunyt nagyjaink törekvését és szentelje meg szent kegyelmével, tisztítsa meg szent szíve szeretetével és szeretetében azokat az elveket, melyek elődeinket vezették, hogy ne vesszen el sem a már elhunytak, sem az ő követők lelke.

Ez hozott minket is ma e sírhanhoz; imádkozunk azért néhai jóltevőnk lelkéért s az imádság szellemében egyesüljünk.

Amen.

e) Dersi János 20.000 K-s alapító sírjánál.

— Marosvásárhelyt, Maros-Tordavármegyében. —

Tekintettel, hogy szept. 8-án Marosvásárhelyről nagyrészt Kolozsvárt a jubileumon voltak az Emke helyi vezetőtárgjai. a központ hozzájárultával abban történt megállapodás, hogy az ünnep a vezetőtárgok visszatérte után szept. 10-én d. u. 4 órakor menjen végbe a marosvásárhelyi ref. temetőben.

Jelen voltak, *Deák Lajos* kir. tanácsos, tanfelügyelő, fiókválasztmányi elnök vezetése alatt, többek közt: *Csiki László dr.*, *Csongvay Géza dr.*, *Csongvay Lajos*, *Gróf Lajos*, *Illyés Lőrinc dr.*, ifj. *Illyés*, *Jósa Gábor*, *Kelemen Albert* és *Béla*, *Márkus Ferenc*, *Pál Gusztáv*, *Ruszték Károly*, *Tibáld Mihály*, *Turnowszky Mór dr.*, fiókválasztmányi titkár és mások, nagyszámú hallgató jelenlétében.

A koszorúzó beszédet *Kelemen Albert* unitárius esperes mondotta meleg bensőséggel és megkapó közvetlenséggel. A jelenvoltakat mélyen meghatótt beszéd a következő:

Tisztelt ünnepi Közönség!

Pár nap előtt ülte meg Kolozsvárt az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület negyedszázados fennállásának ünnepét, nagy melegséggel, lelkesedéssel, az egész nemzet részvéte mellett, Isten iránti hálával, működése beszámolásával és a további munkára való erőmerítéssel.

Ez alkalomból az Emke Maros-Torda vármegyei és Marosvásárhely városi választmánya is megjelent Dersi János sírjánál, hogy sírkövét megkoszorozza s kegyelettel újítsa fel emlékét. Méltó ő az Emke nagyjai között kegyelettel való emlegetésre, mert az egyesület által kitűzött hazafias és nemzeti célra tett alapítványával igen szépen közreműködött a negyedszázad alatt elért sikerekhez.

Dersi János született hasonló nevű atyától és Jánosi Veronika anyától, Küküllővárt, 1830. aug. 2-án. Szülőinek egyetlen gyermeke volt. A szabadságharcban Kossuth-husár volt. Házassága boldoggá nem tette. Nejétől elvált. Gyermeke nem volt. De a fájdalom és csalódások őt le nem verték, sőt további küzdelemre, szorgalmas munkásságra acélozták. Nemcsak a gazdaság folytatásában keresett és talált kárpótlást, hanem polgári jogainak és kötelességeinek gyakorlásában és teljesítésében, a haza s egyház oltáira hozott áldozattételeiben s az ezekért való munkálkodásban élete végéig igaz örömet talált. 12 évig volt a marosi unitárius egyházkör lelkes felügyelő-gondnoka. Meghalt Marosvásárhelyt, 1890. dec. 29-én, 60 éves korában.

Halála előtt négy hóval kelt közhasznú végrendelete. Ebben első intézkedése az, hogy az Emkének 20.000 koronát hagyott, „az ezen egyesület által célba vett hazafias és nemzeti cél előmozdítására”. Azután a marosvásárhelyi unitárius egyházközségnek papi lakásul a Petőfi-utcai házat; a kolozsvári unitárius kollégiumnak Széchenyi-téri házat; a székelykeresztúri gimnáziumnak pusztaszentmiklósi birtokát hagyta, hogy Kolozsvárt évenként 15, Székelykeresztúron 20 szegény, de jó tanuló és magaviseletű székely fiú 200—200 korona ösztöndíjat kapjon. A fennmaradó jövedelmet a székelykeresztúri tanárok fizetése javítására rendelte. Minden javait, legalább is 200.000 korona értékét, a papi lakáson kívül, eszerint nemzeti közművelődési célokra hagyta. Áldott emlékü nagy alapítónk végrendeletét ezekkel az emelkedett szavakkal végzi: „Munkásságommal és takarékos-ságommal szerzett vagyonom szellemi gyümölcsöztetését ezen végrendeletben foglalt intézkedések által hiszem elérhetni, amiért kérem az isteni gondviselést, hogy véghetetlen és mindenható kegyelmét továbbra se vonja meg szeretett hazám, nemzetem, egyházam s ennek tanintézeteitől, előjáróitól, hogy századokon keresztül hű sáfárai lehessenek szerény alapítványomnak, úgy legyen”.

A nagy alapítónak a díszes emlékkövet hálás kegyelettel az Unitárius Egyház emelte és leplezte le ünnepélyesen 1893. május 23-án, *Ferencz József* püspök részvételével, amikor többek közt az Emke részéről *Bihari Sándor* ref. kollégiumi tanár helyezte arra koszorút e szavak kíséretében: „Az Emke nevében és megbízásából kegyelettel helyezem e koszorút, egyháza, a tanügy és közművelődés áldozatkész, lelkes pártfogójának sírkövére. Emléke maradjon fenn mások lelkesítésére és buzdítására.”

Dersi János életrajza és végrendelete csak ily vázlatosan is feltüntetve, hű tükrei az ő emberségek, hazafias és vallásos gondolkodásának és érzésének.

Ő jó ember volt. Tudta és érezte, hogy emberi eredetében és nevezetében bennfoglaltatik magasabb rendeltetése és hivatása, amit az írás eképpen fejez ki: „Teremté Isten az embert a maga képére és hasonlatosságára”. Teremtette az okos lélekkel, szabad akarral és lelkiismerettel megáldott embert. És minő emberképpé valósította meg magában azt a képet, amely egyénisége igaz törekvéssel kidomborítva, benne tökéletességre jutott? Józan értelemmel jelölte ki munkássága körét; magának szigorú bírója volt; mindig a jobbat igyekezett követni s jól végzett dolga felett a legédesebb megnyugvást élvezte lelkében. Megbecsülte az embert minden emberben. Embertársát testvérének tekintette. Barátait szerette. Cselédei iránt szigorú, de emberséges s a szegényeken segítő volt. Követte a vallás parancsát: „Szeressed felebarátodat, mint magadat”

Valódi hazafi volt. Nála a hazafiság nem szóban, hanem igaz érzésben, erős meggyőződésben és nemes tettekben állott. Biztos jelei voltak nála a hazafiságnak: az az igaz és mély érzés, mely nem szokott lármás, áradozó szavak felszínén úszni, hanem a kebel szentélyében hevít, az a rendíthetetlen meggyőződés, amely az egyszer megismert igazságtól sem ígért, sem fenyegetés által el nem hajlítható, miként Catóról mondták: „Nehezebb eltéríteni az igazságtól, mint a napot útjáról”, az a nemes tett, amely minden Demosthenesnél szebben beszél, amely azt cselekszi, hogy az ősoktól örökölt birtok, munka, szorgalom és takarékos-ság által gyarapítván, kedvezőbb állapotban adassék át az utódoknak s hogy a közművelődési és gazdasági intézmények alapítása és fejlesztése által emelkedjék a hazafias nemzeti szellem és erő, nemzedékről-nemzedékre, Széchenyi szerint: lévén a „munkásságnak legnagyobb rugója a honszeretet, legbizonyosabb követője a gazdagság, erő, erény, közgyarapodás, nemzeti súly s a lakosok tiszta erkölce”.

De buzgó vallásos ember is volt. Istenben azt a tökéletes lényt imádta, kinek védelme és vezérlete alatt áll a felvilágosult műveltség, a szellemi előhaladás, a lélek diadala, minden szépnek, jónak és igaznak követe, a kölcsönös szeretet, a nemzetek virágzása. Egyházát az igaz hit, az erkölcsiség, a lelkiismereti szabadság, a halhatatlanság, az örökélet s az istenség eszméjét az emberi kebelben ápoló intézménynek tartotta, azért ennek iskoláira meghozta anyagi bő áldozatát, hogy legyenek alkalmasabbak a kívánt szellemi gyümölcsöt megteremni s így az általános nemzeti közművelődést e téren is előmozdítani. Így dicsőült meg őbenne a vallásos hit. Mint mondja az írás: „Az igaz ember hitéből él”.

Midőn ezekben kegyelettel emlékezünk meg Dersi János nemes jelleméről, emberségéről és hasznos munkásságáról, lelkesítsen és vezéreljen minket az Ő nyomdokain haladva az emberi méltóságra törekvés. Midőn látjuk, hogy hazafias áldozattétele nemzeti közművelődésünket emeli, gazdagságunkat gyarapítja, buzdítsa bennünk is hasonló tettekre a nemzeti érzést. Midőn vallásos hite fénylik előttünk, ennek szemlélése emelje fel lelkünket, töltse meg hittel, hogy hűséges munkásságunk, harcaink és küzdelmeink közben teljesedjünk be egy jobb jövő reményével s láthassuk boldogabbnak, szebbnek és dicsőbbnek nemzetünket és hazánkat.

Ily kegyeletes gondolatok és érzések között való megemlékezéssel helyezzük az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület nevében e koszorút Dersi János nagy alapító sírjára. Legyen áldásosan kiható emléke nemzetünkre és hazánkra, mindörökké!

Miután *Deák Lajos* elnök, az esperesnek hangulatos szónoklatáért mind a központ, mind pedig a Maros-Tordavármegyei és Marosvásárhely városi fiókválasztmány és az ünnepélyen megjelent közönség nevében meleg köszönetet mondott, a kegyeletes ünnepély véget ért és a jelen voltak emelkedett, hazafias hangulatban távoztak el.

**f) Kovács Sándor 87.200 és Miksa Zsuzsanna 197.885 K-s
alapítók sírjánál.**

— Nagyenyeden' Alsó-Fehérvármegyében. —

Az egyesület két nagy alapítója sírjának megkoszorúzása a nagyenyedi köztemetőben szept.
8-án d. e. 11 órakor, miután a két sirhant közel egymáshoz fekszik, nagy hallgatóság jelenlétében

Miksa Zsuzsanna síremlékterve, az alapzaton néhai édesanyja és fivére, dr. Miksa György jogtudor reliefjével. Ifj. Székely Károly szobrászművész kivitelében emeli az Emke.

egyugyanazon beszédben történt, Székely Albert, Nagyenyed r. t. város számvevője által, a következőkben :
Tisztelt résztvevő Közönség!

A szeretet, a hála az emberi lélek legnemesebb megnyilvánulása. De hálával adózni azoknak, kik felülemelkedtek az emberi hétköznapin, alkottak, teremtettek, közreműködtek egy nemzet fel-

virágzásán : kötelesség. Megemlékezni azokról, kik sirjaikban porlanak, de alkotó lelkük köztünk él, minket kitartásra, munkára buzdít s megtanít szeretni e hazát, melynek fiai vagyunk, melyen kívül, mint a költő mondja: „Nincsen számodra hely, — dicsőség nekünk.“

Most, midőn egy virágzó kulturegyesület negyedszázados multjára tekintünk vissza, emlékünkből idézzük azokat, kik az egyesületnek s ezáltal szűkebb hazánk „Erdély“ művelődésének előmozdítói, úttörő harcosai voltak. Legyen áldott az ő emlékük; tettük tanítsa lelkesedni, áldozatot hozni a nemzet fiait, mert ha ezt megtanuljuk, hazánk hatalmas, boldog és szabad lesz. Eljöttünk sirotokhoz *Miksa Zsuzsánna* és *Kovács Sándor*, hogy adózzunk a ti emlékeiteknek, buzduljunk áldozatkészségeteken és megkoszorúzzuk, emlékezve dicsőítsük azon tettet, mely nemes lelkek szent tűzéből származott.

Az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület nevében leteszem a hála és megemlékezés koszorúját sirotokra.

g) Laky Adolf 40.000 K-s alapító sirjánál.

— Budapesten, a Rákóczi-úti köztemetőben. —

Az Emke 1910. okt. 6-án, tehát nem egészen egy évvel a jubileum előtt elhunyt nagy alapítója sírja előtt az ünnepi beszéd tartására és a koszorú elhelyezésére *Hegedüs István* dr., budapesti egyetemi tanárt, a költőt és az Emkének kezdettől lelkes és munkás tagját kérte fel a központ s ennek megfelelőleg szept. 8-án déli 1/2 12 órákor nagyszámú hallgatóság, az egyesület budapesti tagjai, mintegy 250—300 résztvevő jelenlétében folyt le a kegyeletes ténykedés.

Hegedüs István dr. a következő nagyhatású beszéddel gyűjtotta fel a hallgatóságot:

„Tisztelt ünneplő Közönség!

Midőn e sírnál megállok, hogy az Emke háláját és kegyeletes hódolatát kifejezzem az egyesület egyik legnagyobb alapítójának emléke iránt, lelkemben összekapcsolódik egy kép és egy emlék. Annak a nagy nemzeti örömnépnek képe, melyet e percben nagy fénnel, a honfiszteret melegségével és a kitartó munka fényes eredménye felett érzett ujjongó kedvvel ülnek Kolozsvárott, az én drága szülőföldemen, és annak az első összejövetelnek emléke, mely az Emkének életet adott. Csak abból merítek jogot arra, hogy ez óriás mérvet öltött egyesület nevében és képviselőjében szólhassak, hogy az egyesület bölcsőjénél jelen voltam. Oh Istenem! ha azokat a nemzetféltő aggodalmakat, a magyar állam fényes történeti multjában gyökerező, nemes és jogos törekvéseket, a magyar állam-egység titkos és nyílt ellenségeinek egyre félelmesebb izgatásait, ijesztő térfoglalását, a döntő csatára a szó és toll szabadságával biztosított fegyverkezését ismét fölidézem emlékemben: s az Emke lét-jogosultságát százszorosan újra átérzem és a mai ünnep ragyogó fényessége besugározza a nemzetiségi küzdelmek sötét mélységeit. A szent korona drága keretébe foglalt államegységet kellett védeni az idegen aspirációk felé terelt, óriási nagy nemzetiségi áramlatokkal szemben. A nagy Magyarországgal az Uniót nemcsak törvényekben, nemcsak intézményekben, hanem a lelkekben kellett végrehajtani. Ha arra a korrajzra gondolok, melyet egy szász eredetű latin költő „Pannonia romjai“ című eposzában a három darabra tépett, vérző hazáról rajzol s ugyanakkor elragadtatással zengi meg Dobó, Losonczy, Szondy és Zrínyi dicsőségét, a magyar hősiesség glóriáját, a költői lélek honszeretetének önzetlen lelkesedésével magasztalja az erdélyi fejedelemséget, mely magyar volt: ugyanazt a hangulatot élem át, mely mindnyájunkat áthatott, midőn az Emke létesítéséért a szívek összedobbanásával lelkesedtünk.

De míg a szász költő kesereg a Haza szétDarabolásán, mi más korban, más eszmék jegye alatt, más fegyverekkel küzdve, a szent Hazának és pedig az Unió által egyesített magyar Hazának szétDarabolása ellen harcolunk. Hála Istennek, nem a kesergés, nem a mult fénye után epedő, búskomoly, lemondó hangulat, de harci készség tölt el bennünket. Igen, mert az új küzdelem vértelen; az új küzdelem a szellem küzdelme; az új küzdelem a kultura fegyverével foly és a kultura egységében törekszik a honfilelek Unióját megteremteni. Végig forgatván azt a nagyszabású emlékkönyvet, melyet az Emke fennállásának negyedszázados évfordulóján kiadott: nagy örömmel látjuk a haladást, az eszményi célt: a valódi Unió felé, midőn Erdélyben is, hol a nemzeti egység csatátere van, a magyarság államfenntartó, egyesítő szelleme diadalmaskodik. Az áldozatkész társadalom hajthatja csak végre a nagy szellemi átalakulást. A testvérepek idegen ajkán megcsendül a magyar szó, lelkükben visszhangzik a magyar gondolat.

De óriási társadalmi szervezkedés nélkül mindez lehetetlen lett volna. Az Emke komoly, hazafias munkájának legnagyobb diadala, hogy oly férfiak elismerését vívta ki, minő volt az a férfiu, kinek sírját e pillanatban megkoszorúzzuk.

E férfi egy egész életen át megérlelt gondolatait oly fenséges alakban fejezte ki, mely alig talál párjára. Ő, ki életében névtelenül, elrejtőzve, százezreket áldozott: utolsó akarataiban mintegy összefoglalta hazafias lelke nemes tartalmát és az egyháznak, a tudománynak, az emberszeretetnek, a közművelődésnek, a közszellemet tolmácsoló sajtónak, az árváknak, a betegeknek hozott fejedelmi

áldozatot. Igen, az egyszerű, becsületes polgár, a művészelkű, fennkölt izlésű, műiparos verejtékes munkájával, kitartó szorgalmával gyűjtött kincseket, összeszedte és a nemzetnek ajándékozta. Ő volt, ki azt a remek szekrényt készíté, mely a királyával kibékült nemzet nagylelkű ajándékát, a százezer aranyat rejtette magában, benne a hódoló nemzet szívét-lelkét, melyet a király megértett és vele a mult sebeit gyógyítani csodás gyógyirral a honvédeknek adott vissza, meghajolván a szabadságharc hősei előtt. És mi fenséges befejezéssel szentelte meg ez egyszerű ember mocsoktalan tiszta életét! Egy más kazettát is hagyott hátra végrendeletében, ezt harmadfél millióval tömte meg és a magyar nemzeti kultúra és jólét oltárára tette föl.

A nyár folyamán a végtelen pusztá közepén hányszor láttam, amint a szélhe szórják a polyvába takart tiszta buzaszemet és mint repült a léha burok és mint hullott alá az áldott buza a földre, mely termelte, mely a nemzetet gazdagítja, a jólétet biztosítja. Lelkem elé lebegett az örökkévalóság nagy végtelenében az Idő rejtélyes alakja, a maga szórólapátjával. Az Idő mindmegannyi életet szór a végtelenbe. A léha, az üres, az áldozatra képtelen, a hivalgó, az üres fény körül pillangókép repkedő élet, az örök enyészeti fuvalmán elszállt. De a tartalmas élet, mely visszaadja a földnek, mit a földből kapott, visszahull az áldott hazaföldre. Így hullott termékenyítő arany szemként a *Laky* Adolf élete vissza az édes Haza földjébe, hogy a nemzetéletemet gazdagítsa időtlen időnkig.

Koldus az, ki csak élvez. Az Idő szélnek cserzti, örök enyészeti sodorja. Dúsgazdag az, ki áldoz. Az Idő megőrzi a termelő magot: az áldott élet példáját, emlékét. Ilyen volt a *Laky* Adolfé.

Azon intézmények sorában, melyekre e nagy ember érett megfontolással, mint szükséges intézményre, termékeny talajra gondolt: az Emke is megérezte az élet áldását. Legyen érte áldott emlékezte! Az a 40.000 korona termékeny talajra hull. Az elszigetelt magyarság nyer tőle erőt, magyar szót csal az elnemzetlenedett szülők gyermekének ajkára. Minden „Isten áldd meg a magyart“, mely ily gyermek ajkán megcsendül, azt is jelenti: Isten áldd meg a magyart, ki igazán magyar lélekkel gondol a magyar nemzet erősítésére, öntudatos kultúra útján bekapcsoltatván a nemzet lelkébe. Az ily lélek azon korszak lelkéből lelkezett, melynek honszeretete a szerető szív szerelmi vallomását tette meg Petőfi ajkán:

„Tied, vagyok, tied hazám
E szív, e lélek.”

A *Laky* Adolf szíve-lelke tied volt, Hazám. Őrizze meg hát dicső emlékét a Haza.

Az Emke koszoruja a diadalmas hőst illeti meg, ki tudott magyar lenni. Legyen áldott az ő emlékezte!”

A beszéd elhangoztával a sírra tette a koszorút s az összegyűlt közönség még sokáig maradva együtt, csendesen eloszlott.

h) Özv. Mohay Károlyné 100.000 K-s alapító sírjánál.

— Tordán, Torda-Aranyosvármegyében.

Tekintettel, hogy szept. 8-án Tordáról szintén nagy számmal jelent meg az értelmiség és a közönség Kolozsvárt, itt is a központ beleegyeztével az határozottatott, hogy a közönség hazatérével, szept. 12-én d. u. 4 órakor menjen végbe a sírkoszorúzás. Ennek megfelelőleg helyeztetett el a mondott időben igen szép ünnep keretében az Emke Torda-Aranyosvármegyei választmányához kiküldött koszorú a néhai nagyemlékű alapítónak az újtordai ref. temető családi sírboltjában álló koporsójára. Az Emke helybeli tagjain kívül résztvettek az ünnepélyen: az újtordai állami elemi iskola tanterülete, a néhainak rokonai, több érdeklődő. valamint a Margittai-óvoda vezetői, az elemi iskola és a Margittai-óvoda növendékei. Az ünnepélyt *Egerházy* Lajos újtordai református lelkész nyitotta meg e beszéddel:

Tisztelt Közönség!

Temetőben vagyunk, hova könyeket hullatni jár a hálás emlékezet s a hol minden fejfa azt hirdeti nekünk: porból lettél és porrá kell lenned. És én mégis nem az enyészetről, nem az elmulásról, — az életről beszélek.

Azt mondja Jézusunk: „Aki én bennem hiszen, ha meghal is, él az“. A benne való hit pedig meglátszik a mi cselekedeteinken. Ha pedig meg akarjuk az életet, ha meghaltunk is, nyerni, cselekedjünk az ő akaratát s élünk. Épp' azért hirdetem az életet itten e bús sirhantok közt, mert akiről szívünk hálája mostan emlékezik, úgy élt, hogy nem halt meg s úgy halt meg, hogy mindörökkön él.

„Aki egynek is felveszi a gondját a kicsinyek közül, nekem veszi fel gondomat“, így szól a Megváltó. *Mohay* Károlyné-*Antal* Mária, ki az itten, mellette pihenő, nagynévű és áldott emlékű *Margittai* Károlinának „öccse“ vala, nagynénjétől örökölt, hasonló nemes tulajdonságainál fogva, a

jövő reménységeinek, a gyermeknek vette fel gondját. Vérszerinti gyermekkel Isten nem áldotta meg, bizonyára azért, hogy annál több gyermeknek legyen jó anyjává. Ha férfi kézben lett volna az ő földi jutaléka, hiábavalóságokra talán elköltötte volna. Gyenge, de nemesen dobogó női szívvel azonban nagyobbá lett csatát nyerő hős vezéreknél is, mert a magyar kultúrának lett fennkölt harcosa.

Nem elég, hogy csak e föld legyen magyar és mienk, mert elvész a nép, mely tudomány nélkül van. Világító őrtornyok kellenek, hova összegyűljön, mint mézes kaptárba, a veszélyezett magyar s aztán felvértezve legyen a tudás világával, a hit erejével, az igazság pallósával, a szeretet melegével, az akarat szilárdságával, az önzetlenség lelkével, a lelkesedés hatalmával s mindezek mellett rendíthetetlen faj- és hazaszeretettel: akkor nem kell félni sem e földet, sem e népet, mert az mindig magyar marad, mert az soha el nem vész. Ezt a célt szolgálta *Mohay Károlyné-Antal Mária*, ki 1896-ban kelt végrendeletével több mint százezer korona értékű vagyonát arra hagyja, hogy azzal magyar iskolát létesítsenek s aztán, ehhez hiven az Emke, mint az ő szívbéli gyermeke, örököse, az alapító régi nemesi lakában, Magyarkályánban, nemzetiségileg ez oly nagyon veszélyeztetett helyen, felállítja a magyar óvodát.

Ki merné azt mondani, hogy az a magyar úrinő, kiben ily nagy lélek lakozott, kiben ilyen erős magyar szív dobogott, ki ily bölcs látással látott, — ki merné mondani, hogy meghalt?

Kihúlt tetemeit 1899. dec. 27-én helyeztük a családi sírboltba végnyugovóra.

Nagy szelleme, áldott emléke tovább él alkotásaiban s a hálás nemzedék szívében. S amikor az Emke 25 éves emlékűnnepet ül, mély hálájának jeléül, im, koszorút helyez nyugovó helyére,

De virág s koszorúnál szebb emlékezet lesz, ha mi az utódok, férfiak és nők, öregek s ifjak: a hazaszereteten, a nemes gondolkodásban, az önzetlen célban, a magyar kultúrtörökvésekben példányképünknek őt fogjuk választani, s ha megtanuljuk tőle hazánkat szeretni, nem szóval, de tettel, mert az ilyen ember, ha meghal is él az. Úgy legyen!

A beszéd elhangzása után az újtordai állami elemi iskola tanulói, *Derzsi Domokos* c. igazgató-tanító vezetése mellett elénekelték a Hymnuszt s ezután a koporsóra helyezték az Emke szép koszoruját. Megható, kedves jelenet volt, amikor az óvoda-alapító koporsójára hintették azt a sok apró élővirág csokrot, amit a Margittai-óvoda növendékei kis kezükben szorongatva hoztak a jó vezetők oltalma alatt a sírbolthoz.

i) Orbán Balázs báró, 20.000 K-s alapító sírjánál.

— Szejkefürdőn, Udvarhelyvármegyében.

A nagy hazafi, kiváló politikus és író Székelyudvarhely város melletti sejkefürdői sírjához *Solymossy Lajos* dr., áll. főreáliskolai igazgató, az Emke Udvarhely vármegyei és Székelyudvarhely városi fiókválasztmányi titkára hívta össze az egyesületeket, intézeteket stb. szept. 8-án d. u. 4 órára.

A családi sírboltnál szép számú közönség gyűlt össze. A család tagjain kívül megjelentek: *Mikes János* gróf, főesperes-plébános, *Ugron Ákos* ny. főispán, *Gotthárd János* polgármester, a keresztesi unitárius gimnázium VI. oszt. növendékei négy tanár vezetésével és a város közönségéből is sokan.

Az ünnepélyt a Dalegylet által előadott Hymnuszt vezette be, mely után *Solymossy Lajos* dr. a következő lendületes beszédben ismertette az Emke megalakulásának körülményeit, majd *Orbán Balázs* báró életét:

Nemzetünk érdeklődése, figyelme, sőt mondhatom, egész lelke ma hazarészünk fővárosában, Kolozsváron van. Ott nagy ünnepe van a magyar társadalomnak! Az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület negyedszázados jubileumát ünnepli, az ország összes közművelődési egyesületei kongresszusukat tartják, megállapítandók működésük irányelveit és módozatait.

Közművelődési egyesületeink szervezése szoros kapcsolatban áll azokkal a hatalmas eszmékkel, melyek a 18. és 19. századokat áthatották. Szabadság, Egyenlőség, Testvériség azok az eszmék, melyek a francia nemzettől kiindulva, az egész Európát lázba ejtették! Ezen eszmék után következett a nemzetek együvé tartozásának, egyesítésének eszméje, mely különösen a múlt század közepén innen nyilvánult hatalmasan meg.

A germánizmus, szlávizmus, románizmus mind oly eszmék, melyek a szétszórt nemzetiségeket nyelv és vallás fejlesztésével igyekeztek s igyekeznek ma is együtt tartani. A legkülönbözőbb egyesületek alakultak, melyek mind e célt szolgálják hatalmasan. Hazánkban is a nemzetiségek egymásután alakítják hol kulturális, hol közgazdasági egyesületeiket, melyek mind egy célra, az illető nemzetiség anyagi támogatására és kiművelésére dolgoznak.

Csak mi magyarok nem mozdultunk! A hosszas és gyakori küzdelmeink függetlenségünk és önállóságunkért, elvonták a nemzet figyelmét, vagy jobban mondva letárgiába ejtették, nem törődött semmivel.

A nagy francia-német, majd az orosz-török háborúk után a veszedelem, amely a fennebb jeleztem mozgalmakkal mind közelebb-közelebről és ijesztebben jelentkezett, mely nemcsak az idegen nemzetiségek elhatalmasodásával, hanem saját véreink elvesztésével fenyegetett, felrázta a nemzetet álmából s a cselekvés terére vitte.

Különösen a hírlapok útján igyekeztek kiválóbb hazafiaink a veszedelemre irányítani a közvéleményt.

A lapok hazafias vészkiáltására az országgyűlésen is egymást érték a komoly felszólalások. Igen sokan kezdtek a fenyegető kérdéssel foglalkozni s a kormányt tette, cselekedetre hívni.

Egy ilyen felszólalás alkalmával mondotta az akkori kormányelnök: „Nem tehet mindent az állam, tegyen a társadalom is!” A figyelmeztetést megértette a nemzet, a társadalom. S hogy megértette, mi sem bizonyítja jobban, mint az a sok hatalmas egyesület, mely áldásos munkát végez s ma kongresszust tart.

A megalakult egyesületek közül egyike a legnagyobbaknak, a melynek tevékenysége nem egy városra, vagy vármegyére, hanem egy egész ország részre, bérccs Erdélyünkre terjed ki, az Emke.

Nem terjeszkedhetem ki az egyesület megalakulásának részletesebb ismertetésére. Az alaposan megvan írva az Emke jubiláris emlékkönyvében, csak utalok arra s elég ha kiemelem, hogy az alakuló egyesület iránt oly nagy volt az érdeklődés és lelkesedés, hogy a megalakulása utáni első közgyűlésen 24 örökös, 719 alapító, 4670 rendes és 890 pártoló tagról emlékezhetett meg a főtitkári jelentés. Legyen elég felemlítenem azt, hogy a 25 év alatt több, mint 6 millió koronát fordított kulturális és közgazdasági célokra s ma 3,627.029 korona vagyona van, mely folyton gyarapodik, nemzetüket és hazájukat forrón szerető honfiak és honleányok adományából és hagyományából.

Ennek a hatalmas, üdvösen működő egyesületnek első megalapítói között ott volt az a nemzetét lángolóan szerető férfi is, *Orbán* Balázs br., kinek sirjára az egyesület hálájának koszoruját jöttünk letenni.

Lengyelfalvi *Orbán* Balázs br. itt, vármegyénkben, a szomszéd Lengyelfalván született, 1830. február 3-án. Középiskoláit itt, Székelyudvarhelyen végezte. Felsőbb iskoláit megkezdette ugyan, de ellenállhatatlan utazási vágyainak engedve, csakhamar félbeszakította s keletre ment. Beutazta Arábiát, Palesztinát, Szíriát és Egyiptomot. Ezen útjából hazajöve, rövid idő múlva másodszor is keletre ment. E második útjából visszatérteben, Konstantinápolyban önkénteseket toborzott a magyar szabadságharc részére, de későn, mert mire megérkezett, a világosi fegyverletétel már megtörtént. Itthon nem maradhatott, újra útra kelt s bejárta Európának nemcsak keleti, hanem nyugati részét is, mialatt hathatósan segítette menekült honfitársait. Külföldi tartózkodása alatt a legkiválóbb államférfiakkal ismerkedett meg, kiknek társaságában még jobban megszilárdultak függetlenségi érzelmei. London, Páris voltak működésének központjai, ahol a magyarságot összetartani s segítségükre lenni igyekezett.

1859-ben végleg hazajött és hivatalt vállalt, előbb Torda vármegyében, majd Udvarhelyszéken. De az ő temperamentuma nem a helyhez kötött hivatalhoz való volt, neki szabad mozgathatásra volt szüksége. Beutazta az egész Székelyföldet, faluról-falura járt, s megírta hatalmas 6 kötetre terjedő monografiáját, a „Székelyföldet“, mely munkájában a székely faj iránti végtelen szeretete huzódik végig s ma is igen becses adatokat tartalmaz e maroknyi nép multja, jelleme, műveltsége, szokásai és küzdelmeiről.

A kiegyezés után csakhamar bekerült a parlamentbe, mindig azon a párton foglalva helyet, amely a függelenség eszméjét írta zászlajára. Sok csalódáson ment át mint hazafi, mint képviselő s még is megmaradt: nemzetét ideálisan szerető küzdőnek.

Képviselőse idején sok szegény székely ifjúnak volt igaz támogatója, segítője, pedig nem volt gazdag, nem volt olyan vagyona, amiből könnyen juttathatott volna másoknak is, gyakran önmagától tagadva meg a legszükségesebbeket. Maga mondja: „Míg mások elvesztegetik őseiktől kapott nagy birtokaikat, én, sokszor naponként 30 krajcárból megélek“. Mindent megtagadott magától, hiszen többen vagyunk itt, akik ismertük s láttuk, hogy milyen egyszerűen élt. Gyűjtött, hogy nemzete iránti rajongó szeretetének áldozhasson.

Aki másokat szeret, másokért áldoz, bizonyára szereti vérbeliit is! Édesanyját, nővérét a leggyöngédebb figyelemmel halmozta el, azokról mindig a legmélyebb tisztelettel szólt.

Ha valamelyik egyesületnek tagja lett, azt a legönzetlenebbül szolgálta. Így hathatósan támogatta szellemileg és anyagilag a „Székely Egyesületet“, melynek vezetésébe is befolyt. Az Emke megalakulása után ő volt az első egyike, aki 200 drb. aranyat adott.

Hogy takarékoskodása ellenére nagyobb vagyont nem hagyott, oka jó lelke, meg ez a fürdő is, melybe igen sokat fektetett, abban a hitben, hogy az majd kijövedelmezi magát s az emberiségnek is hasznára lesz. Reményei nem valósultak!

Ideális hazaszeretetének, humánizmusának legszebb tanúsága végrendelete. 1890. április 16-án bekövetkezett halála előtt pár nappal írta meg, melynek bevezető része így hangzik:

„Tekintve az emberi élet mulandóságát, a földi élettől való megválásnak bizonytalanságát, főleg az oly egészségében megrongált egyénnél, aminő én vagyok, szükségesnek tartom halálom bekövetkeztetése tekintetéből csekély földi javaimra nézve már most megtenni végintézkedésemet.

Amint egész életem küzdelem volt a jóért, az igazságért, a haza üdvéért s a miként életemben soha se kerestem önfeláldozó odaadásomért az öntudatnál más jutalmat, akként már csak a követ-

kezetességért oda kell törekednem, hogy halálomból is némi haszon háramoljék a szegény magyar hazára, amelynek egész életem tevékenységét szentelém; földi javaim egyrészét, azt a részét, amely leginkább szerzeményem, a hazai közművelődés és a faj-megmentés oltárára szenteltem. Én családdal nem lévén megáldva, a magyar népet tekintem családomnak s azt is kívánom főörökösömmé tenni“.

Ugyebár önkéntelenül e sóhaj tör ki ajkunkon: Istenem, miért nem adtál ennek a nemes gondolkodású embernek nagy vagyont, hogy lelke kívánsága szerint cselekedhetett volna!

Gondoskodott testvére gyermekeiről, forrón szeretett nővéréről, egyházáról s különösen annak iskolájáról, a székelykeresztúri unitárius gimnáziumról is, de legbőkezűbben a nemzeti feladatot teljesítő Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesületről. Időközi adományaiból s végrendelete szerinti hagyományából 20 ezer koronát juttatott a nemzeti közművelődés oltárára.

Az Emke ma ünnepli 25 éves jubileumát s legszebben azzal ünnepli, hogy megemlékezik elhunyt nagy alapítójáról és azok sírjára koszorút tétet.

Leteszem a hála ezen jelvényét s kívánom, hogy a gondviselés adjon sok olyan nemesen érző és gondolkozó fiat nemzetünknek, amilyen *Orbán* Balázs br. volt! Buzdítson mindnyájunkat az ő példája s hálánk szálljon fel oda, honnan nemes lelke most reánk letekint s buzdít!

A koszoru elhelyezése után újra a Dalegylet énekelt, mely után *Séra* Kálmán tanár elszavalta *Fülöp* Áron következő alkalmi költeményét:

Orbán Balázs sírjánál.

Mindnyájunk mögött a sötét halál
Lépten leszkodik, hogy utunkat állja. —
Az örök éjféli mindnyájunkra vár,
Hogy ránk boruljon fekete homálya.
A köny patakja ömlik szakadatlan,
Hogy a sír keble kiapadhatatlan.

Ámde fölszárad a könyek patakja
Ahol most állunk, ilyen sír felett, —
Ki egész éltét nemzetének adta,
A halálon is győzelmeskedett!
Ő, a dicső, itt nincsen eltemetve,
Ott él örökké a székely szivekbe'!

Te, a Hargita zúgó fenyvese,
Ti, a Küküllők s az Olt habjai,
Szép szülőföldjét mennyire szerette,
Ti lesztek mindig élő tanui!
S Ti, akik fönn a Hadak-útján laktok,
Köztetek Néki méltó helyet adtok!

— A Késő utód majd eljön ide
S nem könyvet ejt, de mond egy hő imát,
Hogy áldja meg az ég s föld Istene
Ily hű fiakkal a szegény hazát!
— — Pihenj nyugodtan jó Orbán Balázs,
A Te sirhalmod — a föltámadás!

Végül a Dalegylet a Szózatot elénekelte, mire a közönség, szívében a kegyelet érzéseivel szétesztlott.

j) Remenyik Zsigmond 20.000 K-s alapító sírjánál.

— Dormándon, Hevesvármegyében. —

A hevesmegyei *Dormánd* község csendes, kis temetőjében nyugszik *Remenyik* Zsigmond föld-birtokos, ki végrendeletében az Emkéről a fenti összeggel emlékezett meg.

Miután a hely a szomszédos Besenyőtelek leányegyháza, az anyaegyházközség r. kath. lelkészét, *Szepessy* Sándort kérte fel az Emke a kegyeletes ünnep rendezésére, amire a hazafias lelkész nemcsak a legnagyobb készséggel vállalkozott, hanem felajánlta a Besenyőtelkéről átmenő vendégközség fuvarköltségét is, amit előbb az Emke az úgy érdekében fedezni hajlandónak nyilatkozott.

Szept. 8-án, kisasszonynapján d. e. 11 órakor így jelentek meg az egyszerű sirhant körül: az elhunyt rokonai, több megyei előkelőség, Szendrői *Kovács* Kálmán udv. tanácsos, a pétervári és

hevesi szolgabíró, a környék úri közönsége, a dormándi előljáróság és a dormándi búcsúra jött nagyszámú nép.

Szepessy Sándor, a hazai történelemben való jártasságáról ismert pap, a következő, történetbölcséleti eszmékkel gazdagon átszőtt, hazafias lelkesültséggel és megkapó szónoki erővel előadott beszédet intézte a jelenlevőkhöz:

Tisztelt hallgatóim!

Honfitársaim!

Az Emke megbízásából, alapításának 25 éves évfordulóján megkapó, kegyeletes megemlékezés okából gyűltünk egybe ez egyszerű sirhalomnál. Ko szorut küldött a nemzet kulturmunkájában küzdő, a magyar fajért rajongó Egyesület hajdani széplelkű alapító tagjának sírjára.

Ha ezen nyugvót az utódok hálás vérkötelékétől emelt, készen álló díszes sírboltjában érte volna e kitüntetés: nem lett volna oly megható, mint ezen omlott sír odorában.

Nézzünk szerte uraim e néma temetőben! Ugyan mi különbség van sír és sír között? Mindenik az elmulás ágya, egyszersmind az öröklét gubója. Mindenik sírban itt lakik a halál és az élet. Mit határoz? egyszerű sírban vagy palotás boltozatban? A halál itt is, ott is úr, de az élet kipattan belőle, mint rügy az alvó fa héján, kibúvik, mint ibolya a tél hava alól s az emberiség között eszmei magaslatán felsőbb létre zsendül. Márványkönek, ércnek vésete életet jelent-e? Az ércek és gránittömbök „örökemlékül“ hangzatos szolamú felirása: mi más? mint a mindent elenyésző öröklét mosolyra készítő paródiája? Tovább él-e hát az, aki magas, fényes boltozatok alatt alussza álmai nem álmodó pihenőjét, — azzal szemben, aki elfeledett, jeltelen, vadvirágos hantok alatt álmodik.

Horpadt sírokat, pilléres boltozatokat, márvány és érc piramisokat egypár nemzedék életfolyam-árja egyként mos el; velők együtt lassanként az élők szívében őrzött emléket.

Am azért mégis van élet a sírban is, mégis van halhatatlanság az örökálomban is.

Aki tetteivel, eszméivel, mindent átható gondolataival nemzetének, vagy az emberiségnek szívébe beveste nevét, — az él, a halhatatlan érc nélkül, márvány nélkül, horpadt sírban, korhadttal, vagy kupos boltozatban. Mert azok szentelik meg az elhagyott sírt, azok adnak értelmet a síri boltozatok kegyeletének. S e megszentelt kegyelet fensége teszi élővé, halhatatlanná a halál árnyékában szunnyadót.

Ime, hallgatóim! Most értünk a kis embernek nagy emlékéhez. Őt a magyar földért rajongó lelke, magyar fajért dobogó szíve, honfiúi áldozata tette naggyá, — s a mi arasznnyi létünk határai között — örökemléküvé.

Életének nem voltak megrázó izgalmai, örvénylő hullámai. Lelkének összhangzatos húrjain nem játszottak az élet viharai vad, fergeteg diszkordokat. Nem is volt ragyogó meteor, mely izzó fénykévéjével vakító utcát hasít égboltozatunkon. Csillagrakétaival sem szórta tele az eget. Becsületes, munkás élet volt. Jó szívével élt, dolgozott egyszerűen, csendben s boldogan. Szerette forrón azt a rögöt, melyet atyáink évszázados küzdelmeinek vére porhanyított. Am az ő egy egyszerű lelke a kalászkokat pirosra zsendítő hantokat tüzes honszeretetének ércpatinájával vonta be. Mert — tudta, érezte, hogy ez a föld magyar. Mert tudta s érezte, hogy minden ellenség s ármány ellenében magyarnak kell lenni időtlen-időig. Mert tudta s érezte, hogy nem elég e drága istenadta földből élni, hanem élni is kell érte, áldozni a haza oltárán.

S ime mi történt? Bérce, szép Erdélyből elhalló sóhajok suhantak át, — fájó panaszok, majd velőtrázó segélykiáltások süvöltöttek át Magyarországra. És e hangok sikoltották: hogy évszázados küzdelmek viharában... megtörve fogynak, pusztúlnak, vándormadarakként szárnyrakelnek székely véreink, a rabonbánok ivadécai. Az ősmagyar szigeteket előntik az oláh tenger iszapos hullámai. Hogy templomaikban egymásután elnémulnak a harangok, melyek magyar imára, magyar szóra hívák a hiveket, a magyarok Istenének imáadására. Hogy lassanként a havasok alján, rónáinak mezején elhal a zengő magyar szó, el a multakon kesergő édes-bús dalú bérceik regéje, völgyeinek virágos költészete; lehullanak a vadrózsák szirmai. És magyar vérei segítsége híján Erdély tündérországa Nagymagyarország részére, ősi dicsősége ragyogásával együtt csak: „elomló rom és szentelt fáj-dalom“ — lesz.

Megértették. S a magyar nemzet legjobb fiai az „Emke“ mentőcsolnakába léptek. Küzdöttek szóval, tettel, mindent átható rajongással, hogy a magyar faj töredékét kihalásszák a sodró árból. S ime e sír lakója: *Remenyik* Zsiga első sorban vesz részt e fajmentő küzdelemben. Eszmei magaslatra röppen s a szeretett földből megtakarított javaiból a haza oltárára tette le 20.000 korona áldozatát, feltűnés nélkül, kérdés nélkül, pózolás nélkül, egyszerűen mint élt, csendesen, nemesen. Az „Emke“ pedig 25 év óta működik azóta áldásosan. Lépésről-lépésre hódítja vissza az elveszett területeket. Ki-ki emelkednek már a leiszapolt szigetek, visszatódulnak rájuk, kik nem lették honjukat e hazában, ismét felhangzik a magyar szó, megkondulnak az elnémult harangok.

Ezért küldte a messzeségből e magyar fajmentő egyesület hamvadó bajtársának, nemes alapító tagjának a polgári érdem tiszteletes koszoruját, melyet, ime, én most meghatott lélekkel s kegyelettel helyezek porlandó szívére.

Horpadt sír lakója! sírod felett zeng a kegyelet s hála szó. Nyugton pihenhetsz! Mit álmodál, miért rajongtál s miért áldozál, valóra válik. Nemes tettered, honfiúi érzelmed pedig tiszteletet szerzett nevednek, nagyobb emléket emlékednek. Nagyobb nem lehetnél bármily fényes mauzóleumban. Mert példád hat, nemesít s tetterre készítesz. Mert a honfiáldozat dicső és magasztos.

S miként egykor a Beszkidek ormáról lezúgó tárogatók a magyar szabadság hajnalpirkadását harsogták, — megharsantak már a Királyhágón túl is, a havasok ormán, bércek fokán, virágos völgy ölén s rónákon a magyar fajmentők harsonái is, . . . s az elnémult harangok megkondult ércnyelvei diadalt vernek s himnuszokat zengenek azok porai felett, kik kicsiknek látszottak ugyan a mindennapi élet kavargó vásáros nagy zshivájában, ámde nagyok valának a honszerelem oltáránál, a honfiúi kötelességnek és küzdésnek tarajos hullámain.

Aldott legyen emléked!

Imádkozzunk! Miatyánk! . . .

Ezzel a sírra helyezve az Emke koszorúját s a kegyeletes gyülekezet szétoszolva, a jelenvolt úri közönség *Remenyik* László dormándi földbirtokosnak, *Remenyik* Zsigmond unokaöccsének házában gyűlt össze ünnepi ebédre, hol késő délutánig az elhunytól és az Emkéről sok hazafias, meleg beszélgetés folyt tovább.

k) Röck Pál 40.000 K-s alapító sírjánál.

— Sajóladon, Borsodvármegyében. —

Az Emke 1896. szept. 8-án Sajóladon elhunyt és ott eltemetett nagy alapítója sírjára a koszorúnak beszéd kíséretében elhelyezésére *Farkas* Gyula otthelyi r. kath. lelkészt kérte fel a központ, mely kérs. készséges elfogadtatásra találva, a megkoszorúzás szept. 8-án d. e. 11 órakor megfelelőleg eszközöltetett. Az ünnep lefolyására nézve azonban a közelebbi adatokat megszerezni nem sikerült. Az elhunyt kiváló férfiú érdemeit különben „*Röck Pál emlékezete*“ c. alatt az 1897. évi rendes Emke-közgyűlésen örökölte meg a sorok írója s a mű mint egyesületi kiadvány külön megjelent még ugyanazon év folyamán. Ott vannak e halhatatlan emlékü férfiú nemes tettei, áldozatai, egyénisége, jósága szeretettel megörökítve s ez alkalommal is odautaljuk az olvasót. *Röck* Pál, a nagy emberbarátnak és hazafinak, *Röck* Szilárdnak méltó öccse vala s miután bátyja az akkor születő Emkéről végrendeletében már nem emlékeztethet meg, ezt tette az idősebb fivér akaratából és szellemében a méltó testvér, 1889. október 26-án, 40.000 K-t küldve az egyesületnek s azután is folyton odaadással és egész lélekkel szolgálva az intézményt, amikor 1896. szeptember 8-án, végrendelet hátrahagyása nélkül, váratlanul elhunyt Sajóladon, 87 éves korában, éppen a midőn az Emke budapesti ezredévi közgyűlésére készült.

Befejezés.

A történelmi tárgyi tényálláshoz tartozik, hogy az ünnepi közgyűlés, illetve a kongresszus végével a helyszínén, az ünnepélyek csarnokában, a magyar közművelődési egyesületek nevében még ott a színpadon díszes kivitelű ezüst plakettel lepték meg *Sándor* József tiszteleti alelnök-főtitkárt a nagyobb testvéregyesületek főtitkárai. Az értékes és gyönyörű művű plakett, ezüst babérág közepette, hasonló nemes, aranyozott fémlapon a következő felírást tartalmazta:

„*Sándor* Józsefnek, az Emke lelkének, udvari tanácsosnak, a mai örömnép alkal-
mából, szerető kollegái. 1911. szept. 8. *Clair* Vilmos FMKE főtitkára, dr. *Fodor* Oszkár
DKE főtitkára, *Gallovi* Jenő DMKE főtitkára és *Szundy* Károly Orsz. Magyar Iskola-
Egyesület főtitkára.“

A plaketten történt utalás ama legmagasabb kitüntetésre vonatkozik, mely szerint a m. kir. kormány előterjesztésére a közgyűléssel egyidejűleg a legfelsőbb helyről megemlékezés történt az Emke azon központi munkásairól, akik előzőleg már legmagasabb kitüntetésben nem részesültek. Csász. és kir. belső titkos tanácsos volt már ugyanis az előző évtől kezdve *Béldi* Ákos gróf elnök, nagyhirtokos, ny. főispán, a Lipót- és Ferencz József-rend lovagkeresztese; kir. tanácsos 1899. febr.

3-tól Merza Lajos főpénztáros, az Erdélyrészi Magyar Jelzáloghitelbank vezérigazgatója ; míg épen a jubileum napjára, elől az ujság homlokán a következő közleményt hozta a *Budapesti Közlöny* hivatalos lap :

A Személyem körüli miniszterium ideiglenes vezetésével megbízott magyar miniszterelnököm előterjesztésére az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület érdekében kifejtett érdemtelen működésük elismerésül: Pákéi Sándor József egyesületi tiszteleti alelnök-főtitkárnak a magyar udvari tanácsosi címet, Szekula Ákos egyesületi ellenőrnek, valamint törvényes utódainak a magyar nemességet „Bácskulai” előnévvel, mindkettőnek díjmentesen, Beregszászi Nagy László főkönyvelőnek pedig a koronás érdemkeresztet adományozom.

Kelt Ischlben, 1911. augusztus 29-én.

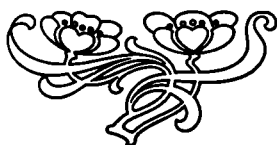
FERENCZ JÓZSEF s. k.
GRÓF KHUEN-HÉDERVÁRY KÁROLY s. k.

Az Igazgató-választmány a legközelebbi okt. 12-iki rendes ülésében 3. jkvi [sz. a. fejezte ki üdvözlését a kitüntettekkel szemben, meglegedéssel fogadva a legmagasabb királyi ténnyt az egész hazafias sajtó és a közvélemény: míg 1912. jul. 2-án, e sorok megjelenésével egyidejűleg v. b. t. t. lett Fekete Gábor kir. ítélőtáblai elnök, Emke-alelnök is, az ünnepi közgyűlés vezetője.

A napisajtó úgy fogta fel és magyarázta a közgyűlési kitüntetések, a legmagasabb képvisellel együtt, mint az ellenkezések és támadások közt megindult egyesületnek negyedszázados munka után „udvarképessé” lételét és senki sem volt, aki a legmagasabb királyi ténnyt kifogásolta vagy nem helyeselte volna. Általán az Emke impozáns, magasztos közgyűléséről és a kongresszusról elismeréssel emlékezett meg a magyar hirlapirodalom s a rendezést illetőleg belátták, hogy itt a *magyarok királya* jelenlétében a *tagok* és az *egész* magyar társadalom képviseleti közgyűlése és nem napidíjra behozott, egyoldalúan tüntető népgyűlés, tagsági jogosultsággal nem bíró, törvény szerint határozatra képtelen csődület tartatott.

Ezzel a 25 éves működés után a függöny egy fenséges képben legördült s Isten segedelmével nyomban megkezdődött az Emke életében a további alkotó tevékenység, melyhez új életszükségek és új munkaterv vezetik kényszerítő erővel a nemzetet és az egyesület munkásait.

Mert Erdély és egész Magyarország sorsa egy!

TARTALOM.

	Lap
Bevezetés. A legmagasabb királyi képviselőről szóló leiratok. A kettős nemzeti ünnep rendezésének elvei. A magyar országgyűlés képviselőháza szünetet tart az Emke közgyűlése miatt	3
1. Meghívó: Az Emke negyedszázados örömmünnepére és az Orsz. közművelődési kongresszusra Kolozsvárt. A kettős nemzeti ünnep sorrendje	6
2. Előkészületek, érkezés, fogadtatás. A jelentkezések 50%-át a rendező-bizottság kénytelen sürgőnyleg visszatartani.....	8
3. A templomi istentiszteletek: <i>a) A Mátyás király-téri róm. kath. plebániái nagytemplomban, Felszer Antal felszentelt püspök, püspöki ált. helynök által; b) A Bocskay-téri ref. theol. imatermében, Kenessey Béla dr., ref. püspök, Az emlékezés kőoszlopai c. egyházi beszédével; c) Az unitáriusok Kossuth Lajos-utcai templomában, Ferencz József unitárius püspök Imá-jával; d) A Kossuth Lajos-utcai ev. templomban; e) A Ferencs József-utí izr. neol. szinagógában, Eisler Mátyás dr., főrabbi, Egység a cselekvő hazafiságban c. egyházi beszédével; f) Az autonóm orth. izr. hitközség nagy templomában</i>	8
4. Az ünnepi közgyűlés. Felvonulás és elhelyekedés a közgyűlés és kongresszus színhelyén, a színiköri Ünnepek-csarnokában. A közgyűlés jegyzőkönyve	14
<i>A közgyűlésen jelen voltak névsora:</i> I. Ferencz József Ő csász. és ap. királyi Felsége legmagasabb személye képviselőben Zichy János gróf, v. b. t. t., kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter. A) M. kir. kormány, B) Főrendiház, C) Képviselőház, D) Vármegyék, E) Városok, F) Egyházak, G) Hadsereg és közhivatalok, H) Tanintézetek és tanügyi testületek, I) Tudományos és irodalmi jellegű társulatok, J) Közművelődési egyesületek, K) Más egyesületek és társulatok, L) Pénzüntézetek és vállalatok képviselőben, M) Az Emke tisztikara részéről, N) Igazgató-választmány, örökös, alapító és rendes tagok, fiókválasztmányi tisztviselők és megbízottak sorából: a) Külföldről, b) Vidékről, c) Helyből; O) Ifjuság, P) Nép	15
Napirend előtt: A legmagasabb személy képviselőjének, Zichy János gróf, kir. vallás- és közoktatásügyi miniszternek fogadtatása. Üdvözllet. A legmagasabb személy képviselője a közgyűlés megnyitására az engedélyt megadja...	25
Napirend: Fekete Gábor alelnök elnöki megnyitója. A közgyűlés 50.000 K-s Rezső trónörökös templom-építő alapítványt tesz; néhai József főherceg emlékére az erdélyi néptanítók kolozsvári Leányotthonánál 10.000 K-s alapítványt létesít; József főherceg, a legmagasabb személy eredetileg kiszemelt képviselője nevére 10.000 K néptanítói jutalmat oszt ki. Hódoló sürgöny a királyhoz. József főherceg sürgönye a közgyűléshez és az erre küldött üdvözllet. Tagsági belépések a közgyűlés alkalmából, összesen 21.312 K értékben.....	26
Üdvözllet az Emkéhez: a) Esterházy Kálmán gróf, Kolozsvármegye és Kolozsvár sz. kir. város főispánja, a m. kir. kormány, b) Jósika Sámuel báró, v. b. t. t., ny. király személye körüli miniszter, főrendiházi alelnök a főrendiház, c) Berzeviczy Albert dr., v. b. t. t., ny. m. kir. vallás- és közokt. miniszter, mint a képviselőház és a M. Tud. Akadémia elnöke a képviselőház és a magyar tudományos és irodalmi testületek, d) Széll Kálmán v. b. t. t., ny. m. kir. miniszterelnök, mint a Magyar Közművelődési Egyesületek Orsz. Szövetségének, illetve az Orsz. Közművelődési Tanácsnak elnöke a magyar közművelődési egyesületek, e) Tarnay Gyula dr., Borsodvármegye alispánja a vármegyei törvényhatóságok, f) Almády Géza tanácsos a székesfőváros, g) Kovács József debreceni polgármester a városok, h) Rákosi Jenő főrendiházi tag és az Emke örökös dísztagja, mint az Otthon írói és hírlapírói kör elnöke, a magyar sajtó nevében. -- Köszönet az üdvözlletért: a) Apponyi Albert gróf, v. b. t. t., ny. m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter, mint az Emke örökös dísztagja s élete végéig évi 200 K-val alapító részéről, az egyesület, b) Szvacsina Géza udv. tanácsos, polgármester részéről, Kolozsvár sz. kir. város, mint az Emke anyavárosa nevében....	28
Írásbeli és sürgönyüdvözllet bejelentése. Béli Ákos gróf, v. b. t. t., Emke-elnök sürgönye Kaltenleitenből a közgyűléshez. A közgyűlés erre küldött üdvözllete.....	33

	Lap
<i>Sándor József</i> udv. tancsosz, tiszteleti alelnök-főtítkárral jelentése az egyesület negyedszázados működéséről. Negyedszázad alatt kizárólag társadalmi eszközökkel az Emke létrehozott 9,478.725 K 39 f-t, melyből törzsvagyong 3,627.029 K 02 f, közművelődési és közgazdasági célra kiment 5,851.696 K 37 f. Elnöki zárószó	34
<i>I. Ferenc József</i> Ő cs. és apost. királyi Felségének válasza az egyesület hódoló sürgönyére. József főherceg Ő Fenségének válasza	37
5. Orsz. Közművelődési Kongresszus: Széll Kálmán v. b. t. t., ny. m. kir. miniszterelnök elnöki megnyitója. <i>Árkay</i> Kálmán ügyvezető alelnök jelentése az Orsz. Közművelődési Tanács működéséről. <i>Falussy</i> Árpád dr., Szatmárvárm. ny. főispánja és az Orsz. Közm. Tanács tagja felolvasása <i>A nemzetiségek itthon és a külföldön</i> c. alatt. Határozati javaslat a hazai nemzetiségek külföldi sajtótámadásai ellen. <i>Rákosi</i> Jenő főrendiházi tag beszéde. Elnöki zárószó	38
6. Sürgöny-, átirat- és levélüdvözlések. A) Sürgönyüdvözlések: a) Vármegyék, városok, községek, b) Testvér- és rokonegyesületek, c) Tanintézetek és más testületek nevében, d) Egyesektől.	39
B) Átirat- és levélbeli üdvözlések: a) Vármegyék és városok, b) Testvér- és rokonegyesületek, c) Tanintézetek és más testületek nevében, d) Egyesektől	43
7. A közebed: A) <i>A New-Yorkban</i> : <i>Fekete</i> Gábor alelnök, Széll Kálmán v. b. t. t., ny. m. kir. miniszterelnök, <i>Kiss</i> Mór dr., udv. tan., egyetemi tanár, <i>Zichy</i> János gróf, v. b. t. t., kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter, <i>Kenessey</i> Béla dr., ref. püspök, <i>Fröhlich</i> Izidor dr., a budapesti egyetem rektora, <i>Kálmán</i> Gusztáv kir. kereskedelemügyi államtitkár, orsz. képviselő, <i>Szvacsin</i> Géza udv. tanácsos, polgármester, Széll Kálmán v. b. t. t., <i>Daniel</i> Gábor v. b. t. t., orsz. képviselő, Sz. Szakács Péter a marosvásárhelyi keresk. és iparkamara titkára, <i>Márk</i> Endre udv. tanácsos, ügyvédi kamarai elnök, <i>Abrányi</i> Emil, <i>Oberschall</i> Pál dr., pozsonyi kir. jogakad. tanár, <i>Csengeri</i> János dr., egyetemi tanár és <i>Nagy</i> József ref. esperes felköszöntői	52
B) <i>A Mensában</i> : <i>Zeyk</i> Dániel alelnök, <i>Esterházy</i> Kálmán gróf, főispán, <i>Issekutz</i> Győző dr., orsz. képviselő, <i>Ferencz</i> József unitárius püspök, <i>Nagy</i> Károly ref. theol. igazgató, egyházker. főjegyző, <i>Rákosi</i> Jenő főrendiházi tag, <i>Apponyi</i> Albert gróf, v. b. t. t., orsz. képviselő, <i>Berzeviczy</i> Albert dr., v. b. t. t., a képviselőház elnöke, <i>Fekete-Nagy</i> Béla polgármester-helyettes, Cs. <i>Sándor</i> János ny. kir. belügym. államtitkár, orsz. képviselő, és <i>Lovassy</i> Andor alispán felköszöntői	58
8. A színházi díszelçadás: I. <i>Ünnefi zenésnyitány</i> . II. <i>Rákosi</i> Jenő: <i>Prolog</i> -ja. III. <i>Déryné ifjasszony</i> . Színjáték, írta <i>Herczeg</i> Ferenc	64
9. A város nevezetességeinek megtekintése és kirándulások: A kolozsvári Orsz. Történelmi Ereklve-Múzeum meghívója. Kirándulások programja, az Emkével egyetértőleg rendezte az Erdélyi Kárpát-Egyesület	66
10. Sírkoszorúzások: a) <i>Kun</i> Kocsárd gróf, I. tiszteleti elnök sírjánál. Algyógyon, Hunyadvármegyében. b) <i>Kun</i> Géza gróf, II. tiszteleti elnök sírjánál. Kolozsvárt, a házsongárdi temetőben. c) <i>Bethlen</i> Gábor gróf, elnök sírjánál. Keresden, Nagy-Küküllővármegyében. d) <i>Balogh</i> János 20.000 K-ás Emke-alapító sírjánál. Tövisen, Alsó-Fehérvármegyében. e) <i>Dersi</i> János 20.000 K-ás alapító sírjánál. Marosvásárhelyt, Maros-Tordavármegyében. f) <i>Kovács</i> Sándor 87.200 és <i>Miksa</i> Zsuzsánna 197.885 K-ás alapítók sírjánál. Nagynyeden, Alsó-Fehérvármegyében. g) <i>Laky</i> Adolf 40.000 K-ás alapító sírjánál. Budapesten, a Rákóczi-úti köztemetőben. h) Özv. <i>Mohay</i> Károlyné 100.000 K-ás alapító sírjánál. Tordán, Torda-Aranyosvármegyében. i) <i>Orbán</i> Balázs báró 20.000 K-ás alapító sírjánál. Szejke-fürdőn, Udvarhelyvármegyében. j) <i>Remenyik</i> Zsigmond 20.000 K-ás alapító sírjánál. Dornádon, Hevesvármegyében. k) <i>Röck</i> Pál 40.000 K-ás alapító sírjánál Sajóladon, Borsodvármegyében	67
Befejezés: Legfensőbb kitüntetések a negyedszázados örömtün.ép alkalmából. Testvér-egyesületek plakettje.	82

A szövegben előforduló képek.

1. Kisbarcsai, őseik hitére és nyelvére az Emke által visszatért, eloláhosodva volt magyarok, az Emke közgyűlésén.	24
2. Csernakeresztúri, őseik hitére és nyelvére az Emke által visszatért, eloláhosodva volt magyarok, az Emke közgyűlésén	47
3. Kolozsvári földészek Bocskay-köre, az Emke közgyűlésén.	61
4. <i>Miksa</i> Zsuzsánna síremlék-terve, az alapzaton néhai édesanyja és néhai fivére, dr. <i>Miksa</i> György relíeffjével. Ifj. <i>Székelly</i> Károly szobrász-művész kivitelében emeli az Emke.	75

